HALI YA UCHUMI WA TAIFA KATIKA MWAKA 2022

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HALI YA UCHUMI WA TAIFA KATIKA MWAKA 2022

Wizara ya Fedha na Mipango
DODOMA - TANZANIA
JUNI 2023

HALI YA UCHUMI WA TAIFA KATIKA MWAKA 2022

YALIYOMO

ORODHA YA MAJEDWALI ..... **viii**
KIREFU/TAFSIRI YA MANENO ..... **xiii**
MATUKIO MUHIMU YA KIUCHUMI KATIKA MWAKA 2022 ..... **xvii**
SURA YA 1 ..... **1**
HALI YA UCHUMI WA TAIFA **1**
Ukuaji wa Uchumi 1
Mwenendo wa Bei 6
Ukuzaji Rasilimali 9
SURA YA 2 ..... **35**
FEDHA NA TAASISI ZA FEDHA **35**
Ujazi wa Fedha 35
Mikopo kwa Sekta Binafsi 36
Amana katika Benki za Biashara 37
Mwenendo wa Viwango vya Riba 37
MAENDELEO KATIKA SEKTA YA FEDHA **38**
Huduma za Benki 38
Huduma za Mawakala wa Benki 38
Mwenendo wa Viashiria vya Sekta ya Benki 38
Maboresho katika Sekta ya Benki 39
Huduma Jumuishi za Fedha 39
Huduma Ndogo za Fedha 40
Mamlaka ya Masoko ya Mitaji na Dhamana 40
Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma 42
Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii 43
Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi 43
Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya 44
Mfuko wa Afya ya Jamii Ulioboreshwa 46
Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania 48
Benki ya Biashara Tanzania 48
Soko la Bidhaa Tanzania 49
SURA YA 3 ..... **54**
FEDHA ZA SERIKALI **54**
Utangulizi 54
Mwenendo wa Mapato 55
Mapato ya Ndani 55
Mikopo ya Ndani 55
Mikopo ya Nje yenye Masharti ya Kibiashara 56
Mwenendo wa Matumizi 56
Deni la Serikali 57
Deni la Nje 58
Deni la Ndani 58
Deni la Ndani kwa Wakopeshaji 59
Tathmini ya Uhimilivu wa Deni 59
SURA YA 4 ..... **65**

SEKTA YA NJE **65**
Bidhaa Zilizouzwa Nje 65
Bidhaa Asilia 65
Bidhaa Zisizo Asilia 66
Mapato ya Huduma 69
Bidhaa Zilizoagizwa Kutoka Nje ya Nchi 69
Malipo ya Huduma 70
Mwenendo wa Biashara Baina ya Tanzania na Nchi Mbalimbali 70
Mizania ya Malipo na Nchi za Nje 75
SURA YA 5 .... **87**
HALI YA UCHUMI WA DUNIA NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA **87**
HALI YA UCHUMI WA DUNIA 87
Mwenendo wa Biashara Duniani 90
Ushirikiano wa Uchumi Kimataifa 90
Ushirikiano wa Kiuchumi Barani Afrika 92
Ushirikiano wa Kiuchumi katika Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika 92
Ushirikiano wa Kiuchumi Katika Jumuiya ya Afrika Mashariki 93
Utekelezaji wa Itifaki ya Umoja wa Fedha 94
SURA YA 6 .... **96**
RASILIMALI WATU **96**
Idadi ya Watu 96
Mgawanyiko wa Watu Kimkoa 96
Mgawanyo wa Watu kwa Umri 98
Nguvu Kazi na Ajira 99
Ukosefu wa Ajira 99
SURA YA 7 .... **103**
UENDELEZAJI WA SEKTA BINAFSI **103**
Usajili wa Miradi ya Uwekezaji 103
Mgawanyiko wa Usajili wa Miradi Kisekta 103
Mgawanyiko wa Miradi Kimkoa 103
Uwekezaji wa Sekta Binafsi Kutoka Nje 104
Uwekezaji wa Moja kwa Moja kutoka Nje 105
Mazingira ya Biashara na Uwekezaji 106
Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi 107
Ushiriki wa Watanzania katika Miradi ya Kimkakati 109
Ubia Kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi 109
SURA YA 8 .... **112**
MASUALA MTAMBUKA **112**
Mazingira 112
Ulinzi na Usalama wa Raia 113
Utambuzi na Usajili wa Watu 115
Udhibiti wa Biashara Haramu ya Usafirishaji wa Binadamu 115
Usajili wa Jumuiya 115
Usajili, Ufilisi na Udhamini 116
Utawala Bora 116
SURA YA 9 .... **118**

HALI YA UMASKINI NA MAENDELEO YA WATU ... **118**
Utangulizi ... 118
Jitihada za Kupunguza Umaskini ... 118
Maendeleo ya Watu ... 119
SURA YA 10 ... **123**
SENSA YA WATU NA MAKAZI YA MWAKA 2022 ... **123**
Utangulizi ... 123
Tofauti ya Sensa ya Mwaka 2022 na Sensa Zilizopita ... 123
Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 ... 124
Matokeo ya Sensa na Mwelekeo wa Kisera ... 137
Hitimisho ... 140
SURA YA 11 ... **149**
KILIMO NA USHIRIKA ... **149**
UZALISHAJI WA MAZAO YA KILIMO ... **149**
Mazao ya Chakula ... 149
Mazao ya Biashara ... 150
Mazao ya Bustani ... 150
Mazao ya Mbegu za mafuta ... 151
Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo ... 151
Mwenendo wa Bei na Masoko ya Mazao ... 153
Huduma za Ugani katika Uzalishaji wa Mazao ... 154
Utafiti ... 154
Mafunzo ya Kilimo ... 155
Umwagiliaji ... 155
MIFUGO ... **155**
Uzalishaji wa Mifugo na Mazao yake ... 155
Biashara ya Mifugo na Mazao yake ... 157
Uzalishaji wa Chanjo za Mifugo ... 158
Uzalishaji wa Malisho na Utengenezaji wa Vyakula vya Mifugo ... 158
Mafunzo ya Mifugo ... 159
Utafiti wa Mifugo ... 159
Huduma za Ugani katika Mifugo ... 160
UVUVI ... **160**
Usimamizi wa Rasilimali za Uvuvi ... 160
Ukuzaji Viumbe Maji ... 161
Uvunaji wa Samaki ... 162
Udhibiti wa Ubora na Usalama wa Mazao ya Uvuvi ... 162
Mwenendo wa Uuzaji na Uingizaji wa Mazao ya Uvuvi Nje ya Nchi ... 163
Uwekezaji katika Sekta ya Uvuvi ... 163
Mafunzo ya Uvuvi ... 164
MAENDELEO YA USHIRIKA ... 164
SURA YA 12 ... **174**
MALIASILI NA UTALII ... **174**
Misitu na Nyuki ... 174
Wanyamapori ... 175
Uwindaji wa Kitalii ... 177

Utalii 177
Malikale 178
Makumbusho ya Taifa........ 179
SURA YA 13 185
MADINI........ 185
Leseni za Utafutaji na Uchimbaji wa Madini 185
Vibali vya Uuzaji wa Madini........ 185
Dhahabu 185
Almasi 185
Vito vya Thamani 186
Tanzanite 186
Makaa ya Mawe........ 186
Madini ya Jasi........ 186
Madini Mengine........ 187
Masoko ya Madini 187
SURA YA 14 190
VIWANDA NA BIASHARA 190
Uzalishaji wa Bidhaa Viwandani........ 190
Uendelezaji wa Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo........ 190
Usajili wa Biashara na Viwanda 192
Maonesho ya Kibiashara ya Kimataifa........ 193
Udhibiti Ubora wa Viwango na Vipimo........ 193
Usawa wa Ushindani na Udhibiti wa Bidhaa Bandia 195
Shirika la Maendeleo la Taifa........ 195
Uendelezaji wa Maeneo Maalum ya Uwekezaji 195
SURA YA 15 203
UJENZI NA MAENDELEO YA ARDHI 203
UJENZI........ 203
Mtandao wa Barabara Nchini 203
Barabara, Madaraja, Vivuko na Magari 205
Mfuko wa Barabara........ 206
Nyumba na Majengo ya Serikali........ 206
Usajili wa Makandarasi 207
Usajili wa Wahandisi 207
Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi........ 208
Baraza la Taifa la Ujenzi 208
Taasisi ya Teknolojia ya Ujenzi........ 209
MAENDELEO YA ARDHI........ 209
Utayarishaji wa Hatimiliki, Ukaguzi na Uhakiki Milki........ 209
Usajili wa Hatimiliki za Ardhi na Nyaraka za Kisheria 209
Uthamini wa Mali na Upimaji wa Mashamba na Viwanja 210
Mipango ya Matumizi ya Ardhi........ 211
Urasimishaji wa Makazi Holela........ 213
Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya........ 213
Ujenzi wa Nyumba za Makazi na Biashara 213
SURA YA 16 214

UCHUKUZI, MAWASILIANO, SANAA NA MICHEZO **214**
UCHUKUZI **214**
Usafiri wa Barabara 214
Usafiri wa Anga 216
Usafiri wa Majini 218
Uchukuzi Kwenye Maziwa 221
Huduma za Hali ya Hewa 221
MAWASILIANO **222**
Huduma za Posta 222
Huduma za Simu 223
Huduma za Intaneti 224
Huduma za Utangazaji 224
Utoaji wa Leseni za Mawasiliano 224
Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano 225
Sekta ya Habari 225
UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO **226**
Utamaduni 226
Maendeleo ya Sanaa 227
Maendeleo ya Michezo 230
SURA YA 17 .... **234**
NISHATI **234**
Ufuaji wa Umeme 234
Gesi Asilia 235
Uagizaji Mafuta 236
Mafuta Yaliyoingizwa Nchini Kwenda Nchi Jirani 237
Mwenendo wa Bei za Mafuta 238
Nishati Jadidifu 240
Nishati mbadala ya Gesi inayotokana na Petroli 240
SURA YA 18 .... **243**
MAJI **243**
Usimamizi na Uendelezaji wa Rasilimali za Maji 243
Ubora wa Maji 243
Huduma ya Maji Vijijini 244
Huduma ya Maji Mijini 244
Uchimbaji wa Visima na Ujenzi wa Mabwawa 245
Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO - 19 245
Uondoaji wa Majitaka 246
SURA YA 19 .... **250**
ELIMU MAFUNZO YA UFUNDI NA TEKNOLOJIA **250**
Elimu ya Awali 250
Elimu ya Msingi 250
Elimu ya Sekondari 251
Elimu katika Vyuo vya Ualimu 252
Ukaguzi wa Shule na Vyuo vya Ualimu 252
Elimu ya Ufundi na Mafunzo 253
Elimu ya Ufundi Stadi na Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi 253

Sayansi, Teknolojia na Ubunifu 254
Elimu ya Juu 254
SURA YA 20 260
AFYA NA MAENDELEO YA JAMII 260
AFYA 260
Vituo vya Kutolea Huduma za Afya 260
Huduma za chanjo kwa Watoto Chini ya Mwaka Mmoja 260
Dawa na Vifaa Tiba 261
Afya ya Uzazi na Mtoto 262
Huduma za Matibabu ya Kibingwa 262
Udhibiti wa Malaria 263
Udhibiti wa Kifua Kikuu 263
Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano Dhidi ya UVIKO - 19 264
Lishe 264
Mafunzo katika Kada za Afya 264
MAENDELEO YA JAMII 265
Ustawi wa Jamii 265
Mafunzo ya Ustawi na Maendeleo ya Jamii 265
Huduma ya Malezi, Makuzi na Maendeleo ya Awali ya Mtoto 266
Huduma za Ustawi na Maendeleo ya Watoto 266
Maendeleo ya Wanawake na Jinsia 267
Huduma za Ustawi kwa Wazee 268
Mashirika yasiyo ya kiserikali 268

ORODHA YA MAJEDWALI

Ukurasa

Jedwali A: TAKWIMU MUHIMU KATIKA UCHUMI - TANZANIA BARA.................. xviii

Jedwali B: MWENENDO WA VIASHIRIA VYA UCHUMI MKUU NA BAJETI (2017 - 2022)...xix

Jedwali Na. 1: PATO LA TAIFA (GDP) KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA) 11

Jedwali Na. 1A: PATO LA TAIFA (GDP) KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA) 12

Jedwali Na. 2: MCHANGO WA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KATIKA PATO LA TAIFA (GDP) KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)........................13

Jedwali Na. 2A: MCHANGO WA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KATIKA PATO LA TAIFA KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA) 14

Jedwali Na. 2B: PATO LA TAIFA NA MATUMIZI YAKE KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA) 15

Jedwali Na. 3: PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI (BEI ZA MWAKA 2015)...16

Jedwali Na. 3A: PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI, KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA (BEI ZA MWAKA 2015) .17

Jedwali Na. 4: UKUAJI WA PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI (BEI ZA MWAKA 2015) 18

Jedwali Na. 4A: UKUAJI WA PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI, KWA BEI ZA SOKO -SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA(BEI ZA MWAKA 2015)...20

Jedwali Na. 4B: PATO LA TAIFA NA MATUMIZI YAKE KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MWAKA 2015) 21

Jedwali Na. 5: UKUZAJI RASILIMALI KWA AINA YA SHUGHULI (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA) 22

Jedwali Na. 6: UKUZAJI RASILIMALI KWA AINA YA SHUGHULI (BEI ZA MWAKA 2015)...23

Jedwali Na. 7A: MCHANGO KATIKA RASILIMALI KWA AINA YA SHUGHULI (Bei za Miaka Inayohusika)....................24

Jedwali Na. 7B: UKUZAJI WA RASILIMALI KATIKA SEHEMU ZA UCHUMI WA KITAIFA NA BINAFSI (BEI ZA MIAKA HUSIKA)....................25

Jedwali Na. 8: FAHIRISI ZA BEI ZA REJAREJA ZA BIDHAA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA CHINI DAR-ES-SALAAM (Jan - Dec. 2020 =100) 26

Jedwali Na. 9: FAHIRISI ZA BEI ZA REJA REJA ZA BIDHAA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA CHINI DAR ES SALAAM (2020 = 100)....................27

Jedwali Na. 10: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA KATI - DAR-ES-SALAAM (2020 =100) 28

Jedwali Na. 11: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA KATI - DAR ES SALAAM (Jan - Dec. 2020 =100) 29

Jedwali Na. 12: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA JUU DAR ES SALAAM (Jan - Dec. 2020 =100)....................30

Jedwali Na. 13: FAHIRISI YA GHARAMA YA MAISHA YA WENYE KIPATO CHA JUU DAR-ES-SALAAM (2020=100) 31

Jedwali Na. 14: FAHIRISI YA BEI YA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WAKAZI WA MIJINI - TANZANIA BARA (Des. 2020=100) 32

Jedwali Na. 15: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WAKAZI WA MJINI TANZANIA BARA 33

Jedwali Na. 16: FAHIRISI ZA BEI MBALIMBALI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZONA WAKAZI WA MIJINI-TANZANIA BARA(2020=100).........34

Jedwali Na. 17: MWENENDO WA KARADHA NA UJAZI WA FEDHA - TANZANIA BARA 50

Jedwali Na. 18: VIWANGO VYA UKUAJI WA KARADHA NA UJAZI WA FEDHA - TANZANIA BARA 51

Jedwali Na.19: MWENENDO WA VIWANGO VYA KUBADILISHA SHILINGI YA TANZANIA NA DOLA YA MAREKANI 52

Jedwali Na.20: MWENENDO WA AMANA KATIKA BENKI ZA BIASHARA....................52

Jedwali Na. 21: VIWANGO VYA WASTANI WA RIBA 53

Jedwali Na. 22: MWENENDO WA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI 61

Jedwali Na. 23: MGAWANYO WA MATUMIZI YA SERIKALI KWA HUDUMA ZA SERIKALI 63

Jedwali Na. 24: THAMANI YA BIDHAA ZA BIASHARA BAINA YA TANZANIA NA NCHI ZA NJE....77

Jedwali Na. 25: KIASI NA THAMANI YA BIDHAA ZILIZOUZWA NJE YA NCHI....78

Jedwali Na. 26: KIASI NA THAMANI YA BIDHAA ZA ASILIA NA ZISIZO ZA ASILIA ZILIZOUZWA NCHI ZA NJE....79

Jedwali Na. 27: WASTANI WA BEI YA BIDHAA MUHIMU ZILIZOUZWA NCHI ZA NJE 82

Jedwali Na. 28: WASTANI WA BEI YA BIDHAA MUHIMU ZILIZOUZWA NJE YA NCHI 83

Jedwali Na. 29: MIZANIA YA MALIPO MWAKA 2018 - 2022....85

Jedwali Na. 30: IDADI YA WATU NCHINI TANZANIA KIMKOA MWAKA 2016 - 2022 101

Jedwali Na. 31: KITUO CHA UWEKEZAJI TANZANIA: MIRADI YA UWEKEZAJI ILIYOSAJILIWA MWAKA 2021 - 2022....111

Jedwali 32: IDADI YA WATU KWA JINSI, IDADI YA KAYA NA WASTANI WA IDADI YA WATU KWA KAYA KWA MIKOA MWAKA 2022 141

Jedwali Na. 33: IDADI YA WATU KWA KUNDI LA UMRI NA MAKAZI TANZANIA MWAKA 2022....142

Jedwali Na. 34: IDADI YA WATU KWA KUNDI LA UMRI NA MAKAZI TANZANIA BARA MWAKA 2022 143

Jedwali Na. 35: IDADI YA WATU KWA KUNDI LA UMRI NA MAKAZI - TANZANIA ZANZIBAR MWAKA 2022 144

Jedwali Na. 36: MUHTASARI WA MATOKEO YA SENSA YA WATU NA MAKAZI YA MWAKA 2022 KWA UMRI, JINSI NA ENEO....145

Jedwali Na. 37: IDADI YA MAJENGO KWA AINA NA MKOA MWAKA 2022....147

Jedwali Na. 38: UZALISHAJI WA MIWA NA SUKARI NCHINI....166

Jedwali Na. 39: KAHAWA ILIYONUNULIWA NA MAUZO NCHINI....167

Jedwali Na. 40: MAUA YA PARETO YALIYONUNULIWA NA MAUZO YA BIDHAA ZA PARETO NCHINI 168

Jedwali Na. 41: MUHTASARI WA KIASI CHA MAZAO MUHIMU YA BIASHARA YALIYONUNULIWA....169

Jedwali Na. 42: UZALISHAJI KATIKA SEKTA YA UVUVI MWAKA 2010 - 2022....170

Jedwali Na. 43: MWENENDO WA UUZAJI WA MAZAO YA UVUVI NJE YA NCHI MWAKA 2011 - 2022....171

Jedwali Na. 44: MAUZO YA SANGARA NJE YA NCHI MWAKA 2011 - 2022....172

Jedwali Na. 45: UINGIZAJI WA MAZAO YA UVUVI KUTOKA NJE YA NCHI MWAKA 2012 - 2022....173

Jedwali Na. 46: WATALII WALIOTEMBELEA HIFADHI ZA TAIFA KATIKA MWAKA 2010 - 2022....181

Jedwali Na. 47: MAUZO YA BIDHAA ZA MISITU KATIKA MASOKO YA NCHI ZA NJE MWAKA 2022....182

Jedwali Na. 48:MWENENDO WA BIASHARA YA UTALII 2015 - 2022....183

Jedwali Na. 49: WATALII WALIOTEMBELEA MAMLAKA YA HIFADHI YA NGORONGORO MWAKA 2010 - 2022....184

Jedwali Na. 50: UCHIMBAJI WA MADINI: KIASI KILICHOPATIKANA MWAKA 2015 - 2022....188

Jedwali Na. 51: THAMANI YA MADINI YALIYOTOLEWA VIBALI KWA AJILI YA KUUZWA NJE YA NCHI MWAKA 2020 - 2022....189

Jedwali Na. 52: MATUMIZI YA SARUJI NCHINI (TANI) MWAKA 2007 - 2022....197

Jedwali Na. 53: UZALISHAJI WA BAADHI YA BIDHAA VIWANDANI MWAKA 2015 - 2022....198

Jedwali Na. 54: VIWANDA - IDADI YA WATU WALIOAJIRIWA MWAKA 2020 - 2022....199

Jedwali Na. 55: VIWANDA - GHARAMA ZA KAZI MWAKA 2020 - 2022....200

Jedwali Na. 56: VIWANDA - MUHTASARI WA MATOKEO MWAKA 2020 - 2022....201

Jedwali Na. 57: VIWANDA - MUHTASARI WA MATOKEO KIMKOA *....202

Jedwali Na. 58: HUDUMA ZA POSTA....231

Jedwali Na. 59: IDADI YA WANAOTUMIA SIMU ZA MEZANI NA VIGANJANI MWAKA 2016 - 2022....232

Jedwali Na. 60: SHIRIKA LA NDEGE TANZANIA (ATCL)+ 233

Jedwali Na. 61: UWEZO WA MITAMBO YA KUFUA UMEME NCHINI NA UPATIKANAJI WA UMEME MWAKA 2022....................................241

Jedwali Na. 62: MAUZO YA UMEME KWA WATUMIAJI MBALIMBALI (Saa za Gigawati) 242

Jedwali Na. 63: MAUZO YA UMEME KWA MIKOA MWAKA 2015 - 2022....................242

Jedwali Na. 64: UZALISHAJI WA MAJI NA MAPATO YATOKANAYONA MAJI MIJINI 247

Jedwali Na. 65: MAHITAJI NA KIWANGO CHA UPATIKANAJI WA MAJI KATIKA MIJI MWAKA 2022....................................249

Jedwali Na. 66: SHULE ZA SEKONDARI ZA SERIKALI: IDADI YA WANAFUNZI KWA KIDATO....................................256

Jedwali Na. 67: SHULE ZA SEKONDARI ZA BINAFSI: IDADI YA WANAFUNZI KWA KIDATO....................................257

Jedwali Na. 68A: IDADI YA WANAFUNZI NA WALIMU KATIKA SHULE ZA MSINGI NA SEKONDARI KWA JINSI....................................258

Jedwali Na. 68B: IDADI YA TAASISI ZA ELIMU....................................259

Jedwali Na. 69: IDADI YA WAGONJWA KATIKA VITUO VYA KUTOLEA HUDUMA ZA AFYA....................................269

Jedwali Na. 70: IDADI YA VITANDA KATIKA VITUO VYA KUTOLEA HUDUMA ZA AFYA NCHINI MWAKA 2021 -2022....................................270

KIREFU/TAFSIRI YA MANENO

AfCFTA	African Continental Free Trade Area (Eneo Huru la Biashara Afrika)
AGTIF	Agricultural Input Trust Fund (Mfuko wa Pembejeo za Kilimo)
ART	Antiretroviral Therapy
ASA	Agricultural Seed Agency (Wakala wa Mbegu za Kilimo)
ATCL	Air Tanzania Company Limited (Kampuni ya Ndege Tanzania)
AU	African Union (Umoja wa Afrika)
BAKITA	Baraza la Kiswahili la Taifa
BASATA	Baraza la Sanaa la Taifa
BMT	Baraza la Michezo la Taifa
BRELA	Business Registrations and Licensing Agency (Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni)
CAMARTEC	Centre for Agricultural Mechanization and Rural Technology (Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini)
CBE	College of Business Education (Chuo cha Elimu ya Biashara)
COASCO	Co-operative Audit and Supervision Corporation (Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika)
COSOTA	Chama cha Hakimiliki Tanzania
DART	Dar Rapid Transit Agency (Wakala ya Mabasi Yaendayo Haraka)
DSE	Dar es Salaam Stock Exchange (Soko la Hisa la Dar es Salaam)
DTA	Double Taxation Agreement (Mkataba wa Kuondoa Utozaji Kodi Mara Mbili)
EAC	The East African Community (Jumuiya ya Afrika Mashariki)
EMD	Emergence Medical Department (Kitengo cha Wagonjwa wa Dharura)
EPZ	Export Processing Zone (Maeneo Maalumu ya Uwekezaji)
EPZA	Export Processing Zones Authority (Mamlaka ya Mauzo Nje)
FETA	Fisheries Education and Training Agency (Wakala wa Mafunzo ya Uvuvi)
GDP	Gross Domestic Product (Pato la Taifa)
GWh	Gigawatt hour (Saa za Gigawati)

ICU	Intensive Care Unit (Vyumba vya Wagonjwa Mahututi)
IMF	International Monetary Fund (Shirika la Fedha la Kimataifa)
LATRA	Land Transport Regulatory Authority (Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini)
LPG	Liquified Petroleum Gas (Gesi inayotokana na Petroli)
M1	Narrow Money Supply (Ujazi wa fedha kwa Tafsiri Finyu)
M2	Broad Money Supply (Ujazi wa Fedha kwa Tafsiri Pana)
M3	Extended Broad Money Supply (Ujazi wa Fedha kwa Tafsiri Pana Zaidi)
MAKISATU	Mashindano ya Kitaifa ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu
NCAA	Ngorongoro Conservation Area Authority (Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro)
OPV	Oral Polio Vaccine
OSBP	One Stop Border Posts (Vituo vya Huduma za Pamoja Mipakani)
PPP	Public Private Partnership (Ubia kati ya sekta ya umma na sekta binafsi)
SADC	The Southern African Development Community (Jumuiya ya maendeleo Kusini mwa Afrika)
SEZ	Special Economic Zone (Maeneo Maalumu ya Uwekezaji)
SGR	Standard Gauge Railway (Reli ya Kati kwa Kiwango cha Kimataifa)
SIDO	Small Industries Development Organization (Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo)
TAKUKURU	Taasisi ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa
TANAPA	Tanzania National Parks (Hifadhi za Taifa Tanzania)
TANESCO	Tanzania Electricity Supply Company (Shirika la Ugamvi wa Umeme Tanzania)
TANIPAC	Tanzania Initiative for Preventing Aflatoxin Contamination (Mradi wa Kuzuia Sumu Kuvu)
TANROADS	Tanzania National Roads Agency (Wakala wa Barabara Tanzania)
TARI	Tanzania Agricultural Research Institute (Taaasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania)

TARURA	Tanzania Rural and Urban Roads Agency (Wakala wa Barabara za Vijijini na Mijini)
TASAC	Tanzania Shipping Agencies Corporation (Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania)
TASAF	Tanzania Social Action Fund (Mfuko wa Maendeleo ya Jamii)
TAWA	Tanzania Wildlife Management Authority (Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori)
TAZARA	Tanzania Zambia Railway Authority (Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia)
TBS	Tanzania Bureau of Standards (Shirika la Viwango Tanzania)
TCAA	Tanzania Civil Aviation Authority (Mamlaka ya Usafiri wa Anga Tanzania)
TCRP	Tanzania COVID - 19 Socio Economic Response Plan (Mpango wa Kukabiliana na athari za kijamii na kiuchumi zitokanazo na UVIKO-19)
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TEMDO	Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation (Taasisi ya Uhandisi na Usanifu Mitambo Tanzania)
TEMESA	Tanzania Electrical, Mechanical and Electronics Services Agency (Wakala wa Ufundi na Umeme)
TEUs	Twenty Equivalent Units (Urefu wa Futi Ishirini)
TIE	Tanzania Institute of Education (Taasisi ya Elimu Tanzania)
TIC	Tanzania Investment Centre (Kituo cha Uwekezaji)
TIRDO	Tanzania Industrial Research and Development Organization (Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania)
TMDA	Tanzania Medicines and Medical Devices Authority (Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba)
TMX	Tanzania Merchantile Exchange (Soko la Bidhaa Tanzania)
TMRC	Tanzania Mortgage Refinance Company (Kampuni ya Mikopo ya Nyumba Tanzania)
TPA	Tanzania Ports Authority (Mamlaka ya Bandari Tanzania)
TRA	Tanzania Revenue Authority (Mamlaka ya Mapato Tanzania)

TRC	Tanzania Railway Corporation (Shirika la Reli Tanzania)
TVLA	Tanzania Veterinary Laboratory Agency (Wakala ya Maabara ya Veterinari Tanzania)
UCSAF	The Universal Communications Service Access Fund (Mfuko wa Mawasiliano kwa Wote)
UNDP	United Nations Development Programme (Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa)
UNFPA	United Nations Population Fund (Shirika la Umoja wa Mataifa la Idadi ya Watu)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Wakimbizi)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Shirika la Umoja wa Mataifa la Elimu, Sayansi na Utamaduni)
UPU	Universal Postal Union (Ummoja wa Posta Duniani)
USAID	United States Agency for International Development
VETA	Vocational Education and Training Authority (Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi)
VVU	Virusi vya Ukimwi
WEO	World Economic Outlook
WMA	Weight and Measurement Agency (Wakala wa Vipimo)

MATUKIO MUHIMU YA KIUCHUMI KATIKA MWAKA 2022

TAREHE	MWEZI	TUKIO
24	Februari	Kuzuka kwa vita kati ya Urusi na Ukraine ambayo athari zake zilisambaa duniani kote ikiwemo kuyumba kwa uchumi wa dunia na kuongezeka kwa mfumuko wa bei.
07	Mei	Serikali ilizindua Programu Maalum ya "*Tanzania the Royal Tour*" iliyoasisiwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan kwa lengo la kutangaza vivutio vya utalii na fursa za uwekezaji.
14	Juni	Kusomwa kwa bajeti ya Serikali kwa nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki
01	Julai	Serikali ilianza utekelezaji wa programu ya miaka mitatu inayofadhiliwa kwa mkopo nafuu kutoka Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) kupitia dirisha la *Rapid Credit Facility (RCF)* kwa lengo la kukabiliana na kuimarisha shughuli za kiuchumi na kijamii zilizoathiriwa na majanga ya mabadiliko ya tabianchi, UVIKO - 19 na vita inayoendelea nchini Ukraine.
23	Agosti	Sensa ya Watu na Makazi ilifanyika ambapo matokeo ya awali yalionesha kuwa Tanzania ina jumla ya watu 61,741,120. Kati ya hao, watu 59,851,347 walikuwa Tanzania Bara na watu 1,889,773 Tanzania Zanzibar.
22	Desemba	Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan alindua zoezi la ujazaji maji katika bwawa la kufua umeme la Julius Nyerere.

Jedwali A: TAKWIMU MUHIMU KATIKA UCHUMI - TANZANIA BARA

Maelezo	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Idadi ya Watu Tanzania Bara (Milioni)	51	52.6	54.3	55.9	57.7	59.9	3.8
Pato la Taifa kwa Bei za miaka inayohusika (Sh. Milioni)	118,731,697	123,989,406	134,383,846	145,429,645	156,375,288	170,255,623	8.9
Pato la Taifa kwa Bei za mwaka 2015 (Sh. Milioni)	107,646,688	115,180,792	123,193,879	129,139,817	135,478,189	141,872,730	4.7
Wastani Pato kwa Kila Mtu kwa bei za miaka inayohusika (Sh.)	2,327,395	2,452,406	2,573,324	2,653,790	2,708,999	2,844,641	5.0
Wastani Pato kwa Kila Mtu kwa bei za 2015 (Sh.)	2,110,088	2,188,195	2,269,888	2,306,682	2,346,983	2,370,418	1.0
Kasi ya Upandaji Bei (asilimia)	5.3	3.5	3.4	3.3	3.7	4.7	27.0
Urari wa Biashara ya Bidhaa (US$ milioni)	-2,782.30	-4,227.00	-3,237.60	-1,460.00	-3,247.70	(6,984.9)	**
Saruji Iliyotumika (Tani)	4,359,163	4,577,117	6,104,108	5,887,775	6,863,004	7,532,173	9.8
Umeme Uliouzwa (GWH)[r]	5,565.80	5,876.60	6,161.00	6,199.40	7,313.20	7,729.60	5.7
Utalii (Mapato US$ milioni)	2,200	2,433	2,604	715	1,248	25,278	**
Elimu: Wanafunzi katika Shule za Msingi ('000) *	9317.8	10,112	10,605	10,925	11,196.80	11,421.00	2.0
Elimu: Wanafunzi katika Shule za Sekondari ('000) *	1908.9	2,149	2,338	2,473	2,671.90	2,823.60	5.7
Hospitali: Idadi ya Vitanda	60,952	62,203	80,164	84,162	86,131	104,687	21.5
Mauzo Nje ya Mazao Muhimu ya Biashara (Mil. US$)							
Bidhaa Asilia							
Kahawa	126.27	148	152.2	145	155.2	161.2	3.9
Pamba	36.76	68.38	91.8	87.5	81.3	103.4	27.2
Katani	28.73	32.54	19.3	17.6	20.2	24.3	20.3
Chai	49.13	45.82	45.7	32.4	32.9	30.0	-8.8
Tumbaku	195.81	269.95	146.5	148.7	127.5	178.5	40.0
Korosho	529.7	109.56	353.1	359.6	159	226.9	42.7
Karafuu	55.42	0.36	9.1	17.1	51.8	42.1	-18.7
Bidhaa zisizo Asilia							
Madini	1694.48	1615.4	2,326.70	3369.1	3,116.4	3,395.3	8.9
Bidhaa za Viwanda	676.27	894.29	851.8	908.6	1,200.0	1,419.2	18.3
Samaki na Mazao ya Samaki	193.01	181.85	168	139.6	164.3	168.2	2.4
Mazao ya Mboga na Maua	148.65	147.7	202.4	274.1	378.6	289.6	-23.5
Bidhaa zilizouzwa tena (Re-export)	143.16	186.71	242.8	87.7	90.2	131.2	45.5
Bidhaa nyinginezo	223.29	340.4	394.3	474.2	813.5	654.9	-19.5
Ujazi wa Fedha							
Ujazi wa Fedha - M3 (Sh. bilioni)	24,714.30	25,823.50	28,313.10	29,920.60	34,558.00	38,580.00	11.6
Karadha (Sh. bilioni)	24,977.20	26,249.30	28,103.30	26,139.60	30,030.50	37,557.30	25.1
Fedha za Serikali	**2017/18**	**2018/19**	**2019/20**	**2020/21**	**2021/22**	**2022/23P**	**Badiliko (%)**
Mapato ya Ndani ya Serikali (Sh. milioni)	17,971,805	18,527,293	21,051,755	20,594,735	24,395,567	27,053,777	10.9
Matumizi ya Kawaida ya Serikali (Sh. milioni)	-12,415,920	-13,811,190	-14,201,148	-14,883,723	-15,817,056	-19,043,025	20.4
Matumizi ya Maendeleo ya Serikali (Sh. milioni)	-8,030,040	-8,454,182	-9,926,993	-11,701,584	-15,080,341	-15,006,002	-0.5

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango
** Badiliko ni zaidi ya asilimia 100

Jedwali B: MWENENDO WA VIASHIRIA VYA UCHUMI MKUU NA BAJETI (2017 - 2022)

Mwaka wa Kalenda	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
PATO LA TAIFA						
Ukuaji halisi wa Pato la Taifa (mp)	6.8%	6.9%	7.0%	4.8%	4.9%	4.7%
Ukuaji wa Pato la Taifa kwa Bei za Miaka Husika (mp)	9.6%	8.7%	8.2%	8.3%	5.1%	8.9%
Uwiano wa Uwekezaji na Pato la Taifa (Investment/GDP)	30.6%	32.9%	33.1%	36.9%	41.6%	41.8%
Uwiano wa Akiba kwenye Benki na Pato la Taifa (Savings/GDP)	19.2%	20.5%	21.0%	20.9%	21.1%	20.9%
MWENENDO WA BEI NA VIWANGO VYA RIBA						
Kasi ya Upandaji wa Bei (mwisho wa kipindi)	4.0%	3.3%	3.8%	3.2%	4.2%	4.8%
Kasi ya Upandaji wa Bei (wastani wa mwaka)	5.3%	3.5%	3.4%	3.3%	3.7%	4.3%
GDP deflator Inflation (bp)	2.5%	2.0%	0.9%	0.7%	0.7%	3.7%
GDP deflator Inflation (MP)	2.6%	1.6%	1.1%	1.1%	1.3%	4.0%
Riba za Mikopo (mwaka mmoja)	13.7%	18.3%	16.7%	15.7%	16.4%	16.8%
Riba za Amana za muda maalum (miezi 12)	11.5%	11.7%	8.8%	8.3%	8.3%	8.5%
Tofauti ya riba za amana na za mikopo (mwaka)	2.2%	6.6%	7.9%	7.5%	8.1%	8.3%
Thamani ya Tsh/Dola (wastani wa mwaka)	2,240.8	2,275.4	2,299.8	2,305.6	2,309.2	2,314.5
UJAZI WA FEDHA						
Kiwango cha ukuaji wa M3	8.0%	4.5%	9.6%	5.7%	15.5%	11.6%
Kiwango cha ukuaji wa M2	10.4%	3.8%	11.8%	8.2%	17.6%	12.1%
Mikopo Chechefu	11.5%	10.7%	9.8%	9.8%	8.5%	5.8
Kiwango cha ukuaji wa mikopo kwa sekta binafsi	1.7%	4.9%	11.1%	3.1%	10.0%	22.5%
UWIANO WA MIZANIA YA MALIPO YA NJE NA PATO LA TAIFA						
Bidhaa zilizouzwa nje	8.5%	7.8%	9.2%	10.1%	9.4%	9.2%
Bidhaa na huduma zilizouzwa nje	15.7%	15.2%	16.4%	13.5%	14.0%	15.7%
Bidhaa zilizonunuliwa kutoka nje	13.7%	15.6%	14.7%	12.4%	14.7%	19.2%
Bidhaa na huduma zilizonunuliwa kutoka nje	17.5%	19.1%	17.7%	14.4%	17.1%	22.6%
Urari wa malipo ya kawaida	-2.8%	-4.2%	-2.3%	-2.3%	-3.5%	-7.3%
Akiba ya fedha za kigeni (miezi)	6.1	4.6	5.9	5.3	6.2	4.7
UWIANO WA BAJETI YA SERIKALI NA PATO LA TAIFA						
Mwaka wa fedha	**2016/17**	**2017/18**	**2018/19**	**2019/20**	**2020/21**	**2021/22**
Mapato ya ndani	14.7%	14.6%	13.9%	14.6%	13.3%	14.9%
Mapato ya kodi	12.4%	12.3%	11.6%	12.1%	11.2%	12.3%
Matumizi (Bila rollover)	16.6%	16.7%	16.7%	17.2%	17.2%	19.0%
Matumizi ya kawaida	10.2%	10.1%	10.4%	9.8%	9.6%	9.8%
Matumizi ya maendeleo	6.4%	6.5%	6.4%	6.9%	7.6%	9.2%
Misaada	1.0%	0.8%	0.3%	0.6%	0.5%	0.4%
Nakisi (kabla ya misaada)	-2.4%	-2.6%	-3.5%	-2.5%	-4.3%	-4.1%
Nakisi (baada ya misaada)	-1.4%	-1.7%	-2.5%	-1.9%	-3.9%	-3.6%
Mikopo ya nje	1.5%	1.4%	0.9%	1.6%	1.7%	1.9%
Mikopo ya ndani (kutoka benki)	-0.9%	-0.3%	1.8%	-0.3%	1.2%	1.1%

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

SEHEMU YA KWANZA

MAENDELEO YA UCHUMI JUMLA

SURA YA 1

HALI YA UCHUMI WA TAIFA

Ukuaji wa Uchumi

1. Mwaka 2022, thamani halisi ya Pato la Taifa ilifikia shilingi milioni 141,872,730 ikilinganishwa na shilingi milioni 135,478,189 mwaka 2021, sawa na ukuaji wa asilimia 4.7. Kiwango hicho cha ukuaji kilitokana na: mikakati iliyochukuliwa na Serikali kukabiliana na athari za vita nchini Ukraine; uwekezaji wa kimkakati katika miundombinu ya nishati, maji, afya, elimu, barabara, reli na viwanja vya ndege; kuongezeka kwa uzalishaji wa madini, hususan makaa ya mawe, jasi, chumvi, almasi, mawe ya chokaa na shaba; na kuongezeka kwa shughuli za utalii. Hata hivyo, kiwango cha ukuaji kilipungua kwa nukta ya asilimia 0.2 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.9 mwaka 2021 kutokana na athari ya vita kati ya Urusi na Ukraine iliyosababisha kupanda kwa gharama za uzalishaji katika baadhi ya sekta pamoja na mabadiliko ya tabianchi yaliyoathiri uzalishaji katika sekta ya kilimo kwa baadhi ya maeneo nchini. Aidha, sekta zilizokuwa na viwango vikubwa vya ukuaji mwaka 2022 ni pamoja na: sanaa na burudani iliyokua kwa asilimia 19.0; madini (asilimia 10.9); fedha na bima (asilimia 9.2); malazi na huduma ya chakula (asilimia 9.0) na umeme (asilimia 7.6). **Kielelezo Na. 1.1** kinaonesha mwenendo wa ukuaji kwa baadhi ya sekta.

Kielelezo Na. 1.1: Ukuaji wa Pato la Taifa kwa Baadhi ya Shughuli za Kiuchumi (Asilimia)

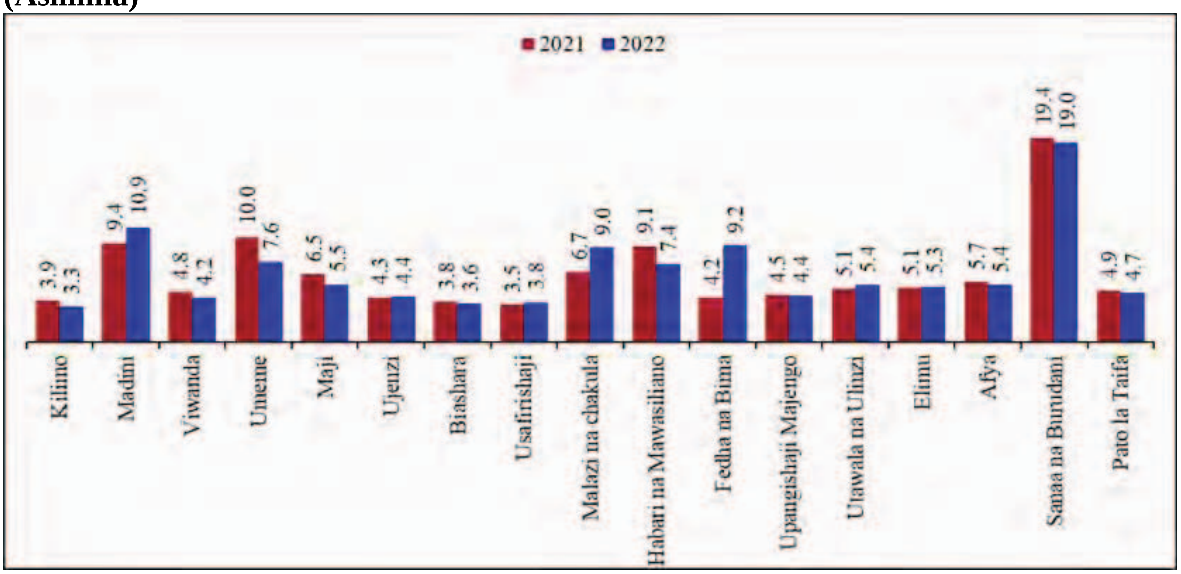

2. Mwaka 2022, Pato ghafi la Taifa (bei za mwaka husika) lilikuwa shilingi milioni 170,255,623 ikilinganishwa na shilingi milioni 156,375,288 mwaka 2021. Aidha, kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, Tanzania Bara ilikuwa na watu 59,851,347 ikilinganishwa na watu 57,724,380 mwaka 2021. Hivyo, Pato la Taifa kwa Mtu

(GDP per capita) kwa mwaka 2022 lilikuwa wastani wa shilingi 2,844,641 ikilinganishwa na shilingi 2,708,999 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.0. Kiasi hicho ni sawa na dola za Marekani 1,229.1 mwaka 2022 kwa mtu kwa mwaka ikilinganishwa na dola za Marekani 1,173.3 mwaka 2021.

3. Mwaka 2022, ukuaji wa shughuli za kilimo ambazo zinajumuisha kilimo cha mazao, mifugo, misitu na uvuvi ulikuwa asilimia 3.3 ikilinganishwa na asilimia 3.9 mwaka 2021. Kupungua kwa kasi ya ukuaji kulitokana na baadhi ya maeneo ya uzalishaji kutokuwa na mvua za kutosha na za wakati. Aidha, shughuli za mifugo zilikuwa na kiwango kikubwa cha ukuaji cha asilimia 5.0, ikifuatiwa na misitu (asilimia 3.1), uzalishaji mazao (asilimia 2.7), na uvuvi (asilimia 1.9) mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 5.0, asilimia 3.5, asilimia 3.6 na asilimia 2.6 mtawalia mwaka 2021.

4. Mwaka 2022, shughuli za kilimo sehemu ya kuuza na sehemu isiyouzika kila moja ilikua kwa wastani wa asilimia 3.3 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.0 kwa sehemu ya kuuza na asilimia 3.8 sehemu isiyouzika mwaka 2021. Aidha, sehemu ya kuuza kwa shughuli za mifugo zilikua kwa asilimia 5.0, misitu (asilimia 3.1) na uzalishaji mazao (asilimia 2.7), kama ilivyokuwa kwa sehemu isiyouzika. Hata hivyo, shughuli za uvuvi sehemu ya kuuza ilikua kwa asilimia 1.9 ikilinganishwa na asilimia 2.0 kwa sehemu isiyouzika mwaka 2022.

5. Mwaka 2022, mchango wa shughuli za kilimo katika Pato la Taifa uliongezeka na kufikia asilimia 26.2 ikilinganishwa na asilimia 26.8 mwaka 2021. Aidha, shughuli ndogo za mazao zilichangia asilimia 15.0 katika Pato la Taifa, mifugo (asilimia 6.7), misitu (asilimia 2.7) na uvuvi (asilimia 1.8) mwaka 2022 ikilinganishwa na mchango wa asilimia 15.1, asilimia 7.2, asilimia 2.7 na asilimia 1.8 mtawalia mwaka 2021.

6. Mwaka 2022, kiwango cha ukuaji wa shughuli za uchimbaji madini na mawe kilikuwa asilimia 10.9 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 9.4 mwaka 2021. Ukuaji huo ulitokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa madini, hususan makaa ya mawe, jasi, chumvi, almasi, mawe ya chokaa na shaba. Aidha, mchango wa shughuli za uchimbaji madini na mawe kwenye Pato la Taifa uliongezeka na kufikia asilimia 9.1 mwaka 2022 kutoka asilimia 7.3 mwaka 2021.

7. Kiwango cha ukuaji wa shughuli za uzalishaji bidhaa viwandani kilikuwa asilimia 4.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 4.8 mwaka 2021. Kupungua kwa kasi ya ukuaji kulitokana na kuongezeka kwa gharama za uzalishaji wa bidhaa kulikosababisha kuongezeka kwa bei za bidhaa hizo na hivyo kupungua kwa uhitaji wa bidhaa. Aidha, kuongezeka kwa gharama za uzalishaji viwandani kulichangiwa na kuongezeka kwa bei za malighafi za uzalishaji hususani bidhaa za petroli kulikotokana na athari za vita inayoendelea nchini Ukraine. Vile vile, mchango wa shughuli za uzalishaji bidhaa

viwandani katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 7.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 7.2 mwaka 2021.

8. Mwaka 2022, kiwango cha ukuaji wa shughuli za ufuaji, usafirishaji na usambazaji umeme kilikuwa asilimia 7.6 ikilinganishwa na asilimia 10.0 mwaka 2021. Hii ilitokana na kupungua kwa ufuaji wa umeme kutoka katika baadhi ya vyanzo, hususan mafuta mazito na mitambo ya nguvu za maji kutokana na uwepo wa ukame katika baadhi ya maeneo nchini na kuongezeka kwa gharama za mafuta nchini kulikotokana na athari ya vita inayoendelea nchini Ukraine. Aidha, mchango wa shughuli za uzalishaji na usambazaji umeme katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 0.1 mwaka 2022 kutoka asilimia 0.2 mwaka 2021.

9. Mwaka 2022, kiwango cha ukuaji wa shughuli za usambazaji maji na udhibiti majitaka kilikuwa asilimia 5.5 ikilinganishwa na asilimia 6.5 mwaka 2021. Kupungua kwa kasi ya ukuaji kulitokana na uwepo wa ukame katika baadhi ya maeneo nchini hivyo kuathiri huduma ya usambazaji maji. Mchango wa shughuli za usambazaji maji na udhibiti majitaka katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 0.6 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 0.5 mwaka 2021. Aidha, shughuli za usambazaji maji na udhibiti wa majitaka sehemu inayouzika na isiyouzika zilikua kwa asilimia 5.5 kila moja mwaka 2022.

10. Mwaka 2022, shughuli za ujenzi zilikua kwa asilimia 4.4 ikilinganishwa na asilimia 4.3 mwaka 2021. Ukuaji huo ulichangiwa na utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo ikiwemo ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya barabara, madaraja, viwanja vya ndege, ofisi mbalimbali za Serikali, madarasa ya shule, vituo vya afya na nyumba za makazi na biashara. Kwa upande mwingine, shughuli za ujenzi sehemu inayouzika na isiyouzika zilikua kwa asilimia 4.5 na asilimia 2.2, mtawalia mwaka 2022. Aidha, mchango wa shughuli za ujenzi katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 14.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 14.0 mwaka 2021.

11. Mwaka 2022, kiwango cha ukuaji wa shughuli za biashara na matengenezo kilikuwa asilimia 3.6 ikilinganishwa na asilimia 3.8 mwaka 2021. Ukuaji huo ulichangiwa na kuendelea kuboreshwa kwa mazingira ya ufanyaji biashara nchini na kuimarika kwa upatikanaji wa mikopo kwa sekta binafsi. Aidha, mchango wa shughuli za biashara na matengenezo katika Pato la Taifa ulipungua hadi asilimia 7.9 mwaka 2022 kutoka asilimia 8.7 mwaka 2021.

12. Shughuli za huduma za malazi na chakula zilikua kwa asilimia 9.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 6.7 mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kuendelea kuimarika kwa shughuli mbalimbali za kiuchumi hususan utalii zilizokuwa zimeathiriwa na UVIKO - 19. Mathalan, mwaka 2022 jumla ya watalii 1,454,920 waliingia nchini ikilinganishwa na watalii 922,692 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 57.7. Aidha,

mchango wa shughuli za huduma za malazi na chakula katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 1.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 1.0 mwaka 2021.

13. Mwaka 2022, shughuli za usafirishaji na uhifadhi mizigo zilikua kwa asilimia 3.8 ikilinganishwa na asilimia 3.5 mwaka 2021. Hii ilitokana na ongezeko la idadi ya abiria na mizigo iliyosafirishwa katika kipindi hicho kwa njia ya reli, barabara, maji na anga. Hata hivyo, mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulipungua na kufikia asilimia 6.7 mwaka 2022 kutoka asilimia 6.9 mwaka 2021.

14. Shughuli za habari na mawasiliano zinajumuisha huduma za utayarishaji, uchapishaji na usambazaji wa taarifa mbalimbali kupitia vyombo vya habari kama vile radio, magazeti, luninga, tovuti pamoja na huduma za mawasiliano kwa njia ya simu. Shughuli hizo zilikua kwa asilimia 7.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 9.1 mwaka 2021. Hii ilitokana na kupungua kwa matumizi ya njia za mitandao katika kufanya mikutano. Aidha, mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 1.5 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

15. Shughuli za huduma za fedha na bima zilikua kwa asilimia 9.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 4.2 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya bidhaa za bima hususani za usafirishaji ili kujiepusha na athari za vita inayoendelea nchini Ukraine pamoja na kuimarika kwa shughuli za kiuchumi kulikochangia kuongezeka mahitaji ya hudhuma za fedha. Hata hivyo, mchango wa shughuli za huduma za fedha na bima katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 3.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 3.4 mwaka 2021.

16. Mwaka 2022, shughuli za upangishaji majengo zilikua kwa asilimia 4.4 ikilinganishwa na asilimia 4.5 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, ukuaji wa shughuli za upangishaji majengo sehemu inayouzika na sehemu isiyouzika ulikuwa asilimia 4.4 kila moja. Aidha, mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 2.7 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

17. Mwaka 2022, shughuli za utawala wa umma na ulinzi zilikua kwa asilimia 5.4 ikilinganishwa na asilimia 5.1 mwaka 2021. Ukuaji huo ulitokana na kuongezeka kwa ulipaji wa malimbikizo ya madai ya wafanyakazi; utekelezaji wa kazi za ulinzi na usalama; na uendeshaji wa shughuli za Serikali kwa ujumla. Hata hivyo, mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulipungua hadi asilimia 3.7 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 3.8 mwaka 2021.

18. Mwaka 2022, kiwango cha ukuaji wa shughuli za huduma za utawala na usaidizi kilikuwa asilimia 4.6 ikilinganishwa na asilimia 6.9 mwaka 2021. Shughuli hizo zinajumuisha ukodishaji wa vifaa, mashine na mitambo, utafutaji wa ajira, huduma za utalii, ulinzi wa mali na watu, utoaji huduma ofisini, uwakala wa kampuni za usafiri na haki ya

kutumia matokeo ya kitaaluma. Mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 2.5 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 2.6 mwaka 2021.

19. Mwaka 2022, kiwango cha ukuaji wa shughuli za utoaji huduma za elimu kiliongezeka na kufikia asilimia 5.3 ikilinganishwa na asilimia 5.1 mwaka 2021. Hii ni kufuatia juhudi za Serikali katika kuboresha miundombinu ya elimu na kuajiri waalimu, pamoja na kuongezeka kwa udahili wa wanafunzi katika shule za msingi na sekondari za umma na binafsi. Hata hivyo, shughuli za huduma za elimu zilichangia asilimia 2.2 katika Pato la Taifa mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 2.3 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, shughuli za kitaaluma, sayansi na ufundi zilikua kwa asilimia 5.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 6.8 mwaka 2021. Aidha, mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 0.7 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

20. Shughuli za afya na maendeleo ya jamii zilikua kwa asilimia 5.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 5.7 mwaka 2021. Hii ilitokana na kutokamilika kwa wakati kwa miradi ya Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano Dhidi ya UVIKO - 19 hususan miradi iliyohusu ujenzi na uagizaji wa vifaa na magari kutoka nje. Aidha, mchango wa shughuli za afya na huduma kwa jamii katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 1.4 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

21. Pamoja na kupungua kwa kiwango cha ukuaji kutoka asilimia 19.4 mwaka 2021 hadi asilimia 19.0 mwaka 2022, shughuli za sanaa na burudani ziliendelea kuwa na kiwango kikubwa cha ukuaji ikilinganishwa na sekta nyingine za kiuchumi. Hii ilitokana na kuendelea kuimarika kwa mauzo ya bidhaa za kitamaduni kwa watalii na kuboreshwa kwa mazingira ya biashara ya tasnia ya burudani. Aidha, mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 0.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 0.3 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, kiwango cha ukuaji na mchango katika Pato la Taifa kwa shughuli za kaya binafsi katika kuajiri kilikuwa asilimia 3.1 na asilimia 0.2 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

22. Mwaka 2022, shughuli za huduma nyingine za kijamii zilikuwa kwa asilimia 5.7 ikilinganishwa na asilimia 8.5 mwaka 2021. Mchango wa shughuli hizo katika Pato la Taifa ulikuwa asilimia 0.9 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

Kielelezo Na. 1.2: Mchango wa Shughuli za Kiuchumi katika Pato la Taifa Mwaka 2022

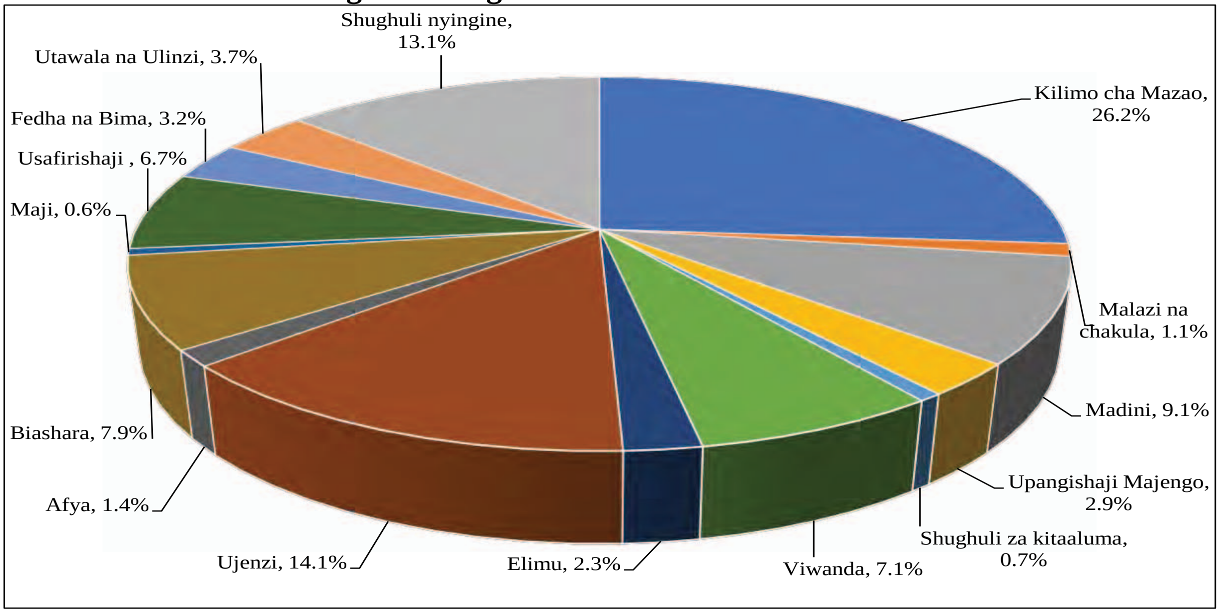

Mwenendo wa Bei

23. Mfumuko wa bei ulikuwa wa wastani wa asilimia 4.3 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 3.7 mwaka 2021. Kiwango hiki kipo ndani ya lengo la nchi la muda wa kati na kinakidhi vigezo vya mtangamano wa kiuchumi wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) na Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (SADC) vya asilimia isiyozidi 8.0 na asilimia kati ya 3 na 7 mtawalia. Mfumuko wa bei nchini kwa sehemu kubwa ulitokana na:

i. Kuongezeka kwa bei ya bidhaa na huduma zinazoagizwa kutoka nje ya nchi hususan bidhaa za petroli, mafuta ya kula, mbolea, ngano na malighafi za viwandani ambazo zilisababisha gharama za uzalishaji na usambazaji wa bidhaa na huduma katika soko la ndani kuongezeka;

ii. Kupungua kwa upatikanaji wa mazao ya chakula katika baadhi ya masoko ya ndani kutokana na mabadiliko ya tabianchi, hususan katika maeneo yanayotegemea mvua za vuli ambayo hayakupata mvua na sehemu nyingine hazikupata mvua za kutosha katika mwaka rejea wa taarifa hii; na

iii. Kuongezeka kwa mahitaji ya chakula kutoka nchi jirani hususan ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika ambazo ziliathiriwa na kupanda kwa gharama za uzalishaji na usafirishaji pamoja na mabadiliko ya tabianchi.

24. Kufuatia changamoto za athari ya mabadiliko ya tabianchi na vita inayoendelea nchini Ukraine, mwaka 2022 Serikali ilifanikiwa kudhibiti mfumuko wa bei kwa kuchukua hatua mbalimbali ikiwemo: kutoa ruzuku ya mafuta na mbolea; kuimarisha usimamizi na udhibiti wa sera za bajeti na fedha hususan kutoa misamaha ya kodi, ushuru na tozo katika baadhi ya

bidhaa ili kupunguza bei za bidhaa hizo; pamoja na kuongeza na kuimarisha miundombinu ya umwagiliaji ili kupunguza utegemezi wa mvua katika uzalishaji wa mbegu, mazao ya chakula na biashara sambamba na kupunguza uagizaji wa mazao ya kilimo ambayo kuna fursa ya kuyazalisha nchini.

25. Uchambuzi wa mwenendo wa bei kwa makundi makuu ya bidhaa na huduma unaonesha kuwa sehemu kubwa ya makundi hayo ilikuwa na ongezeko dogo la bei mwaka 2022 ikilinganisha na mwaka 2021 isipokuwa makundi matatu ya: vyakula na vinywaji baridi; samani; na usafirishaji. Mwaka 2022, kundi la chakula na vinywaji lilikuwa na mfumuko wa bei wa juu zaidi wa asilimia 7.3 likifuatiwa na kundi la usafirishaji asilimia 6.1. Ongezeko la wastani wa bei lilitokana na athari za mabadiliko ya tabianchi na kupanda kwa bei za bidhaa za petroli katika soko la dunia mtawalia. Hata hivyo, kundi la huduma za fedha na bima lilikuwa na mfumuko mdogo zaidi wa asilima 0.1 ikifuatiwa na kundi la huduma za elimu asilimia 0.6 na huduma za habari na mawasiliano asilimia 0.9. **Jedwali Na. 1.1** linaonesha mwenendo wa bei kwa makundi makuu ya bidhaa na huduma.

Jedwali Na. 1.1: Fahirisi za Kitaifa za Bei ya Mtumiaji (NCPI) na Viwango vya Mfumuko wa Bei (Kizio 2020 = 100)

Mwaka		Vyakula na Vinywaji Baridi	Vinywaji Vikali na Tumbaku	Mavazi na Viatu	Makazi, Maji, Umeme, Gesi na Nishati Nyinginezo	Samani, Vifaa vya Nyumbani na Ukarabati wa Makazi	Afya	Usafiri	Habari na Mawasiliano	Burudani, Michezo na Utamaduni	Huduma za Elimu	Migahawa na Huduma za Malazi	Huduma za Bima na Fedha	Usafi Binafsi, Hifadhi ya Jamii na Bidhaa na Huduma Mchanganyiko	Fahirisi Bidhaa Zote
2016	**Fahirisi za Bei**	83	93	89	72	90	94	93	101	97	94	92	95	92	86
2017		91	96	92	77	92	96	93	101	99	95	93	96	95	90
2018		93	98	95	86	95	97	96	100	98	97	95	97	97	94
2019		96	100	98	93	98	99	99	100	100	99	98	100	99	97
2020		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2021		104	102	105	104	103	103	103	102	103	101	105	100	103	104
2022		112	103	107	108	107	104	110	103	104	102	107	100	105	108
2017	**Mfumuko wa Bei**	9.1	3.3	3.5	7.6	2.9	2.6	0.5	-0.7	2.4	0.9	1.2	1.4	3.3	5.3
2018		3.0	1.6	2.9	12.0	2.5	1.3	2.5	-1.2	-0.9	2.4	1.3	1.3	1.7	3.5
2019		2.9	2.4	3.0	7.9	3.9	1.8	3.1	0.1	1.5	1.8	4.2	2.8	2.4	3.4
2020		4.1	-0.1	2.2	7.6	1.8	0.8	1.4	0.4	0.1	1.3	1.5	0.0	1.0	3.3
2021		4.3	2.2	4.6	4.1	3.2	2.7	3.3	1.8	2.7	1.1	4.9	0.3	2.8	3.7
2022		7.3	1.2	2.5	3.6	3.5	1.4	6.1	0.9	1.5	0.6	2.3	0.1	2.3	4.3

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

26. Uchambuzi wa mwenendo wa bei kwa makundi mengine maalumu unaonesha kuwa mfumuko wa bei wa msingi (usiojumuisha chakula na nishati) ulipungua hadi wastani wa asilimia 3.0 mwaka 2022 kutoka asilimia 4.1 mwaka 2021. Mfumuko wa bei usio wa msingi ulikuwa asilimia 8.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 2.5 mwaka 2021. Mfumuko wa bei kwa kundi la nishati, mafuta na ankara za maji ulikuwa asilimia 9.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 3.1 mwaka 2021, hali iliyochangiwa zaidi na kuonyezeka kwa

bei za bidhaa za petroli katika soko la dunia. Aidha, bei za bidhaa ziliongezeka kwa asilimia 5.3 ikilinganishwa na bei za huduma zilizoongezeka kwa asilimia 2.8 mwaka 2022.

Kielelezo Na. 1.3: Mfumuko wa Bei kwa Baadhi ya Makundi Mwaka 2021 - 2022

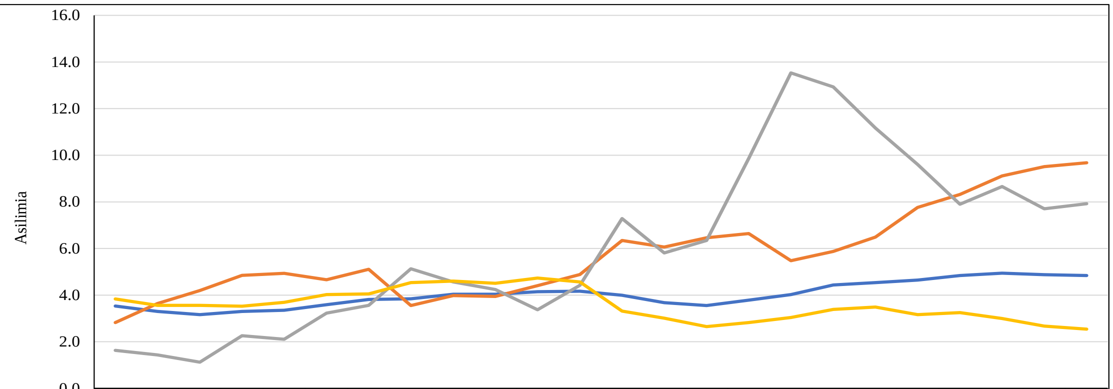

	Jan 21	Feb 21	Mac 21	Apr 21	Mei 21	Jun 21	Jul 21	Ago 21	Sep 21	Oct 21	Nov 21	Dec 21	Jan 22	Feb 22	Mac 22	Apr 22	Mei 22	Jun 22	Jul 22	Ago 22	Sep 22	Oct 22	Nov 22	Dec 22
Mfumuko wa bei	3.5	3.3	3.2	3.3	3.3	3.6	3.8	3.8	4.0	4.0	4.1	4.2	4.0	3.7	3.6	3.8	4.0	4.4	4.5	4.6	4.8	4.9	4.9	4.8
Chakula	2.8	3.6	4.2	4.8	4.9	4.7	5.1	3.6	4.0	3.9	4.4	4.9	6.3	6.1	6.5	6.6	5.5	5.9	6.5	7.8	8.3	9.1	9.5	9.7
Nishati	1.6	1.4	1.1	2.3	2.1	3.2	3.6	5.1	4.6	4.2	3.4	4.4	7.3	5.8	6.3	9.9	13.5	12.9	11.2	9.6	7.9	8.7	7.7	7.9
Msingi	3.8	3.6	3.6	3.5	3.7	4.0	4.1	4.5	4.6	4.5	4.7	4.6	3.3	3.0	2.7	2.8	3.0	3.4	3.5	3.2	3.3	3.0	2.7	2.5

27. Mfumuko wa bei kwa matabaka ya kipato cha chini, kati na juu uliongezeka hadi asilimia 4.7, asilimia 5.8 na asilimia 3.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 2.4, asilimia 2.4 na asilimia 3.0, mtawalia mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa bei za baadhi ya bidhaa na huduma muhimu ikiwemo chakula na nishati. Aidha, kwa matabaka ya kipato cha chini na kati, mfumuko wa bei ulikuwa mkubwa zaidi kwenye kundi la burudani, michezo na utamaduni likifuatiwa na kundi la vyakula na vinywaji baridi. Kwa upande wa tabaka la kipato cha juu, mfumuko wa bei kwa mwaka 2022 ulikuwa mkubwa zaidi katika kundi la usafiri (asilimia 5.9) likifuatiwa na kundi la vyakula na vinywaji baridi (asilimia 4.8). **Jedwali Na. 1.2** linaonesha mwenendo mfumuko wa bei za bidhaa na huduma kulingana na tabaka la walaji.

Jedwali Na. 1.2: Mfumuko wa Bei za Bidhaa na Huduma Zitumiwazo na Walaji Kulingana na Tabaka la Kipato (Msingi 2020 = 100)

Mwaka	Vyakula na Vinywaji Baridi	Vinywaji Vikali na Tumbaku	Mavazi na Viatu	Makazi, Maji, Umeme, Gesi na Nishati Nyinginezo	Samani, Vifaa vya Nyumbani na Ukarabati wa Makazi	Afya	Usafiri	Habari na Mawasiliano	Burudani, Michezo na Utamaduni	Huduma za Elimu	Migahawa na Huduma za Malazi	Huduma za Bima na Fedha	Usafi Binafsi, Hifadhi ya Jamii na Bidhaa na Huduma Mchanganyiko	Fahirisi Bidhaa Zote
WAKAZI WENYE KIPATO CHA CHINI														
2017	3.3	1.8	1.1	-0.2	3.1	1.6	2.6	0.3	5.9	10.3	0.5	2.6	0.5	1.8
2018	4.3	0.1	3.1	7.7	1.9	0.1	0.4	0.0	0.9	2.7	0.1	2.2	1.5	3.0
2019	4.3	0.8	4.0	5.3	1.9	3.1	0.2	1.0	3.4	0.0	2.2	4.0	2.2	3.3
2020	1.3	0.0	1.2	10.1	0.6	0.9	-0.1	0.2	-0.4	0.0	0.6	0.0	0.3	2.2
2021	0.6	7.3	3.1	2.9	3.9	1.9	-7.4	1.4	3.8	10.3	5.5	0.0	0.7	2.4
2022	7.5	0.5	3.7	3.9	6.3	2.9	-2.1	1.8	13.3	2.3	3.0	0.0	3.5	4.7
WAKAZI WENYE KIPATO CHA KATI														
2017	4.2	1.9	1.4	3.5	3.3	2.4	2.9	0.4	1.5	-0.1	0.6	2.6	0.8	2.8
2018	7.6	-0.1	2.1	1.8	1.3	0.3	1.9	0.0	-1.0	8.6	0.1	2.2	1.5	3.5
2019	5.4	0.4	3.5	6.8	2.2	4.5	0.1	1.5	1.8	0.0	2.7	4.0	2.4	4.0
2020	4.5	0.1	1.3	8.6	0.5	0.7	-0.7	0.5	-0.6	0.0	0.7	0.0	0.2	3.3
2021	1.2	4.2	0.7	-1.1	4.1	4.0	2.7	1.3	0.5	5.4	10.1	0.4	0.7	2.4
2022	9.5	0.5	2.6	5.0	4.5	1.8	7.3	0.2	16.5	1.2	3.7	0.1	3.4	5.8
WAKAZI WENYE KIPATO CHA JUU														
2017	9.0	2.1	1.8	1.3	5.4	2.5	4.9	0.1	0.3	-0.1	0.8	2.6	3.3	4.2
2018	6.8	0.2	2.5	5.6	1.1	0.1	6.4	0.7	-0.4	7.8	1.0	2.1	0.6	4.6
2019	4.3	0.0	2.4	8.1	2.0	4.1	2.8	1.3	-0.6	1.5	3.7	4.1	0.1	3.5
2020	7.6	0.2	1.4	7.0	0.5	0.6	-1.8	0.5	-0.7	0.0	0.6	0.0	-0.1	2.4
2021	3.9	11.2	3.4	0.1	8.2	3.3	1.8	1.3	-1.3	3.0	7.0	0.2	1.5	3.0
2022	4.8	2.3	3.1	3.4	2.5	2.0	5.9	1.1	2.3	0.8	4.0	0.0	2.3	3.8

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Ukuzaji Rasilimali

28. Mwaka 2022, ukuzaji rasilimali kwa bei za mwaka husika ulikuwa shilingi bilioni 71,157.28 ikilinganishwa na shilingi bilioni 65,082.05 mwaka 2021. Aidha, ukuzaji rasilimali kwa bei za mwaka 2015 ulikuwa shilingi bilioni 61,499.72 ikilinganishwa na shilingi bilioni 55,864.25 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 10.1. Uwiano wa ukuzaji rasilimali kwa Pato la Taifa kwa bei za miaka husika ulifikia asilimia 41.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 41.6 mwaka 2021.

29. Mwaka 2022, ukuzaji rasilimali za kudumu ambao unajumuisha: majengo; vifaa vya usafiri; mitambo na vifaa vingine; rasilimali za mazao na mifugo; na haki za umiliki, utafiti na maendeleo na huduma za kitaalamu, kwa bei za mwaka husika ulikuwa shilingi bilioni 72,250.90 ikilinganishwa na shilingi bilioni 68,966.82 mwaka 2021. Aidha, ukuzaji rasilimiali za kudumu kwa bei za mwaka 2015 uliongezeka kwa asilimia 5.2 na kufikia shilingi bilioni 63,566.87 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 60,408.64 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, thamani ya limbikizo la rasilimali kwa bei za mwaka 2015 ilipungua kwa

shilingi bilioni 3,110.61 mwaka 2022 ikilinganishwa na upungufu wa thamani wa shilingi bilioni 5,705.69 mwaka 2021. Aidha, thamani ya limbikizo la rasilimali kwa bei za mwaka husika ilipungua kwa shilingi bilioni 3,010.51 mwaka 2022 ikilinganishwa na upungufu wa thamani wa shilingi bilioni 5,838.94 mwaka 2021.

30. Mwaka 2022, ukuzaji rasilimali katika sekta ya umma kwa bei za mwaka husika uliongezeka kwa asilimia 2.7 na kufikia shilingi bilioni 21,417.87 kutoka shilingi bilioni 20,862.67 mwaka 2021. Aidha, ukuzaji rasilimali katika sekta binafsi kwa bei za mwaka husika ulikuwa shilingi bilioni 50,833.03 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 48,104.15 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.7. Sekta ya umma ilichangia asilimia 29.6 ya rasilimali zote za kudumu mwaka 2022 na sekta binafsi ilichangia asilimia 70.4.

Jedwali Na. 1: PATO LA TAIFA (GDP) KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)

Shilingi Milioni

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
A	***Kilimo, Misitu na Uvuvi***	***34,142,497***	***33,916,201***	***36,447,871***	***38,760,377***	***41,851,196***	***44,670,628***
	Kilimo cha Mazao	19,712,862	19,060,478	20,066,646	21,920,177	23,549,769	25,580,490
	Mifugo	8,867,810	9,251,173	10,357,287	10,622,499	11,269,820	11,479,664
	Misitu	3,313,765	3,383,160	3,641,955	3,720,575	4,191,340	4,603,883
	Uvuvi	2,248,060	2,221,390	2,381,982	2,497,126	2,840,267	3,006,591
	Viwanda na Ujenzi	***29,735,584***	***33,422,366***	***37,269,750***	***42,549,256***	***45,762,018***	***52,700,656***
B	Uchimbaji Madini na Mawe	5,206,217	6,455,878	7,164,222	9,867,293	11,471,365	15,430,906
C	Viwanda	9,102,282	9,811,013	10,512,034	11,207,276	11,237,325	12,157,760
D	Umeme	413,351	345,775	369,917	398,084	378,691	248,139
E	Maji safi na Maji taka	519,909	554,536	590,324	635,959	746,403	893,174
F	Ujenzi	14,493,826	16,255,164	18,633,254	20,440,644	21,928,233	23,970,677
	Huduma	***45,065,892***	***46,855,883***	***50,912,265***	***53,994,408***	***57,385,569***	***60,146,729***
G	Biashara na Matengenezo	10,842,803	11,047,691	12,246,192	12,931,133	13,570,247	13,532,026
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	7,897,993	8,381,276	9,622,792	10,701,520	10,860,302	11,397,028
I	Malazi na Huduma ya chakula	1,602,543	1,653,792	1,680,222	1,371,161	1,601,506	1,892,459
J	Habari na Mawasiliano	1,829,356	1,948,180	2,052,242	2,196,753	2,375,155	2,605,849
K	Fedha na Bima	4,789,632	4,823,101	4,927,613	5,013,181	5,380,249	5,498,733
L	Upangishaji Majengo	3,334,171	3,553,630	3,869,528	4,348,618	4,581,584	4,877,501
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	726,707	711,807	753,302	822,440	1,088,002	1,175,442
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	3,027,384	3,078,145	3,340,939	3,692,864	4,022,127	4,297,339
O	Utawala na Ulinzi	4,986,287	5,131,630	5,354,893	5,530,738	5,875,519	6,243,146
P	Elimu	2,864,290	3,081,718	3,322,028	3,440,525	3,649,124	3,838,330
Q	Afya na Huduma za Jamii	1,681,353	1,816,738	1,932,964	2,060,600	2,213,486	2,392,940
R	Sanaa na Burudani	322,353	374,924	427,887	416,049	513,448	623,721
S	Huduma nyingine za Kijamii	959,148	1,037,687	1,140,417	1,217,190	1,358,754	1,465,396
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	201,872	215,564	241,246	251,635	296,065	306,818
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**108,943,973**	**114,194,450**	**124,629,886**	**135,304,041**	**144,998,783**	**157,518,013**
	Ongeza kodi katika bidhaa	9,787,724	9,794,956	9,753,960	10,125,604	11,376,505	12,737,610
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**118,731,697**	**123,989,406**	**134,383,846**	**145,429,645**	**156,375,288**	**170,255,623**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 1A: PATO LA TAIFA (GDP) KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)

Shilingi Milioni

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
	A:SEHEMU INAYOUZIKA						
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)	**106,012,445**	**110,207,153**	**119,684,704**	**129,711,076**	**139,477,962**	**152,136,095**
A	***Kilimo, Misitu na Uvuvi***	***22,548,999***	***21,296,288***	***22,959,097***	***24,314,330***	***26,295,327***	***27,969,534***
	Kilimo cha Mazao	11,830,565	10,307,806	10,851,760	11,854,269	12,735,397	13,833,046
	Mifugo	6,889,350	6,674,010	7,471,864	7,663,285	8,130,184	8,281,247
	Misitu	1,683,437	2,181,786	2,348,644	2,399,374	2,702,937	2,968,865
	Uvuvi	2,145,648	2,132,686	2,286,828	2,397,402	2,726,809	2,886,377
	Viwanda na Ujenzi	***28,749,158***	***32,401,346***	***36,213,266***	***41,449,669***	***44,602,761***	***51,476,191***
B	Uchimbaji Madini na Mawe	5,206,217	6,455,878	7,164,222	9,867,293	11,471,365	15,430,906
C	Viwanda	9,102,282	9,811,013	10,512,034	11,207,276	11,237,325	12,157,760
D	Umeme	413,351	345,775	369,917	398,084	378,691	248,139
E	Maji safi na Maji taka	372,032	387,408	412,410	448,050	525,861	629,265
F	Ujenzi	13,655,276	15,401,272	17,754,684	19,528,966	20,989,519	23,010,121
	Huduma	***44,926,564***	***46,714,562***	***50,758,381***	***53,821,472***	***57,203,369***	***59,952,760***
G	Biashara na Matengenezo	10,842,803	11,047,691	12,246,192	12,931,133	13,570,247	13,532,026
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	7,897,993	8,381,276	9,622,792	10,701,520	10,860,302	11,397,028
I	Malazi na Huduma ya chakula	1,602,543	1,653,792	1,680,222	1,371,161	1,601,506	1,892,459
J	Habari na Mawasiliano	1,829,356	1,948,180	2,052,242	2,196,753	2,375,155	2,605,849
K	Fedha na Bima	4,789,632	4,823,101	4,927,613	5,013,181	5,380,249	5,498,733
L	Upangishaji Majengo	3,194,842	3,412,309	3,715,644	4,175,682	4,399,384	4,683,533
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	726,707	711,807	753,302	822,440	1,088,002	1,175,442
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	3,027,384	3,078,145	3,340,939	3,692,864	4,022,127	4,297,339
O	Utawala na Ulinzi	4,986,287	5,131,630	5,354,893	5,530,738	5,875,519	6,243,146
P	Elimu	2,864,290	3,081,718	3,322,028	3,440,525	3,649,124	3,838,330
Q	Afya na Huduma za Jamii	1,681,353	1,816,738	1,932,964	2,060,600	2,213,486	2,392,940
R	Sanaa na Burudani	322,353	374,924	427,887	416,049	513,448	623,721
S	Huduma nyingine za Kijamii	959,148	1,037,687	1,140,417	1,217,190	1,358,754	1,465,396
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	201,872	215,564	241,246	251,635	296,065	306,818
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**96,224,721**	**100,412,197**	**109,930,744**	**119,585,471**	**128,101,456**	**139,398,485**
	Ongeza kodi katika bidhaa	9,787,724	9,794,956	9,753,960	10,125,604	11,376,505	12,737,610
	B: SEHEMU ISIYOUZIKA						
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)	**12,719,252**	**13,782,253**	**14,699,141**	**15,718,569**	**16,897,326**	**18,119,528**
A	Kilimo, Misitu na Uvuvi	11,593,497	12,619,912	13,488,774	14,446,046	15,555,869	16,701,094
	Mazao	7,880,294	8,749,506	9,211,537	10,062,319	10,810,523	11,743,616
	Mifugo	1,980,200	2,578,812	2,887,197	2,961,106	3,141,595	3,200,334
	Misitu	1,629,477	1,201,483	1,293,414	1,321,325	1,488,533	1,635,169
	Uvuvi	103,526	90,110	96,626	101,296	115,218	121,974
	Viwanda na Ujenzi	**986,427**	**1,021,020**	**1,056,484**	**1,099,587**	**1,159,257**	**1,224,466**
E	Usambazaji maji safi na udhibiti maji taka	147,877	167,128	177,914	187,909	220,543	263,910
F	Ujenzi	838,550	853,892	878,570	911,678	938,714	960,556
	Huduma	**139,328**	**141,321**	**153,883**	**172,936**	**182,200**	**193,968**
L	Upangishaji Majengo	139,328	141,321	153,883	172,936	182,200	193,968
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**118,731,697**	**123,989,406**	**134,383,846**	**145,429,645**	**156,375,288**	**170,255,623**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 2: MCHANGO WA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KATIKA PATO LA TAIFA (GDP) KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)

Asilimia

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
A	***Kilimo, Misitu na Uvuvi***	***28.8***	***27.4***	***27.1***	***26.7***	***26.8***	***26.2***
	Kilimo cha Mazao	16.6	15.4	14.9	15.1	15.1	15.0
	Mifugo	7.5	7.5	7.7	7.3	7.2	6.7
	Misitu	2.8	2.7	2.7	2.6	2.7	2.7
	Uvuvi	1.9	1.8	1.8	1.7	1.8	1.8
B	Uchimbaji Madini na Mawe	4.4	5.2	5.3	6.8	7.3	9.1
C	Viwanda	7.7	7.9	7.8	7.7	7.2	7.1
D	Umeme	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2	0.1
E	Maji safi na Maji taka	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5	0.6
F	Ujenzi	12.2	13.1	13.9	14.1	14.0	14.1
G	Biashara na Matengenezo	9.1	8.9	9.1	8.9	8.7	7.9
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	6.7	6.8	7.2	7.4	6.9	6.7
I	Malazi na Huduma ya chakula	1.3	1.3	1.3	0.9	1.0	1.1
J	Habari na Mawasiliano	1.5	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5
K	Fedha na Bima	4.0	3.9	3.7	3.4	3.4	3.2
L	Upangishaji Majengo	2.8	2.9	2.9	3.0	2.9	2.9
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	0.6	0.6	0.6	0.6	0.7	0.7
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	2.5	2.5	2.5	2.5	2.6	2.5
O	Utawala na Ulinzi	4.2	4.1	4.0	3.8	3.8	3.7
P	Elimu	2.4	2.5	2.5	2.4	2.3	2.3
Q	Afya na Huduma za Jamii	1.4	1.5	1.4	1.4	1.4	1.4
R	Sanaa na Burudani	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.4
S	Huduma nyingine za Kijamii	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**91.8**	**92.1**	**92.7**	**93.0**	**92.7**	**92.5**
	Ongeza kodi katika bidhaa	8.2	7.9	7.3	7.0	7.3	7.5
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 2A: MCHANGO WA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KATIKA PATO LA TAIFA KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)

Asilimia

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	A:SEHEMU INAYOUZIKA						
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)						
A	**Kilimo, Misitu na Uvuvi**	**19.0**	**17.2**	**17.1**	**16.7**	**16.8**	**16.4**
	Kilimo cha Mazao	10.0	8.3	8.1	8.2	8.1	8.1
	Mifugo	5.8	5.4	5.6	5.3	5.2	4.9
	Misitu	1.4	1.8	1.7	1.6	1.7	1.7
	Uvuvi	1.8	1.7	1.7	1.6	1.7	1.7
B	Uchimbaji Madini na Mawe	4.4	5.2	5.3	6.8	7.3	9.1
C	Viwanda	7.7	7.9	7.8	7.7	7.2	7.1
D	Umeme	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2	0.1
E	Maji safi na Maji taka	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.4
F	Ujenzi	11.5	12.4	13.2	13.4	13.4	13.5
G	Biashara na Matengenezo	9.1	8.9	9.1	8.9	8.7	7.9
H	Uchukuzi na Uhifadhi mizigo	6.7	6.8	7.2	7.4	6.9	6.7
I	Malazi na Huduma ya chakula	1.3	1.3	1.3	0.9	1.0	1.1
J	Habari na Mawasiliano	1.5	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5
K	Fedha na Bima	4.0	3.9	3.7	3.4	3.4	3.2
L	Upangishaji Majengo	2.7	2.8	2.8	2.9	2.8	2.8
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	0.6	0.6	0.6	0.6	0.7	0.7
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	2.5	2.5	2.5	2.5	2.6	2.5
O	Utawala na Ulinzi	4.2	4.1	4.0	3.8	3.8	3.7
P	Elimu	2.4	2.5	2.5	2.4	2.3	2.3
Q	Afya na Huduma za Jamii	1.4	1.5	1.4	1.4	1.4	1.4
R	Sanaa na Burudani	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.4
S	Huduma nyingine za Kijamii	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**81.0**	**81.0**	**81.8**	**82.2**	**81.9**	**81.9**
	Ongeza kodi katika bidhaa	8.2	7.9	7.3	7.0	7.3	7.5
	B: SEHEMU ISIYOUZIKA						
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)	**10.7**	**11.1**	**10.9**	**10.8**	**10.8**	**10.6**
A	Kilimo, Misitu na Uvuvi	9.8	10.2	10.0	9.9	9.9	9.8
	Mazao	6.6	7.1	6.9	6.9	6.9	6.9
	Mifugo	1.7	2.1	2.1	2.0	2.0	1.9
	Misitu	1.4	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0
	Uvuvi	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
E	Usambazaji maji safi na udhibiti maji taka	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2
F	Ujenzi	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6
L	Upangishaji Majengo	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 2B: PATO LA TAIFA NA MATUMIZI YAKE KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)

Shilingi Milioni

Aina ya Matumizi	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Pato la Taifa kwa Bei za Soko(GDPmp)	**118,677,627**	**123,989,406**	**134,383,846**	**145,429,645**	**156,375,288**	**170,255,623**
Matumizi ya Mwisho(Final consumption)	**81,191,891**	**87,612,721**	**92,475,487**	**100,341,913**	**107,370,276**	**117,685,947**
Serikali	10,097,156	10,468,313	10,864,652	11,263,617	11,862,430	12,414,127
Binafsi	70,828,955	76,844,674	81,287,542	88,744,085	95,131,837	104,847,363
Taasisi binafsi Zinazotoa huduma za kijamii	265,780	299,734	323,293	334,212	376,009	424,457
Ukuzaji rasilimali	**38,390,852**	**40,750,233**	**44,432,066**	**53,672,880**	**65,082,049**	**71,157,284**
Rasilimali za kudumu	41,721,387	41,252,350	48,400,582	58,128,917	68,966,819	72,250,903
Ongezeko la limbikizo la Vito vya Thamani ***(changes in Valuables)***	1,006,179	1,215,104	1,273,337	1,838,290	1,954,173	1,916,891
Ongezeko la limbikizo (changes in Inventories)	-4,336,715	-1,717,221	-5,241,853	-6,294,328	- 5,838,943	-3,010,510
Mauzo nje	**18,599,164**	**18,810,171**	**22,101,293**	**19,629,078**	**21,847,313**	**26,690,224**
Bidhaa-fob	10,057,801	9,720,087	12,305,450	14,620,151	14,684,183	15,720,875
Huduma	8,541,363	9,090,084	9,795,843	5,008,927	7,163,130	10,969,349
Uagizaji	**20,719,434**	**23,653,216**	**23,806,198**	**20,992,737**	**26,675,720**	**38,409,635**
Bidhaa-fob	16,257,686	19,294,815	19,713,653	17,967,329	22,983,447	32,730,312
Huduma	4,461,748	4,358,401	4,092,545	3,025,408	3,692,272	5,679,323
Makosa na Mapungufu	1,215,154	469,496	-818,802	-7,221,489	-11,248,631	-6,868,196

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 3: PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI (BEI ZA MWAKA 2015)

Shilingi Milioni

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	2018	2019	2020	2021	2022
A	**Kilimo, Misitu na Uvuvi**	**29,504,236**	**30,802,622**	**32,323,673**	**33,588,777**	**34,711,277**
	Kilimo cha Mazao	15,679,338	16,372,351	17,196,815	17,818,276	18,295,700
	Mifugo	8,276,692	8,687,238	9,119,559	9,574,892	10,054,947
	Misitu	3,339,085	3,499,684	3,612,827	3,739,795	3,857,006
	Uvuvi	2,209,121	2,243,349	2,394,472	2,455,814	2,503,624
	Viwanda na Ujenzi	**31,344,128**	**34,976,982**	**37,545,172**	**39,578,000**	**41,750,204**
B	Uchimbaji Madini na Mawe	4,659,195	5,485,112	5,887,452	6,442,881	7,146,141
C	Viwanda	9,623,501	10,184,558	10,646,279	11,155,762	11,624,144
D	Umeme	928,174	994,879	1,049,610	1,154,204	1,242,132
E	Maji safi na Maji taka	477,510	510,411	540,159	575,213	606,754
F	Ujenzi	15,655,747	17,802,021	19,421,672	20,249,939	21,131,032
	Huduma	**45,407,432**	**48,111,192**	**50,177,657**	**52,663,978**	**55,408,590**
G	Biashara na Matengenezo	10,434,333	10,961,777	11,197,266	11,623,456	12,046,448
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	8,736,561	9,493,191	10,293,276	10,658,344	11,061,950
I	Malazi na Huduma ya chakula	1,604,391	1,645,950	1,419,654	1,514,711	1,651,099
J	Habari na Mawasiliano	1,989,717	2,133,312	2,313,032	2,524,610	2,712,411
K	Fedha na Bima	4,094,972	4,281,167	4,412,967	4,599,677	5,024,141
L	Upangishaji Majengo	3,354,518	3,505,485	3,663,972	3,827,460	3,997,460
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	763,332	821,636	881,833	942,013	996,609
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	3,054,288	3,311,753	3,569,800	3,817,047	3,993,799
O	Utawala na Ulinzi	5,064,968	5,238,491	5,438,146	5,713,411	6,024,203
P	Elimu	3,046,789	3,257,406	3,365,355	3,537,611	3,724,729
Q	Afya na Huduma za Jamii	1,746,731	1,833,514	1,953,479	2,065,349	2,176,986
R	Sanaa na Burudani	350,027	389,225	372,120	444,488	528,722
S	Huduma nyingine za Kijamii	971,690	1,037,083	1,089,265	1,181,814	1,249,425
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	195,113	201,203	207,492	213,987	220,607
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**106,255,796**	**113,890,796**	**120,046,501**	**125,830,755**	**131,870,070**
	Ongeza kodi katika bidhaa	8,924,997	9,303,083	9,093,315	9,647,434	10,002,660
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**115,180,792**	**123,193,879**	**129,139,817**	**135,478,189**	**141,872,730**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 3A: PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI, KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA (BEI ZA MWAKA 2015)

Shilingi Milioni

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	2018	2019	2020	2021	2022
	A: SEHEMU INAYOUZIKA					
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)	**110,250,005**	**118,004,248**	**123,685,278**	**129,814,944**	**136,021,743**
A	**Kilimo, Misitu na Uvuvi**	**25,671,369**	**26,821,324**	**28,173,634**	**29,292,547**	**30,264,345**
	Kilimo cha Mazao	13,381,343	13,996,558	14,711,216	15,252,963	15,658,987
	Mifugo	7,090,719	7,446,156	7,832,125	8,233,750	8,646,525
	Misitu	3,007,003	3,152,322	3,253,511	3,368,590	3,474,151
	Uvuvi	2,192,305	2,226,288	2,376,783	2,437,243	2,484,681
	Viwanda na Ujenzi	**30,352,531**	**33,879,613**	**36,356,687**	**38,331,815**	**40,472,345**
B	Uchimbaji Madini na Mawe	4,659,195	5,485,112	5,887,452	6,442,881	7,146,141
C	Viwanda	9,623,501	10,184,558	10,646,279	11,155,762	11,624,144
D	Umeme	928,174	994,879	1,049,610	1,154,204	1,242,132
E	Maji safi na Maji taka	369,545	396,149	420,891	448,945	473,562
F	Ujenzi	14,772,116	16,818,914	18,352,455	19,130,023	19,986,366
	Huduma	**45,301,108**	**48,000,228**	**50,061,641**	**52,543,148**	**55,282,393**
G	Biashara na Matengenezo	10,434,333	10,961,777	11,197,266	11,623,456	12,046,448
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	8,736,561	9,493,191	10,293,276	10,658,344	11,061,950
I	Malazi na Huduma ya chakula	1,604,391	1,645,950	1,419,654	1,514,711	1,651,099
J	Habari na Mawasiliano	1,989,717	2,133,312	2,313,032	2,524,610	2,712,411
K	Fedha na Bima	4,094,972	4,281,167	4,412,967	4,599,677	5,024,141
L	Upangishaji Majengo	3,248,194	3,394,521	3,547,957	3,706,630	3,871,263
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	763,332	821,636	881,833	942,013	996,609
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	3,054,288	3,311,753	3,569,800	3,817,047	3,993,799
O	Utawala na Ulinzi	5,064,968	5,238,491	5,438,146	5,713,411	6,024,203
P	Elimu	3,046,789	3,257,406	3,365,355	3,537,611	3,724,729
Q	Afya na Huduma za Jamii	1,746,731	1,833,514	1,953,479	2,065,349	2,176,986
R	Sanaa na Burudani	350,027	389,225	372,120	444,488	528,722
S	Huduma nyingine za Kijamii	971,690	1,037,083	1,089,265	1,181,814	1,249,425
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	195,113	201,203	207,492	213,987	220,607
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**101,325,009**	**108,701,165**	**114,591,962**	**120,167,509**	**126,019,083**
	Ongeza kodi katika bidhaa	8,924,997	9,303,083	9,093,315	9,647,434	10,002,660
	B: SEHEMU ISIYOUZIKA					
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)	**4,930,787**	**5,189,631**	**5,454,539**	**5,663,245**	**5,850,987**
A	Kilimo, Misitu na Uvuvi	3,832,866	3,981,298	4,150,038	4,296,231	4,446,932
	Mazao	2,297,609	2,375,410	2,485,190	2,564,893	2,636,294
	Mifugo	1,185,810	1,240,908	1,287,262	1,340,971	1,408,250
	Misitu	332,233	347,517	359,470	371,362	383,014
	Uvuvi	17,215	17,464	18,116	19,004	19,375
	Viwanda na Ujenzi	**991,597**	**1,097,369**	**1,188,485**	**1,246,185**	**1,277,858**
E	Usambazaji maji safi na udhibiti maji taka	107,966	114,262	119,268	126,268	133,192
F	Ujenzi	883,632	983,107	1,069,217	1,119,916	1,144,666
	Huduma	**106,323**	**110,964**	**116,016**	**120,830**	**126,197**
L	Upangishaji Majengo	106,323	110,964	116,016	120,830	126,197
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**115,180,792**	**123,193,879**	**129,139,817**	**135,478,189**	**141,872,730**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 4: UKUAJI WA PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI (BEI ZA MWAKA 2015)

Asilimia

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
A	**Kilimo, Misitu na Uvuvi**	**5.4**	4.4	4.9	3.9	3.3
	Kilimo cha Mazao	5.2	4.4	5.0	3.6	2.7
	Mifugo	4.9	5.0	5.0	5.0	5.0
	Misitu	4.9	4.8	3.2	3.5	3.1
	Uvuvi	9.2	1.5	6.7	2.6	1.9
B	Uchimbaji Madini na Mawe	1.5	17.7	7.3	9.4	10.9
C	Viwanda	8.3	5.8	4.5	4.8	4.2
D	Umeme	5.8	7.2	5.5	10.0	7.6
E	Maji safi na Maji taka	7.4	6.9	5.8	6.5	5.5
F	Ujenzi	13.8	13.7	9.1	4.3	4.4
G	Biashara na Matengenezo	5.9	5.1	2.1	3.8	3.6
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	11.8	8.7	8.4	3.5	3.8
I	Malazi na Huduma ya chakula	5.2	2.6	-13.7	6.7	9.0
J	Habari na Mawasiliano	9.1	7.2	8.4	9.1	7.4
K	Fedha na Bima	-0.5	4.5	3.1	4.2	9.2
L	Upangishaji Majengo	4.4	4.5	4.5	4.5	4.4
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	9.9	7.6	7.3	6.8	5.8
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	5.6	8.4	7.8	6.9	4.6
O	Utawala na Ulinzi	3.2	3.4	3.8	5.1	5.4
P	Elimu	6.6	6.9	3.3	5.1	5.3
Q	Afya na Huduma za Jamii	8.4	5.0	6.5	5.7	5.4
R	Sanaa na Burudani	13.7	11.2	-4.4	19.4	19.0
S	Huduma nyingine za Kijamii	6.5	6.7	5.0	8.5	5.7
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	3.1	3.1	3.1	3.1	3.1
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**6.9**	**7.2**	**5.4**	**4.8**	**4.8**
	Ongeza kodi katika bidhaa	6.3	4.2	-2.3	6.1	3.7
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**7.0**	**7.0**	**4.8**	**4.9**	**4.7**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Kielelezo 1.4: UKUAJI HALISI WA PATO LA TAIFA (Bei za mwaka 2015)

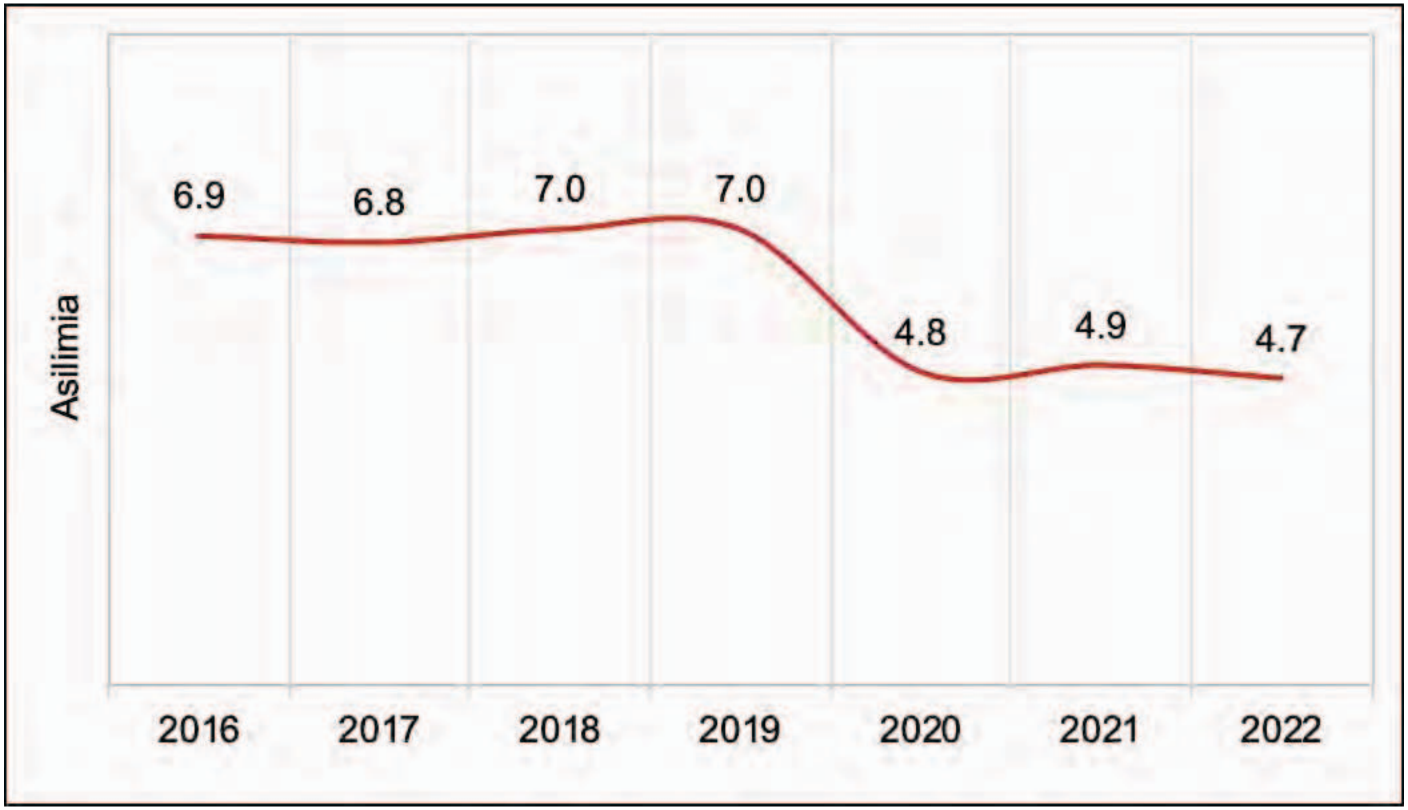

Jedwali Na. 4A: UKUAJI WA PATO LA TAIFA KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI, KWA BEI ZA SOKO - SEHEMU INAYOUZIKA NA ISIYOUZIKA(BEI ZA MWAKA 2015)

, **(Asilimia)**

	SHUGHULI YA KIUCHUMI	2018	2019	2020	2021	2022
	A: SEHEMU INAYOUZIKA					
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)					
A	**Kilimo, Misitu na Uvuvi**	**5.4**	**4.5**	**5.0**	**4.0**	**3.3**
	Kilimo cha Mazao	5.6	4.6	5.1	3.7	2.7
	Mifugo	4.2	5.0	5.2	5.1	5.0
	Misitu	5.2	4.8	3.2	3.5	3.1
	Uvuvi	9.2	1.6	6.8	2.5	1.9
B	Uchimbaji Madini na Mawe	1.5	17.7	7.3	9.4	10.9
C	Viwanda	8.3	5.8	4.5	4.8	4.2
D	Umeme	5.8	7.2	5.5	10.0	7.6
E	Maji safi na Maji taka	5.6	7.2	6.2	6.7	5.5
F	Ujenzi	13.8	13.9	9.1	4.2	4.5
G	Biashara na Matengenezo	6.2	5.1	2.1	3.8	3.6
H	Usafirishaji na Uhifadhi mizigo	11.8	8.7	8.4	3.5	3.8
I	Malazi na Huduma ya chakula	5.2	2.6	-13.7	6.7	9.0
J	Habari na Mawasiliano	9.1	7.2	8.4	9.1	7.4
K	Fedha na Bima	-0.5	4.5	3.1	4.2	9.2
L	Upangishaji Majengo	4.3	4.5	4.5	4.5	4.4
M	Sughuli za kitaaluma, Sayansi na Ufundi	9.9	7.6	7.3	6.8	5.8
N	Huduma zinazohusiana na Utawala	5.6	8.4	7.8	6.9	4.6
O	Utawala na Ulinzi	3.2	3.4	3.8	5.1	5.4
P	Elimu	6.6	6.9	3.3	5.1	5.3
Q	Afya na Huduma za Jamii	8.4	5.0	6.5	5.7	5.4
R	Sanaa na Burudani	13.7	11.2	-4.4	19.4	19.0
S	Huduma nyingine za Kijamii	6.5	6.7	5.0	8.5	5.7
T	Shughuli za Kaya katika kuajiri	3.1	3.1	3.1	3.1	3.1
	Jumla ya Ongezeko la Thamani	**7.1**	**7.3**	**5.4**	**4.9**	**4.9**
	Ongeza kodi katika bidhaa	6.3	4.2	-2.3	6.1	3.7
	B: SEHEMU ISIYOUZIKA					
	Jumla ya Pato la Taifa (GDPmp)	**6.5**	**5.2**	**5.1**	**3.8**	**3.3**
A	Kilimo, Misitu na Uvuvi	5.0	3.9	4.2	3.5	3.5
	Mazao	3.1	3.4	4.6	3.2	2.8
	Mifugo	9.8	4.6	3.7	4.2	5.0
	Misitu	1.7	4.6	3.4	3.3	3.1
	Uvuvi	9.2	1.4	3.7	4.9	2.0
E	Usambazaji maji safi na udhibiti maji taka	14.1	5.8	4.4	5.9	5.5
F	Ujenzi	12.5	11.3	8.8	4.7	2.2
L	Upangishaji Majengo	9.9	4.4	4.6	4.1	4.4
	Pato la Taifa (GDP) kwa bei za soko	**7.0**	**7.0**	**4.8**	**4.9**	**4.7**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 4B: PATO LA TAIFA NA MATUMIZI YAKE KWA BEI ZA SOKO (BEI ZA MWAKA 2015)

Shilingi Milioni

Aina ya Matumizi	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Pato la Taifa kwa Gharama zake (GDPbp)	**106,255,796**	**113,890,796**	**120,046,501**	**125,830,754.5**	**131,870,070.2**
Kodi za uzalishaji	**8,924,997**	**9,303,083**	**9,093,315**	**9,647,434.5**	**10,002,659.8**
Pato la Taifa kwa Bei za Soko (GDPmp)	**115,180,792**	**123,193,879**	**129,139,817**	**135,478,189**	**141,872,730**
Pato la Taifa kwa Bei za Soko (GDPmp)	**115,180,792**	**123,193,879**	**129,139,817**	**135,478,189**	**141,872,730**
Matumizi ya Mwisho (Final consumption)	**77,486,567**	**79,580,215**	**83,527,940**	**87,515,982**	**89,551,050**
Serikali	9,965,992	10,196,780	10,457,021	10,804,144	**11,135,961**
Binafsi	67,242,654	69,091,846	72,773,314	76,387,780	**78,058,607**
Taasisi binafsi Zinazotoa huduma za kijamii	277,922	291,589	297,605	324,059	**356,482.4**
Ukuzaji rasilimali	**45,155,626**	**48,802,248**	**51,872,904**	**55,864,252**	**61,499,720**
Rasilimali za kudumu	46,824,212	53,504,690	57,367,148	60,408,639	**63,566,866.9**
Ongezeko la limbikizo la Vito vya Thamani ***(changes in Valuables)***	776,123	925,034	1,096,591	1,161,299	**1,043,459.4**
Ongezeko la limbikizo (changes in Inventories)	-2,444,709	- 5,627,476	- 6,590,835	- 5,705,686	**- 3,110,606.3**
Mauzo nje	**15,271,357**	**18,015,439**	**14,955,181**	**16,703,181**	**19,687,958**
Bidhaa-fob	7,559,554	9,941,471	10,399,070	10,432,168	**10,435,117.0**
Huduma	7,711,803	8,073,968	4,556,110	6,271,013	**9,252,840.7**
Uagizaji	**20,847,557**	**21,717,626**	**19,862,198**	**24,412,029**	**32,081,505**
Bidhaa-fob	17,374,215	18,560,526	17,441,127	21,500,875	**27,904,044.9**
Huduma	3,473,343	3,157,101	2,421,070	2,911,153	**4,177,459.7**
Makosa na Mapungufu	-166,872	-1,486,396	-1,354,010	-193,198	3,215,507

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 5: UKUZAJI RASILIMALI KWA AINA YA SHUGHULI (BEI ZA MIAKA INAYOHUSIKA)

Shilingi Milioni

Aina	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Majengo	34,135,781	40,861,609	48,100,919	56,776,155	59,591,378
Vifaa vya Usafiri	1,443,808	1,574,099	2,034,478	2,591,425	2,717,159
Mitambo na Vifaa	2,784,359	2,856,539	3,923,456	4,696,060	4,860,700
Mitambo na Vifaa vingine	1,382,453	1,453,566	1,948,022	2,382,735	2,413,370
Rasilimali za Mazao ya Mifugo	418,134	461,482	589,194	748,470	769,278
Haki ya Umiliki,Utafiti na Maendeleo na Huduma za Kitaalamu	1,087,816	1,193,287	1,532,848	1,771,974	1,899,019
Rasilimali za kudumu	41,252,350	48,400,582	58,128,917	68,966,819	72,250,903
Ongezeko la limbikizo la Vito vya Thamani (changes in Valuables)	1,215,104	1,273,337	1,838,290	1,954,173	1,916,891
Ongezeko la limbikizo (changes in Inventories)	-1,717,221	-5,241,853	-6,294,328	-5,838,943	-3,010,510
Jumla ya Ukuzaji Rasilimali	**40,750,233**	**44,432,066**	**53,672,880**	**65,082,049**	**71,157,284**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 6: UKUZAJI RASILIMALI KWA AINA YA SHUGHULI (BEI ZA MWAKA 2015)

Shilingi Milioni

Aina	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Majengo	38,689,032	44,976,204	47,400,251	49,913,317	52,574,890
Vifaa vya Usafiri	1,782,710	2,117,345	2,184,105	2,199,979	2,376,740
Mitambo na Vifaa	3,144,371	3,060,342	3,852,357	4,156,524	4,265,680
Mitambo na Vifaa vingine	1,529,393	1,555,356	1,873,751	1,976,091	2,113,115
Rasilimali za Mazao ya Mifugo	435,253	470,028	533,254	562,526	588,770
Haki ya Umiliki, Utafiti na Maendeleo na Huduma za Kitaalamu	1,243,454	1,325,415	1,523,430	1,600,202	1,647,671
Rasilimali za kudumu	46,824,212	53,504,690	57,367,148	60,408,639	63,566,867
Ongezeko la limbikizo la Vito vya Thamani (changes in Valuables)	776,123	925,034	1,096,591	1,161,299	1,043,459
Ongezeko la limbikizo (changes in Inventories)	-2,444,709	-5,627,476	-6,590,835	-5,705,686	-3,110,606
Jumla ya Ukuzaji Rasilimali	**45,155,626**	**48,802,248**	**51,872,904**	**55,864,252**	**61,499,720**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 7A: MCHANGO KATIKA RASILIMALI KWA AINA YA SHUGHULI (Bei za Miaka Inayohusika)

Asilimia

Aina	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Majengo	87.3	83.8	92.0	89.6	87.2	83.7
Vifaa vya Usafiri	3.6	3.5	3.5	3.8	4.0	3.8
Mitambo na Vifaa	9.7	6.8	6.4	7.3	7.2	6.8
Mitambo na Vifaa vingine	3.7	3.4	3.3	3.6	3.7	3.4
Rasilimali za Mazao ya Mifugo	1.2	1.0	1.0	1.1	1.2	1.1
Haki ya Umiliki, Utafiti na Maendeleo na Huduma za Kitaalamu	3.1	2.7	2.7	2.9	2.7	2.7
Rasilimali za kudumu	**108.7**	**101.2**	**108.9**	**108.3**	**106.0**	**101.5**
Ongezeko la limbikizo la Vito vya Thamani (changes in Valuables)	2.6	3.0	2.9	3.4	3.0	2.7
Ongezeko la limbikizo (changes in Inventories)	-11.3	-4.2	-11.8	-11.7	-9.0	-4.2
Jumla ya Ukuzaji Rasilimali	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 7B: UKUZAJI WA RASILIMALI KATIKA SEHEMU ZA UCHUMI WA KITAIFA NA BINAFSI (BEI ZA MIAKA HUSIKA)

Shilingi Milioni

Sekta	2018	2019	2020	2021	2022
A. Rasilimali za kudumu	41,252,350	48,400,582	58,128,917	68,966,819	72,250,903
1. Serikali:	10,745,373	12,196,938	15,055,390	17,379,627	17,720,067
2. Mashirika:	905,740	1,016,411	1,395,094	1,688,010	1,847,125
3. Taasisi:	864,570	1,161,613	1,511,352	1,795,032	1,850,677
4. Sekta binafsi	28,736,667	34,025,620	40,167,082	48,104,151	50,833,034
C: Ongezeko la limbikizo la Vito vya Thamani (changes in Valuables)	1,215,104	1,273,337	1,838,290	1,954,173	1,916,891
D. Ongezeko la Limbikizo	-1,717,221	-5,241,853	-6,294,328	-5,838,943	-3,010,510
E. Jumla la Ukuzaji Rasilimali	40,750,233	44,432,066	53,672,880	65,082,049	71,157,284

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 8: FAHIRISI ZA BEI ZA REJAREJA ZA BIDHAA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA CHINI DAR-ES-SALAAM (Jan - Dec. 2020 =100)

MWAKA	BIDHAA ZOTE		CHAKULA	
	FAHIRISI	BADILIKO ASILIMIA	FAHIRISI	BADILIKO ASILIMIA
2004	26.9	6.4	24.3	6.8
2005	29.1	8.3	26.1	7.3
2006	32.5	11.5	28.8	10.3
2007	35.5	9.3	31.4	9.3
2008	41.6	17.3	36.2	15.2
2009	48.6	16.8	43.3	19.4
2010	55.1	13.2	51.0	18
2011	59.2	7.4	54.6	7.1
2012	70.3	18.8	67.3	23.2
2013	76.8	9.3	74.4	10.5
2014	82.7	7.7	79.8	7.3
2015	87.2	5.4	84.5	5.9
2016	90.9	4.3	87.5	3.6
2017	92.6	1.9	90.5	3.4
2018	94.4	2.0	94.6	4.5
2019	98.0	3.8	98.9	4.6
2020**	100.0	2.1	100.0	1.1
2021	102.4	2.4	100.6	0.6
2022	107.2	4.7	108.2	7.5

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
**Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika Jan-Dec. 2020 = 100
Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

Jedwali Na. 9: FAHIRISI ZA BEI ZA REJA REJA ZA BIDHAA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA CHINI DAR ES SALAAM (2020 = 100)

Mwaka	Vyakula na Vinywaji Baridi	Vinywaji Vikali na Tumbaku	Mavazi na Viatu	Makazi, Maji, Umeme, Gesi na Nishati Nyinginezo	Samani, Vifaa vya Nyumbani na Ukarabati wa Makazi	Afya	Usafiri	Habari na Mawasiliano	Burudani, Michezo na Utamaduni	Huduma za Elimu	Migahawa na Huduma za Malazi	Huduma za Bima na Fedha	Usafi Binafsi, Hifadhi ya Jamii na Bidhaa na Huduma Mchanganyiko	FAHIRISI BIDHAA ZOTE
2016	87.5	96.4	91	81.2	92.8	94.6	109.2	98.5	95.2	91.5	96.6	91.8	95.5	90.9
2017	90.5	99.2	92.1	81.9	95.7	96	109.1	98.9	96.8	95	97.1	94.1	96.1	92.6
2018	94.6	99.2	95	86.6	97.5	96.1	95.5	98.8	97.8	100.2	97.2	96.2	97.5	94.4
2019	98.9	100	98.8	91.4	99.4	99.1	100.2	99.8	100.1	100.1	99.4	100	99.7	98.0
2020*	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2021	100.6	107.3	103.1	102.9	103.9	101.9	92.6	101.4	103.8	110.3	105.5	100	100.7	102.4
2022	108.2	107.9	106.9	107.0	110.4	104.9	90.6	103.2	117.7	112.8	108.6	100.0	104.2	107.2

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
*Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika Jan-Dec. 2020 = 100
*Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

Jedwali Na. 10: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA KATI - DAR-ES-SALAAM (2020 =100)

Mwaka	MIEZI					
	Robo ya Kwanza	Robo ya Pili	Robo ya Tatu	Robo ya Nne	Wastani	Badiliko Asilimia
2005	29.79	30.20	31.37	31.83	30.80	7.9
2006	32.74	33.65	33.74	34.34	33.62	9.2
2007	35.66	37.01	37.90	39.32	37.47	11.5
2008	41.44	42.66	43.73	45.01	43.21	15.3
2009	47.58	48.95	51.51	53.23	50.32	16.4
2010	54.58	55.17	55.61	56.03	55.35	10.0
2011	58.04	59.17	60.03	61.56	59.70	7.9
2012	66.98	69.69	70.64	71.21	69.63	16.6
2013	74.81	75.68	75.59	75.55	75.41	8.3
2014	79.30	80.45	80.71	79.89	80.09	6.2
2015	82.48	84.54	85.94	85.45	84.60	5.6
2016	87.19	89.15	88.69	88.67	88.43	4.5
2017	89.26	91.18	91.12	91.43	90.75	2.6
2018	90.35	92.69	92.89	93.83	92.44	1.9
2019	95.62	96.95	96.51	97.36	96.61	4.5
2020*	99.87	99.99	100.26	99.89	100.00	3.5
2021	101.71	102.57	101.87	103.45	102.40	2.4
2022	105.12	108.89	109.48	110.01	108.38	5.8

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
*Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika Jan - Dec. 2020 = 100
*Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

Jedwali Na. 11: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA KATI - DAR ES SALAAM (Jan - Dec. 2020 =100)

	Vyakula na Vinywaji Baridi	Vinywaji Vikali na Tumbaku	Mavazi na Viatu	Makazi, Maji, Umeme, Gesi na Nishati Nyinginezo	Samani, Vifaa vya Nyumbani na Ukarabati wa Makazi	Afya	Usafiri	Habari na Mawasiliano	Burudani, Michezo na Utamaduni	Huduma za Elimu	Migahawa na Huduma za Malazi	Huduma za Bima na Fedha	Usafi Binafsi, Hifadhi ya Jamii na Bidhaa na Huduma Mchanganyiko	FAHIRISI BIDHAA ZOTE
2016														
Robo ya kwanza	79.89	97.38	91.86	79.69	92.13	88.27	116.19	96.93	97.00	92.49	92.22	100.00	93.42	87.19
Robo ya pili	81.89	96.70	92.62	81.88	93.27	92.20	116.60	97.56	97.62	92.08	97.01	100.00	94.25	89.15
Robo ya tatu	81.54	97.71	91.84	78.94	92.45	94.48	117.52	98.11	97.69	92.08	97.91	100.00	94.21	88.69
Robo ya nne	80.46	98.93	92.23	81.13	94.47	95.22	116.78	98.23	98.55	92.08	96.91	100.00	95.57	88.67
2017														
Robo ya kwanza	82.97	99.44	92.86	77.42	96.21	94.94	118.25	98.24	97.80	92.08	97.16	100.00	95.04	89.26
Robo ya pili	86.50	99.96	93.37	80.04	95.94	94.54	119.22	98.24	98.31	92.08	96.99	100.00	95.49	91.18
Robo ya tatu	84.65	100.20	93.69	84.71	96.03	94.62	116.14	98.23	98.04	92.08	97.32	100.00	95.94	91.12
Robo ya nne	84.56	100.19	93.80	86.42	96.25	94.94	116.83	98.17	98.52	92.08	97.32	100.00	95.30	91.43
2018														
Robo ya kwanza	87.41	99.43	93.46	82.62	96.44	94.88	94.15	98.17	97.69	100.03	96.12	100.00	95.48	90.35
Robo ya pili	92.18	99.43	94.58	84.42	97.15	95.01	94.50	98.07	98.37	100.03	96.12	100.00	96.96	92.69
Robo ya tatu	91.69	99.43	96.00	85.55	97.52	95.08	94.95	98.02	98.17	100.03	96.66	100.00	97.39	92.89
Robo ya nne	91.00	99.57	97.63	89.50	98.39	95.20	98.33	98.07	98.72	100.03	97.90	100.00	98.28	93.83
2019														
Robo ya kwanza	93.66	99.85	98.02	90.52	99.33	98.34	100.45	99.40	99.92	100.03	99.34	100.00	99.95	95.62
Robo ya pili	96.72	99.85	98.57	90.39	99.55	99.59	101.06	99.87	100.12	100.03	99.47	100.00	100.03	96.95
Robo ya tatu	95.12	99.85	99.20	91.58	99.39	99.60	101.06	99.15	101.01	100.03	99.45	100.00	99.44	96.51
Robo ya nne	97.19	99.85	99.17	92.21	99.71	99.69	100.61	99.30	99.70	100.03	99.04	100.00	99.67	97.36
**2020														
Robo ya kwanza	101.46	99.85	99.85	96.53	99.93	99.71	100.93	99.54	99.97	100.00	99.05	100.00	99.25	99.87
Robo ya pili	99.72	99.85	99.96	101.49	99.99	100.04	99.31	100.15	99.99	100.00	99.05	100.00	99.88	99.99
Robo ya tatu	99.38	99.85	99.95	102.39	100.04	100.12	99.53	100.15	100.02	100.00	100.95	100.00	100.30	100.26
Robo ya nne	99.44	100.44	100.24	99.59	100.03	100.12	100.23	100.15	100.02	100.00	100.95	100.00	100.57	99.89
2021														
Robo ya kwanza	100.68	104.06	100.68	99.92	102.79	103.70	100.91	101.36	100.06	104.76	107.20	100.00	100.21	101.71
Robo ya pili	102.03	104.31	99.99	97.98	104.06	103.97	102.50	101.24	100.64	105.60	110.88	100.57	100.75	102.57
Robo ya tatu	99.63	103.90	100.16	97.71	104.07	103.97	103.47	101.25	100.57	105.53	110.88	100.57	100.69	101.87
Robo ya nne	102.36	104.56	101.79	99.97	105.36	104.32	103.99	101.54	100.55	105.54	111.53	100.57	100.99	103.45
2022														
Robo ya kwanza	104.28	104.70	102.85	103.83	107.30	104.48	104.25	101.62	115.16	105.54	112.88	100.57	102.20	105.12
Robo ya pili	111.70	104.70	102.92	105.35	107.68	105.19	111.04	101.59	116.25	106.11	114.50	100.55	104.65	108.89
Robo ya tatu	112.07	104.98	103.70	102.76	108.73	106.41	116.39	101.55	118.18	107.27	114.05	100.50	104.76	109.48
Robo ya nne	115.03	104.70	103.78	103.51	111.09	107.18	109.37	101.56	118.64	107.38	115.53	100.46	104.89	110.01

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Fahirisi za Bei kuanzia mwaka 2004 hadi 2009 zilitumia mgawanyo wa makundi kwa tafsiri ya Kitaifa (National Classification) hivyo fahirisi hizi haziwezi kuungwa na fahirisi zilizonzia mwaka 2010 zilizotumia mgawanyo wa makundi kwa mfumo wa kimataifa wa COICOP

**Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika (Jan - Dec. 2020 = 100)

Jedwali Na. 12: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WATU WA KIPATO CHA JUU DAR ES SALAAM (Jan - Dec. 2020 =100)

	Vyakula na Vinywaji Baridi	Vinywaji Vikali na Tumbaku	Mavazi na Viatu	Makazi, Maji, Umeme, Gesi na Nishati Nyinginezo	Samani, Vifaa vya Nyumbani na Ukarabati wa Makazi	Afya	Usafiri	Habari na Mawasiliano	Burudani, Michezo na Utamaduni	Huduma za Elimu	Migahawa na Huduma za Malazi	Huduma za Bima na Fedha	Usafi Binafsi, Hifadhi ya Jamii na Bidhaa na Huduma Mchanganyiko	Fahirisi Bidhaa Zote
2017 Robo ya kwanza	78.2	98.9	93.4	80.7	96.5	95.7	90.9	97.5	98.7	91.5	94.4	100	98.5	88.0
Robo ya pili	82.1	99.6	94	80.9	96.8	95.3	92.3	97.5	99.2	91.5	94.9	100	98.6	89.5
Robo ya tatu	85.1	100	94.1	82.4	96.5	94.9	93.7	97.5	98	91.5	95.2	100	99.4	90.8
Robo ya nne	87.3	100	94.4	84.1	96.4	95.6	95.5	97.7	98.4	91.5	94.8	100	100.4	92.2
2018 Robo ya kwanza	87.9	100	94.8	84.5	96.7	95.5	96.4	97.9	98.9	94.3	94.8	100	98.3	92.6
Robo ya pili	88.9	100	95.8	86.4	97.6	95.5	98.7	98	99.5	100	95	100	99.7	94.1
Robo ya tatu	89.8	99.6	97	87.1	97.9	95.5	99.8	98	99.8	100	95.6	100	100.6	94.9
Robo ya nne	89.5	99.7	97.6	88.7	98.2	95.4	101.4	98	99.3	100	97.7	100	100.8	95.6
2019 Robo ya kwanza	90.9	99.8	97.9	89.1	99.3	98.4	101.5	99.4	99.8	100	99.6	100	100.8	96.4
Robo ya pili	93.6	99.8	98.5	94.5	99.6	99.8	102.3	99.9	100.4	100	99.7	100	100.8	98.1
Robo ya tatu	92.9	99.8	99	95.3	99.5	99.7	102	99.1	101	100	98.9	100	100.4	97.9
Robo ya nne	94.3	99.8	99.2	95.9	99.7	99.7	101.6	99.3	99.2	100	99.3	100	99	98.2
****2020** Robo ya kwanza	99.6	99.8	99.9	97.9	99.9	99.7	101.8	99.5	100	100	99.4	100	98.7	100
Robo ya pili	99.1	99.8	100	100.8	100	100.1	99.4	100.2	100	100	99.4	100	100.2	99.7
Robo ya tatu	100	99.8	100	101.4	100.1	100.1	99.4	100.2	100	100	100.6	100	100.5	100.1
Robo ya nne	101.3	100.7	100.2	99.8	100.1	100.1	99.5	100.2	100	100	100.6	100	100.6	100.3
2021 Robo ya kwanza	102.8	104.6	102.6	100.3	107.1	102.9	100.6	101.3	98.6	102.4	105.4	100	100.7	102.2
Robo ya pili	104.7	113.5	103.1	99.7	108.1	103.3	101.7	101	98.6	103.6	107.4	100.2	101.6	103.1
Robo ya tatu	102.7	113.2	103.1	99.6	108.1	103.3	102.3	101	98.6	103	107.3	100.2	101.5	102.8
Robo ya nne	105.5	113.7	104.8	101	109.3	103.7	102.7	102	99	103	108.1	100.2	102.1	104.0
2022														
Robo ya kwanza	108.0	113.9	106.0	103.0	110.2	103.9	103.1	102.4	99.7	103.0	109.7	100.2	102.7	105.3
Robo ya pili	111.2	113.9	106.1	103.9	110.4	104.3	108.4	102.4	99.7	103.5	111.7	100.2	103.3	107.4
Robo ya tatu	107.9	113.9	107.0	103.0	110.7	105.6	113.1	102.3	101.9	104.3	111.3	100.1	103.6	107.8
Robo ya nne	108.5	113.5	107.6	104.1	112.0	107.7	106.9	102.5	102.5	104.4	112.5	100.0	105.7	107.1

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Fahirisi za Bei kuanzia mwaka 2004 hadi 2009 zilitumia mgawanyo wa makundi kwa tafsiri ya Kitaifa (National Classification) hivyo fahirisi hizi haziwezi kuungwa na fahirisi zilizonzia mwaka 2010 zilizotumia mgawanyo wa makundi kwa mfumo wa kimataifa wa COICOP

**Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika (Jan - Dec. 2020 = 100)

Jedwali Na. 13: FAHIRISI YA GHARAMA YA MAISHA YA WENYE KIPATO CHA JUU DAR-ES-SALAAM (2020=100)

Mwaka	MIEZI				Wastani	Badiliko (Asilimia)
	Robo ya Kwanza	Robo ya Pili	Robo ya Tatu	Robo ya Nne		
2004	26.2	26.9	27.3	27.9	27.1	6.2
2005	28.4	28.7	29.4	31.1	29.4	8.6
2006	32.1	32.6	32.9	34.0	32.9	11.8
2007	35.7	36.8	37.8	38.7	37.2	13.3
2008	41.3	42.4	45.6	46.9	44.1	18.3
2009	48.8	49.4	52.1	53.5	51.0	15.7
2010	53.7	54.9	55.7	56.1	55.1	8.1
2011	58.1	59.9	61.6	64.0	60.9	10.6
2012	66.0	67.3	68.0	69.5	67.7	11.2
2013	72.3	72.4	73.3	74.4	73.1	8.0
2014	76.7	76.7	77.7	78.9	77.5	6.0
2015	80.5	81.9	83.1	84.6	82.5	6.5
2016	85.5	86.7	86.7	87.0	86.5	4.8
2017	88.0	89.5	90.8	92.2	90.1	4.2
2018	92.7	94.1	94.9	95.6	94.3	4.7
2019	96.4	98.1	97.9	98.2	97.7	3.6
2020*	100.0	99.7	100.1	100.3	100.0	2.4
2021	102.2	103.1	102.8	104.0	103.0	3.0
2022	105.3	107.4	107.8	107.1	106.9	3.8

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
*Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika Jan-Dec. 2020 = 100
*Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

Jedwali Na. 14: FAHIRISI YA BEI YA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WAKAZI WA MIJINI - TANZANIA BARA (Des. 2020=100)

Mwaka	Robo za Mwaka	Vyakula na Vinywaji Baridi	Vinywaji Vikali na Tumbaku	Mavazi na Viatu	Makazi, Maji, Umeme, Gesi na Nishati Nyinginezo	Samani, Vifaa vya Nyumbani na Ukarabati wa Makazi	Afya	Usafiri	Habari na Mawasiliano	Burudani, Michezo na Utamaduni	Huduma za Elimu	Migahawa na Huduma za Malazi	Huduma za Bima na Fedha	Usafi Binafsi, Hifadhi ya Jamii na Bidhaa na Huduma Mchanganyiko	Fahirisi Bidhaa Zote
2017	Robo ya kwanza	89.1	95.2	91.2	75.0	91.8	95.6	93.4	101.0	98.8	94.4	93.3	96.4	93.6	89.3
	Robo ya pili	92.6	96.1	92.4	75.7	92.3	96.1	93.4	100.5	99.7	94.6	93.4	95.9	95.6	91.0
	Robo ya tatu	90.6	96.5	92.9	77.8	92.3	96.4	92.9	100.6	99.7	94.9	93.4	95.9	95.7	90.6
	Robo ya nne	90.4	97.0	93.0	79.2	92.6	96.9	93.4	100.8	99.4	94.9	93.4	95.9	95.5	90.8
2018	Robo ya kwanza	94.0	97.4	94.0	81.5	93.4	97.2	94.4	100.9	99.1	96.7	94.1	96.5	95.7	92.9
	Robo ya pili	95.6	97.1	94.6	85.8	94.4	97.4	95.1	100.2	98.2	96.9	94.2	97.0	96.7	94.3
	Robo ya tatu	92.7	97.8	95.5	87.6	95.0	97.6	95.5	98.5	98.1	97.2	94.5	97.0	96.9	93.6
	Robo ya nne	91.1	98.8	96.2	89.6	95.6	97.8	97.5	98.5	98.4	97.2	95.4	98.6	97.3	93.6
2019	Robo ya kwanza	94.4	100.0	97.3	91.6	97.3	98.5	98.0	99.3	98.9	98.6	97.5	100.0	98.3	95.7
	Robo ya pili	97.3	100.6	97.8	94.2	98.3	99.4	99.0	100.0	101.6	98.8	98.7	100.0	99.1	97.6
	Robo ya tatu	96.0	100.1	98.1	93.1	98.6	99.4	98.7	99.5	99.8	98.8	98.8	100.0	99.3	96.9
	Robo ya nne	96.4	99.9	98.4	93.1	98.9	99.4	98.7	99.5	99.4	98.8	99.0	100.0	99.3	97.1
2020*	Robo ya kwanza	98.8	99.5	99.5	98.1	99.4	99.4	101.1	99.1	100.5	99.9	99.5	100.0	99.6	99.2
	Robo ya pili	101.2	99.9	100.1	100.6	100.0	99.9	101.3	100.0	100.6	100.0	99.7	100.0	100.2	100.7
	Robo ya tatu	100.1	100.3	100.1	100.6	100.3	100.3	98.7	100.2	100.1	100.0	100.4	100.0	100.2	100.0
	Robo ya nne	99.9	100.3	100.3	100.8	100.3	100.4	98.9	100.7	98.8	100.1	100.5	100.0	99.9	100.1
2021	Robo ya kwanza	102.3	101.4	103.7	103.1	102.6	102.0	101.9	101.2	102.5	100.9	103.5	100.2	102.3	102.5
	Robo ya pili	106.0	102.3	104.5	104.2	103.0	102.5	103.1	101.8	102.9	101.2	105.1	100.3	102.6	104.2
	Robo ya tatu	104.3	102.5	104.8	104.5	103.3	103.1	103.9	102.0	103.0	101.2	105.3	100.3	103.0	103.9
	Robo ya nne	104.3	102.8	105.3	104.7	103.9	103.3	104.5	102.3	102.6	101.2	105.6	100.3	103.3	104.2
2022	Robo ya kwanza	108.7	103.2	106.5	106.6	105.6	103.6	105.6	102.4	104.0	101.4	106.5	100.4	104.6	106.3
	Robo ya pili	112.4	103.5	106.8	108.6	106.3	103.9	110.0	102.5	104.0	101.6	107.2	100.5	105.2	108.4
	Robo ya tatu	112.2	103.5	107.3	108.3	107.2	104.4	112.4	102.7	104.4	101.9	107.3	100.5	105.3	108.8
	Robo ya nne	114.2	103.6	107.9	107.9	108.0	104.9	110.5	103.5	104.7	101.9	108.3	100.1	105.8	109.3

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

* Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika 2020 = 100

*Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

Jedwali Na. 15: FAHIRISI ZA BEI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZO NA WAKAZI WA MJINI TANZANIA BARA

Mwaka	Robo ya Mwaka				Wastani wa Asilimia	Badiliko Asilimia
	Robo ya Kwanza	Robo ya Pili	Robo ya Tatu	Robo ya Nne		
2004	32.5	32.5	32.6	33.7	32.8	4.7
2005	33.9	34.3	34.4	35.4	34.5	5.0
2006	36.5	37.5	36.5	37.6	37.0	7.3
2007	39.1	39.6	39.5	40.2	39.6	7.0
2008	42.6	43.3	43.6	45.2	43.7	10.3
2009	48.1	48.2	48.7	50.9	49.0	12.1
2010	51.2	51.8	51.6	52.0	51.7	5.5
2011	54.9	56.8	59.2	61.9	58.2	12.7
2012	65.5	67.1	67.9	69.5	67.5	16.0
2013	72.3	72.8	72.5	73.7	72.8	7.9
2014	76.7	77.5	77.3	77.8	77.3	6.1
2015	79.8	81.6	82.2	82.9	81.6	5.6
2016	84.5	85.9	86.1	86.9	85.9	5.2
2017	89.3	91.0	90.6	90.8	90.4	5.3
2018	92.9	94.3	93.6	93.6	93.6	3.5
2019	95.7	97.6	96.9	97.1	96.8	3.4
2020*	99.2	100.7	100.0	100.1	100.0	3.3
2021	102.5	104.2	103.9	104.2	103.7	3.7
2022	106.3	108.4	108.8	109.3	108.2	4.3

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
*Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika Jan-Dec. 2020 = 100
*Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

Jedwali Na. 16: FAHIRISI ZA BEI MBALIMBALI ZA BIDHAA NA HUDUMA ZITUMIWAZONA WAKAZI WA MIJINI-TANZANIA BARA(2020=100)

Mwaka	FAHIRISI			WAKAZI MIJINI TANZ. BARA	BADILIKO ASILIMIA			WAKAZI MIJINI TANZIBARA
	KIPATO CHA				KIPATO CHA			
	CHINI	KATI	JUU		CHINI	KATI	JUU	
2004	26.9	28.5	27.1	32.9	6.4	8.2	6.2	4.7
2005	29.1	30.8	29.4	34.5	8.3	7.9	8.6	5.0
2006	32.5	33.6	32.9	37.0	11.5	9.2	11.8	7.3
2007	35.5	37.5	37.2	39.6	9.3	11.5	13.3	7.0
2008	41.6	43.2	44.1	43.7	17.3	15.3	18.3	10.3
2009	48.6	50.3	51.0	49.0	16.8	16.4	15.7	12.1
2010*	55.1	55.4	55.1	51.7	13.2	10.0	8.1	5.5
2011	59.2	59.7	60.9	58.2	7.4	7.9	10.6	12.7
2012	70.3	69.6	67.7	67.5	18.8	16.6	11.2	16.0
2013	76.8	75.4	73.1	72.8	9.3	8.3	8.0	7.9
2014	82.7	80.1	77.5	77.3	7.7	6.2	6.0	6.1
2015	87.2	84.6	82.5	81.6	5.4	5.6	6.5	5.6
2016	90.9	88.4	86.5	85.9	4.3	4.5	4.8	5.2
2017	92.6	90.8	90.1	90.4	1.9	2.6	4.2	5.3
2018	94.4	92.4	94.3	93.6	2.0	1.9	4.7	3.5
2019	98.0	96.6	97.7	96.8	3.8	4.5	3.6	3.4
2020*	100.0	100.0	100.0	100.0	2.1	3.5	2.4	3.3
2021	102.4	102.4	103.0	103.7	2.4	2.4	3.0	3.7
2022	107.16	108.38	106.91	108.20	4.7	5.8	3.8	4.3

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

*Kizio cha Fahirisi kilibadilishwa na kuanza kutumika Jan-Dec. 2020 = 100

*Mchanganuo wa Bidhaa na Huduma umebadilishwa kutoka COICOP 1999 hadi COICOP 2018

SURA YA 2

FEDHA NA TAASISI ZA FEDHA

Ujazi wa Fedha

31. Mwaka 2022, uchumi wa dunia ulikabiliwa na changamoto mbalimbali zilizoambatana na kuvurugika kwa mnyororo wa ugavi kutokana na vita nchini Ukraine pamoja na kuibuka kwa maambukizi mapya ya UVIKO - 19 katika baadhi ya nchi, hususan China. Kutokana na changamoto hizo, Benki Kuu ya Tanzania ilitekeleza sera ya fedha iliyolenga kupunguza ukwasi kwenye uchumi ili kukabiliana na ongezeko la mfumuko wa bei bila kuathiri kasi ya ukuaji wa uchumi. Ukuaji wa ujazi wa fedha ulikua sambamba na malengo, ukichangiwa na kuimarika kwa shughuli za kiuchumi, hali ambayo iliongeza mahitaji ya mikopo katika sekta binafsi. Kutokana na hatua hizo, ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3) uliongezeka kwa asilimia 11.6 na kufikia shilingi bilioni 38,580.0 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 34,558.0 mwaka 2021. Ujazi wa fedha kwa tafsiri pana (M2) ulikua kwa asilimia 12.2 kutoka shilingi bilioni 27,088.4 mwaka 2021 hadi shilingi bilioni 30,378.9 mwaka 2022. Aidha, ujazi wa fedha kwa tasfiri finyu (M1) uliongezeka kwa asilimia 7.5 na kufikia shilingi bilioni 18,948.2 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 17,625.5 mwaka 2021. Ukuaji wa ujazi wa fedha ulichangiwa na kuimarika kwa shughuli za kiuchumi na hivyo kuongeza mahitaji ya mikopo kwa sekta binafsi pamoja na utekelezaji madhubuti wa sera ya fedha.

Kielelezo Na. 2.1: Ukuaji wa Ujazi wa Fedha Mwaka 2018 - 2022

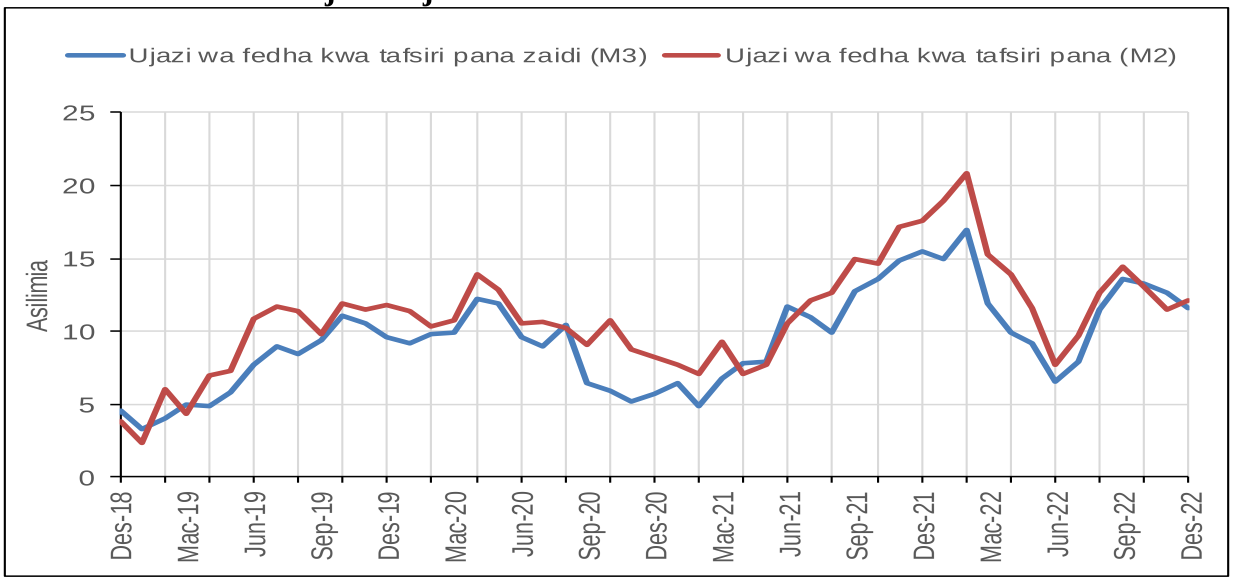

Mikopo kwa Sekta Binafsi

32. Mwaka 2022, mikopo kwa sekta binafsi iliongezeka kwa asilimia 22.5 na kufikia shilingi bilioni 27,372.5 ikilinganishwa na shilingi bilioni 22,344.1 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kuimarika kwa shughuli za kiuchumi na uhitaji wa mikopo kwa sekta binafsi kufuatia uwekezaji unaofanywa na Serikali kwenye miundombinu pamoja na uboreshwaji wa mazingira ya kufanya biashara na utekelezaji wa sera wezeshi za fedha.

33. Mwaka 2022, mikopo kwa sekta binafsi ilikua zaidi kwenye shughuli za kilimo (asilimia 46.1), uzalishaji viwandani (asilimia 28.3), shughuli binafsi za kiuchumi (asilimia 28.2) na biashara (asilimia 24.6). Ukuaji wa mikopo katika shughuli za kilimo ulichangiwa na hatua za kisera zilizochukuliwa na Benki Kuu ikiwemo kupunguza viwango vya riba katika shughuli za kilimo. Aidha, ongezeko la mikopo kwa shughuli binafsi lilitokana na hatua zilizochukuliwa na Serikali kuchochea shughuli za kiuchumi ikiwemo utoaji wa ruzuku ya mbolea na bidhaa za petroli, punguzo la kodi katika uzalishaji wa mafuta ya kupikia na ongezeko la bajeti kwenye sekta ya kilimo.

34. Mwaka 2022, kiasi kikubwa cha mikopo kilitolewa katika shughuli binafsi (ikijumuisha biashara ndogo na za kati) kwa asilimia 37.9 ya mikopo yote, ikifuatiwa na biashara (asilimia 16.6), uzalishaji viwandani (asilimia 10) na kilimo (asilimia 8.5). Kati ya mikopo iliyotolewa katika shughuli binafsi, asilimia 22.1 zilikuwa ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na asilimia 77.9 shughuli za kiuchumi zinazochochea uzalishaji wa ajira ikiwemo ujenzi (asilimia 29.1) na mikopo ya nyumba (asilimia 23.8). Kwa upande mwingine, mikopo ya karadha yenye thamani ya shilingi bilioni 105.7 ilitolewa mwaka 2022 ikilinganishwa na mikopo ya shilingi bilioni 33.4 iliyotolewa mwaka 2021.

Jedwali Na. 2.1: Mikopo Iliyotolewa na Benki za Biashara kwa Baadhi ya Shughuli za Kiuchumi (Shilingi bilioni)

Shughuli	2018	2019	2020	2021	2022	Ukuaji (Asilimi)		Mchango (Asilimia)	
						2021	2022	2021	2022
Kilimo	952.9	1,824.3	1,725.6	1,592.5	2,327.4	-7.7	46.1	7.1	8.5
Uchimbaji madini na mawe	375.2	424.5	429.4	474.0	575.9	10.4	21.5	2.1	2.1
Uzalishaji viwandani	2,087.9	2,086.8	1,878.4	2,111.1	2,709.5	12.4	28.3	9.4	9.9
Ujenzi	643.3	1,129.9	1,072.3	998.4	1,200.6	-6.9	20.3	4.5	4.4
Uchukuzi na Mawasiliano	918.0	1,059.6	1,142.4	1,053.9	1,207.0	-7.8	14.5	4.7	4.4
Biashara	3,228.9	3,379.5	3,054.9	3,657.3	4,556.4	19.7	24.6	16.4	16.6
Hoteli na Migahawa	587.3	555.0	549.5	542.7	511.3	-1.2	-5.8	2.4	1.9
Umeme	358.1	225.3	114.7	143.9	130.3	25.4	-9.5	0.6	0.5
Shughuli binafsi	5,019.5	5,485.5	6,793.9	8,047.7	10,365.7	18.5	28.8	36.0	37.9
Shughuli nyinginezo	3,555.7	3,525.0	3,547.2	3,722.5	3,788.3	4.9	1.8	16.7	13.8
Jumla	**7,726.8**	**19,695.4**	**20,308.3**	**22,344.1**	**27,372.5**	**10.0**	**22.5**	**100.0**	**100.0**

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

Kielelezo Na. 2.2: Mchango wa Mikopo Iliyotolewa na Benki za Biashara katika Shughuli za Kiuchumi (Asilimia)

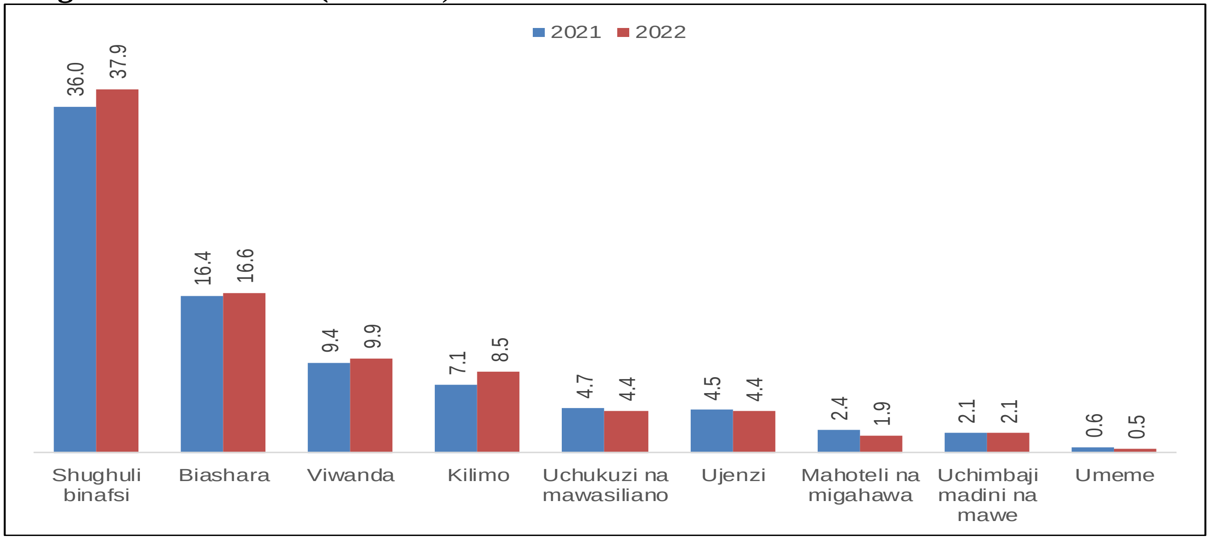

Amana katika Benki za Biashara

35. Mwaka 2022, amana katika benki za biashara ziliongezeka hadi shilingi bilioni 31,429.4 kutoka shilingi bilioni 26,813.2 mwaka 2021, sawa na ukuaji wa asilimia 17.2. Ukuaji huo ulichangiwa na kuongezeka kwa utoaji wa huduma bora za fedha ikiwemo ongezeko la matawi ya benki sehemu mbalimbali, huduma za uwakala wa benki na matumizi ya mifumo ya kidigitali katika kutoa huduma za fedha. Aidha, amana za sekta binafsi zilifikia shilingi bilioni 30,724.9, sawa na asilimia 97.8 ya amana zote. Uwiano wa amana za fedha za kigeni kwa amana zote ulikuwa asilimia 24.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 26.7 mwaka 2021.

Mwenendo wa Viwango vya Riba

36. Mwaka 2022, wastani wa riba ya jumla katika soko la fedha baina ya mabenki ulikuwa asilimia 4.5 ikilinganishwa na asilimia 4.4 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, mwenendo wa riba katika soko la fedha baina ya mabenki uliendelea kuwa chini na tulivu kutokana na utekelezaji madhubuti wa sera ya fedha uliowezesha kuwa na kiwango cha ukwasi kinachoendana na mahitaji ya shughuli za kiuchumi. Aidha, riba ya jumla ya dhamana za Serikali za muda mfupi iliendelea kubaki ndani ya wastani wa asilimia 4.0.

37. Mwaka 2022, viwango vya riba za mikopo viliendelea kupungua japo kwa kasi ndogo ambapo wastani wa riba za jumla za mikopo ulikuwa asilimia 16.18 ikilinganishwa na asilimia 16.59 mwaka 2021. Mwenendo huu ulitokana na hatua za kisera zilizochukuliwa na Benki Kuu ya Tanzania ili kuchochea ongezeko la ukuaji wa mikopo kwa sekta binafsi. Hatua hizo ziliwezesha baadhi ya benki kutoa mikopo kwenye sekta ya kilimo kwa riba ya chini ya asilimia 10. Kwa upande mwingine, viwango vya riba za mikopo ya mwaka mmoja vilikuwa wastani wa asilimia 16.79 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 16.43 mwaka

2021. Aidha, wastani wa riba za amana za muda maalum na za mwaka mmoja uliongezeka hadi asilimia 7.11 na asilimia 8.53 mwaka 2022 kutoka asilimia 6.82 na asilimia 8.27 mwaka 2021 mtawalia.

MAENDELEO KATIKA SEKTA YA FEDHA

Huduma za Benki

38. Hadi Desemba 2022, kulikuwa na benki 45 ikilinganishwa na benki 46 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Kupungua kwa idadi ya benki kulitokana na *Exim Bank Limited* kuinunua benki ya *First National Bank Tanzania*. Hata hivyo, matawi ya benki yaliongezeka hadi 998 mwaka 2022 ikilinganishwa na matawi 990 mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, amana za wateja zilifikia shilingi bilioni 32,526.8 kutoka shilingi bilioni 28,499.1 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 14.1. Kwa upande mwingine, mikopo kwa wateja ilifikia shilingi bilioni 27,309.2 kutoka shilingi bilioni 20,822.6 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 31.2.

Huduma za Mawakala wa Benki

39. Mwaka 2022, jumla ya benki 28 zilitoa huduma za kibenki kwa njia ya uwakala ikilinganishwa na benki 26 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilichangiwa na jitihada za benki kuwafikia wateja wengi, ukuaji wa amana za benki na kupunguza gharama za riba kulikotokana na ongezeko la amana zenye gharama nafuu. Aidha, idadi ya mawakala wa benki iliongezeka kwa asilimia 53.8 na kufikia 75,238 mwaka 2022 kutoka mawakala 48,923 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilichangiwa na hatua ya Benki Kuu ya Tanzania kuendelea kulegeza masharti ya usajili wa mawakala wa benki.

40. Mwaka 2022, miamala ya kuweka amana kupitia mawakala ilikuwa 20,431,261 yenye thamani ya shilingi bilioni 17,699.8 ikilinganishwa na miamala 17,253,498 yenye thamani ya shilingi bilioni 11,439.8 mwaka 2021, sawa na ongezeko la miamala kwa asilimia 18.4. Aidha, miamala ya kutoa fedha ilikuwa 12,237,395 yenye thamani ya shilingi bilioni 5,379.3 mwaka 2022 ikilinganishwa na miamala 10,593,253 yenye thamani ya shilingi bilioni 3,470.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la miamala kwa asilimia 15.5. Hii ilichangiwa na ongezeko la mawakala pamoja na uelewa wa wateja kuhusu huduma zinazotolewa na mawakala wa benki.

Mwenendo wa Viashiria vya Sekta ya Benki

41. Mwaka 2022, hali ya kifedha ya sekta ndogo ya benki ilikuwa ya kuridhisha kwa kuangalia vigezo vya mtaji, mapato, ubora wa mali na ukwasi. Katika kipindi hicho, uwiano wa mtaji halisi na mtaji mkuu kwa mali hatarishi ulikuwa asilimia 18.0 na asilimia 18.9 ikilinganishwa na asilimia 19.49 na asilimia 20.17 mtawalia katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Hii ilichangiwa kwa kiasi kikubwa na kuongezeka kwa mikopo iliyotolewa. Aidha, uwiano wa ukwasi katika benki ulibakia kuwa asilimia 29.4 sawa na ilivyokuwa

mwaka 2021. Hii ilitokana na uthabiti wa sekta ya benki na kuongezeka kwa imani ya wananchi.

42. Mwaka 2022, kiwango cha mikopo chechefu kilipungua na kufikia asilimia 5.8 ikilinganishwa na asilimia 8.5 mwaka 2021. Kupungua kwa mikopo chechefu kulitokana na hatua mbalimbali zilizoendelea kuchukuliwa na Benki Kuu ya Tanzania zikiwemo: kuongeza ufuatiliaji wa utoaji mikopo na kuwaondoa katika sekta ya benki wafanyakazi wa benki wasio waaminifu; kuzielekeza benki kutumia ripoti za mikopo kutoka kwa makampuni ya kuchakata na kutunza kumbukumbu za mikopo; utekelezaji wa kanuni za kuwalinda walaji wa huduma za benki kwa kuhakikisha utunzaji wa haki na usawa kwa wakopaji; na kuzitaka benki na taasisi za fedha kuimarisha taratibu za utoaji na ufuatiliaji wa mikopo. Aidha, idadi ya taasisi zinazotumia Kanzidata ya Wakopaji iliongezeka na kufikia 166 mwaka 2022 ikilinganishwa na taasisi 155 mwaka 2021. Vile vile, idadi ya wakopaji waliosajiliwa kwenye Kanzidata ya Wakopaji iliongezeka na kufikia 5,035,031 ikilinganishwa na wakopaji 4,215,210 mwaka 2021.

Maboresho katika Sekta ya Benki

43. Mwaka 2022, Benki Kuu ya Tanzania iliendelea kutoa kanuni na miongozo mbalimbali ya kusimamia benki na taasisi za fedha ili kuhakikisha sekta ya benki inabaki kuwa thabiti, imara na himilivu. Kanuni zilizotolewa ni kanuni za usimamizi wa biashara ya fedha za kigeni; kanuni za usimamizi wa mikopo ya nyumba; na kanuni za usimamizi wa mikopo ya karadha kwa benki na taasisi za fedha. Aidha, Benki Kuu ilitoa mwongozo wa kusimamia viashiria vya hasara vinavyosabishwa na athari za mazingira kwa benki na taasisi za fedha pamoja na mwongozo wa namna ya kupima uwezo wa benki na taasisi za fedha kuhimili misukosuko mbalimbali ya biashara. Vile vile, Benki Kuu ilitoa nyaraka mbalimbali ikiwemo waraka kwa taasisi zinazokidhi masharti ya kupata nafuu ya riba; waraka unaoelekeza watoa huduma ndogo za fedha kujisajili na kanzidata ya ukusanyaji na utunzaji wa taarifa za walipa kodi na waraka unaohusu utekelezaji wa makubaliano ya pili na tatu kuhusu usimamizi wa benki na taasisi za fedha (Basel II na III).

Huduma Jumuishi za Fedha

44. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutekeleza Mpango Mkuu wa Maendeleo ya Sekta ya Fedha wa mwaka 2020/21 - 2029/30, Mpango wa Taifa wa Huduma Jumuishi za Fedha wa mwaka 2018 - 2022 na Sera ya Taifa ya Huduma Ndogo za Fedha ya mwaka 2017 ili kuboresha huduma jumuishi za fedha. Katika kipindi hicho, Serikali ilitoa elimu ya fedha kwa umma kupitia semina kwa makundi mbalimbali, Wiki ya Huduma za Fedha Kitaifa iliyofanyika jijini Mwanza na kupitia vipindi mbalimbali vya luninga.

45. Mwaka 2022, kulikuwa na vituo 117,294 vya kutoa huduma za fedha vilivyosajiliwa na Serikali venye jumla ya aina 301,890 za huduma za fedha ikilinganishwa na vituo 110,553 vilivyokuwa na aina 279,994 za huduma za fedha mwaka 2021. Kwa upande

mwingine, matumizi ya huduma za fedha kwa njia ya simu za mkononi yaliongezeka na kufikia akaunti milioni 38.3 mwaka 2022 kutoka akaunti milioni 33.1 mwaka 2021. Aidha, miamala ya huduma za fedha kwa njia ya simu za mkononi iliongezeka na kufikia 354,765,384 yenye thamani ya shilingi bilioni 11,376.5 mwaka 2022 kutoka miamala 272,634,498 yenye thamani ya shilingi bilioni 9,170.9 mwaka 2021.

Huduma Ndogo za Fedha

46. Mwaka 2022, Benki Kuu ilipokea maombi ya leseni 1,558 kutoka kwa watoa huduma ndogo za fedha daraja la pili, ambapo watoa huduma 1,095 walipata leseni ikilinganishwa na maombi 1,159 na leseni 692 zilizotolewa mwaka 2021. Katika kipindi hicho, Tume ya Maendeleo ya Ushirika ilipokea maombi ya leseni 1,177 ya watoa huduma ndogo za fedha wa daraja la tatu ambapo leseni 759 zilitolewa ikilinganishwa na maombi 1,114 na leseni 580 zilizotolewa mwaka 2021. Aidha, maombi 37,282 ya watoa huduma za fedha wa daraja la nne yalipokelewa na vikundi 34,127 vilisajiliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na maombi 27,177 na vikundi 24,123 vilivyosajiliwa mwaka 2021. Maombi yaliyokataliwa yalitokana na kutokidhi vigezo vya daraja husika.

47. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuweka mazingira wezeshi ya uratibu, usajili na uhamasishaji wa uanzishaji na uendelezaji wa vikundi vya kijamii vya huduma ndogo za fedha (Community Microfinance Groups). Katika kipindi hicho, wahamasishaji wa huduma ndogo za fedha waliosajiliwa walifikia 89 na vikundi vya kijamii vya huduma ndogo za fedha vilifikia 37,153. Aidha, idadi ya wanachama wa vikundi hivyo ilifikia 945,326 kutokana na mwamko wa wananchi wa kuanzisha na kujiunga na vikundi vya kijamii vya huduma ndogo za fedha.

Mamlaka ya Masoko ya Mitaji na Dhamana

48. Mwaka 2022, Mamlaka ya Masoko ya Mitaji na Dhamana iliendelea kuchambua na kuidhinisha miamala ya uuzaji wa dhamana mbalimbali kwa lengo la kuongeza idadi ya bidhaa katika masoko ya mitaji. Bidhaa zilizoidhinishwa ni pamoja na hatifungani zinazokidhi matakwa ya maadili ya kiislam (Sukuk Bonds) zilizotolewa na benki ya KCB, benki ya Amana na Taasisi ya Fedha ya Imaan; hatifungani ya Benki ya Taifa ya Biashara; na Mfuko wa Uwekezaji wa Pamoja (Faida Fund) unaoendeshwa na Taasisi ya Watumishi Housing Investment.

49. Mwaka 2022, Mamlaka ilitoa leseni 166 ikilinganishwa na leseni 154 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 7.8. Leseni hizo zilitolewa kwa: Soko la Hisa la Dar es Salaam moja (1); Soko la Bidhaa Tanzania moja (1); Hifadhi Kuu ya Dhamana moja (1); kampuni za utendaji katika Soko la Hisa (16); Watendaji katika Soko la Bidhaa tano (5); Watendaji katika Soko la Hatifungani nane (8); Washauri Wateule sita (6); Washauri wa Uwekezaji (19); Mifuko ya Uwekezaji wa Pamoja (10); Mameneja wa Mifuko ya Uwekezaji wa

Pamoja (11); Watunza Dhamana sita (6); na Wawakilishi wa Taasisi zinazotoa huduma katika masoko ya mitaji (82).

50. Hadi Desemba 2022, mtaji wa Soko la Hisa la Dar es Salaam kwa kampuni za ndani uliongezeka kwa asilimia 9.6 na kufikia shilingi trilioni 10.3 ikilinganishwa na shilingi trilioni 9.4 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa bei ya hisa za kampuni zilizoorodheshwa katika Soko la Hisa ikiwemo CRDB Bank Plc, DSE Plc, National Investment Company Limited, NMB Bank Plc, Swissport Tanzania Plc, Tanga Cement Plc, na TOL Gases Limited. Katika kipindi hicho, mtaji wa jumla wa Soko la Hisa ulipungua kwa asilimia 0.8 na kufikia shilingi trilioni 15.7 ikilinganishwa na shilingi trilioni 15.8 Desemba 2021. Hii ilitokana na kupungua kwa bei ya hisa za kampuni zilizoorodheshwa kutoka Soko la Hisa la Nairobi (Crosslisted Companies) ambazo ni East African Breweries Limited (EABL), Nation Media Group (NMG), Kenya Commercial Bank (KCB) na Kenya Airways.

51. Mwaka 2022, fahirisi ya soko kwa hisa za kampuni za ndani iliongezeka na kufikia alama 3,888.8 ikilinganishwa na alama 3,565.2 mwaka 2021. Kuongezeka kwa alama za fahirisi kunaashiria ufanisi wa soko hususan kuongezeka kwa bei ya hisa za kampuni zilizoorodheshwa katika Soko la Hisa ambazo zinatoa huduma katika sekta za viwanda na fedha. Kwa upande mwingine, fahirisi ya soko kwa hisa za kampuni zote (za ndani na nje) ilipungua na kufikia alama 1,882.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na alama 1,896.7 mwaka 2021. Hii ilitokana na kupungua kwa bei ya hisa za kampuni zilizoorodheshwa kutoka Soko la Hisa la Nairobi.

52. Mwaka 2022, mauzo ya hisa katika Soko la Hisa la Dar es Salaam yaliongezeka kwa asilimia 28.2 na kufikia shilingi bilioni 133.7 ikilinganishwa na mauzo ya shilingi bilioni 104.3 mwaka 2021. Aidha, mauzo ya hatifungani za Serikali zilizoorodheshwa kwenye Soko la Hisa la Dar es Salaam yaliongezeka kwa asilimia 21.6 na kufikia shilingi bilioni 3,037.7 mwaka 2022 ikilinganishwa na mauzo ya shilingi bilioni 2,497.8 mwaka 2021. Kuongezeka kwa mauzo ya hisa na hatifungani za Serikali kulitokana na kuhamasika kwa wawekezaji kushiriki katika masoko ya mitaji kufuatia elimu iliyotolewa Mamlaka.

53. Mwaka 2022, mauzo ya hatifungani za kampuni zilizoorodheshwa kwenye Soko la Hisa la Dar es Salaam yalipungua na kufikia shilingi milioni 626.4 ikilinganishwa na shilingi bilioni 3.5 mwaka 2021. Kupungua kwa mauzo ya hatifungani za kampuni kulitokana na wawekezaji kuendelea kumiliki hatifungani kutokana na faida ya uwekezaji huo.

54. Mwaka 2022, mwenendo wa uwekezaji katika Mifuko ya Uwekezaji wa Pamoja ulikuwa wa kuridhisha ambapo hadi Desemba 2022, thamani ya uwekezaji katika mifuko ya uwekezaji wa pamoja iliongezeka kwa asilimia 65.3 na kufikia shilingi bilioni 1,231.3

ikilinganishwa na shilingi bilioni 744.9 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Ongezeko hili lilitokana na uhamasishaji pamoja na matumizi ya teknolojia katika utoaji wa huduma kwa wawekezaji.

Jedwali Na. 2.2: Thamani ya Mifuko ya Uwekezaji wa Pamoja

Meneja wa Mifuko	Jina la Mfuko	31 Desemba 2021		31 Desemba 2022		Ongezeko la Thamani ya Mfuko (Asilimia)	Ongezeko la Bei ya Kipande (Asilimia)
		Thamani ya Mfuko (Shilingi)	Bei ya Kipande (Shilingi)	Thamani ya Mfuko (Shilingi)	Bei ya Kipande (Shilingi)		
UTT AMIS Plc	Mfuko wa Umoja	269,464,695,816.83	776.6806	302,291,686,824.91	877.0422	12.18	12.92
	Mfuko wa Wekeza Maisha	2,536,594,365.22	659.4518	6,658,727,935.83	741.6512	162.51	12.46
	Mfuko wa Watoto	4,598,985,121.89	483.4491	8,426,930,098.23	547.9748	83.23	13.35
	Mfuko wa Jikimu	17,321,643,760.23	151.5196	19,122,648,898.31	159.1157	10.40	5.01
	Mfuko wa Ukwasi	304,337,356,374.44	302.436	559,272,074,566.94	342.5173	83.77	13.25
	Mfuko wa Hatifungani	146,666,585,741.98	111.652	322,543,871,717.30	114.7596	119.92	2.78
Watumishi Housing Investments	Mfuko wa Faida	**	**	12,948,563,450.00	100		
Jumla		**744,925,861,180.59**		**1,231,264,503,491.52**		**65.29**	

Chanzo: Kampuni ya Uwekezaji wa Pamoja na *Watumishi Housing Investments*
** Mfuko wa fidia ulikuwa haujapata idhini ya kutoa huduma ya uwekezaji.

Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma

55. Mwaka 2021/22, Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma ulisajili wanachama wapya 19,215 ikilinganishwa na wanachama 19,863[1] mwaka 2020/21. Aidha, wanachama wachangiaji wa Mfuko walifikia 717,943 mwaka 2021/22 kutoka wanachama 705,489 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 1.8. Katika kipindi hicho, Mfuko ulikusanya shilingi trilioni 1.52 kutokana na michango ya wanachama ikilinganishwa na shilingi trilioni 1.42[2] mwaka 2020/21. Ongezeko la makusanyo ya michango lilitokana na kuongezeka kwa kiwango cha mishahara ya watumishi wa umma. Aidha, Mfuko ulilipa mafao yenye thamani ya shilingi trilioni 1.69 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi trilioni 2.18 zilizolipwa mwaka 2020/21, sawa na upungufu wa asilimia 22.5.

56. Mwaka 2021/22, thamani ya uwekezaji wa Mfuko ilifikia shilingi trilioni 7.48 kutoka shilingi trilioni 7.44 mwaka 2020/21. Aidha, mapato ya Mfuko yatokanayo na uwekezaji yalipungua kwa asilimia 4.1 na kufikia shilingi bilioni 587.56 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi bilioni 612.42 mwaka 2020/21. Hii ilitokana na kupungua kwa

[1] Takwimu hizi zimetokana na taarifa zilizokaguliwa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

[2] Takwimu hii haijumuishi shilingi trilioni 2.2 zilizotokana na hatifungani maalum.

gawio kwenye hisa zinazomilikiwa na Mfuko na thamani ya baadhi ya mali za Mfuko ikilinganishwa na hali halisi ya soko. Kwa upande mwingine, thamani ya Mfuko ilikuwa shilingi bilioni 7,415.7 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi bilioni 7,341.7 mwaka 2020/21. Kuongezeka kwa thamani ya mfuko kulitokana na kupungua kwa gharama za uendeshaji.

Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii

57. Mwaka 2021/22, Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii ulisajili wanachama wapya 233,643 ikilinganishwa na wanachama 215,693 waliosajiliwa mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 8.3. Aidha, wanachama wachangiaji wa Mfuko walifikia 1,039,183 mwaka 2021/22 kutoka wanachama 921,865 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 12.7. Ongezeko hilo lilitokana na ukuaji katika uwekezaji ikiwemo utekelezaji wa miradi ya maendeleo iliyochangia kuongeza ajira pamoja na elimu iliyotolewa kwa umma kuhusu umuhimu na faida za sekta ya hifadhi ya jamii. Katika kipindi hicho, Mfuko ulikuwa na wastaafu 25,608 ikilinganishwa na wastaafu 23,164 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 10.6.

58. Mwaka 2021/22, mafao yaliyolipwa kwa wanachama yaliongezeka kwa asilimia 11.0 na kufikia shilingi bilioni 659.7 ikilinganishwa na shilingi bilioni 594.3 zilizolipwa mwaka 2020/21. Hii ilitokana na kuongezeka kwa maombi ya fao la kupoteza ajira kwa wanachama. Kwa upande mwingine, thamani ya Mfuko iliongezeka kwa asilimia 19.6 na kufikia shilingi trilioni 6.1 mwaka 2021/22 kutoka shilingi trilioni 5.1 mwaka 2020/21. Hii ilitokana na kukua kwa thamani ya uwekezaji wa Mfuko na kuongezeka kwa michango ya wanachama. Aidha, mapato ya Mfuko yatokanayo na uwekezaji yaliongezeka kwa asilimia 64.1 na kufikia shilingi bilioni 745.4 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi bilioni 454.1 mwaka 2020/21. Hii ilitokana na uwekezaji wa Mfuko kwenye hatifungani za Serikali.

59. Mwaka 2021/22, thamani ya vitega uchumi vya Mfuko iliongezeka kwa asilimia 37.4 na kufikia shilingi bilioni 5,687.20 kutoka shilingi bilioni 4,140.3 mwaka 2020/21. Ongezeko hilo lilitokana na uwekezaji kwenye hatifungani za Serikali. Aidha, Mfuko ulikusanya michango ya wanachama shilingi bilioni 1,419.71 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi bilioni 1,171.97 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 21.1. Hii ilitokana na juhudi za kufanya maboresho katika ukusanyaji wa michango ya wanachama kupitia mfumo wa malipo ya Serikali wa GePG na mfumo wa ufuatiliaji wa michango na ukaguzi wa waajiri pamoja na kuelimisha waajiri kuhusu umuhimu wa kulipa michango ya wafanyakazi kwa wakati.

Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi

60. Mwaka 2021/22, idadi ya waajiri waliosajiliwa na Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi ilifikia 27,794 kutoka waajiri 25,085 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 10.8.

Aidha, idadi ya wafanyakazi wanaochangiwa iliongezeka kwa asilimia 36.3 na kufikia 1,546,150 mwaka 2021/22 kutoka wafanyakazi 1,134,806 mwaka 2020/21. Ongezeko hilo lilitokana na uhamasishaji uliofanyika kuhusu umuhimu wa kujiunga na kuchangia katika Mfuko, kufanya kaguzi za mara kwa mara pamoja na kuchukua hatua za kisheria kwa waajiri wanaokiuka matakwa ya Sheria ya Fidia kwa Wafanyakazi. Kwa upande mwingine, michango kutoka kwa waajiri ilipungua kwa asilimia 19.0 na kufikia shilingi bilioni 86.6 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi bilioni 106.9 mwaka 2020/21. Hii ilitokana na punguzo la kiwango cha uchangiaji kwa waajiri wa sekta binafsi kutoka asilimia 1.0 hadi asilimia 0.6 ya mshahara.

61. Mwaka 2021/22, mapato ya uwekezaji wa Mfuko yaliongezeka kwa asilimia 6.3 na kufikia shilingi bilioni 74.2 ikilinganishwa na shilingi bilioni 69.8 mwaka 2020/21. Ongezeko hilo lilitokana na uwekezaji uliofanyika katika hatifungani za Serikali ambazo ni salama na zenye faida. Aidha, mapato yaliyotokana na shughuli nyingine za kiuchumi yalikuwa shilingi milioni 106.9 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi milioni 103.0 mwaka 2020/21.

62. Mwaka 2021/22, Mfuko ulilipa madai ya shilingi bilioni 12.9 kama matibabu na fidia kwa wafanyakazi walioumia au kufariki wakiwa kazini ikilinganishwa na shilingi bilioni 13.2 mwaka 2020/21, sawa na upungufu wa asimilia 2.3. Hii ilitokana na kupungua kwa idadi ya wanufaika wanaostahili kulipwa fidia. Kwa upande mwingine, thamani halisi ya mali za Mfuko iliongezeka kwa asilimia 22.4 na kufikia shilingi bilioni 545.1 mwaka 2021/22 kutoka shilingi bilioni 445.3 mwaka 2020/21. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mapato, hususan yatokanayo na uwekezaji pamoja na kupungua kwa gharama za uendeshaji.

Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya

63. Mwaka 2021/22, Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ulikuwa na wanachama wachangiaji 1,353,535 ikilinganishwa na wanachama 1,212,519 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 11.6. Ongezeko la wanachama lilitokana na utoaji wa elimu kwa umma kuhusu huduma zinazotolewa na Mfuko kwa sekta rasmi na isiyo rasmi kupitia vifurushi vya Najali Afya, Wekeza Afya na Timiza Afya kwa wanachama wanaojiunga mmoja mmoja na familia. Aidha, idadi ya wanufaika iliongezeka kwa asilimia 6.0 na kufikia 4,821,233 mwaka 2021/22 kutoka wanufaika 4,550,207 mwaka 2020/21.

Jedwali Na. 2.3: Wanachama Wachangiaji na Wanufaika wa Mfuko

Mwaka	Idadi ya wanachama	Wanufaika waliohudumiwa
2017/18	858,446	3,918,999
2018/19	966,792	4,025,693
2019/20	1,055,555	4,403,581
2020/21	1,212,519	4,550,207
2021/22	1,353,535	4,821,233
Badiliko (Asilimia)	**11.6**	**6.0**

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya

64. Mwaka 2021/22, idadi ya vituo vya kutolea huduma za afya vilivyosajiliwa na Mfuko ilifikia 9,178 ikilinganishwa na vituo 8,483 vilivyosajiliwa mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 8.2. Ongezeko hilo lilitokana na kurahisishwa kwa utaratibu wa kusajili vituo kwa watoa huduma kwa njia ya kielektroniki. Kati ya vituo vilivyosajiliwa, vituo 6,444 sawa na asilimia 70.2 vilikuwa vya Serikali, vituo binafsi 1,890 (asilimia 20.6) na vituo 844 vya madhehebu ya dini (asilimia 9.2).

Jedwali Na. 2.4: Idadi ya Vituo Vilivyosajiliwa na Mfuko

Ngazi ya kituo	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	Badiliko (Asilimia)
Zahanati	5,401	5,753	6,485	6,252	6,582	5.3
Vituo vya afya	713	766	853	832	912	9.6
Maduka ya dawa	349	449	597	560	685	22.3
Hospitali	286	298	346	381	417	9.4
Cliniki maalum	73	130	211	265	360	35.8
Maduka ya dawa muhimu	202	200	461	179	207	15.6
Vituo vya uchunguzi	6	9	16	13	14	7.7
Vituo vya uokozi	1	1	1	1	1	0.0
Jumla	**7,031**	**7,606**	**8,970**	**8,483**	**9,178**	**8.2**

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya

65. Mwaka 2021/22, kiasi kilicholipwa kwa watoa huduma kilikuwa shilingi bilioni 674.3 ikilinganishwa na shilingi bilioni 540.6 zilizolipwa mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 24.7. Hii ilitokana na ongezeko la wanachama na gharama za huduma ya afya.

Jedwali Na. 2.5: Malipo kwa Watoa Huduma kwa aina ya Huduma (Shilingi bilioni)

Aina ya Huduma	**Mwaka**			
	2018/19	**2019/20**	**2020/21**	**2021/22**
Ada ya usajili na kumuona daktari	66.2	70.9	78.5	98.1
Huduma ya dawa na vifaa tiba	206.9	216.8	234.8	299.5
Vipimo	88.2	89.0	96.7	118.2
Huduma ya kulazwa	29.6	29.2	28.4	31.2
Huduma za upasuaji	33.1	32.7	32.8	36.9
Upasuaji mdogo (Procedure)	41.6	48.8	56.0	71.8
Huduma za moyo	2.4	2.1	2.5	2.8
Huduma nyingine	8.107	9.9	10.9	15.7
Jumla	**476.2**	**499.4**	**540.6**	**674.3**
Badiliko (Asilimia)		**4.9**	**8.2**	**24.7**

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya

66. Mwaka 2021/22, mapato ya Mfuko kwa ujumla yaliongezeka kwa asilimia 9.6 na kufikia shilingi bilioni 624.5 kutoka shilingi bilioni 569.7 mwaka 2020/21. Ongezeko hilo lilitokana na usajili wa wanachama kutoka sekta rasmi na isiyo rasmi. Aidha, thamani ya rasilimali za Mfuko ilifikia shilingi bilioni 1,097.7 mwaka 2021/22 kutoka shilingi bilioni 1,175.4 mwaka 2020/21, sawa na upungufu wa asilimia 6.6. Hii ilitokana na kuongezeka kwa malipo ya watoa huduma na kupungua kwa mapato yaliyotokana na vitega uchumi.

Jedwali Na. 2.6: Mchanganuo wa Idadi ya Wanachama, Fedha Zilizokusanywa na Malipo kwa Watoa Huduma

Mwaka wa Fedha	**Shilingi Bilioni**			
	Mapato ya Michango	**Mapato ya Vitega Uchumi**	**Mapato Mengineyo**	**Jumla ya Mapato**
2017/18	394.9	107.4	1.5	503.8
2018/19	431.0	84.8	3.1	518.9
2019/20	467.8	80.7	1.9	550.4
2020/21	489.5	77.1	3.1	569.7
2021/22	552.6	69.4	2.5	624.5
Badiliko (Asilimia)	**12.9**	**(10.0)**	**(19.4)**	**9.6**

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya

Mfuko wa Afya ya Jamii Ulioboreshwa

67. Mwaka 2021/22, idadi ya wanachama wa Mfuko wa Afya ya Jamii Ulioboreshwa iliongezeka kwa asilimia 31.1. na kufikia wanachama 3,862,266 (Kaya 863,195) kutoka wanachama 2,945,893 (Kaya 644,497) mwaka 2020/21. Ongezeko hilo lilitokana na elimu iliyotolewa kwa wananchi kuhusu huduma na umuhimu wa Mfuko. Katika kipindi hicho, takribani vituo 6,378 vya kutolea huduma za afya vilitoa huduma kwa wanachama wa Mfuko ikilinganishwa na vituo 6,100 mwaka 2020/21. Kati ya hivyo, vituo vya umma vilikuwa 6,356, vituo vya taasisi za dini 20 na vituo binafsi viwili (2). Aidha, shilingi

milioni 7,822.7 zilikusanywa kutokana na michango ya wanachama ikilinganishwa na shilingi milioni 12,158.9 mwaka 2020/21. Kwa upande mwingine, shilingi milioni 8,301.5 zililipwa kwa watoa huduma mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi milioni 7,940.8 mwaka 2020/21.

Jedwali Na. 2.7: Mchanganuo wa Idadi ya Wanachama, Fedha Zilizokusanywa na Malipo kwa Watoa Huduma

Mwaka	Idadi ya Wanachama	Fedha zilizokusanywa	Malipo kwa watoa huduma za afya
2018/19	374,019	2,230,050,000	369,391,222.6
2019/20	1,359,063	6,327,300,000	3,291,383,184.5
2020/21	2,945,893	12,158,921,000	7,940,817,643.1
2021/22	3,862,266	7,822,702,767	8,301,489,478

Chanzo: Ofisi ya Rais, TAMISEMI

Mamlaka ya Usimamizi wa Shughuli za Bima Tanzania

68. Mwaka 2022, kampuni za bima zilizosajiliwa na Mamlaka ya Usimamizi wa Shughuli za Bima Tanzania kufanya biashara ya bima nchini zilikuwa 35 ikilinganishwa na kampuni 32 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kusajiliwa kwa kampuni mbili (2) za bima mtawanyo (re-insurance) na kampuni moja ya bima za kawaida. Katika kipindi hicho, Mamlaka ilisajili kampuni za udalali wa bima 100, mawakala wa bima 1,019, wakadiriaji hasara 46, benki wakala 29 na watakwimu wa bima wanne (4).

69. Mwaka 2022, mauzo katika soko la bima yaliongezeka kwa asilimia 27.2 na kufikia shilingi bilioni 1,159.3 ikilinganishwa na shilingi bilioni 911.5 mwaka 2021. Hii ilitokana na ongezeko la mahitaji ya bidhaa za bima, uhamasishaji kwa umma na kuboreshwa kwa utoaji wa huduma za bima ikiwemo matumizi ya TEHAMA. Katika kipindi hicho, mauzo ya bima za kawaida yalikuwa shilingi bilioni 895.1 ikilinganishwa na shilingi bilioni 746.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 19.9. Hii ilitokana na ongezeko la mahitaji ya bima ya uhandisi katika miradi mikubwa ya ujenzi pamoja na bima ya vyombo vya moto. Aidha, mauzo ya bima za maisha yalikuwa shilingi bilioni 264.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 165.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 60.1. Ongezeko hilo lilichangiwa na ada ya bima za mikopo.

70. Mwaka 2022, mchango wa mauzo ya bima za kawaida ulikuwa asilimia 78.8 ya mauzo yote na bima za maisha asilimia 21.2. Kwa upande mwingine, mchango wa bima za kawaida katika mauzo ulikuwa kama ifuatavyo: bima za vyombo vya moto (asilimia 32.1); moto (asilimia 19.9); afya (asilimia 15.6); uhandisi (asilimia 11.0); ajali (asilimia 7.4); usafiri wa maji (asilimia 3.9); usafiri wa anga (asilimia 3.7); mradi wa mafuta na gesi (asilimia 0.6), na bima nyinginezo (asilimia 5.9). Bima za maisha zilichangiwa na biashara ya kikundi (asilimia 84.4) na mtu binafsi (asilimia 15.6).

71. Mwaka 2022, thamani ya mali katika soko la bima ilikuwa shilingi bilioni 1,487.0 ikilinganishwa na shilingi bilioni 1,278.6 mwaka 2021, sawa na ukuaji wa asilimia 16.3. Hii ilitokana na ongezeko la ada za bima kwa kipindi husika. Aidha, uwekezaji wa kampuni za bima uliongezeka kwa asilimia 9.8 na kufikia shilingi bilioni 1,031.4 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 939.7 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, madeni ya kampuni za bima yaliongezeka kwa asilimia 7.4 na kufikia shilingi bilioni 926.0 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 862.5 mwaka 2021. Hata hivyo, tofauti kati ya mali na madeni ilikuwa shilingi bilioni 561.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 416.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 34.8.

72. Mwaka 2022, mapato ya uwekezaji wa bima za kawaida yalikuwa shilingi bilioni 81.3 ikilinganishwa na shilingi bilioni 54.3 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 49.7. Mapato baada ya kodi yaliyotokana na bima za kawaida yalikuwa shilingi bilioni 74.0 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 39.2 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 88.7.

Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania

73. Mwaka 2022, mtaji wa Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania uliongezeka kwa asilimia 3.4 na kufikia shilingi bilioni 305.6 kutoka shilingi bilioni 295.6 mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, amana za benki ziliongezeka kwa asilimia 26.0 na kufikia shilingi bilioni 454.4 kutoka shilingi bilioni 360.5 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Aidha, Benki ilitoa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 161.7 kwa wakulima 18,134 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 122.1 iliyotolewa kwa wakulima 12,676 mwaka 2021. Vile vile, Benki kupitia Mfuko wa Dhamana kwa Wakulima Wadogo ilitoa dhamana kwa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 48.47 kwa wakulima 1,885 ikilinganishwa na dhamana kwa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 61.74 kwa wakulima 11,987 iliyotolewa mwaka 2021. Kupungua kwa dhamana ya mikopo iliyotolewa kulitokana na kupungua kwa fedha za dhamana. Wanufaika wa dhamana za mikopo zilizotolewa ni wazalishaji binafsi na wanachama wa vyama vya msingi wanaojishughulisha na uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara, mifugo na uvuvi.

74. Mwaka 2022, Benki ya Maendeleo ya Kilimo ilipata faida ya shilingi bilioni 11.05 ikilinganishwa na shilingi bilioni 10.22 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.1. Hii ilitokana na juhudi za Benki kuongeza ukopeshaji, kufuatilia urejeshwaji wa mikopo na kupunguza gharama za uendeshaji. Aidha, kiwango cha mikopo chechefu kilipungua hadi asilimia 4.8 mwaka 2022 kutoka asilimia 5.5 mwaka 2021 ambacho ni chini ya kiwango cha ukomo cha asilimia 5.0 kilichowekwa na Benki Kuu ya Tanzania.

Benki ya Biashara Tanzania

75. Mwaka 2022, amana katika Benki ya Biashara Tanzania (Tanzania Commercial Bank) zilifikia shilingi bilioni 987.2 ikilinganishwa na shilingi bilioni 908.1 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.7. Ongezeko hilo lilitokana na juhudi za Benki katika kukusanya

amana na kufungua akaunti za wateja wapya. Katika kipindi hicho, idadi ya wateja ilifikia 591,861 ikilinganishwa na wateja 536,544 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 10.3. Ongezeko hilo lilitokana na juhudi za benki katika kufungua akaunti za wateja wapya kutoka katika makundi maalumu ya wanawake, wastaafu na wanafunzi wa vyuo.

76. Mwaka 2022, Benki ilitoa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 841.6 kwa wakopaji 87,842 ikilinganishwa na shilingi bilioni 718.6 kwa wakopaji 85,213 mwaka 2021, sawa na ongezeko la thamani la asilimia 17.1. Kiwango cha mikopo chechefu kilipungua hadi asilimia 8.4 mwaka 2022 kutoka asilimia 10.9 mwaka 2021. Mafaniko hayo yalitokana na juhudi za kukusanya madeni ikiwemo mikopo chechefu.

77. Mwaka 2022, uwekezaji wa Benki katika dhamana za Serikali ulipungua na kufikia shilingi bilioni 103.6 kutoka shilingi bilioni 133.2 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 22.2. Upungufu huo ulitokana na Benki kuwekeza zaidi katika utoaji wa mikopo kwa wateja wake. Aidha, pato ghafi la Benki liliongezeka kwa asilimia 2.8 na kufikia shilingi bilioni 174.4 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 169.7 mwaka 2021. Vile vile, thamani ya mali za Benki iliongezeka na kufikia shilingi bilioni 1,289.9 mwaka 2022 kutoka shilingi bilioni 1,180.7 mwaka 2021.

Soko la Bidhaa Tanzania

78. Mwaka 2022, Soko la Bidhaa Tanzania ilihuisha miongozo ya mauzo ya bidhaa za ufuta, korosho, kahawa, na kakao kulingana na mazingira na changamoto zinazojitokeza ili kuboresha taratibu za Soko la Bidhaa Tanzania. Hadi Desemba 2022, wanunuzi waliosajiliwa kushiriki kununua bidhaa mbalimbali kupitia Soko la Bidhaa Tanzania walifikia 126 kutoka wanunuzi 93 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Aidha, jumla ya tani 953,621.65 za kakao, ufuta na kahawa zenye thamani ya shilingi bilioni 115.2 ziliuzwa kupitia Soko la Bidhaa Tanzania mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 14,683.06 za ufuta, choroko na kakao zenye thamani ya shilingi bilioni 24.7 zilizouzwa mwaka 2021.

Jedwali Na. 2.10: Mauzo ya Mazao katika Soko la Bidhaa Mwaka 2021 - 2022

Mwaka	Mkoa	Zao	Kiasi (Tani)	Thamani (Shilingi milioni)	Bei ya Juu (Sh/Kg)	Bei ya Chini (Sh/Kg)
2021	Manyara na Songwe	Ufuta	310.87	754.2	2,529	2,246
	Shinyanga, Mwanza, Tabora, Simiyu na Singida	Choroko	14,112.1	22,603.3	1,809	1,306
	Morogoro	Kakao	260.1	1,292.6	5,259	4,459
Jumla			**14,683.1**	**24,650.1**		
2022	Songwe	Ufuta	136.7	435.8	3,333	3,154
	Morogoro	Kakao	903,770.0	4,116.9	5,119	3964
	Kagera	Kahawa	49,715.0	110,695.3	Arabica-4,003	Arabica-3,000
					Robusta-2,400	Robusta-1,655
Jumla			**953,621.6**	**115,248.0**		

Chanzo: Soko la Bidhaa Tanzania

Jedwali Na. 17: MWENENDO WA KARADHA NA UJAZI WA FEDHA - TANZANIA BARA

Shilingi Bilioni

	Kipindi kinachoishia mwezi Desemba							**Badiliko 2021- 2022**	
	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Kiasi**	**Asilimia**
Fedha ya msingi (M0)	**6,854.4**	**6,954.4**	**6,992.9**	**7,466.4**	**7,169.3**	**8,407.3**	**9,736.3**	**1,329.0**	**15.8**
Ujazi wa fedha, kwa tafsiri finyu (M1)	**10,083.8**	**11,155.3**	**11,723.7**	**13,325.1**	**14,321.7**	**17,625.5**	**18,948.2**	**1,322.7**	**7.5**
Amana za Akiba na za muda maalum	6,536.5	7,194.6	7,316.7	7,955.1	8,711.0	9,462.8	11,430.7	1,967.9	20.8
Ujazi wa fedha, kwa tafsiri pana (M2)	**16,620.3**	**18,349.9**	**19,040.4**	**21,280.3**	**23,032.6**	**27,088.8**	**30,378.9**	**3,290.1**	**12.1**
Amana za fedha za kigeni	6257.5	6364.4	6783.1	7032.9	6,887.9	7,469.7	8,201.1	731.4	9.8
Ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3)	**22,877.8**	**24,714.3**	**25,823.5**	**28,313.1**	**29,920.6**	**34,558.0**	**38,580.0**	**4,022.0**	**11.6**
Rasilimali halisi katika fedha za kigeni kwenye benki (Net foreign assets)	**8186.3**	**11596.1**	**10629.8**	**12034.5**	**10,722.5**	**13,966.0**	**9,437.5**	**-4,528.5**	**-32.4**
Rasilimali halisi katika fedha za kigeni Benki Kuu	8,281.4	12,249.9	10,692.3	12,063.1	10,308.8	13,219.1	**10,732.8**	-2,486.3	-18.8
Rasilimali halisi katika fedha za kigeni kwenye mabenki	-95.1	-553.8	-62.5	-28.5	413.8	746.8	-1,295.3	-2,042.1	-2.7
Rasilimali halisi katika fedha za ndani kwenye benki (Net domestic assets)	**14,691.6**	**13,118.2**	**15,193.7**	**16,278.6**	**19,198.0**	**20,592.1**	**29,142.5**	**8,550.4**	**41.5**
Karadha Nchini	23,775.8	24,977.2	26,249.3	28,103.3	26,139.6	30,030.5	37,557.3	7,526.8	25.1
Madai halisi kwa serikali kuu	4,282.0	3,275.7	4,481.6	3,893.9	5,831.3	7,686.4	10,184.8	2,498.4	32.5
Mikopo kwa serikali kuu	7,166.9	8,081.8	8,522.5	8,408.0	12,599.1	-	-	-	-
Mikopo kwa sekta binafsi	16608.9	16895.4	17726.8	19695.3811	20,308.3	22,344.1	27,372.49	5,028.4	22.5
Amana za Serikali zilizopo Benki Kuu na Benki za Biashara	2,884.9	4,806.1	4,040.9	4,514.1	6767.7	-	-	-	-
Rasilimali nyinginezo (Other Items Net)	-6,199.3	-7,052.9	-7,014.7	-7,310.7	-6,941.6	-9,438.4	-8,414.8	1,023.6	-10.8

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

-Takwimu hazikupatikana

… Badiliko limezidi asilimia 100

Jedwali Na. 18: VIWANGO VYA UKUAJI WA KARADHA NA UJAZI WA FEDHA - TANZANIA BARA

	Kipindi kinachoishia mwezi Desemba (Asilimia)						
	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Fedha ya msingi (M0)	**0.3**	**1.5**	**0.6**	**6.8**	**-4.0**	**17.3**	**-**
Ujazi wa fedha, kwa tafsiri finyu (M1)	**5.3**	**10.6**	**5.1**	**13.7**	**7.5**	**23.1**	**7.5**
Amana za Akiba na za muda maalum	5.4	10.1	1.7	8.7	9.5	8.6	20.8
Ujazi wa fedha, kwa tafsiri pana (M2)	**5.3**	**10.4**	**3.8**	**11.8**	**8.2**	**17.6**	**12.1**
Amana za fedha za kigeni	-1.2	1.7	6.6	3.7	-2.1	8.4	9.8
Ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3)	**3.4**	**8.0**	**4.5**	**9.6**	**5.7**	**15.5**	**11.6**
Rasilimali halisi katika fedha za kigeni kwenye benki (Net foreign assets)	**-0.7**	**41.7**	**-8.3**	**13.2**	**-10.9**	**30.2**	**-32.4**
Rasilimali halisi katika fedha za ndani kwenye benki (Net domestic assets)	**5.9**	**-10.7**	**15.8**	**7.1**	**17.9**	**7.3**	**41.5**
Karadha Nchini	5.6	5.1	5.1	7.1	-7.0	14.9	
Madai halisi kwa serikali kuu	-12.3	-23.5	36.8	-13.1	49.8	31.8	32.5
Mikopo kwa serikali kuu	2.2	12.8	5.5	-1.3	49.8	-	-
Mikopo kwa sekta Binafsi	7.2	1.7	4.9	11.1	3.1	10.0	22.5
Amana za Serikali zilizopo Benki Kuu na Benki za Biashara	35.4	66.6	-15.9	11.7	49.9	-	-
Rasilimali nyinginezo (Other Items Net)	-4.7	13.8	-0.5	4.2	-5.0	36.0	-10.8

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

Jedwali Na.19: MWENENDO WA VIWANGO VYA KUBADILISHA SHILINGI YA TANZANIA NA DOLA YA MAREKANI

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Shilingi/Dola mwisho wa mwaka	2,181.29	2,242.21	2,291.29	2,299.97	2,309.8	2307.4	2,320.2
Badiliko la thamani ya shilingi (Asilimia)	1.31	2.79	2.19	0.38	0.4	-0.1	0.6
Shilingi/Dola wastani wa mwaka	2,188.01	2,240.76	2,275.41	2,299.79	2,305.6	2309.2	2,314.5
Badiliko la wastani wa thamani ya shilingi (Asilimia)	9.0	2.4	1.5	1.1	0.3	0.2	0.2

Jedwali Na.20: MWENENDO WA AMANA KATIKA BENKI ZA BIASHARA

Shilingi bilioni

	Kipindi Kinachoishia mwezi Desemba							Badiliko (Asilimia)	
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2021	2022
Amana za Sekta Binafsi									
Amana za Hundi/Zinazaohamishika	5,941.5	6,685.3	7,031.7	7,866.5	8,121.4	9,894.0	11,909.1	21.8	20.4
Amana za Akiba na za Muda Maalum	6,415.6	7,052.2	7,154.7	7,750.4	8,519.4	9,350.8	11,240.7	9.8	20.2
Amana za fedha za kigeni	5,831.5	6,087.1	6,376.3	6,160.6	6,427.1	7,146.0	7,575.1	11.2	6.0
Jumla	**18,188.7**	**19,824.6**	**20,562.8**	**21,777.5**	**23,067.9**	**26,390.7**	**30,724.9**	**14.4**	**16.4**
Amana za Serikali	577.8	560.6	358.5	981.3	652.9	422.5	704.4	-35.3	66.7
Jumla za Amana zote	**18,766.5**	**20,385.1**	**20,921.3**	**22,758.9**	**23,720.7**	**26,813.2**	31,429.4	13.0	17.2

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

Jedwali Na. 21: VIWANGO VYA WASTANI WA RIBA

Asilimia

Aina ya Riba	Wastani wa mwaka						
	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Riba ya Benki kuu (Discount rate)	16.00	16.00	7.00	7.00	5.00	5.00	5.00
Riba katika soko la fedha kati ya benki za biashara kwa ujumla	13.47	6.00	2.21	5.13	4.50	4.44	4.53
Riba za dhamana za serikali kwa ujumla	16.17	11.10	6.43	7.71	4.42	4.78	4.64
SIKU 35	7.27	5.54	2.51	3.47	2.37	2.60	2.25
Siku 91	7.85	5.49	2.89	4.17	2.37	2.74	2.80
Siku 182	15.84	10.01	4.13	5.07	2.88	3.20	3.47
Siku 364	16.56	11.79	7.08	8.04	2.32	4.85	4.79
Riba za hati fungani							
Miaka miwili	17.44	14.52	9.42	11.45	8.14	7.67	6.56
Miaka mitano	17.79	15.78	11.64	12.56	11.24	9.19	9.04
Miaka saba	17.69	16.31	12.62	13.09	11.48	10.09	9.58
Miaka kumi	18.11	16.79	14.39	15.04	12.51	11.59	10.63
Miaka kumi na tano	18.85	17.54	14.69	15.52	14.05	13.59	11.70
Miaka ishirini	-	-	17.70	17.35	15.79	16.06	12.22
Riba za amana							
Amana za akiba	3.35	3.03	2.52	2.44	2.34	1.95	1.69
Amana za muda maalum kwa ujumla	9.19	10.04	8.24	7.25	6.70	6.85	7.11
Mwaka mmoja	11.47	11.66	8.78	8.80	8.28	8.32	8.53
Riba za mikopo							
Mikopo kwa ujumla	15.96	17.77	17.43	16.97	16.66	16.59	16.18
Mikopo ya muda mfupi hadi mwaka mmoja	13.66	18.30	18.25	16.69	15.73	16.43	16.79

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

SURA YA 3

FEDHA ZA SERIKALI

Utangulizi

79. Bajeti ya Serikali ya mwaka 2022/23 ni ya pili katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 - 2025/26 wenye dhima ya "Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu". Aidha, dhima kuu ya bajeti ya mwaka 2022/23 kama ilivyokubaliwa na nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ilikuwa ni "Kuongeza Kasi ya Kufufua Uchumi na Kuimarisha Sekta za Uzalishaji kwa ajili ya Kuboresha Maisha". Katika utekelezaji wa dhima hiyo kipaumbele cha bajeti ya mwaka 2022/23 kilikuwa katika sekta za uzalishaji ikiwemo kilimo, mifugo, uvuvi, nishati, uwekezaji na biashara. Aidha, bajeti hii iliendelea kugharamia utekelezaji wa miradi ya kitaifa ya kimkakati inayoendelea ikiwemo ujenzi wa reli ya kati kwa kiwango cha kimataifa (Standard Gauge Railway - SGR), Mradi wa Kufua Umeme wa Maji wa Julius Nyerere - MW 2,115; kuboresha Shirika la Ndege Tanzania; na kuimarisha Gridi ya Taifa (National Grid Stabilization Project) ili kuimarisha upatikanaji wa umeme wa uhakika nchini.

80. Katika mwaka 2022/23, shabaha za uchumi jumla na bajeti zililenga: kuwa na ukuaji wa Pato Halisi la Taifa wa asilimia 4.7 mwaka 2022; kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya wastani wa asilimia kati ya 3.0 hadi 7.0 katika muda wa kati; mapato ya ndani kufikia asilimia 14.9 ya Pato la Taifa; mapato ya kodi kufikia asilimia 11.7 ya Pato la Taifa; kuwa na nakisi ya bajeti isiyozidi asilimia 3.3 ya Pato la Taifa; na kuwa na akiba ya fedha za kigeni inayokidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne (4).

81. Mwaka 2022/23, Serikali ilitarajia kukusanya na kutumia jumla ya shilingi bilioni 41,480.6 kutoka vyanzo vyote vya ndani na nje. Jumla ya mapato ya ndani yalitarajiwa kuwa shilingi bilioni 28,017.9, sawa na asilimia 67.5 ya bajeti yote. Kati ya mapato hayo, mapato yatakayokusanywa na Mamlaka ya Mapato Tanzania yalikadiriwa kuwa shilingi bilioni 23,652.8 sawa na asilimia 84.4 ya mapato yote ya ndani. Mapato yasiyo ya kodi (Wizara, Idara, Taasisi na Mamlaka za Serikali za Mitaa) yalikadiriwa kuwa shilingi bilioni 3,352.8. Misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo ilikadiriwa kuwa shilingi bilioni 4,648.6, sawa na asilimia 11.2 ya bajeti yote. Aidha, Serikali ilitarajia kukopa shilingi bilioni 5,780.1 kutoka soko la ndani na shilingi bilioni 3,034.0 kutoka soko la nje kwa masharti ya kibiashara. Hadi Machi 2023, kiasi kilichopatikana kutoka vyanzo vyote vya ndani na nje kilikuwa shilingi bilioni 28,980.1 kwa mchanganuo ufuatao:

Mwenendo wa Mapato

Mapato ya Ndani

82. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, Serikali ilitarajia kukusanya mapato ya ndani ya jumla ya shilingi bilioni 20,867.2. Katika kipindi hicho, makusanyo ya mapato ya ndani yalifikia shilingi bilioni 19,840.3 sawa na asilimia 95.1 ya lengo na ukuaji wa asilimia 9.4 ikilinganishwa na makusanyo ya kipindi kama hicho mwaka 2021/22. Kati ya mapato hayo; mapato yaliyokusanywa na Mamlaka ya Mapato Tanzania yalifikia shilingi bilioni 17,260.3, sawa na asilimia 97.6 ya lengo la shilingi bilioni 17,683.0; makusanyo ya maduhuli yalifikia shilingi bilioni 1,872.5 sawa na asilimia 77.0 ya lengo la shilingi bilioni 2,430.4; na mapato kutoka vyanzo vya Halmashauri yalifikia shilingi bilioni 707.4, sawa na asilimia 93.8 ya lengo la shilingi bilioni 753.8. Kutofikiwa kwa lengo la mapato ya ndani kulitokana na sababu mbalimbali ikiwemo: baadhi ya wafanyabiashara wasiokua waaminifu kuendelea kutumia mbinu mbalimbali kukwepa kodi; mwitikio mdogo wa wamiliki wa ardhi kulipa ada na tozo za ardhi pamoja na kodi za majengo kwa wakati; uhaba wa vitendea kazi kwa ajili ya kuwezesha ukusanyaji wa mapato hususan katika maeneo ya ndani na mipakani.

Misaada na Mikopo Nafuu

83. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, shilingi bilioni 3,807.4 zilipokelewa kutoka kwa Washirika wa Maendeleo, sawa na asilimia 104.1 ya lengo la shilingi bilioni 3,656.2. Mwenendo huo mzuri ulitokana na watekelezaji wa miradi na programu za maendeleo kutimiza matakwa ya kimkataba kwa wakati pamoja na kuongezeka kwa kasi ya utekelezaji wa miradi. Kati ya kiasi kilichopokelewa, misaada na mikopo nafuu ya kibajeti ilikuwa shilingi bilioni 1,498.5, sawa na asilimia 95.3; misaada na mikopo nafuu ya mifuko ya pamoja ya kisekta ilikuwa shilingi bilioni 85.4, sawa na asilimia 70.0; na misaada na mikopo nafuu ya miradi ya maendeleo shilingi bilioni 2,223.5, sawa na asilimia 113.3 ya lengo la kipindi hicho. Kutofikiwa kwa lengo kwa Mifuko ya pamoja ya Kisekta kulitokana na kubadilika kwa utaratibu wa utoaji wa fedha kwa baadhi ya miradi/programu za mifuko ya kisekta ikiwemo Umoja wa Ulaya (EU) kubadili mfumo wa utoaji fedha kupitia Mfuko wa Programu ya Maboresho ya Kodi na kuelekeza fedha hizo katika Misaada ya Kibajeti (Sector Budget Support). Aidha, Serikali ya Uingereza alianza kutoa fedha kupitia dirisha la Ofisi ya Mambo ya Nje, Jumuiya ya Madola na Maendeleo - FCDO zilizoelekezwa katika Mashirika Yasiyo ya Kiserikali - NGOs badala ya kupitia mfuko wa Programu ya Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma - PFMRP. Hadi Machi 2023, misaada iliyopokelewa ilikuwa shilingi bilioni 503.3 sawa na asilimia 53.5 ya lengo la kipindi husika. Aidha, mikopo nafuu ilifikia shilingi bilioni 3,304.2 sawa na asilimia 121.7 ya lengo la shilingi bilioni 2,716.1.

Mikopo ya Ndani

84. Katika kipindi cha mwaka 2022/23, Serikali ilipanga kukopa shilingi bilioni 5,780.1 kutoka vyanzo vya ndani. Hadi Machi 2023, Serikali ilikopa jumla ya shilingi bilioni

4,030.0 kutoka soko la ndani, sawa na asilimia 98.8 ya lengo la kipindi hicho la shilingi bilioni 4,078.7. Kati ya kiasi kilichokopwa, shilingi bilioni 2,774.0 zilitumika kulipia hati fungani na dhamana za Serikali zilizoiva na shilingi bilioni 1,256.0 zilitumika kugharamia miradi mbalimbali ya maendeleo. Serikali inaendelea na mkakati wa kutoa elimu zaidi kwa wananchi na wadau wengine ili waweze kuwekeza katika dhamana za Serikali na hivyo kufikia lengo la kukopa ndani kwa mwaka 2022/23.

Mikopo ya Nje yenye Masharti ya Kibiashara

85. Hadi Machi 2023, Serikali ilikopa jumla ya shilingi bilioni 1,302.4 kutoka vyanzo vya nje vyenye masharti ya kibiashara kwa ajili ya kugharamia miradi mbalimbali ya maendeleo. Kiasi hicho ni sawa na asilimia 69.6 ya shilingi bilioni 1,872.3 ambazo Serikali ilipanga kukopa hadi Machi 2023. Serikali haikuweza kukopa kiasi kikubwa kutoka katika chanzo hiki kutokana na hali ya soko la fedha la kimataifa kutokuwa nzuri hasa katika kipindi hiki kutokana na vita kati ya Ukraine na Urusi. Hali hii imeongeza gharama za mikopo mipya na kuathiri upatikanaji wake.

Mwenendo wa Matumizi

86. Mwaka 2022/23, Sera za Matumizi zililenga: kuendelea kusimamia nidhamu ya matumizi ya fedha za umma na kudhibiti matumizi yasiyo ya lazima; kuelekeza fedha kwenye maeneo ya kipaumbele yatakayochochea ukuaji wa uchumi; kuhakikiha kuwa miradi inayoendelea inapewa kipaumbele kabla ya miradi mipya; kudhibiti ulimbikizaji wa madai; na kuendelea kutumia mifumo ya TEHAMA katika utekelezaji wa shughuli za Serikali. Aidha, Serikali iliendelea kufanya maboresho katika taratibu za ununuzi wa umma ikiwemo Mfumo wa Ununuzi wa Umma wa Kielektroniki ili kuhakikisha Serikali inanunua bidhaa na huduma kwa kuzingatia bei ya soko.

87. Mwaka 2022/23, Serikali ilikadiria kutumia shilingi bilioni 41,480.6 kwa ajili ya matumizi ya kawaida na maendeleo. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 26,474.6 ni matumizi ya kawaida na shilingi bilioni 15,006.0 ni matumizi ya maendeleo. Aidha, bajeti ya maendeleo inajumuisha fedha za ndani shilingi bilioni 12,306.9 na fedha za nje shilingi bilioni 2,699.0.

88. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, ridhaa ya matumizi iliyotolewa ilikuwa shilingi bilioni 29,243.2, sawa na asilimia 96.0 ya lengo la kipindi hicho. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 18,707.0 ni matumizi ya kawaida na shilingi bilioni 10,536.2 ni matumizi ya maendeleo (shilingi bilioni 9,031.2 ni fedha za ndani na shilingi bilioni 1,505.0 ni fedha za nje). Aidha, kiasi kilichotolewa kwa ajili ya matumizi ya kawaida kilijumuisha shilingi bilioni 6,967.4 za kugharamia malipo ya deni la Serikali ambapo malipo ya riba kwa madeni ya ndani na nje yalikuwa shilingi bilioni 2,339.8, sawa na asilimia 99.1 ya makadirio. Vile vile, malipo ya mtaji kwa deni la ndani na nje yalikuwa shilingi bilioni 4,627.7, sawa na asilimia 104.1 ya lengo. Matumizi ya kawaida pia yalijumuisha malipo ya

mishahara ya watumishi wa Serikali kiasi cha shilingi bilioni 6,731.3, sawa na asilimia 99.7 ya lengo la kipindi hicho la shilingi bilioni 6,748.6. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 2,477.1 zililipwa kwa watumishi wa Serikali Kuu, shilingi bilioni 1,039.3 kwa Taasisi na Mashirika ya Umma na shilingi bilioni 3,215.0 kwa watumishi wa Mamlaka za Serikali za Mitaa.

89. Katika kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023, ridhaa ya matumizi ya fedha za maendeleo kiasi cha shilingi bilioni 10,536.2 ilitolewa, sawa na asilimia 95.0 ya makadirio. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 9,031.2 zilikuwa fedha za ndani na shilingi milioni 1,505.0 fedha za nje. Kutofikiwa kwa malengo ya utoaji wa fedha za matumizi ya kawaida na ya maendeleo kulitokana na kutofikiwa kwa malengo ya upatikanaji wa mapato kutoka vyanzo vyote vya ndani na nje ikizingatiwa kuwa mgao wa fedha unaendana na hali halisi ya upatikanaji wake.

Deni la Serikali

90. Hadi Machi 2023, Deni la Serikali lilifikia shilingi bilioni 77,010.4 kutoka shilingi bilioni 69,261.2 katika kipindi kama hicho mwaka 2022, sawa na ongezeko la asilimia 11.2. Kati ya kiasi hicho, deni la ndani lilikuwa shilingi bilioni 26,851.7 na deni la nje shilingi bilioni 50,158.7. Ongezeko la deni lilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya fedha kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo ikiwemo ujenzi wa miundombinu ya barabara, reli, viwanja vya ndege, umeme na maji.

Kielelezo Na. 3.1: Mwenendo wa Deni la Serikali kwa kipindi cha Machi 2014 - Machi 2023 (Shilingi Bilioni)

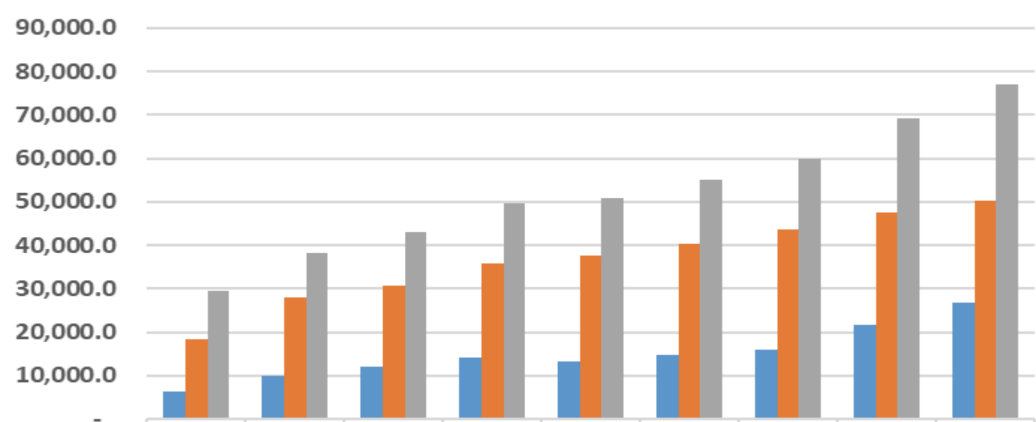

	Machi-2014	Machi-2016	Machi-2017	Machi-2018	Machi-2019	Machi-2020	Machi-2021	Machi-2022	Machi-2023
Deni la Ndani	6,464.	10,002	12,073	14,158	13,133	14,730	16,116	21,778	26,851
Deni la Nje	18,236	28,068	30,809	35,729	37,639	40,245	43,736	47,483	50,158
Deni la Serikali	29,537	38,071	42,883	49,728	50,772	54,976	59,852	69,261	77,010

Deni la Nje

91. Hadi Machi 2023, deni la Serikali la nje lilifikia dola za Marekani milioni 21,700.2 kutoka dola za Marekani milioni 20,658.2 katika kipindi kama hicho mwaka 2022, sawa na ongezeko la asilimia 5.0. Hadi Machi 2023, mashirika ya fedha ya kimataifa yaliendelea kuongoza kwa kuchangia asilimia 62.0 ya deni lote la nje ikifuatiwa na benki za biashara (asilimia 27.5) na Nchi Washirika wa Maendeleo (asilimia 10.5). Aidha, kati ya deni lote la nje, mikopo kutoka vyanzo nafuu ilichangia dola za Marekani milioni 15,723.6, sawa na asilimia 72.5 na mikopo yenye masharti ya kibiashara ilichangia dola za Marekani milioni 5,976.6, sawa na asilimia 27.5.

Jedwali Na. 3.1: Mchanganuo wa Deni la Nje kwa Wakopeshaji (Dola za Marekani Milioni)

Taasisi	Machi 2021	Mchango (Asilimia)	Machi 2022	Mchango (Asilimia)	Machi 2023	Mchango (Asilimia)
Mashirika ya Fedha	11,121.7	58.7	12,416.4	60.1	13,456.6	62.0
Washirika wa Mendeleo	2,194.7	11.6	2,255.4	10.9	2,267.0	10.5
Benki za kibiashara	5,617.3	29.7	5,986.4	29.0	5,976.6	27.5
Jumla	**18,933.7**	**100.0**	**20,658.2**	**100.0**	**21,700.2**	**100.0**

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

Deni la Ndani

92. Hadi Machi 2023, deni la ndani lilifikia shilingi bilioni 26,851.7 kutoka shilingi bilioni 21,778.0 katika kipindi kama hicho mwaka 2022, sawa na ongezeko la asilimia 23.3. Aidha, mikopo ya hatifungani iliendelea kuwa sehemu kubwa ya deni la ndani ikiwa na asilimia 63.1 ya deni lote la ndani ikifuatiwa na hati fungani maalum asilimia 15.1. Vile vile, dhamana za Serikali za muda mfupi zilikuwa ni asilimia 7.4 na madeni mengine asilimia 14.4.

Kielelezo Na. 3.2: Mwenendo wa Deni la Ndani (Shilingi Bilioni)

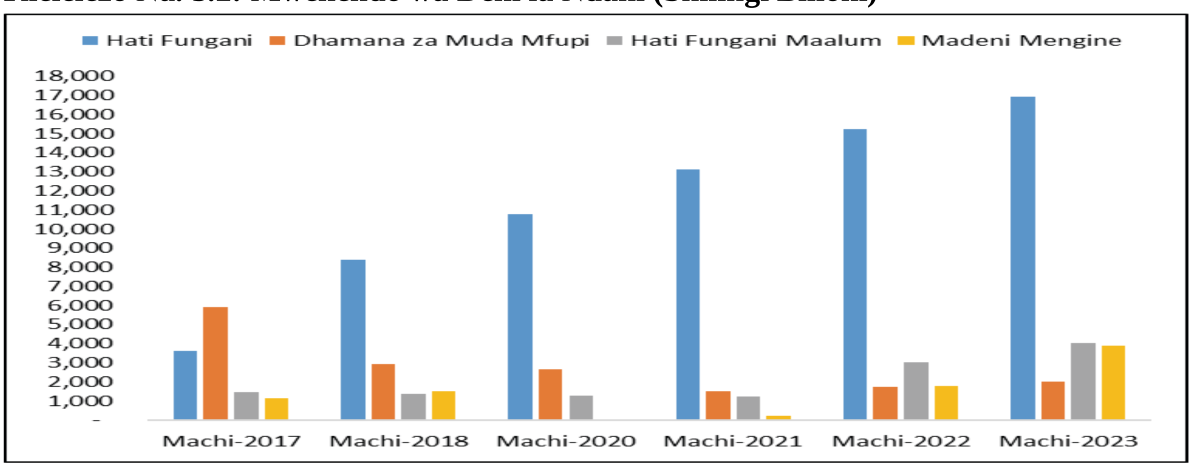

Deni la Ndani kwa Wakopeshaji

93. Hadi Machi 2023, mifuko ya jamii iliongoza kwa kuhodhi asilimia 38.5 ya deni la ndani ikilinganishwa na asilimia 39.6 katika kipindi kama hicho mwaka 2022. Aidha, benki za biashara zilihodhi asilimia 34.8 ikifuatiwa na watu binafsi asilimia 8.0 na kampuni za bima asilimia 7.2.

Jedwali Na. 3.2: Mchanganuo wa Deni la Ndani kwa Wakopeshaji (Shilingi Bilioni)

Taasisi	Machi 2021	Mchango (Asilimia)	Machi 2022	Mchango (Asilimia)	Machi 2023	Mchango (Asilimia)
Benki za Biashara	5,600.74	39.2	6,606.60	35.2	7,204.82	34.8
Taasisi za Fedha	79.84	0.6	187.9	1.0	211.72	1.0
Mifuko ya Jamii	4,908.92	34.3	7,429.40	39.6	7,961.12	38.5
Kampuni za Bima	1,383.30	9.7	1,425.30	7.6	1,494.73	7.2
Taasisi za Kigeni	967.70	6.8	1,051.80	5.6	1,006.93	4.9
Mashirika Madogo	429.66	3.0	686.6	3.7	1,162.49	5.6
Watu binafsi	926.22	6.5	1,386.80	7.4	1,660.20	8.0
Jumla	**14,296.38**	**100.0**	**18,774.40**	**100.0**	**20,702.01**	**100.0**

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

Tathmini ya Uhimilivu wa Deni

94. Matokeo ya tathmini ya Uhimilivu wa Deni iliyofanyika Desemba 2022 yalionesha kuwa deni ni himilivu kwa kipindi cha muda mfupi, wa kati na mrefu. Tathmini hiyo hufanyika kwa kuzingatia vigezo vya uhimilivu ambavyo ni uwiano wa deni halisi kwa Pato la Taifa, uwiano wa deni halisi kwa malipo ya nje na uwiano wa malipo ya deni kwa mapato ya ndani na mapato yatokanayo na mauzo ya nje.

95. Mwaka 2022/23, viashiria vya deni vilionesha kuwa: thamani ya deni la nje kwa Pato la Taifa ni asilimia 17.7 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 40; thamani ya deni la nje kwa mauzo ya nje ni asilimia 113.4 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 180; ulipaji wa deni la nje kwa kutumia mapato yatokanayo na mauzo ya nje ni asilimia 14.1 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 15; na ulipaji wa deni la nje kwa kutumia mapato ya ndani ni asilimia 14.9 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 18. Aidha, kwa upande wa viashiria vya deni la ndani na nje, thamani ya deni kwa Pato la Taifa ni asilimia 31.9 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 55.

Jedwali Na. 3.3: Tathmini ya Viashiria vya Deni la Taifa

Viashiria vya Deni la Nje	**2022/23**	**2023/24**	**2024/25**	**2025/26**	**2026/27**	**2027/28**	**2032/33**	**Ukomo**
Deni (PV)/pato la taifa	17.7	17.3	16.4	15.8	15.8	16.3	15.4	40
Deni (PV)/uuzaji wa bidhaa nje	113.4	108.1	104.0	101.9	101.3	99.7	92.1	180
Ulipaji wa deni la nje/Uuzaji wa bidhaa nje	14.1	9.6	8.9	8.5	8.2	8.8	10.6	15
Ulipaji wa deni /Mapato ya ndani	14.9	10.4	9.6	9.3	9.3	10.9	12.2	18
Viashiria vya Deni la Nje na Ndani	**2022/23**	**2023/24**	**2024/25**	**2025/26**	**2026/27**	**2027/28**	**2032/33**	**Ukomo**
Deni (PV)/ Pato la Taifa	31.9	30.9	29.5	28.4	27.8	28.6	30.8	55
Deni (PV)/ Mapato ya ndani	207.0	202.4	196.3	194.4	194.6	207.7	207.1	-
Ulipaji wa deni/ Mapato ya ndani	41.6	33.3	30.5	27.6	27.6	30.1	41.0	-

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

Tathmini ya Uwezo wa Nchi Kukopa na Kulipa Madeni katika Masoko ya Kimataifa

96. Machi 2023, kampuni za Fitch Ratings Ltd na Moody’s Investors Services zilianza zoezi la kuifanyia Serikali Tathmini ya Uwezo wa nchi Kukopa na Kulipa Madeni katika masoko ya Kimataifa (Credit Rating). Kampuni ya Moody’s Investors Service imechapisha matokeo ya awali (credit opinion) yanayoonesha kuwa Tanzania imewekwa katika daraja la *B2 POSITIVE*. Daraja la B2 *POSITIVE* linaashiria taswira chanya ya nchi huko duniani katika maeneo muhimu ya ukuaji wa uchumi, ukopaji, uwezo wa urejeshaji wa mikopo na uwekezaji. Aidha, matokeo haya hayatofautiani sana na matokeo ya awali yaliyotolewa na Kampuni ya Fitch Ratings Ltd. Kimsingi, wakopeshaji/wawekezaji huangalia zaidi maoteo ya mbele ambayo kwa majibu wa matokeo ya Kampuni zote mbili yanaonesha kuwa uchumi wa nchi utaendelea kuimarika zaidi katika muda wa kati.

97. Matokeo hayo yamechangiwa na ukuaji mzuri wa uchumi, utekelezaji unaoridhisha wa sera za bajeti na fedha ikiwemo usimamizi mzuri wa deni la Serikali, kuendelea kuweka mazingira wezeshi ya uwekezaji wa sekta binafsi pamoja na kuendelea kuboresha utendaji wa taasisi na usimamizi wa Serikali ili kuleta maridhiano katika nchi na kupunguza vihatarishi vya kisiasa. Vile vile, kukamilika kwa zoezi hili kutaiwezesha nchi kutambulika katika masoko ya fedha ya kimataifa na hivyo, kuwezesha upatikanaji wa mikopo kwa gharama nafuu; pamoja na kuongeza wigo wa wakopeshaji kwa Serikali na makampuni binafsi hususan katika masoko ya mitaji ya kimataifa.

Jedwali Na. 22: MWENENDO WA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI

Shilingi Milioni

	2019/20 Halisi	**2020/21 Halisi**	**2021/22 Halisi**	**2022/23 Bajeti**	**2022/23 Matokeo hadi Machi**	**2022/23 Matarajio hadi Juni**
A. MAPATO YA NDANI (yakijumuisha Halmashauri)	21,069,956.8	20,594,735.2	24,395,566.1	28,017,867.5	19,840,250.9	27,053,776.5
MAPATO YA NDANI	20,352,708.1	19,837,680.3	23,506,098.2	27,005,581.4	19,132,826.3	26,081,981.9
1. Mapato yatokanayo na Kodi	17,622,822.1	17,624,454.4	20,931,261.6	23,652,757.6	17,260,278.8	23,064,440.4
Ushuru wa Forodha na Excise Duty	3,781,641.1	4,042,533.8	4,367,465.7	4,782,567.0	3,462,757.9	4,686,915.6
Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT)	5,184,322.0	5,217,889.3	6,297,722.6	7,324,288.2	5,382,898.2	7,177,802.4
Bidhaa toka nje	2,421,392.8	2,584,453.5	3,344,798.5	3,581,677.9	2,740,659.8	3,510,044.4
Bidhaa za ndani	2,762,929.2	2,633,435.8	2,952,924.1	3,742,610.2	2,642,238.4	3,667,758.0
Kodi ya Mapato	6,523,795.2	6,015,898.2	7,549,185.9	7,871,460.9	5,867,822.1	7,792,746.3
Kodi nyingine	2,379,568.6	2,570,987.9	3,712,545.6	4,332,274.4	3,383,776.2	4,327,942.2
Marejesho (Refunds Accounts)	(246,504.8)	(222,854.8)	(995,658.2)	(657,832.9)	(836,975.5)	(920,966.1)
2. Mapato yasiyotokana na Kodi	2,729,886.0	2,213,225.8	2,574,836.6	3,352,823.8	1,872,547.5	3,017,541.5
3. Mapato ya Halmashauri	717,248.7	757,055.0	889,467.9	1,012,286.1	707,424.6	971,794.6
B. JUMLA YA MATUMIZI	23,509,931.6	26,585,306.7	31,815,747.3	35,264,538.3	24,615,530.0	32,917,633.6
1. Matumizi ya Kawaida	14,201,147.8	14,883,722.6	15,998,691.7	20,258,536.7	14,079,330.0	19,043,024.5
2. Matumizi ya Maendeleo	9,308,783.8	11,701,584.2	15,817,055.6	15,006,001.6	10,536,200.0	13,874,609.1
Fedha za ndani	6,840,103.8	9,251,759.3	12,386,668.7	12,306,920.7	9,031,213.0	11,445,436.3
Fedha za nje	2,468,679.9	2,449,824.8	3,430,387.0	2,699,080.9	1,504,987.0	2,429,172.8
C. NAKISI/SALIO (A-B)	(2,439,974.8)	(5,990,571.5)	(7,420,181.2)	(7,246,670.8)	(4,775,279.1)	(5,863,857.1)
D. KUZIBA NAKISI	2,439,974.8	5,990,571.5	7,420,181.2	7,246,670.8	4,775,279.1	5,863,857.1
1. Fedha kutoka nje	2,655,975.5	3,354,230.2	3,818,767.9	4,766,522.8	3,082,513.0	3,836,169.7
Ruzuku	831,978.2	527,487.8	622,525.4	979,366.1	417,836.0	881,429.5
Basket support	211,972.3	175,363.7	85,966.8	122,122.8	85,448.6	97,698.3
Mikopo ya uagizaji bidhaa/OGL	185,483.3	287,345.5	1,298,502.6	1,893,949.4	1,498,511.7	1,704,554.5
Mikopo ya miradi	1,632,755.8	1,669,866.4	2,818,336.6	1,653,122.3	1,505,641.0	1,653,122.3
Mikopo ya masharti ya kibiashara	1,822,093.1	3,121,190.2	1,809,493.7	3,034,003.6	1,302,364.2	2,123,802.5
Kulipia madeni ya nje (Amortization Foreign)	(2,028,307.3)	(2,427,023.4)	(2,816,057.3)	(2,916,041.5)	(1,727,288.5)	(2,624,437.3)
2. Fedha za Ndani	(216,000.7)	2,636,341.3	3,601,413.3	2,480,148.1	1,692,766.1	2,027,687.4
Mikopo isiyo ya mabenki	781,780.6	1,550,288.0	1,003,509.3	204,534.6	2,285,929.7	204,534.6
Mikopo ya mabenki	(404,856.6)	1,808,932.4	1,846,493.2	2,275,613.4	210,767.3	2,275,613.4
Mikopo ya ndani (Rollover)	3,976,811.2	3,262,551.9	3,044,431.8	3,300,000.0	2,900,456.2	3,300,000.0
Marekebisho (Adjustment to Cash)	(577,174.4)	(715,561.1)	753,597.9	-	(790,974.5)	(439,504.3)
Kulipia madeni ya ndani (amortization)	(3,976,811.2)	(3,262,551.9)	(3,044,431.8)	(3,300,000.0)	(2,900,456.2)	(3,300,000.0)
Expenditure float	(15,750.3)	(7,318.0)	(2,187.1)	-	(12,956.4)	(12,956.4)

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

MWENENDO WA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI

Kielelezo Na. 3.3

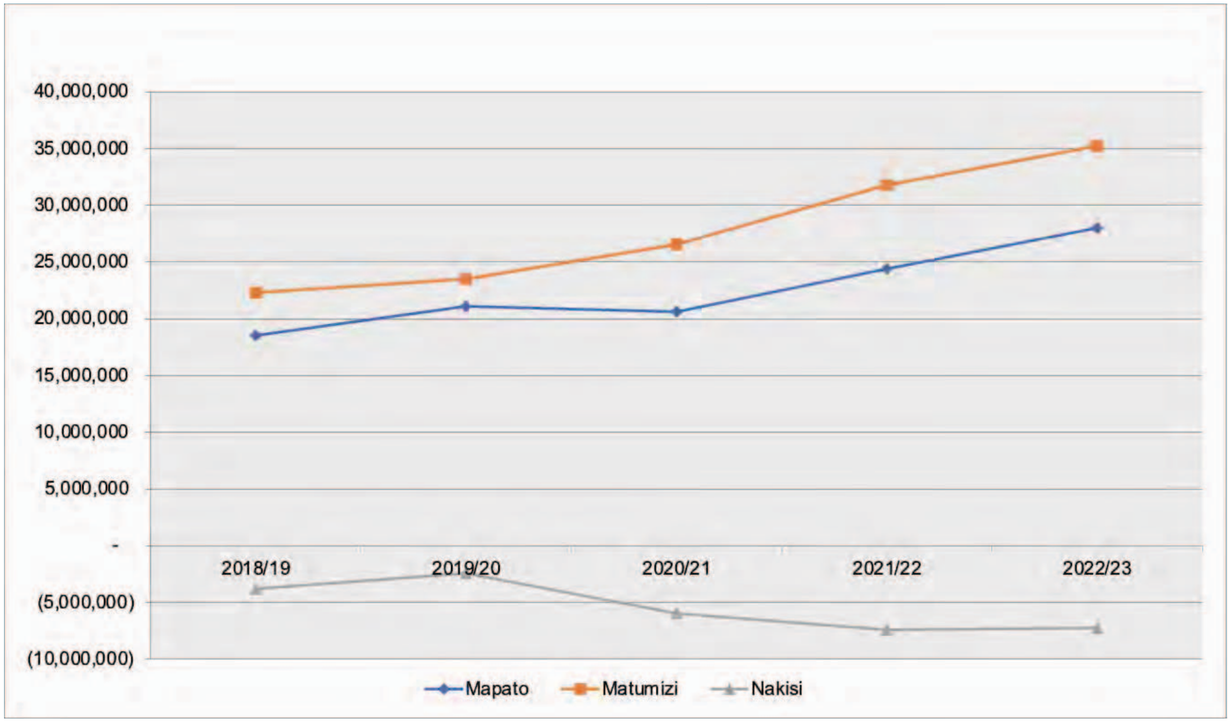

Jedwali Na. 23: MGAWANYO WA MATUMIZI YA SERIKALI KWA HUDUMA ZA SERIKALI

Shilingi Milioni

Fungu	Maelezo	Halisi 2021/2022			Bajeti 2022/2023			Makadirio 2023/2024		
		Matumizi ya Kawaida	Matumizi ya Maendeleo	Jumla	Matumizi ya Kawaida	Matumizi ya Maendeleo	Jumla	Matumizi ya Kawaida	Matumizi ya Maendeleo	Jumla
701	**Huduma za Kawaida**	**13,629,755.42**	**1,031,181.87**	**14,660,937.29**	**16,772,664.07**	**1,091,367.29**	**17,864,031.36**	**18,894,520.96**	**1,403,053.98**	**20,297,574.94**
70111	Utawala na Shughuli za Bunge	1,140,878.02	54,124.86	1,195,002.88	1,213,320.06	64,934.48	1,278,254.53	1,403,602.64	97,359.35	1,500,962.00
70112	Fedha na Masuala ya Kodi	753,975.89	40,598.90	794,574.79	2,187,653.64	24,882.11	2,212,535.75	2,485,846.99	49,172.84	2,535,019.84
70113	Mambo ya Nje	169,687.99	-	169,687.99	179,802.70	-	179,802.70	197,876.67	-	197,876.67
70121	Misaada ya Kiuchumi kutoka Nje	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70122	Misaada ya Kiuchumi kupitia Mashirika ya Kimataifa	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70131	Huduma za Umma	56,058.62	7,746.17	63,804.79	58,505.27	13,587.39	72,092.66	80,601.10	18,816.55	99,417.66
70132	Huduma za Mipango na Takwimu	469,713.16	554,652.54	1,024,365.70	524,135.32	487,510.86	1,011,646.19	593,271.79	834,344.65	1,427,616.44
70133	Huduma nyingine za Kawaida	54,867.54	19,583.27	74,450.81	61,959.31	41,995.40	103,954.71	73,547.66	38,361.95	111,909.61
70140	Utafiti wa Msingi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70150	Utafiti na Maendeleo Huduma za Umma	175.14	13,088.34	13,263.49	350.66	38,170.97	38,521.63	442.32	19,694.13	20,136.46
70160	Huduma za Umma zisizotajwa hapo Juu	27,449.18	26,699.03	54,148.20	24,591.52	9,447.42	34,038.94	29,074.12	7,784.54	36,858.66
70170	Deni la Taifa	10,128,369.27	-	10,128,369.27	11,339,095.38	-	11,339,095.38	12,808,099.30	-	12,808,099.30
70180	Uhamishaji Fedha Ndani ya Serikali	828,580.61	314,688.77	1,143,269.38	1,183,250.21	410,838.66	1,594,088.87	1,222,158.36	337,519.96	1,559,678.32
702	**Ulinzi**	**2,228,608.50**	**29,791.60**	**2,258,400.09**	**2,462,798.52**	**206,195.64**	**2,668,994.16**	**2,745,899.20**	**187,609.26**	**2,933,508.46**
70210	Huduma za Ulinzi wa Kijeshi	2,228,321.02	17.81	2,228,338.83	2,461,888.79	-	2,461,888.79	2,744,917.38	-	2,744,917.38
70220	Huduma za Ulinzi wa Kiraia	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70230	Misaada ya Nje ya Ulinzi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70240	Utafiti na Maendeleo ya Ulinzi	287.47	29,773.79	30,061.26	909.73	206,195.64	207,105.37	981.82	187,609.26	188,591.08
70250	Huduma za Ulinzi zisizotajwa hapo Juu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
703	**Usalama wa Raia**	**584,168.22**	**125,833.19**	**710,001.41**	**752,894.27**	**233,358.86**	**986,253.13**	**902,415.56**	**151,086.21**	**1,053,501.77**
70310	Huduma za Polisi	306,352.29	2,916.15	309,268.45	366,438.85	15,397.41	381,836.25	437,820.87	11,461.97	449,282.84
70320	Huduma za Zimamoto	31,871.69	503.27	32,374.95	42,623.32	17,228.99	59,852.31	46,402.58	14,118.81	60,521.39
70330	Mahakama	182,128.46	94,305.93	276,434.40	201,444.21	85,005.02	286,449.23	255,766.95	51,331.05	307,098.00
70340	Magereza	42,507.70	9,793.40	52,301.09	114,990.92	17,870.95	132,861.87	127,550.56	12,782.29	140,332.85
70350	Huduma za utafiti na Maendeleo Usalama wa Raia	47.76	-	47.76	91.03	-	91.03	145.45	-	145.45
70360	Huduma Usalama wa Raia zisizotajwa hapo juu	21,260.32	18,314.44	39,574.75	27,305.94	97,856.49	125,162.43	34,729.15	61,392.09	96,121.24
704	**Shughuli za Kiuchumi**	**1,026,451.01**	**8,491,751.32**	**9,518,202.33**	**1,264,047.32**	**9,774,288.35**	**11,038,335.67**	**1,382,281.69**	**8,499,597.00**	**9,881,878.69**
70411	Shughuli za Kiuchumi na Biashara	169,436.91	197,201.00	366,637.92	190,788.44	202,120.63	392,909.07	222,422.65	188,549.48	410,972.13
70412	Masuala ya Kazi	9,300.48	-	9,300.48	10,861.90	173.50	11,035.40	12,562.12	387.49	12,949.61
70421	Kilimo	223,937.38	556,307.87	780,245.25	305,284.23	979,238.74	1,284,522.98	319,475.43	809,043.72	1,128,519.15
70422	Misitu	30,373.50	5,846.86	36,220.36	36,266.85	244.64	36,511.49	39,387.01	9,171.34	48,558.35
70423	Uvuvi na Uwindaji	339,973.81	195,774.76	535,748.57	388,796.17	261,960.12	650,756.29	419,009.75	249,015.42	668,025.17
70431	Makaa ya Mawe na Nishati nyingine	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70432	Petroli na Gesi Asilia	19,141.16	3,472,149.94	3,491,291.11	74,679.83	4,586,686.64	4,661,366.48	76,627.89	3,917,052.39	3,993,680.28
70433	Nishati ya Nyukilia	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70434	Nishati nyingine	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70435	Umeme	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70436	Nishati isiyo ya umeme	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70441	Uchimbaji Madini yasiyo Nishati	-	12,246.04	12,246.04	-	38,170.97	38,170.97	-	31,280.35	31,280.35
70442	Uzalishaji Viwandani	12,075.19	4,531.31	16,606.50	17,418.09	6,492.54	23,910.62	13,135.08	-	13,135.08
70443	Ujenzi	13,869.37	116,509.86	130,379.23	16,764.32	103,625.01	120,389.33	19,270.61	77,454.92	96,725.53
70451	Usafiri wa Barabara	19,471.56	2,314,575.56	2,334,047.12	22,335.63	1,751,739.99	1,774,075.62	24,440.74	1,708,339.66	1,732,780.40
70452	Usafiri wa Majini	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70453	Usafiri wa Reli	82,067.59	-	82,067.59	85,494.62	-	85,494.62	108,545.26	-	108,545.26
70454	Usafiri wa Anga	225.40	100,691.99	100,917.39	321.30	149,391.69	149,712.98	338.32	71,459.65	71,797.97
70455	Usafirishaji kwa njia ya Bomba na njia nyingine za usafiri	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70460	Mawasiliano	36,238.76	243,171.01	279,409.77	46,985.57	391,724.27	438,709.84	54,222.98	271,722.80	325,945.77
70471	Huduma za Biashara na Utunzaji Mizigo	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Jedwali Na. 23 linaendelea

70472	Hoteli na Migahawa	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70473	Utalii	20,463.59	113,721.00	134,184.59	20,106.01	6,034.48	26,140.50	21,960.16	4,737.91	26,698.06
70474	Miradi ya Maendeleo	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70481	Utafiti katika shughuli za Kiuchumi, Biashara na Kazi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70482	Utafiti na Maendeleo ya Kilimo, Misitu, Uvuvi na	249.33	-	249.33	219.27	-	219.27	276.42	-	276.42
70483	Utafiti na Maendeleo ya Mafuta na Nishati	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70484	Utafiti na Maendeleo ya Uchimbaji Madini, Uzalishaji Viwandani na Ujenzi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70485	Utafiti na Maendeleo ya Usafiri	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70486	Utafiti na Maendeleo ya Mawasiliano	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70487	Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Vingine	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70490	Shughuli nyingine za Kiuchumi zisizotajwa hapo juu	49,626.96	1,159,024.11	1,208,651.07	47,725.09	1,296,685.12	1,344,410.21	50,607.28	1,161,381.87	1,211,989.15
705	**Hifadhi ya Mazingira**	**15,179.43**	**864.19**	**16,043.63**	**18,377.68**	**36,127.46**	**54,505.14**	**24,406.81**	**4,509.06**	**28,915.87**
70510	Hifadhi ya Taka	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70520	Hifadhi ya Maji Taka	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70530	Kupunguza Uharibifu wa Mazingira	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70540	Hifadhi ya Viumbehai na Mazingira	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70550	Utafiti na Maendeleo ya Hifadhi ya Mazingira	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70560	Huduma nyingine za Hifadhi ya Mazingira zisizotajwa hapo juu	15,179.43	864.19	16,043.63	18,377.68	36,127.46	54,505.14	24,406.81	4,509.06	28,915.87
706	**Nyumba na Huduma za Jamii**	**115,310.88**	**1,075,409.70**	**1,190,720.58**	**157,480.21**	**858,444.92**	**1,015,925.14**	**164,852.43**	**1,266,540.95**	**1,431,393.38**
70610	Maendeleo ya Nyumba	53,935.86	23,808.19	77,744.05	72,321.90	24,843.96	97,165.86	70,290.47	33,663.01	103,953.48
70620	Maendeleo ya Jamii	7,634.96	110,974.58	118,609.54	34,430.61	101,542.69	135,973.31	36,192.45	334,497.43	370,689.88
70630	Usambazaji Maji	50,540.61	938,455.50	988,996.10	47,184.44	729,611.86	776,796.29	53,628.13	896,375.72	950,003.85
70640	Taa za Barabarani	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70650	Utafiti wa Nyumba na Maendeleo ya Jamii	105.95	-	105.95	106.24	-	106.24	792.56	-	792.56
70660	Nyumba na Huduma za Jamii zisizotajwa hapo juu	3,093.50	2,171.43	5,264.94	3,437.03	2,446.41	5,883.44	3,948.82	2,004.79	5,953.61
707	**Afya**	**1,210,262.27**	**939,232.35**	**2,149,494.62**	**1,237,955.79**	**450,189.82**	**1,688,145.61**	**1,174,726.59**	**796,087.77**	**1,970,814.36**
70711	Madawa	2,381.65	-	2,381.65	1,122.13	-	1,122.13	885.21	-	885.21
70712	Bidhaa nyingine za madawa	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70713	Huduma za Tiba na Vifaa vya Tiba	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70721	Huduma za Tiba za Jumla	157,368.24	48,555.26	205,923.50	84,111.28	51,400.68	135,511.97	54,420.23	68,889.90	123,310.14
70722	Huduma Maalumu za Tiba	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70723	Huduma za Meno	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70724	Huduma za Wakunga Wasaidizi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70731	Huduma za Hospitali	80,761.87	5,590.86	86,352.73	44,484.77	1,582.00	46,066.77	32,241.91	11,612.18	43,854.09
70732	Huduma za Hospitali Maalumu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70733	Huduma za Vifaa vya Kujifungulia Wajawazito	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70734	Huduma za Wakunga na Wakunga wa Jadi	491.74	-	491.74	673.72	-	673.72	869.89	-	869.89
70740	Huduma za Afya	454,314.74	695,358.40	1,149,673.14	590,135.19	199,121.59	789,256.78	644,649.07	473,098.81	1,117,747.89
70750	Utafiti na Maendeleo ya Huduma za Afya	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70760	Huduma za Afya zisizotajwa hapo juu	514,944.03	189,727.84	704,671.87	517,428.69	198,085.54	715,514.23	441,660.27	242,486.88	684,147.15
708	**Burudani, Utamaduni na Dini**	**13,826.43**	**9,662.78**	**23,489.21**	**15,495.84**	**20,935.32**	**36,431.16**	**19,332.25**	**12,871.81**	**32,204.06**
70810	Huduma za Burudani na Michezo	4,546.15	6,081.58	10,627.73	3,631.92	20,935.32	24,567.24	6,487.52	12,871.81	19,359.33
70820	Huduma za Utamaduni	9,105.36	3,581.20	12,686.56	11,591.53	-	11,591.53	12,502.58	-	12,502.58
70830	Huduma za Utangazaji na Uchapishaji	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70840	Dini na Huduma nyingine za Kijamii	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70850	Utafiti na Maendeleo katika Burudani, Utamaduni na Dini	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70860	Huduma nyingine za Burudani, Utamaduni na Dini zisizotajwa hapo juu	174.92	-	174.92	272.39	-	272.39	342.14	-	342.14
709	**Elimu**	**3,513,507.63**	**2,272,433.99**	**5,785,941.62**	**3,677,018.36**	**2,332,297.47**	**6,009,315.83**	**3,731,725.44**	**2,889,075.19**	**6,620,800.63**
70911	Elimu ya Awali	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70912	Elimu ya Msingi	1,938,425.13	706,366.52	2,644,791.64	2,007,117.08	684,830.13	2,691,947.21	2,042,560.63	942,428.86	2,984,989.49
70921	Elimu ya Sekondari (Kidato cha I - IV)	1,100,745.54	386,446.63	1,487,192.17	1,149,237.11	310,368.48	1,459,605.59	1,170,465.26	477,206.79	1,647,672.05
70922	Elimu ya Sekondari (Kidato cha V - VI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70930	Elimu baada ya Sekondari isiyo ya Chuo Kikuu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70941	Daraja la Awali Elimu ya Chuo Kikuu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70942	Daraja linalofuata Elimu ya Chuo Kikuu	21,419.74	34,067.37	55,487.11	30,010.88	97,851.60	127,862.48	32,245.11	46,905.90	79,151.02
70950	Elimu isiyopambanuliwa	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70960	Huduma za Ziada kwa Elimu	452,917.22	1,145,553.48	1,598,470.70	490,653.29	1,239,247.26	1,729,900.55	486,454.43	1,422,533.64	1,908,988.06
70970	Utafiti na Maendeleo ya Elimu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70980	Huduma za Elimu zisizotajwa hapo juu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
710	**Kinga ya Jamii**	**159,027.87**	**2,876.53**	**161,904.40**	**115,846.16**	**2,796.48**	**118,642.63**	**132,317.07**	**5,157.49**	**137,474.57**
71011	Ugonjwa	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71012	Ulemavu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71020	Wazee	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71030	Waathirika	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71040	Familia na Watoto	147,345.90	954.96	148,300.85	103,922.35	367.41	104,289.77	119,123.51	2,837.63	121,961.14
71050	Ukosefu wa Ajira	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71060	Nyumba	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71070	Huduma za Jamii zisizotajwa hapo juu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71080	Utafiti na Maendeleo ya Kinga ya Jamii	-	-	-	-	-	-	-	-	-
71090	Huduma za Kinga ya Jamii zisizotajwa hapo juu	11,681.98	1,921.57	13,603.55	11,923.80	2,429.06	14,352.86	13,193.57	2,319.86	15,513.43
	Jumla	**22,496,097.67**	**13,979,037.51**	**36,475,135.18**	**26,474,578.22**	**15,006,001.60**	**41,480,579.82**	**29,172,478.00**	**15,215,588.72**	**44,388,066.72**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

SURA YA 4

SEKTA YA NJE

Bidhaa Zilizouzwa Nje

98. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa nje ya nchi ilikuwa dola za Marekani milioni 7,223.8 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 6,756.2 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.9. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa asilia, hususan korosho na tumbaku, pamoja na bidhaa zisizo asilia ikiwemo bidhaa za viwandani, dhahabu na makaa ya mawe. Aidha, mauzo ya bidhaa zisizo asilia yalichangia asilimia 83.9 ya mauzo yote nje ya nchi, bidhaa asilia zilichangia asilimia 10.6 na bidhaa zisizorekodiwa asilimia 5.5.

Bidhaa Asilia

99. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa asilia nje ya nchi ilikuwa dola za Marekani milioni 766.5 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 627.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 22.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa thamani ya mauzo ya mazao ya korosho, tumbaku, pamba na katani kufuatia kuongezeka kwa mahitaji nje na uzalishaji wa ndani. Mchango wa thamani ya mauzo ya bidhaa asilia nje ya nchi uliongezeka kutoka asilimia 9.3 mwaka 2021 hadi asilimia 10.6 mwaka 2022.

Korosho

100. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya korosho nje iliongezeka hadi dola za Marekani milioni 226.9 kutoka dola za Marekani milioni 159.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.7. Hii ilitokana na kuongezeka kwa kiasi cha korosho kilichouzwa nje na kufikia tani 234,000 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 154,000 mwaka 2021 hadi. Hata hivyo, wastani wa bei ya korosho ulipungua kwa asilimia 5.9 na kufikia dola za Marekani 970.0 kwa tani mwaka 2022 kutoka wastani wa dola za Marekani 1,030.3 kwa tani mwaka 2021.

Kahawa

101. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya kahawa nje iliongezeka kwa asilimia 3.8 hadi dola za Marekani milioni 161.2 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 155.2 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, wastani wa bei ya kuuza kahawa uliongezeka kwa asilimia 27.8 na kufikia dola za Marekani 2,919.6 kwa tani ikilinganishwa na wastani wa dola za Marekani 2,284.4 kwa tani mwaka 2021. Aidha, kiasi cha kahawa kilichouzwa nje kilikuwa tani 55,200 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 68,000 mwaka 2021.

Pamba

102. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya pamba nje ilikuwa dola za Marekani milioni 103.4 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 81.3 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 27.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa bei ya pamba na kufikia wastani wa dola za Marekani 2,113.2 kwa tani mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa dola za Marekani

1,665.0 Kiasi cha pamba kilichouzwa nje kiliongezeka kwa asilimia 0.2 kufikia tani 48,900 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 48,800 mwaka 2021.

Katani

103. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya katani nje ilikuwa dola za Marekani milioni 24.3 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 20.2 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 20.3. Hii ilichangiwa na kuongezeka kwa kiasi cha katani kilichouzwa nje kwa asilimia 18.4 na kufikia tani 14,900 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 12,600 zilizouzwa nje mwaka 2021. Aidha, wastani wa bei ya kuuzia katani uliongezeka na kufikia dola za Marekani 1,629.1 kwa tani mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa dola za Marekani 1,600.0 kwa tani mwaka 2021.

Chai

104. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya chai nje ilikuwa dola za Marekani milioni 30.0 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 32.9 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 8.7. Hii ilitokana na kupungua kwa kiasi cha chai kilichouzwa nje kutoka tani 24,200 mwaka 2021 hadi tani 21,100 mwaka 2022. Aidha, wastani wa bei ya chai uliongezeka kwa asilimia 4.7 na kufikia dola za Marekani 1,420.3 kwa tani mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa dola za Marekani 1,356.5 kwa tani mwaka 2021.

Tumbaku

105. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya tumbaku nje ilikuwa dola za Marekani milioni 178.5 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 127.5 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 40.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mauzo ya tumbaku na kufikia tani 49,300 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 37,700 mwaka 2021. Aidha, wastani wa bei ya tumbaku uliongezeka kwa asilimia 7.2 na kufikia dola za Marekani 3,624.1 kwa tani mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa dola za Marekani 3,381.5 kwa tani mwaka 2021.

Bidhaa Zisizo Asilia

106. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa zisizo asilia nje ya nchi ilikuwa dola za Marekani milioni 6,058.4 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 5,763.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa za viwandani, madini na bidhaa nyingine ikiwemo mbao na mbegu za mafuta.

Madini

107. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya madini nje ilikuwa dola za Marekani milioni 3,395.3 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,116.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.9. Hii ilichangiwa na kuongezeka kwa mauzo ya dhahabu na madini mengine. Thamani ya mauzo ya dhahabu iliongezeka kwa asilimia 3.6 na kufikia dola za Marekani milioni 2,835.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 2,737.1 mwaka 2021. Aidha, mauzo ya madini yalichangia asilimia 56.0 ya mauzo yote ya bidhaa zisizo asilia ambapo mauzo ya dhahabu yalichangia asilimia 83.5 katika mauzo ya madini

mwaka 2022. Vile vile, mauzo ya makaa ya mawe yaliongezeka kwa kiwango kikubwa na kufikia dola za Marekani 160.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani 13.2 mwaka 2021. Kuongezeko kwa mauzo ya makaa ya mawe kulitokana na kuongezeka kwa kiasi kilichouzwa nje ya nchi pamoja na bei katika soko la dunia kutokana na kuongezeka kwa mahitaji kutoka nje ya nchi ikiwemo kupatikana kwa masoko mapya ambapo nchi za Umoja wa Ulaya kama vile Uholanzi zilianza kununua makaa ya mawe kutoka Tanzania.

Bidhaa za Viwandani

108. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa za viwandani ilikuwa dola za Marekani milioni 1,419.2 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,200.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 18.3. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa, hususan chuma, saruji, mbolea na nguo. Aidha, mauzo ya bidhaa za viwandani yalichangia asilimia 23.4 ya mauzo yote ya bidhaa zisizo asilia mwaka 2022.

Samaki na Mazao ya Samaki

109. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya samaki na mazao yake nje ya nchi ilikuwa dola za Marekani milioni 168.2 ikilinganishwa na mauzo ya dola za Marekani milioni 164.3 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuimarika kwa bei katika soko la dunia.

Mbogamboga na Maua

110. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya mbogamboga na maua ilikuwa dola za Marekani milioni 289.6 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 378.6 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 23.5. Hii ilitokana na kupungua kwa mauzo ya mbogamboga nje ya nchi kutokana na kuongezeka kwa ushindani wa bidhaa hizi katika soko la dunia.

Bidhaa Nyinginezo Zilizouzwa Nje

111. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa nyinginezo zilizouzwa nje ilikuwa dola za Marekani milioni 654.9 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 813.5 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 19.5. Upungufu huo ulitokana na kushuka kwa thamani ya mauzo ya mchele na kufikia dola za Marekani milioni 183.5 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 301.9 mwaka 2021. Bidhaa zinazojumuishwa katika kundi hili ni pamoja na mbegu za mafuta, kakao, ngozi, maharage na nafaka kama mahindi, mchele na mtama ambapo sehemu kubwa ya bidhaa hizo ziliuzwa nchi jirani.

Jedwali Na. 4.1: Bidhaa Zilizouzwa Nje Mwaka 2018 - 2022

Bidhaa	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Bidhaa Asilia (US$ milioni)						
Kahawa						
Thamani (US$ milioni)	148.4	152.2	145.2	155.2	161.2	3.8
Kiasi ('000 tani)	56.3	76.2	64.0	68.0	55.2	-18.8
Bei (US$ kwa tani)	2,633.0	1,996.5	2,268.9	2,284.4	2,919.6	27.8
Pamba						
Thamani (US$ milioni)	69.2	91.8	87.5	81.3	103.4	27.1
Kiasi ('000 tani)	47.4	79.0	72.6	48.8	48.9	0.2
Bei (US$ kwa tani)	1,461.1	1,162.2	1,206.4	1,665.0	2,113.2	26.9
Katani						
Thamani (US$ milioni)	18.8	19.3	17.6	20.2	24.3	20.6
Kiasi ('000 tani)	12.3	12.2	11.2	12.6	14.9	18.4
Bei (US$ kwa tani)	1,535.6	1,581.7	1,566.2	1,600.0	1,629.1	1.8
Chai						
Thamani (US$ milioni)	46.5	45.7	32.4	32.9	30.0	-8.7
Kiasi ('000 tani)	26.9	31.7	24.1	24.2	21.1	-12.8
Bei (US$ kwa tani)	1,727.4	1,444.2	1,345.5	1,356.5	1,420.3	4.7
Tumbaku						
Thamani (US$ milioni)	273.5	146.5	148.7	127.5	178.5	40.0
Kiasi ('000 tani)	72.2	42.6	42.6	37.7	49.3	30.6
Bei (US$ kwa tani)	3,785.8	3,440.9	3,494.2	3,381.5	3,624.1	7.2
Korosho						
Thamani (US$ milioni)	110.8	353.1	359.6	159.0	226.9	42.7
Kiasi ('000 tani)	70.1	295.6	320.9	154.4	234.0	51.6
Bei (US$ kwa tani)	1,580.6	1,194.6	1,120.6	1,030.3	970.0	-5.9
Karafuu						
Thamani (US$ milioni)	0.4	9.1	17.1	51.8	42.1	-18.7
Kiasi ('000 tani)	0.1	1.8	3.6	7.0	5.9	-15.9
Bei (US$ kwa tani)	5,366.9	5,047.8	4,770.0	7,347.6	7,104.0	-3.3
Jumla (Bidhaa Asilia)	**667.5**	**817.7**	**808.1**	**627.9**	**766.5**	**22.1**
Bidhaa Zisizo Asilia (US$ millioni)						
Madini	**1,638.0**	**2,332.7**	**3,375.0**	**3,116.4**	**3,395.3**	**8.9**
Dhahabu	1,541.9	2,215.1	2,957.5	2,737.1	2,835.1	3.6
Almasi	82.7	81.3	20.2	8.5	62.7	**
Madini mengine	13.5	36.3	397.2	370.8	497.4	34.2
Bidhaa za Viwandani	**823.0**	**845.8**	**902.7**	**1,200.0**	**1,419.2**	**18.3**
Nyuzi za Pamba	15.7	5.2	6.9	3.6	1.9	-48.1
Kahawa iliyozalishwa	3.3	1.4	5.2	16.3	21.8	33.7
Tumbaku iliyozalishwa	21.9	24.5	18.3	32.0	34.5	7.8
Mazao ya Katani	20.9	23.4	23.2	33.6	35.4	5.3
Mazao mengine ya Viwandani	761.1	791.3	849.1	1,114.5	1,325.6	18.9
Samaki na Mazao ya Samaki	**160.0**	**168.0**	**139.6**	**164.3**	**168.2**	**2.4**
Mazao ya Mboga na Maua	**180.9**	**209.6**	**274.1**	**378.6**	**289.6**	**-23.5**
Bidhaa zilizouzwa tena (re-exports)	**197.8**	**242.8**	**87.7**	**90.2**	**131.2**	**45.5**
Bidhaa nyinginezo	**235.2**	**387.1**	**474.2**	**813.5**	**654.9**	**-19.5**
Jumla (Bidhaa zisizo Asilia)	**3,234.9**	**4,186.0**	**5,253.3**	**5,763.0**	**6,058.4**	**5.1**
Bidhaa zisizo rekodiwa	390.2	373.8	310.4	365.4	399.0	9.2
JUMLA KUU (BIDHAA ZOTE)	**4,292.7**	**5,377.6**	**6,371.7**	**6,756.2**	**7,223.8**	**6.9**

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania na Benki Kuu ya Tanzania
** Badiliko ni zaidi ya asilimia 100

Mapato ya Huduma

112. Mwaka 2022, mapato yatokanayo na biashara ya huduma yalikuwa na thamani ya dola za Marekani milioni 4,762.0 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,117.7 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 52.7. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mapato yatokanayo na huduma za utalii pamoja na huduma za usafirishaji. Aidha, mapato yatokanayo na huduma za safari za utalii yaliongezeka kwa asilimia 92.9 na kufikia dola za Marekani milioni 2,527.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,310.3 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuendelea kuimarika kwa shughuli za kitalii nchini sambamba na kuendelea kuimarika kwa shughuli za kiuchumi kufuatia kupungua kwa athari za UVIKO - 19. Vile vile, mapato yatokanayo na huduma ya usafirishaji yalikuwa dola za Marekani milioni 1,872.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,558.1 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 20.2. Mapato ya huduma yalichangia asilimia 39.7 ya thamani ya mapato yote ya bidhaa na huduma kutoka nje.

Bidhaa Zilizoagizwa Kutoka Nje ya Nchi

113. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa zilizoagizwa kutoka nje iliongezeka hadi dola za Marekani milioni 14,208.7 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 10,003.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa bei za bidhaa zinazoagizwa kwa wingi ikiwemo mafuta ya petroli, mbolea, bidhaa za vyakula na vifaa vya ujenzi na usafirishaji.

Bidhaa za Kukuza Mitaji

114. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa za kukuza mitaji zilizoingizwa nchini ilikuwa dola za Marekani milioni 5,167.5 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,836.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 34.7. Hii ilitokana na kuongezeka kwa gharama ya vyombo vya usafiri, mitambo, vifaa vya ujenzi kulikosababishwa na kupanda kwa bei katika soko la dunia.

Bidhaa za Kati

115. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa za kati zilizoingizwa nchini ilikuwa dola za Marekani milioni 5,102.1 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,250.5 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 57.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa gharama ya uagizaji wa mafuta ya petroli, mbolea na malighafi za viwanda kufuatia kupanda kwa bei za bidhaa katika soko la dunia kulikosababishwa na vita inayoendelea nchini Ukraine. Thamani ya uagizaji wa mafuta ya petroli pekee iliongezeka kwa asilimia 69.5 na kuchangia asilimi 24.9 ya bidhaa zote zilizoagizwa mwaka 2022. Hii ilitokana hasa na kuongezeka kwa bei katika soko la dunia huku kukiwa na ongezeko la asilimia 5.5 tu ya kiasi kilichoagizwa.

Bidhaa za Matumizi ya Kawaida

116. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa za matumizi ya kawaida zilizoagizwa kutoka nje ilikuwa dola za Marekani milioni 3,939.1 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni

2,916.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 35.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa uagizaji wa bidhaa nyingine, husuan dawa, vifaa tiba na bidhaa za vyakula ikiwemo ngano na sukari.

Malipo ya Huduma

117. Mwaka 2022, malipo ya huduma yalikuwa dola za Marekani milioni 2,465.4 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,607.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 53.4. Hii ilitokana na kuongezeka kwa gharama za huduma za usafirishaji ikiwemo bima kufuatia kuongezeka kwa bei katika soko la dunia na kuongezeka kwa malipo ya gharama za usafiri nje na huduma nyinginezo.

Jedwali Na. 4.2: Thamani ya Bidhaa Zilizoagizwa kutoka Nje Mwaka 2018 - 2022 (Dola za Marekani Milioni)

Bidhaa	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Bidhaa za Kukuza Mitaji	**3,504.5**	**3,521.2**	**3,138.8**	**3,836.0**	**5,167.5**	34.7
Vifaa vya Usafirishaji	1,207.5	989.3	738.1	970.4	1,420.4	46.4
Majengo na Ujenzi	868.4	996.2	925.5	1,159.0	1,455.1	25.5
Mitambo	1,428.5	1,535.7	1,475.3	1,706.6	2,291.9	34.3
Bidhaa za Kati	**2,621.3**	**2,666.9**	**2,229.8**	**3,250.5**	**5,102.1**	**57**
Uagizaji Mafuta	1,651.70	1,785.8	1,282.70	2,084.4	3,532.6	69.5
Mbolea	180.6	129.3	187.7	189.4	500.9	**
Malighafi za Viwanda	789.0	751.7	759.4	976.7	1,068.6	9.4
Bidhaa za Matumizi ya Kawaida	**2,393.9**	**2,427.10**	**2,463.1**	**2,916.9**	**3,939.1**	**35.0**
Bidhaa za Vyakula	476.0	431.9	420.4	500.9	735.5	46.8
Bidhaa Nyingine	1,917.9	1,995.1	2,042.7	2,415.9	3,203.6	32.6
Jumla (FoB)	**8,519.7**	**8,615.2**	**7,831.7**	**10,003.4**	**14,208.7**	**42.0**

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania na Benki Kuu ya Tanzania
** Badiliko ni zaidi ya asilimia 100

Mwenendo wa Biashara Baina ya Tanzania na Nchi Mbalimbali

118. Mwaka 2022, mahusiano ya kibiashara kati ya Tanzania na nchi mbalimbali duniani ikiwemo jumuiya za kikanda na kimataifa yaliendelea kuimarika, pamoja na kuwepo kwa misukosuko katika uchumi wa dunia kufuatia vita inayoendelea nchini Ukraine. Katika kipindi hicho, bidhaa za Tanzania ziliuzwa zaidi katika nchi ya India ambayo ilichangia asilimia 17.3 ya mauzo yote, ikifuatiwa na Afrika Kusini (asilimia 13.6) na Umoja wa Falme za Kiarabu (asilimia 11.2). Aidha, mazao ya nafaka (mahindi na mchele) na mbogamboga yaliuzwa nchi ya Kenya; mbegu za mafuta, tumbaku, kahawa na korosho ziliuzwa katika nchi za China, India na Umoja wa Falme za Kiarabu. Vile vile, dhahabu iliuzwa katika nchi za Afrika Kusini, India, Umoja wa Falme za Kiarabu na Uswisi ambapo asilimia 93.0 ya dhahabu yote iliuzwa nchi ya Uswisi mwaka 2022.

Kielelezo Na. 4.1: Mchanganuo wa Masoko ya Bidhaa za Tanzania kwenda Nje ya Nchi Mwaka 2022 (Asilimia)

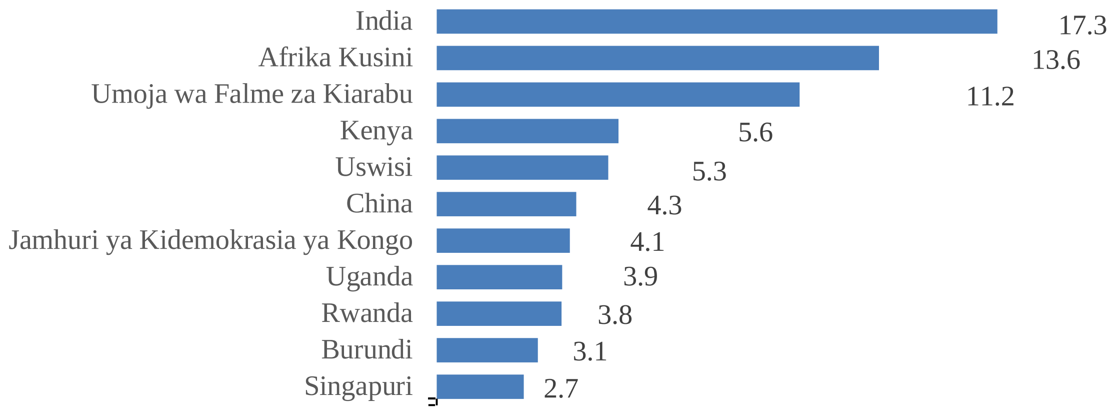

119. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa zilizouzwa katika soko la Jumuiya ya Afrika Mashariki - EAC ilikuwa dola za Marekani milioni 1,134.3 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,161.2 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 2.3. Hii ilitokana na kupungua kwa mauzo ya bidhaa kwenda nchi ya Uganda. Aidha, bidhaa zilizouzwa zaidi ni pamoja na mchele, mahindi, vyuma na mbolea.

120. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa zilizouzwa katika soko la Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika - SADC ilikuwa dola za Marekani milioni 1,416.7 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,296.7 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.3. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mauzo kwenda nchi za Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (asilimia 35.4) na Zambia (asilimia 16.6). Aidha, bidhaa zilizouzwa zaidi ni pamoja na dhahabu, bidhaa za nguo, glasi, mbolea na bidhaa nyinginezo za viwandani.

121. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa kwenda katika soko la Ulaya ilikuwa dola za Marekani milioni 955.6 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 893.5 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 7.0. Hii ilitokana na kuendelea kuimarika kwa mahusiano ya kibiashara baina ya Tanzania na nchi za Umoja wa Ulaya na hivyo kuwezesha kupatikana kwa masoko mapya ya bidhaa za Tanzania ikiwemo makaa ya mawe yaliyouzwa nchini Uholanzi.

122. Mwaka 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa kwenda nchi za Bara la Asia ilikuwa dola za Marekani milioni 3,129.4 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 2,921.2 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 7.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mauzo kwenda nchi za Umoja wa Falme za Kiarabu, India na China.

Jedwali Na. 4.3: Mauzo ya Bidhaa Kwenda Nchi Mbalimbali Mwaka 2018 - 2022

JUMUIYA/ NCHI	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
JUMUIYA YA ULAYA NA USWISI	786.8	741.5	1,490.5	893.5	955.6	6.9
NCHI NYINGINE ZA ULAYA	15.6	7.5	11.2	11.7	6.2	-47.2
JUMLA- BARA LA ULAYA	**802.4**	**749.0**	**1,501.7**	**905.2**	**961.7**	**6.2**
AFRIKA						
JUMUIYA YA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA (SADC)						
Afrika ya Kusini	750.7	971.6	1,161.6	916.7	929.6	1.4
Zambia	66.4	63.6	54.1	68.6	80	16.6
Swaziland	2	5.9	0.1	0.1	0.3	72.1
Zimbabwe	9.3	18.8	21.1	14.8	15.5	4.5
Msumbiji	9.7	32.6	21	15.5	35.2	--
Jamuhuri ya Kidemokrasia ya Kongo	148	164.1	144.2	207.2	280.5	35.4
Nchi nyingine za SADc	69.2	69.7	51.4	73.7	75.6	2.6
JUMLA-SADC	**1,055.3**	**1,326.3**	**1,453.5**	**1,296.7**	**1,416.7**	**9.3**
JUMUIYA YA AFRIKA MASHARIKI (EAC)						
Burundi	59.8	87.9	177.7	163.3	212.8	30.4
Kenya	224.8	269.9	230.2	397.2	381.7	-3.9
Rwanda	104.1	190.9	205.3	277.8	262.5	-5.5
Uganda	119.1	123.7	191.2	314	264.2	-15.9
Sudan ya Kusini	1.3	2	3.4	8.9	13.1	46.6
JUMLA-EAC	**509.1**	**674.4**	**807.9**	**1,161.2**	**1,134.3**	**-2.3**
Nchi nyingine za Afrika	60.6	64.5	36.4	57.3	94	64
JUMLA-AFRIKA	**1,625.1**	**2,065.3**	**2,297.8**	**2,515.2**	**2,645.0**	**5.2**
BARA LA AMERIKA						
Marekani	67.4	52.4	47	39.1	74.6	90.9
Canada	7.0	3.7	3.2	3.7	6.1	67.0
Nchi nyingine za bara la Amerika	7.5	8.5	2.7	1.8	2.7	51.7
JUMLA - BARA LA AMERIKA	**81.9**	**64.6**	**52.8**	**44.5**	**83.4**	**87.3**
BARA LA ASIA						
China	146.9	233.7	238.9	273.1	293.7	7.6
India	744.4	867.8	528.7	1,008.7	1,178.6	16.8
Japan	66.8	64.2	55.8	67.5	89.0	32.0
Umoja wa falme za kiarabu	109.2	395.1	754.9	1,051.8	763	-27.5
Honkong	40.4	49.6	128.3	61.3	177	188.7
Singapore	12.9	7.6	43.7	139.2	183	31.4
Nchi nyingine za Asia	265.1	493	453.8	319.6	445.2	39.3
JUMLA-ASIA	**1,385.7**	**2,110.9**	**2,204.1**	**2,921.2**	**3,129.4**	**7.1**
Nchi nyinginezo	397.7	387.8	315.3	370.1	404.2	9.2
JUMLA KUU	**4,292.7**	**5,377.6**	**6,371.7**	**6,756.2**	**7,223.8**	**6.9**

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania na Benki Kuu ya Tanzania

123. Mwaka 2022, Tanzania iliagiza kwa wingi bidhaa kutoka nchi za China (asilimia 25.2), Umoja wa Falme za Kiarabu (asilimia 15.9), India (asilimia 12.5), Saudi Arabia (asilimia 3.9), Afrika Kusini (asilimia 3.5) na Japan (asilimia 3.3). Aidha, bidhaa zilizoagizwa kwa kiasi kikubwa zilikuwa ni pamoja na: mitambo, matrekta na bidhaa za kielektroniki kutoka China; mafuta ya petroli na mbolea kutoka Saudi Arabia na Umoja wa Falme za Kiarabu; na magari na vyuma kutoka Japan, India na Afrika Kusini.

Kielelezo Na. 4.2: Mchanganuo wa Uagizaji wa Bidhaa Nchini Mwaka 2022 (Asilimia)

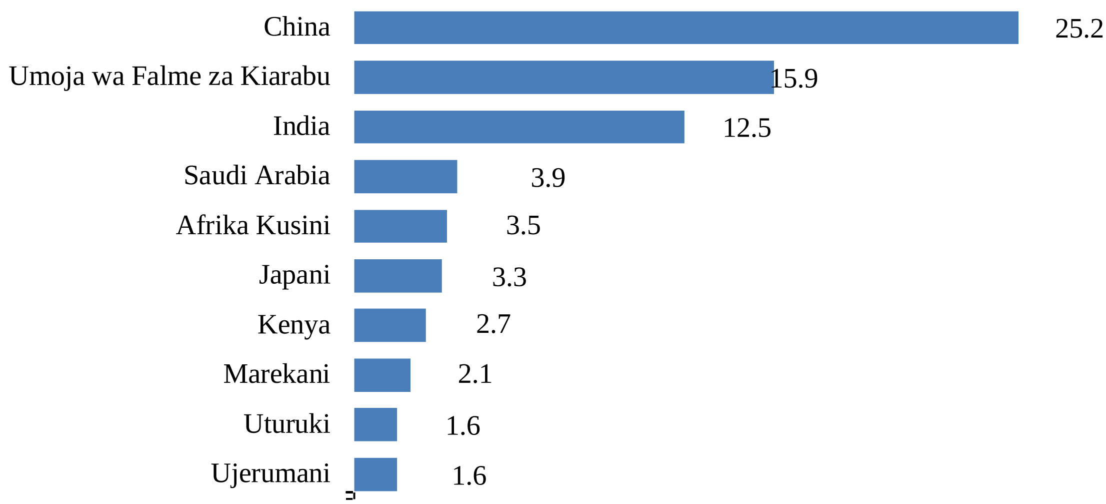

124. Mwaka 2022, thamani ya bidhaa zilizoagizwa kutoka Jumuiya ya Afrika Mashariki ilikuwa dola za Marekani milioni 574.9 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 525.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.4. Aidha, bidhaa zilizoagizwa kutoka Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika zilikuwa na thamani ya dola za Marekani milioni 779.2 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 616.6 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 26.4. Hii ilitokana na kuongezeka kwa uagizaji wa bidhaa kutoka nchi za Afrika Kusini na Zambia. Aidha, urari wa biashara ya bidhaa baina ya Tanzania na nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 559.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na ziada ya dola za Marekani milioni 635.8 mwaka 2021 sawa na upungufu wa ziada kwa asilimia 12. Vile vile, urari wa biashara ya bidhaa baina ya Tanzania na nchi za Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 637.43 mwaka 2022 ikilinganishwa na ziada ya dola za Marekani milioni 680.10 mwaka 2021 sawa na upungufu wa ziada ya asilimia 6.3.

125. Mwaka 2022, thamani ya uagizaji wa bidhaa kutoka nchi za Bara la Asia ilikuwa dola za Marekani milioni 9,870.2 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 6,943.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya bidhaa za kukuza mtaji kama vile mashine, mitambo, vifaa vya umeme, bidhaa za chuma, vifaa vya ujenzi na magari na bidhaa za matumizi ya kawaida kama vile madawa, nguo, samani, viatu, bidhaa za kati ikiwemo mafuta ghafi ya kula na kemikali pamoja na kupanda kwa gharama za mafuta ya petroli na mbolea. Kwa upande mwingine, thamani ya uagizaji wa bidhaa kutoka Jumuiya ya Ulaya iliongezeka kwa asilimia 59.2 na kufikia dola za Marekani milioni 1,792.3 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 1,126.1 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa bei katika soko la dunia kulikosababisha kuongezeka kwa gharama za uagizaji.

Jedwali Na. 4.4: Uagizaji wa Bidhaa Kutoka Nchi Mbalimbali Duniani Mwaka 2018 - 2022 (Dola za Marekani Milioni)

JUMUIYA/ NCHI	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko Asilimia
JUMUIYA YA ULAYA NA USWISI	1,151.50	1,269.9	1,264.9	1,126.1	1,792.3	59.2
NCHI NYINGINE ZA ULAYA	324.9	222.6	230.0	244.1	193.0	-20.9
JUMLA - BARA LA ULAYA	**1,476.4**	**1,492.5**	**1,494.9**	**1,370.2**	**1,985.4**	**44.9**
AFRIKA						
JUMUIYA YA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA (SADC)						
Afrika ya Kusini	438	437.6	344.7	432.1	548.9	27
Zambia	50.9	47.3	49.4	70.5	91.0	29.1
Swaziland	38.6	48.8	26.4	39.6	43.7	10.5
Zimbabwe	1.2	0.9	4.7	9.9	8.1	-18.2
Msumbiji	24.0	8.4	2.3	4.6	22.6	--
Jamuhuri ya Kidemokrasia ya Kongo	0.7	1.3	2.1	2.6	3.1	19.1
Nchi nyingine za SADC	51.4	49.4	38.6	57.3	61.8	7.8
JUMLA-SADC	**604.9**	**593.7**	**468.2**	**616.6**	**779.2**	**26.4**
JUMUIYA YA AFRIKA MASHARIKI (EAC)						
Burundi	1.0	0.3	0.3	0.6	2.6	308.8
Kenya	245.6	266.5	253.5	413	426.6	3.3
Rwanda	1.4	1.5	2.1	2.2	3.1	40.4
Uganda	52.4	58.6	77.4	109.6	142.6	30.2
Sudani ya Kusini	0.2	0	0	0.1	0	-70.5
JUMLA-EAC	**300.7**	**326.9**	**333.2**	**525.4**	**574.9**	**9.4**
Nchi nyingine za Afrika	84.3	56.2	62.9	70.2	251.4	--
JUMLA-AFRIKA	**989.8**	**976.8**	**864.3**	**1,212.2**	**1,605.6**	**32.5**
BARA LA AMERIKA						
Marekani	240.2	325	239.8	260.4	335.1	28.7
Canada	61.8	47.5	30.9	45.4	56.9	25.4
Nchi nyingine za bara la Amerika	60.9	71.5	60.6	79	176.1	--
JUMLA - BARA LA AMERIKA	**362.9**	**444**	**331.2**	**384.8**	**568.2**	**47.7**
BARA LA ASIA						
China	1,792.1	2,004.0	2,116.8	2,700.0	3,946.3	46.2
India	1,228.5	1,272.1	1,091.2	1,209.1	1,960.6	62.1
Japani	396.0	409.7	345.6	465.5	521.6	12
Umoja wa Falme za Kiarabu	876.1	954.8	821.2	1,378.6	2,492.3	80.8
Honkong	61.2	47.7	47.8	53.1	83.9	58
Singapuri	32.4	66.9	31.6	82.2	107.9	31.3
Nchi nyingine za Asia	1,225.7	870.1	638.9	1,055.4	757.6	-28.2
JUMLA-ASIA	**5,612.0**	**5,625.3**	**5,093.1**	**6,943.9**	**9,870.2**	**42.1**
Nchi nyinginezo	78.5	76.6	48.2	92.2	179.4	94.6
JUMLA KUU	**8,519.7**	**8,615.2**	**7,831.7**	**10,003.4**	**14,208.7**	**42**

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania na Benki Kuu ya Tanzania

Mizania ya Malipo na Nchi za Nje

Urari wa Malipo Yote

126. Mwaka 2022, urari wa malipo yote ya nje ulikuwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 988.4 ikilinganishwa na ziada ya dola za Marekani milioni 1,852.1 mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kuongezeka kwa malipo ya Serikali nje ya nchi.

Urari wa Biashara ya Bidhaa

127. Urari wa biashara ya bidhaa ulikuwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 6,984.9 mwaka 2022 ikilinganishwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 3,247.1 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa gharama ya uagizaji bidhaa kutoka nje, hususan mafuta ya petroli, mbolea, malighafi za viwandani na bidhaa za ujenzi hususan kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya kimkakati. Vile vile, vita nchini Ukraine ilisababisha kuongezeka kwa bei za bidhaa kutokana na kuvurugika kwa mnyonyoro wa uzalishaji na ugavi duniani.

Urari wa Biashara ya Huduma

128. Mwaka 2022, urari wa biashara ya huduma ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 2,296.6 ikilinganishwa na ziada ya dola milioni 1,510.7 mwaka 2021, sawa na ongezeko la ziada kwa asilimia 52.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mapato yatokanayo na shughuli za utalii na usafirishaji kulikosababishwa na kuendelea kuimarika kwa uchumi wa dunia kutokana na kupungua kwa athari za UVIKO - 19.

Urari wa Biashara ya Bidhaa na Huduma

129. Urari wa biashara ya bidhaa na huduma ulikuwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 4,688.3 mwaka 2022 ikilinganishwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 1,736.4 mwaka 2021. Hii ilichangiwa zaidi na kuongezeka kwa nakisi katika urari wa biashara ya bidhaa kulikosababishwa na ongezeko la gharama za uagizaji wa bidhaa.

Urari wa Mapato ya Vitega Uchumi

130. Urari wa mapato ya vitega uchumi ambao unajumuisha kiasi cha malipo yatokanayo na ajira kwa wafanyakazi, mapato ya uwekezaji na malipo ya riba ulikuwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 1,291.5 mwaka 2022 ikilinganishwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 1,191.6 mwaka 2021, sawa na ongezeko la nakisi kwa asilimia 8.4. Hii ilichangiwa na kupungua kwa malipo ya riba.

Urari wa Uhamisho Mali wa Kawaida

131. Mwaka 2022, urari wa uhamisho mali wa kawaida unaojumuisha uhamisho wa fedha unaofanywa na sekta binafsi, misaada na unafuu wa kulipa deni ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 582.7 ikilinganishwa na ziada ya dola za Marekani milioni 553.7 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.2. Hii ilitokana na kuendelea kuongezeka kwa fedha kutoka kwa watanzania wanaoishi nje ya nchi (remittances) na misaada kutoka kwa Washirika wa Maendeleo kwenye miradi mbalimbali ya kisekta.

Urari wa Malipo ya Kawaida

132. Mwaka 2022, urari wa malipo ya kawaida unaojumuisha biashara ya bidhaa, huduma, mapato ya vitega uchumi na uhamisho mali wa kawaida ulikuwa na nakisi ya dola za Marekani milioni 5,397.1 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 2,374.3 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka zaidi kwa gharama ya uagizaji wa bidhaa kutoka nje ya nchi kufuatia kupanda kwa bei za bidhaa katika soko la dunia.

Urari wa Uhamisho wa Mitaji

133. Urari wa uhamisho wa mitaji unaojumuisha misaada ya vitega uchumi na misamaha ya madeni ya nje kutoka kwa mashirika ya fedha ya kimataifa na nchi wahisani ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 274 mwaka 2022 ikilinganishwa na ziada ya dola za Marekani milioni 390.2 mwaka 2021, sawa na upungufu wa ziada kwa asilimia 29.8. Hii ilitokana na kupungua kwa misaada iliyokuwa ikitolewa kwa ajili ya kukabiliana na athari hasi za UVIKO - 19.

Urari wa Rasilimali Fedha

134. Mwaka 2022, urari wa malipo katika rasilimali fedha unaojumuisha uwekezaji wa moja kwa moja na mikopo ya fedha kutoka nje ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 3,052.7 ikilinganishwa na ziada ya dola za Marekani milioni 4,037.6 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa uwekezaji na mapato ya huduma.

Akiba ya Fedha za Kigeni

135. Hadi Desemba 2022, akiba ya fedha za kigeni ilifikia dola za Marekani milioni 5,177.2 kutoka dola za Marekani milioni 6,386.0 kipindi kama hicho mwaka 2021. Kiasi hicho kinatosheleza malipo ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa kipindi cha miezi 4.7, zaidi ya lengo la nchi la kuwa na akiba ya fedha za kigeni inayokidhi uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa miezi isiyopungua 4.0. Aidha, kiwango hicho ni zaidi ya lengo la Jumuiya ya Afrika Mashariki - EAC la miezi isiyopungua 4.5.

Mwenendo wa Thamani ya Shilingi ya Tanzania

136. Mwaka 2022, thamani ya shilingi dhidi ya sarafu za nchi washirika wakuu wa kibiashara iliendelea kuwa tulivu licha ya kuwepo kwa changamoto mbalimbali katika uchumi wa dunia, hususan ongezeko la bei za bidhaa. Katika kipindi hicho, dola moja ya Marekani ilibadilishwa kwa wastani wa shilingi 2,314.5 ikilinganishwa na shilingi 2,309.2 kwa dola moja ya Marekani mwaka 2021, sawa na upungufu wa thamani wa asilimia 0.2. Hii ilitokana na utulivu wa mfumuko wa bei nchini, utekelezaji wa sera thabiti za fedha na bajeti na uwepo wa akiba ya kutosha ya fedha za kigeni.

Jedwali Na. 24: THAMANI YA BIDHAA ZA BIASHARA BAINA YA TANZANIA NA NCHI ZA NJE

Shilingi Milioni

Aina ya Bidhaa	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021r**	**2022**
Zilizouzwa Nje	10,053,844	10,064,249	11,378,808	13,882,712	14,384,874	15,637,519
Bidhaa Halisi	8,779,726	8,307,170	10,824,002	13,673,643	14,178,681	15,337,701
Zilizouzwa Tena	319,086	422,733	554,806	209,069	206,192	299,818
Zilizoagizwa	16,831,696	18,789,124	20,939,079	19,631,818	24,862,261	36,239,349
Jumla	**26,885,540**	**28,853,373**	**32,317,886**	**33,514,530**	**39,247,135**	**51,876,868**
Urari	-6,777,852	-8,724,875	-9,560,271	-5,749,106	-10,477,387	-20,601,830
Thamani ya Fedha (Shs/US$)	2,229	2,264	2,288	2,294	2,309	2314.5

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Benki Kuu ya Tanzania

Jedwali Na. 25: KIASI NA THAMANI YA BIDHAA ZILIZOUZWA NJE YA NCHI

	Kiasi ("000" Tani)							Badiliko (Asilimia)
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Kahawa	58.62	41.8	56.3	76.2	64.0	68.0	55.2	(18.8)
Pamba	33.02	25.3	47.4	79.0	72.6	48.8	48.9	0.2
Katani	13.93	17.0	12.3	12.2	11.2	12.6	14.9	18.4
Chai	26.33	27.5	26.9	31.7	24.1	24.2	21.1	(12.8)
Tumbaku	74.34	48.3	72.2	42.6	42.6	37.7	49.3	30.6
Korosho	217.50	329.5	70.1	295.6	320.9	154.4	234.0	51.6
Karafuu	1.31	7.0	0.1	1.8	3.6	7.0	5.9	(15.9)
Almasi (Carat)	100,513,158.32	416,722.8	896,097.9	592,252.0	154,331.1	808,844.0	374,131.5	(53.7)
Dhahabu (gms) - r	49,879,076.40	49,702,148.3	51,654,586.8	66,078,205.5	66,871,114.9	59,392,496.2	64,091,782.5	7.9
	Thamani (Shilingi Milioni)							Badiliko (Asilimia)
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Kahawa	332,586.61	281,202.2	335,546.0	348,112.5	333,113.2	356,556.7	371,288.2	4.1
Pamba	101,744.97	82,085.9	157,215.1	210,056.6	200,796.8	186,843.6	238,317.4	27.5
Katani	56,043.39	64,076.0	42,595.1	44,081.3	40,269.9	46,358.2	56,062.1	20.9
Chai	97,532.67	109,522.4	105,076.9	104,577.5	74,356.4	75,550.0	69,123.6	(8.5)
Tumbaku	738,003.60	436,228.7	619,941.7	335,250.3	341,132.9	292,867.2	411,542.2	40.5
Korosho	695,555.46	1,182,404.3	247,989.8	808,346.7	824,866.3	365,039.7	523,030.8	43.3
Karafuu	22,801.20	123,750.5	830.7	20,911.0	39,110.1	119,004.7	97,083.7	(18.4)
Almasi (Carat)	84,633.54	143,884.9	187,355.9	185,948.2	46,311.5	19,546.0	144,513.5	**
Dhahabu (gms) - r	3,285,108.87	3,435,296.9	3,492,560.8	5,068,720.9	6,786,265.3	6,289,142.0	6,530,001.3	3.8

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Benki Kuu ya Tanzania
r takwimu zimeboreshwa

Jedwali Na. 26: KIASI NA THAMANI YA BIDHAA ZA ASILIA NA ZISIZO ZA ASILIA ZILIZOUZWA NCHI ZA NJE

Bidhaa	Kiasi (000" Tani)					Badiliko (Asilimia)	Thamani (Dola za Marekani Milioni)					Badiliko (Asimilia)
	2018	2019	2020	2021	2022		2018	2019	2020	2021r	2022	
Bidhaa Asilia:												
Kahawa	56.7	76.2	64.0	68.0	170.3	150.4	147.9	152.2	145.2	155.2	161.2	3.8
Pamba	47.4	79.0	72.6	48.8	48.9	0.2	68.4	91.8	87.5	81.3	103.4	27.2
Katani	20.3	12.2	11.2	12.6	14.9	18.3	32.5	19.3	17.6	20.2	24.3	20.5
Chai	26.8	31.7	24.1	24.2	21.1	-12.8	45.8	45.7	32.4	32.9	30.0	-8.8
Tumbaku	72.2	42.6	42.6	37.7	49.3	30.8	270.3	146.5	148.7	127.5	178.5	40.0
Korosho	120.2	295.6	320.9	154.4	234.0	51.6	196.5	353.1	359.6	159.0	226.9	42.7
Karafuu	1.3	1.8	3.6	7.0	5.9	-15.7	10.5	9.1	17.1	51.8	42.1	-18.7
Jumla							**772.1**	**817.7**	**808.1**	**627.9**	**766.5**	22.1
Bidhaa zisizo asilia:												
Madini							1,615.3	2,326.7	3,369.1	3,116.4	3,395.3	8.9
Bidhaa za Viwanda							794.6	851.8	908.6	1200.0	1419.2	18.3
Samaki na Mazao ya Samaki							158.4	168.0	139.6	164.3	168.2	2.4
Mazao ya Mboga na Maua							33.0	202.4	274.1	378.6	289.6	-23.5
Bidhaa zilizouzwa tena							175.6	242.8	87.7	90.2	131.2	45.5
Bidhaa nyinginezo							432.5	394.3	474.2	813.5	654.9	-19.5
Jumla							**3,209.4**	**4,186.0**	**5,253.3**	**5,763.0**	**6,058.4**	**5.1**
Bidhaa Zisizorekodiwa							398.1	373.8	310.4	365.4	399.0	9.2
Jumla Kuu							**4,379.6**	**5,377.5**	**6,371.7**	**6,756.3**	**7,223.8**	**6.9**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Mamlaka ya Mapato Tanzania
r Takwimu zimeboreshwa

Kielelezo Na. 4.3: MWENENDO WA THAMANI YA BIDHAA ASILIA NA ZISIZO ASILIA ZILIZOUZWA NJE YA NCHI

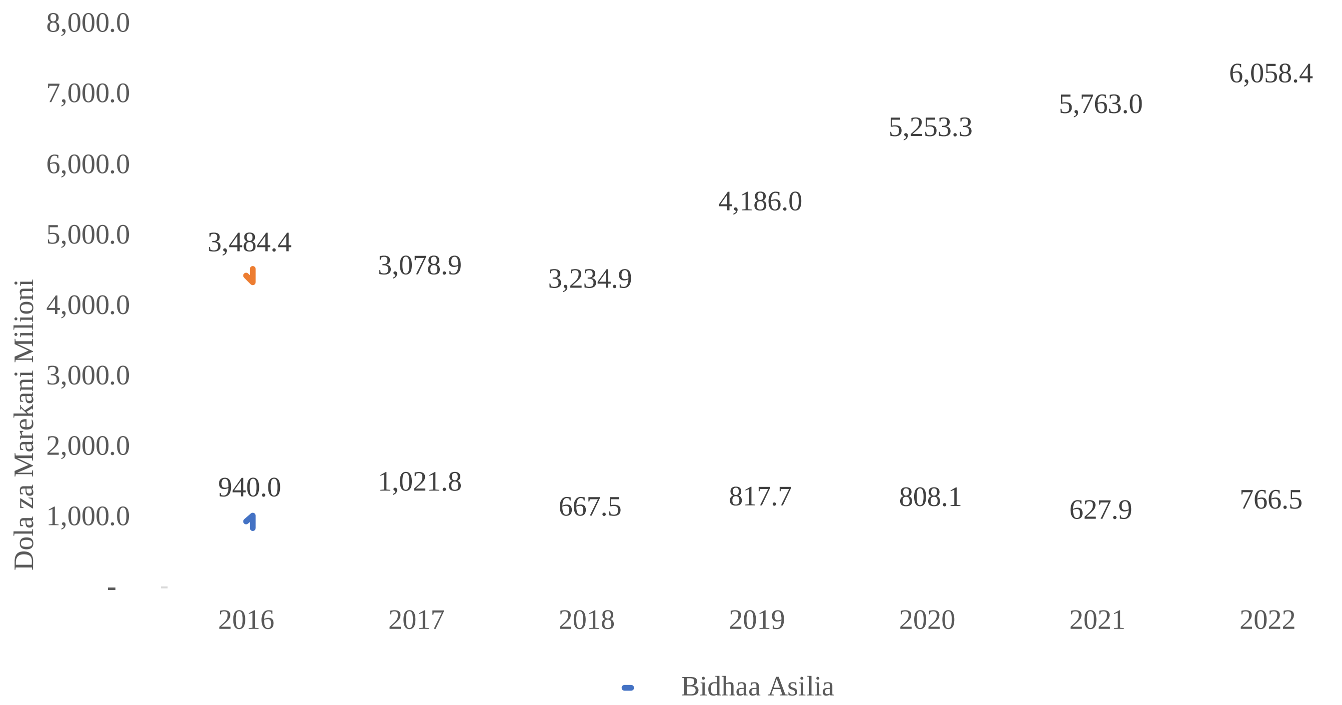

Kielelezo Na. 4.4: BIDHAA ASILIA NA ZISIZO ASILIA ZILIZOUZWA NJE YA NCHI MWAKA 2022

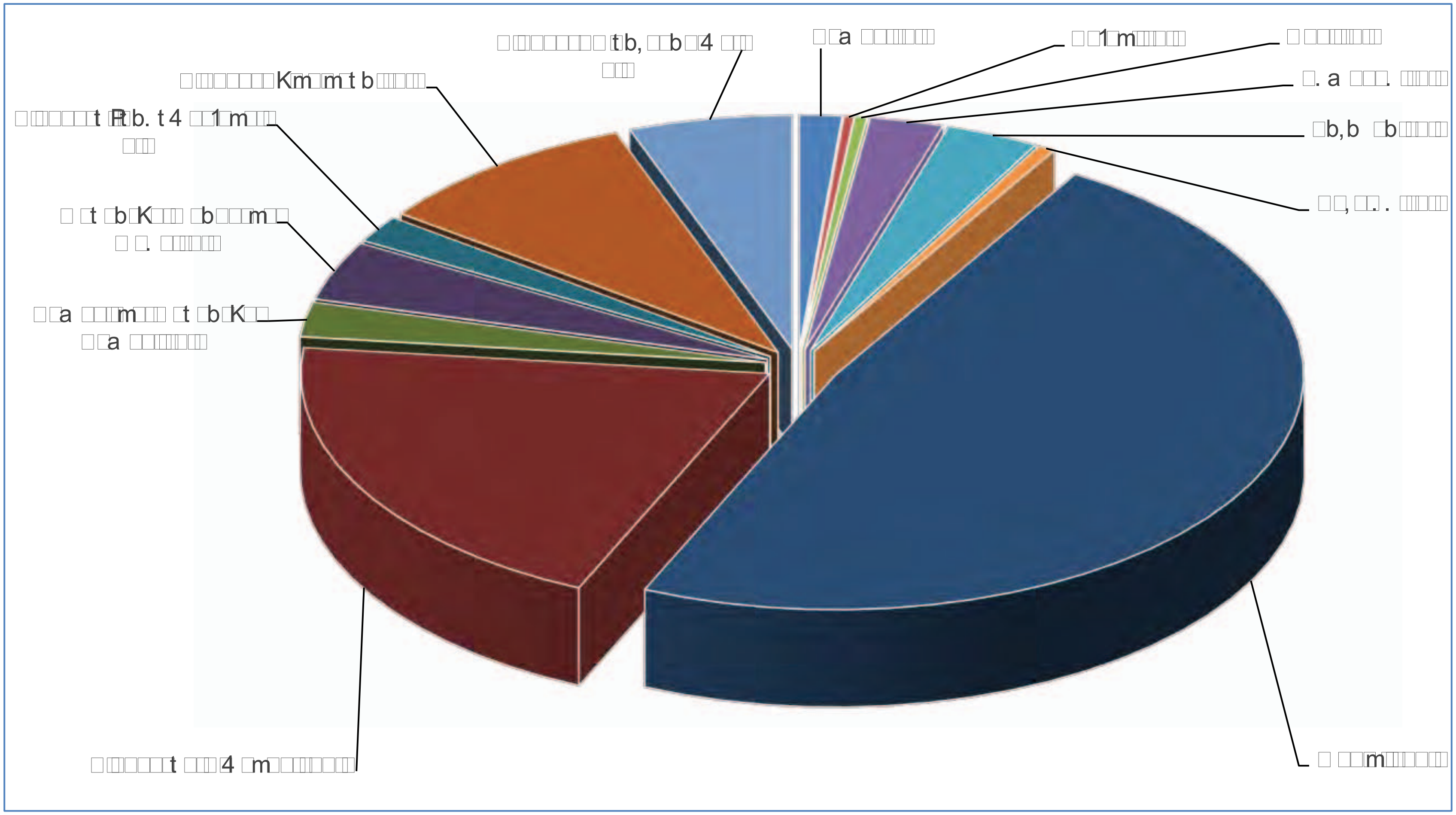

Jedwali Na. 27: WASTANI WA BEI YA BIDHAA MUHIMU ZILIZOUZWA NCHI ZA NJE

Shilingi/Tani*

Bidhaa	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021r**	**2022**	**Badiliko Asilimia**
Kahawa	5,563,694	6,703,080	5,818,259	4,585,610	5,178,939	5,217,177	6,692,686	28.3
Pamba	3,080,982	3,210,269	3,099,625	2,690,875	2,753,527	3,806,866	4,846,836	27.3
Katani	2,473,086	3,539,730	3,910,417	3,901,618	3,575,866	3,657,568	3,734,604	2.1
Chai	3,543,747	3,956,329	3,841,673	3,292,541	3,070,579	3,101,340	3,254,080	4.9
Tumbaku	10,259,213	8,998,738	8,444,280	9,143,243	7,975,654	7,727,540	8,312,638	7.6
Korosho	3,422,830	3,625,943	3,733,995	2,759,651	2,570,147	2,351,759	2,224,266	-5.4
Karafuu	30,707,266	17,570,634	6,840,000	16,005,679	10,868,651	16,801,625	16,293,998	-3.0
Almasi (kwa carat)	789,375	507,027	205,594	313,503	298,578	409,930	469,384	14.5
Dhahabu (gramu)	37,674	62,548	56,522	62,185	100,976	105,355	101,403	-3.8

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania
r takwimu zimeboreshwa
*Isipokuwa kwa almasi na dhahabu

Jedwali Na. 28: WASTANI WA BEI YA BIDHAA MUHIMU ZILIZOUZWA NJE YA NCHI

US$/Tani*

Bidhaa	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Badiliko (Asilimia)**
Kahawa	2,557	3,019	2,584	2,017	2,269	2,602	2,902	11.5
Pamba	1,416	1,438	1,371	1,147	1,206	1,678	2,113	25.9
Katani	2,002	1,579	1,733	2,109	1,566	1,614	1,629	0.9
Chai	1,696	1,777	1,706	1,446	1,346	1,301	1,420	9.1
Tumbaku	4,732	4,056	3,744	3,441	3,494	3,538	3,624	2.4
Korosho	1,599	1,636	1,674	1,193	1,121	1,123	970	-13.6
Karafuu	7,976	7,884	3,000	7,000	4,770	5,493	7,104	29.3
Almasi (kwa carat)	361	228	200	138	131	180	205	13.9
Dhahabu (kwa gramu)	17	28	25	27	44	46	44	-4.3

Chanzo: Mamlaka ya Mapato Tanzania
*Isipokuwa kwa almasi na dhahabu

Kielelezo Na. 4.5: MWENENDO WA BEI YA PAMBA NA KAHAWA ILIYOUZWA NJE YA NCHI

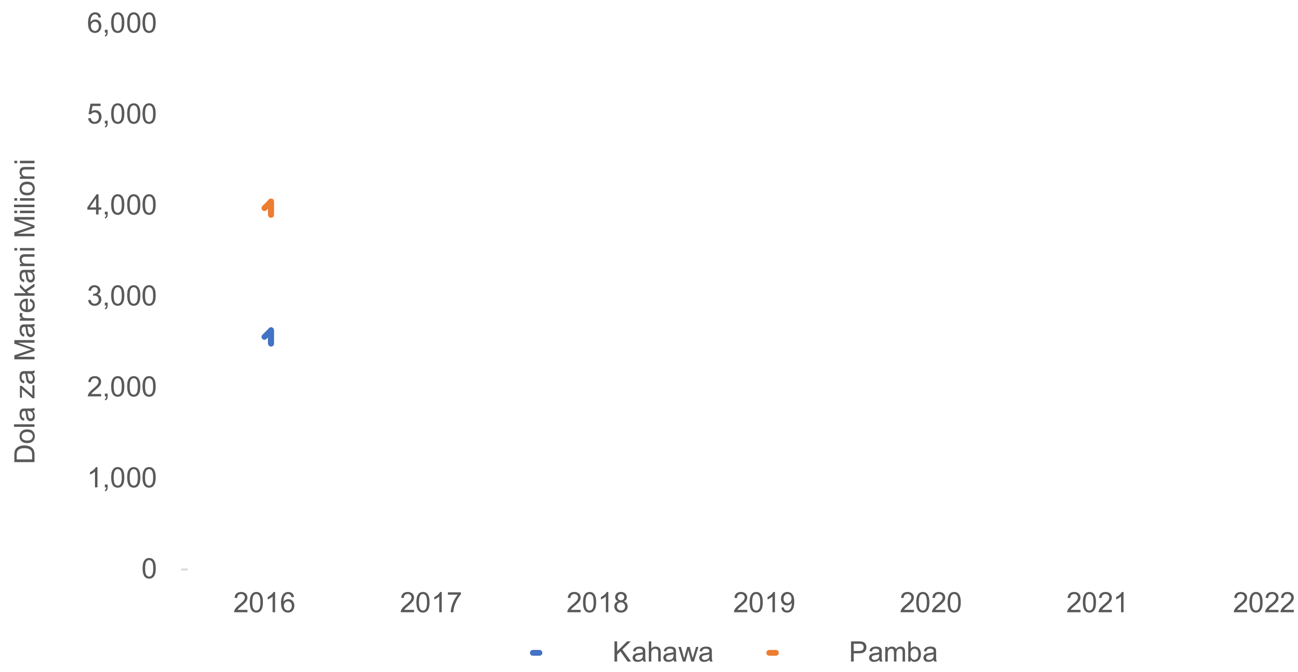

Jedwali Na. 29: MIZANIA YA MALIPO MWAKA 2018 - 2022

Dola za Marekani

	2018	2019	2020	2021	2022p
Urari wa Biashara	**-4,227.0**	**-3,237.6**	**-1,460.0**	**-3,247.1**	**-6,984.9**
Zilizouzwa nje (fob)	4,292.7	5,377.6	6,371.7	6,756.2	7,223.8
Zilizonunuliwa toka nje (fob)*	8,519.7	8,615.2	7,831.7	10,003.4	14,208.7
Urari wa Huduma	**2,088.9**	**2,492.5**	**864.7**	**1,510.7**	**2,296.6**
Mapato	4,014.7	4,281.0	2,183.8	3,117.7	4,762.0
Malipo	1,925.7	1,788.4	1,319.0	1,607.0	2,465.4
Urari wa Mapato ya Vitega Uchumi	**-639.2**	**-1,013.7**	**-1,264.5**	**-1,191.6**	**-1,291.5**
Yaliyoingia	155.9	212.4	111.2	102.5	183.9
Yaliyotoka	795.2	1,226.2	1,375.7	1,294.2	1,475.4
Urari wa Uhamisho Mali wa Kawaida	**468.5**	**418.5**	**401.2**	**553.7**	**582.7**
Iliyoingia	535.8	474.9	453.9	640.1	699.9
Serikalini	170.3	103.5	141.2	104.7	65.6
Sekta nyingine	365.5	371.4	312.7	535.4	634.3
Iliyotoka	67.3	56.4	52.7	86.4	117.2
Urari wa Biashara ya Bidhaa, Huduma na Uhamisho Mali	**-2,308.7**	**-1,340.2**	**-1,458.5**	**-2,374.3**	**-5,397.1**
Urari wa Uhamisho wa Mitaji	**464.1**	**481.2**	**344.3**	**390.2**	**274.0**
Iliyoingia	464.1	481.2	344.3	390.2	274.0
Iliyotoka	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Urari katika uwekezaji	**1,616.7**	**2,518.8**	**898.8**	**4,037.6**	**3,565.9**
Uwekezaji katika miradi	-971.6	-1,217.2	-943.8	-1,190.5	-1,264.7
Uwekezaji katika hisa	-8.2	37.8	-3.6	-7.4	29.9
Uwekezaji aina nyingine	653.3	1,263.7	-41.3	2,854.5	2,076.9
Makosa na Masahihisho	-556.1	-1,072.7	-549.5	-201.4	568.8
Urari wa Malipo yote	**-784.0**	**587.0**	**-764.9**	**1,852.1**	**-988.4**

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

Kielelezo Na. 4.6: MWENENDO WA URARI KATIKA MIZANIA YA MALIPO NA NCHI ZA NJE MWAKA 2017 - 2022

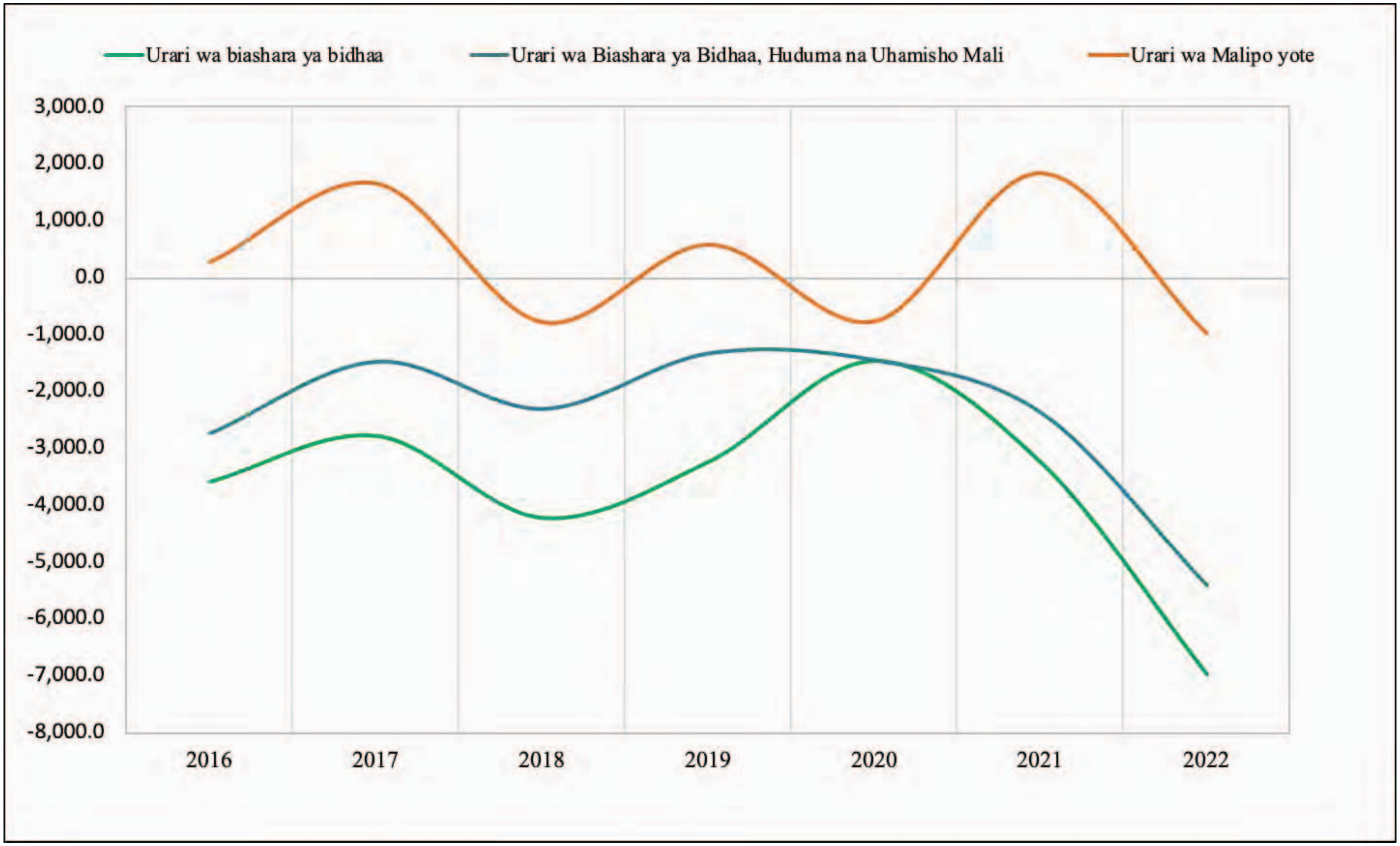

SURA YA 5

HALI YA UCHUMI WA DUNIA NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA

HALI YA UCHUMI WA DUNIA

Ukuaji wa Uchumi

137. Kulingana na taarifa ya mwenendo wa uchumi wa dunia ya Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) toleo la Aprili 2023, uchumi wa dunia ulikua kwa wastani wa asilimia 3.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 6.3 mwaka 2021. Kupungua kwa kasi ya ukuaji wa uchumi kulitokana na sababu mbalimbali ikiwemo maambukizi mapya ya UVIKO - 19, ongezeko la mfumuko wa bei pamoja na vita inayoendelea nchini Ukraine.

138. Mwaka 2022, kasi ya ukuaji wa Pato la nchi zilizoendelea ilipungua na kufikia wastani wa asilimia 2.7 ikilinganishwa na asilimia 5.4 mwaka 2021. Aidha, kasi ya ukuaji wa uchumi kwa nchi zinazoendelea na zinazoibukia kiuchumi ilipungua na kufikia wastani wa asilimia 4.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 6.9 mwaka 2021. Vile vile, kasi ya ukuaji wa Pato la nchi za Asia zinazoendelea ikijumuisha China na India ilipungua na kufikia wastani wa asilimia 4.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 7.5 mwaka 2021. Kushuka kwa ukuaji kulichangiwa na kupungua kwa shughuli za kiuchumi kutokana na maambukizi mapya ya UVIKO - 19 pamoja na ongezeko la mfumuko wa bei uliosababishwa na vita baina ya Urusi na Ukraine.

139. Pato la Nchi za Afrika zilizo Kusini mwa Jangwa la Sahara lilikua kwa wastani wa asilimia 3.9 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 4.8 mwaka 2021. Kushuka kwa ukuaji kulichangiwa na kuyumba kwa uchumi wa nchi washirika wa kibiashara, masharti magumu ya upatikanaji wa fedha za kugharamia miradi ya maendeleo pamoja na kudorora kwa urari wa biashara (commodity terms of trade).

Jedwali Na. 5.1: Mwenendo wa Ukuaji wa Uchumi wa Dunia Mwaka 2018 - 2022

Kundi/Mwaka	Ukuaji Halisi (Asilimia)				
	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Dunia	3.6	2.9	-3.1	6.3	3.4
Nchi Zilizoendelea	2.3	1.7	-4.5	5.4	2.7
Nchi Zinazoibukia na Zinazoendelea	4.6	3.7	-2.0	6.9	4.0
Nchi za Asia Zinazoendelea	6.4	5.3	-0.8	7.5	4.4
Nchi za Afrika Zilizopo Kusini mwa Jangwa la Sahara	3.3	3.1	-1.7	4.8	3.9

Chanzo: Shirika la Fedha la Kimataifa (World Economic Outlook)

140. Mwaka 2022, ukuaji wa Pato la Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika ulikuwa wastani wa asilimia 4.1 ikilinganishwa na asilimia 5.3 mwaka 2021. Aidha, ukuaji wa Pato la nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki ulikuwa wastani wa asilimia 5.3 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 6.3 mwaka 2021. Kupungua kwa ukuaji wa nchi za Jumuiya

hizo kulitokana na kuongezeka kwa mfumuko wa bei, mabadiliko ya tabianchi pamoja na athari hasi za vita inayoendelea nchini Ukraine.

Jedwali Na. 5.2: Mwenendo wa Ukuaji wa Uchumi Kikanda Mwaka 2020 - 2022

Nchi/Mwaka	**2020**	**2021**	**2022**
Ukuaji wa Nchi za SADC			
Angola	-5.6	1.1	2.8
Botswana	-8.7	11.8	6.4
Tanzania	4.8	4.9	4.7
DRC	1.7	6.2	6.6
Eswatin	-1.6	7.9	0.5
Lesotho	-3.9	2.1	2.1
Madagascar	-7.1	5.7	4.2
Malawi	0.9	4.6	0.8
Mauritius	-14.6	3.5	8.3
Msumbiji	-1.2	2.3	4.1
Namibia	-8	2.7	3.8
Seychelles	-7.7	7.9	8.8
Afrika ya Kusini	-6.3	4.9	2
Zambia	-2.8	4.6	3.4
Zimbabwe	-7.8	8.5	3
Wastani	**-4.5**	**5.3**	**4.1**
Ukuaji wa Nchi za EAC			
Burundi	0.3	3.1	1.8
Kenya	-0.3	7.5	5.4
Rwanda	-3.4	10.9	6.8
Sudan Kusini	-6.5	5.3	6.6
Tanzania	4.8	4.9	4.7
Uganda	-1.3	6	4.9
DRC	-1.7	6.2	6.6
Wastani	**-1.1**	**6.3**	**5.3**

Chanzo: Shirika la Fedha la Kimataifa (World Economic Outlook)

Mwenendo wa Bei

141. Mwaka 2022, mfumuko wa bei wa dunia uliongezeka kwa kasi na kufikia wastani wa asilimia 8.7 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 4.7 mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kupanda kwa bei za nishati na vyakula kulikosababishwa na kuvurugika kwa mnyororo wa uzalishaji kutokana na vita inayoendelea nchini Ukraine pamoja na mabadiliko ya tabianchi. Mfumuko wa bei kwa nchi zilizoendelea uliongezeka na kufikia wastani wa asilimia 7.3 mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 3.1 mwaka 2021. Aidha, mfumuko wa bei kwa nchi zinazoendelea za Ulaya ulikuwa wa wastani wa asilimia 27.9 mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 9.6 mwaka 2021. Vile vile, mfumuko wa bei kwa

nchi zinazoendelea za Asia uliongezeka na kufikia wastani wa asilimia 3.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 2.2 mwaka 2021.

142. Mwaka 2022, mfumuko wa bei kwa nchi za Afrika zilizo Kusini mwa Jangwa la Sahara ulifikia wastani wa asilimia 14.5 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 11.0 mwaka 2021. Mfumuko wa bei ulitokana na sababu mbalimbali zikiwemo kupanda kwa bei za vyakula na mafuta kwa baadhi ya nchi hizo. Nchi zilizokuwa na mfumuko wa bei wa juu ni pamoja na Zimbabwe (asilimia 193.4), Ethiopia (asilimia 33.9), Ghana (asilimia 31.9), Angola (asilimia 21.4) na Malawi (asilimia 20.8). Mfumuko wa bei kwa Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ulikuwa wastani wa asilimia 11.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 8.6 mwaka 2021 na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika ulikuwa wa wastani wa asilimia 22.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 14.5 mwaka 2021. Aidha, miongoni mwa nchi za EAC, Burundi ilikuwa na kiwango kikubwa cha mfumuko wa bei wa asilimia 18.9 na Tanzania ilikuwa na kiwango cha chini zaidi cha mfumuko wa bei wa asilimia 4.3.

Jedwali Na. 5.3: Viwango vya Mfumuko wa Bei katika Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki Mwaka 2021 – 2022 (Asilimia)

Nchi	**2021**	**2022**
Tanzania	3.7	4.3
Uganda	2.2	6.8
Kenya	6.1	7.6
Rwanda	0.8	13.9
Burundi	8.3	18.9
Sudani ya Kusini	30.2	17.6
DRC	9.0	9.0
Wastani kwa Afrika Mashariki	**8.6**	**11.2**

Chanzo: Shirika la Fedha la Kimataifa (World Economic Outlook)

Jedwali Na. 5.4: Viwango vya Mfumuko wa Bei katika Nchi za Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika Mwaka 2021 - 2022 (Asilimia)

Nchi	2021	2022
Angola	25.8	21.4
Botswana	6.7	12.2
Tanzania	3.7	4.4
DRC	9	9
Eswatini	3.7	4.8
Lesotho	6	8.2
Madagascar	5.8	8.2
Malawi	9.3	20.8
Mauritius	4	10.8
Msumbiji	5.7	9.8
Namibia	3.6	6.1
Seychelles	9.8	2.7
Afrika Kusini	4.6	6.9
Zambia	22	11
Zimbabwe	98.5	193.4
Wastani kwa Nchi za SADC	**14.5**	**22.0**

Chanzo: Shirika la Fedha la Kimataifa (World Economic Outlook)

Mwenendo wa Biashara Duniani

143. Mwaka 2022, ukuaji wa shughuli za biashara duniani ulikuwa asilimia 2.7 ikilinganishwa na asilimia 9.4 mwaka 2021. Kupungua kwa ukuaji wa biashara kulitokana na kuongezeka kwa mfumuko wa bei kulikosababisha kupanda kwa viwango vya riba na hivyo kuongeza gharama za ukopaji katika masoko ya fedha. Aidha, uuzaji wa bidhaa nje ya Bara la Afrika ulipungua na kufikia asilimia 0.7 mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 3.5 mwaka 2021. Vile vile, uagizaji wa bidhaa nje ya Bara la Afrika ulipungua na kufikia ukuaji wa asilimia 5.6 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 6.4 mwaka 2021. Hii ilitokana na kupungua kwa mahitaji ndani ya nchi pamoja na kupungua kwa mapato ya mauzo ya bidhaa nje kadiri bei ya bidhaa ilivyopungua.

Ushirikiano wa Uchumi Kimataifa

144. Mwaka 2022, Tanzania iliendelea kushirikiana na jumuiya za kimataifa kupitia Umoja wa Mataifa, mashirika ya fedha na biashara na majukwaa mengine ya kimataifa. Katika kipindi hicho, Tanzania ilishiriki katika Kikao cha 77 cha Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa kilichofanyika New York, Marekani. Ushiriki wa Tanzania katika Kikao hicho uliiwezesha nchi kuieleza dunia kuhusu jitihada zinazofanywa na Serikali katika kukabiliana na changamoto mbalimbali ikiwemo vita inavyoendelea nchini Ukraine, migogoro katika ukanda wa kusini mwa Afrika na mabadiliko ya tabianchi pamoja na kutoa mapendekezo ya jinsi ya kukabiliana na changamoto hizo.

145. Mwaka 2022, Tanzania ilishiriki katika Mkutano wa 27 wa Nchi Wanachama wa Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa Mabadiliko ya Tabianchi (COP 27) uliofanyika, Sharm el Sheikh, Misri. Maamuzi yaliyofikiwa katika Mkutano huo ni pamoja na: uanzishwaji wa Mfuko Maalum kwa ajili ya kugharamia hasara na uharibifu (loss and damage) utokanao na athari za mabadiliko ya tabianchi; miongozo kwa Mfuko wa *Green Climate Fund* kutoa kipaumbele cha ithibati kwa nchi zinazoendelea na iongeze juhudi katika kuzisaidia nchi zinazoendelea kutekeleza vipaumbele vya kujenga uhimilivu na uthabiti (*building resilience*); na Kamati ya Kudumu ya Fedha (*Standing Committee on Finance*) kuangalia malengo ya upatikanaji fedha, upunguzaji wa gesi joto na maendeleo yanayohimili mabadiliko ya tabianchi (*climate resilient development*). Katika Mkutano huo, Tanzania ilipata fursa ya kuwa mwenyeji wa mkutano wa ngazi ya juu kuhusu "*Powering the Southern African Power Pool with Renewables*" uliolenga kuwa na soko shindani la umeme wa gharama nafuu unaoweza kupatikana kwa kushirikiana katika matumizi ya gridi za mataifa husika. Mkutano huo uliwakutanisha Wakuu wa Nchi na Serikali wa Botswana, Msumbiji, Eswatini, Lesotho, Zambia na Zimbabwe ambazo ni wanachama wa "*Southern African Power Pool* (SAPP)". Aidha, Mkutano wa SAPP ulitoa fursa kwa Tanzania kuelezea miradi ya mazingira na nishati jadidifu kwa ajili ya kuvutia uwekezaji, misaada ya kifedha na kiteknolojia.

146. Mwaka 2022, Tanzania ilifanya mikutano miwili (2) ya tume za pamoja za kudumu za ushirikiano na nchi za Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) na Oman. Kupitia mikutano hiyo, Tanzania na nchi hizo zilikubaliana kukuza ushirikiano katika masuala ya ulinzi na usalama, mashauriano ya kidiplomasia, misaada ya kibinadamu, biashara, nishati na madini, mawasiliano, uchukuzi, fedha, kilimo na chakula. Aidha, Tanzania ilishiriki katika Maonesho ya Kimataifa ya Dubai (Dubai Expo 2020) na iliandaa kongamano la biashara na uwekezaji na Umoja wa Falme za Kiarabu lililokutanisha kampuni kutoka sekta binafsi. Hati 37 za makubaliano zilizosainiwa katika kongamano hilo, na zipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Kupitia ushirikiano na nchi hizo, Tanzania na UAE zilisaini Mkataba wa Kuondoa Utozaji Kodi Mara Mbili (Double Taxation Agreement - DTA) ambao utekelezaji wake utachangia kukuza uwekezaji na biashara za moja kwa moja kutoka nchi hizo. Katika kipindi hicho, Tanzania ilikamilisha majadiliano ya Mkataba wa DTA na nchi ya Oman na inasubiri kusainiwa na kuridhiwa ili kuanza kutumika. Sambamba na hilo, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ilishiriki Duru ya Kwanza ya majadiliano ya DTA na nchi ya Qatar yaliyofanyika mwezi Februari 2022 jijini Dar es Salaam ambapo baadhi ya ibara za Mkataba hazikuafikiwa baina ya pande zote mbili. Hivyo, Ujumbe wa Serikali ya Tanzania na Qatar ulikubaliana kwamba kila upande ukafanye mashauriano ya ndani yatakayowezesha kuendelea na Duru ya Pili ya Majadiliano yaliyopendekezwa kufanyika mwaka 2023.

147. Mwaka 2022, Tanzania iliendelea na juhudi za kuyafikia masoko ya nje ambapo kampuni za Tanzania zilipata ithibati/vibali vya kuuza nyama na bidhaa za nyama

zitokanazo na mifugo katika soko la Mashariki ya Kati hususan nchi za Saudi Arabia, Oman na Jordan. Kwa upande mwingine, Tanzania ilichaguliwa kuwa miongoni mwa nchi nne za Jumuiya ya Nchi za Afrika, Caribbean na Pacific - OACPS zitakazonufaika na Awamu ya Pili ya Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Madini inayotekelezwa kwa ubia kati ya OACPS na Umoja wa Ulaya. Programu hiyo itaiwezesha sekta ya madini kuendeleza wachimbaji wadogo, hususan vijana na wanawake.

148. Mwaka 2022, Tanzania na China zilikubaliana kuendeleza uhusiano na ushirikiano wa kimkakati ili kukuza biashara. Kupitia ushirikiano huo, hati za makubaliano ya kuuza parachichi na mazao ya uvuvi ikiwemo mabondo kutoka Tanzania kuingia katika soko la China zilisainiwa. Kwa upande mwingine, Tanzania ilishiriki katika Mkutano wa Wakuu wa Nchi za Afrika na Marekani uliofanyika nchini Marekani. Mkutano huo ulijadili dhana ya kuimarisha ushirikiano kati ya nchi za Afrika na Marekani katika kukuza biashara na uwekezaji; kuchochea maendeleo ya vijana; kuimarisha ushiriki wa *diaspora* katika maendeleo ya kitaifa; kuboresha afya, usalama wa chakula; na matumizi ya TEHAMA, utunzaji wa mazingira na kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi.

Ushirikiano wa Kiuchumi Barani Afrika

149. Mwaka 2022, Tanzania ilishiriki katika mkutano wa 35 wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa Umoja wa Afrika uliofanyika jijini Addis Ababa, Ethiopia. Pamoja na masuala mengine, Mkutano uliridhia pendekezo la Tanzania la Kiswahili kuwa lugha rasmi ya kazi ya Umoja huo. Aidha, Tanzania ilishiriki katika mkutano wa Wakuu wa Nchi na Serikali za Umoja wa Afrika kuhusu maendeleo ya kilimo. Mkutano huo uliwezesha kutengwa kwa fedha kiasi cha dola za Marekani milioni 550 ili kuimarisha usalama wa chakula barani Afrika na kuandaa Mpango wa Miaka Mitano (2023 - 2027) wa kuboresha mbegu, ushiriki wa Serikali, mnyororo wa thamani katika kilimo na kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi.

Ushirikiano wa Kiuchumi katika Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika

150. Mwaka 2022, Tanzania ilishiriki katika Mkutano wa 42 wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (SADC) uliofanyika jijini Kinshasa, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC). Mkutano huo pamoja na mambo mengine uliridhia na kusaini: Itifaki ya SADC ya Kupambana na Usafirishaji Haramu wa Binadamu; Mkataba wa Marekebisho ya Ibara ya 9(1) ya Mkataba wa Uanzishwaji wa SADC wa mwaka 1992 kwa ajili ya uanzishaji wa Bunge la SADC; na Mkataba wa Marekebisho ya Itifaki ya Maendeleo ya Utalii ya SADC ya mwaka 1998. Katika kipindi hicho, Kituo cha SADC cha Kupambana na Ugaidi (SADC Regional Counter - terrorism Centre) chenye makao makuu yake jijini Dar es Salaam kilianzishwa ambapo Tanzania ilichaguliwa kuwa mwenyeji wa kituo hicho. Kituo hicho kinalenga kuimarisha ushirikiano baina ya Serikali na taasisi za kikanda na kimataifa zinazoratibu mapambano dhidi ya ugaidi.

151. Mwaka 2022, Tanzania ilishiriki katika Mkutano wa Baraza la Mawaziri wa SADC uliofanyika jijini Lilongwe, Malawi. Katika mkutano huo, Baraza liliidhinisha jumla ya dola za Marekani 455,006 kwa ajili ya kutafsiri machapisho tisa (9) katika lugha ya Kiswahili na kutengeneza makala za video. Aidha, kampuni ya Epitome Architects kutoka Tanzania ilishinda zabuni ya kujenga sanamu ya Hayati Mwalimu Julius Kambarage Nyerere itakayowekwa katika Jengo la Amani na Usalama lililopo Makao Makuu ya Umoja wa Afrika, Addis Ababa, Ethiopia kwa gharama za SADC. Hii ilitokana na SADC kuamua kwa hiari kugharamia ujenzi huo ambao ulipendekezwa na Umoja wa Afrika (AU).

Ushirikiano wa Kiuchumi Katika Jumuiya ya Afrika Mashariki

152. Mwaka 2022, Tanzania iliendelea kushiriki katika utekelezaji wa hatua za mtangamano wa Afrika Mashariki na itifaki zake pamoja na maeneo ya ushirikiano. Katika kipindi hicho, Tanzania ilishiriki Mkutano wa 19 wa Wakuu wa Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki uliofanyika jijini Arusha ambao uliridhia ombi la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC) kujiunga na Jumuiya. Hatua hiyo inaiwezesha Jumuiya kuwa na Nchi Wanachama saba (7) na kuongeza takriban watu milioni 90 katika soko la Afrika Mashariki.

Utekelezaji wa Himaya Moja ya Forodha

153. Mwaka 2022, Tanzania na nchi nyingine wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ziliendelea kutumia Vituo vya Huduma za Pamoja Mipakani (One Stop Border Posts - OSBPs) vya: Horohoro/Lungalunga, Holili/Taveta na Namanga/Namanga vilivyopo mpakani mwa Tanzania na Kenya; Mutukula/Mutukula kilichopo mpakani mwa Tanzania na Uganda; Rusumo/Rusumo mpakani mwa Tanzania na Rwanda; na Kabanga/Kobero mpakani mwa Tanzania na Burundi. Aidha, kituo cha Tunduma/Nakonde mpakani mwa Tanzania na Zambia pia kinatumika japo si miongoni mwa vituo vya OSBPs vilivyopo katika nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Hatua hii imeboresha na kurahisisha ufanyaji biashara ndani na nje ya mipaka ya nchi husika kwa kupunguza vikwazo vya biashara mipakani na kuchochea maendeleo ya kiuchumi. Mathalan, hatua hiyo imepunguza gharama kwa wafanyabiashara na kupunguza siku za kusafirisha bidhaa kutoka wastani wa siku saba (7) hadi wastani wa siku nne (4) baina ya Tanzania na Nchi zinazopakana nayo. Aidha, kituo cha Sirari/Isebania kilichopo mpakani mwa Kenya bado hakijaanza kutumika kwa Mfumo wa OSBP kwa sababu ya changamoto ya miundombinu ya Jengo. Vituo vya Pamoja vya Kutolea Huduma Mipakani ambavyo bado havijaanza kutumika na vipo katika hatua mbalimbali za ujenzi ni Manyovu/Mugina (Tanzania/Burundi) na Kasumulu/Songwe (Tanzania/Malawi).

154. Mwaka 2022, Tanzania iliendelea kusimamia uboreshaji wa mazingira ya biashara ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na uondoshaji wa vikwazo vya biashara visivyo vya kodi. Katika kipindi cha mwaka 2021/22 na 2022/23, jumla ya vikwazo 19 vya biashara visivyo vya kodi vilipatiwa ufumbuzi na kuondolewa baina ya Tanzania na nchi za Jumuiya

ya Afrika Mashariki. Miongoni mwa vikwazo vilivyopatiwa ufumbuzi ni pamoja na: upandishaji wa thamani ya vinywaji baridi kutoka Tanzania kwenda Kenya; kuondoa ukaguzi wa shehena/gari moja moja na kurejea mfumo wa ukaguzi wa pamoja (bulk clearance); kuondolewa kwa gharama za tozo ya ukaguzi (inspection fees); kuondoa tozo ya asilimia moja (1) ya thamani ya kahawa inayotoka Kenya kuja Tanzania; na kuondoa zuio la mpaka wa kuingiza viuwatilifu. Hatua ya kuondoa vikwazo hivyo imechochea ukuaji wa biashara baina ya Tanzania na Nchi za Jumuiya kwa kupunguza gharama za ufanyaji biashara.

Utekelezaji wa Itifaki ya Umoja wa Fedha

155. Mwaka 2022, Tanzania ilishiriki katika majadiliano ya utekelezaji wa Mpangokazi wa Miaka Kumi kufikia Sarafu Moja ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (2014 - 2024). Kwa mujibu wa ibara ya 5(3) ya Itifaki ya Umoja wa Fedha, nchi wanachama zilitakiwa kufikia vigezo vya uchumi jumla mwaka 2021 na kuvidumisha kwa muda wa miaka mitatu (3) mfululizo kabla ya kuingia kwenye sarafu moja (1) mwaka 2024. Vigezo vinavyotakiwa kufikiwa ni: mfumuko wa bei usiozidi asilimia nane (8); deni la taifa lisilozidi asilimia 50 ya Pato la Taifa; akiba ya fedha za kigeni ya kutosheleza mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kwa kipindi kisichopungua miezi minne na nusu (4.5); na nakisi ya bajeti ikijumuisha misaada isiyozidi asilimia tatu (3) ya Pato la Taifa.

156. Tathmini iliyofanyika mwaka 2022 imebainisha kuwa nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki hazijakidhi baadhi ya vigezo vilivyoainishwa katika Itifaki ya Umoja wa Fedha. Aidha, nchi za Tanzania na Uganda zilifanikiwa kukidhi vigezo vitatu (3) kati ya vine (4). Hata hivyo, Nchi zote wanachama hazikukidhi kigezo cha nakisi ya bajeti kutozidi asilimia tatu (3) ya Pato la Taifa. Vile vile, Mpango kazi unazitaka nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki kuanzisha taasisi za kusimamia utekelezaji wa Itifaki ya Umoja wa Fedha kabla ya kuanzishwa kwa sarafu moja (1) ambapo taratibu za uanzishwaji wa taasisi husika zipo katika hatua mbalimbali. Taasisi zinazotakiwa kuanzishwa ni: Taasisi ya Fedha ya Afrika Mashariki; Tume ya usimamizi na udhibiti; Taasisi ya Takwimu; na Tume ya Huduma za Fedha.

Utekelezaji wa Mkataba wa Eneo Huru la Biashara la Afrika

157. Mwaka 2022, Tanzania iliendelea kushirikiana na nchi wanachama katika kukamilisha orodha ya pamoja ya bidhaa za kundi A za Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa ajili ya kutekeleza Mkataba wa Eneo Huru la Biashara la Afrika - AfCFTA. Aidha, Mkutano wa Nane (8) wa Baraza la Mawaziri la AfCFTA uliridhia orodha ya bidhaa za kundi A na kuwezesha nchi za EAC kukidhi vigezo vya kuanza kufanya biashara katika Eneo Huru la Biashara la Afrika.

Sekta za Miundombinu na Huduma za Jamii katika Jumuiya ya Afrika Mashariki

158. Mwaka 2022, Nchi za Tanzania na Uganda zilisaini hati ya makubaliano ya ushirikiano kuhusu ujenzi wa njia ya kusafirishia umeme wa msongo wa kilovolti 400 kutoka Masaka hadi Mwanza. Aidha, Tanzania na Uganda zilikubaliana kufungua upya njia ya usafirishaji wa mizigo kutoka Mwanza hadi Port Bell, Uganda kupitia Ziwa Victoria ili kupunguza gharama za kufanya biashara kutoka wastani wa siku tisa (9) hadi nne (4). Kwa upande mwingine, nchi za Tanzania, Burundi na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo zilisaini hati ya makubaliano ya ushirikiano kwa ajili ya ujenzi wa reli ya kisasa kwa kiwango cha kimataifa kati ya Uvinza - Musongati - Gitega - Kindu.

159. Mwaka 2022, Mradi wa Kikanda wa Kufua Umeme wa Murongo/Kikagati wenye uwezo wa kuzalisha jumla ya megawati 14 ulitekelezwa kwa pamoja kati ya Tanzania na Uganda. Kwa mujibu wa mkataba wa mradi huo, Tanzania inapata mgao wa megawati saba (7) kama ilivyo kwa upande wa Uganda. Aidha, umeme huo ulisambazwa katika wilaya za Kyerwa na Karagwe mkoani Kagera ambazo awali zilikuwa zinatumia umeme kutoka gridi ya Uganda.

SURA YA 6

RASILIMALI WATU

Idadi ya Watu

160. Mwaka 2022, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ilifanya Sensa ya Watu na Makazi ikiwa ni ya sita (6) kufanyika tangu kuasisiwa kwa Muungano wa Tanganyika na Zanzibar mwaka 1964. Sensa zilizotangulia zilifanyika mwaka 1967, 1978, 1988, 2002 na 2012. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 yanaonesha kuwa idadi ya watu ilikuwa 61,741,120 ikilinganishwa na makadirio ya watu 59,441,988 mwaka 2021. Idadi hiyo inaifanya Tanzania kuwa nchi ya pili (2) katika ukanda wa Afrika Mashariki kwa kuwa na idadi kubwa ya watu ikitanguliwa na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC). Kulingana na matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, idadi ya watu nchini inaongezeka kwa wastani wa asilimia 3.2 ikilinganishwa na asilimia 2.7 mwaka 2012. Aidha, Tanzania Bara ilikuwa na watu 59,851,347 sawa na asilimia 96.9 ya watu wote na Tanzania Zanzibar ilikuwa na watu 1,889,773 (asilimia 3.1). Vile vile, wanawake walikuwa 31,687,990 sawa na asilimia 51.3 ya watu wote na wanaume walikuwa 30,053,130.

Mgawanyiko wa Watu Kimkoa

161. Mwaka 2022, Mkoa wa Dar es Salaam ulikuwa na idadi kubwa ya watu wapatao 5,383,728 sawa na asilimia 8.7 ya watu wote Tanzania Bara ikifuatiwa na Mkoa wa Mwanza uliokuwa na watu 3,699,872 sawa na asilimia 6.0. Aidha, idadi kubwa ya watu katika mkoa wa Dar es Salaam ilichangiwa na upatikanaji wa huduma muhimu za kijamii na fursa za kiuchumi zilizovutia watu kuhamia kutoka mikoa mingine. Vile vile, Mkoa wa Njombe ulikuwa na idadi ndogo ya watu wapatao 889,946 sawa na asilimia 1.4 ya watu wote Tanzania Bara. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, Mkoa wa Mjini Magharibi ulikuwa na idadi kubwa ya watu wapatao 893,169, sawa na asilimia 47.3 ya watu wote Tanzania Zanzibar. Mkoa wa Kusini Unguja ulikuwa na idadi ndogo ya watu wapatao 195,873 sawa na asilimia 10.4 ya watu wote Tanzania Zanzibar.

162. Mwaka 2022, msongamano wa watu Tanzania ulikuwa wastani wa watu 70 kwa kila kilometa ya mraba ikilinganishwa na wastani wa watu 67 mwaka 2021. Aidha, msongamano wa watu Tanzania Bara ulikuwa wastani wa watu 68 kwa kila kilometa ya mraba ikilinganishwa na wastani wa watu 65 mwaka 2021. Mkoa wa Dar es Salaam ulikuwa na msongamano mkubwa wa wastani wa watu 3,865 kwa kila kilometa ya mraba, ikifuatiwa na Mwanza uliokuwa na wastani wa watu 391 kwa kila kilometa ya mraba. Vile vile, Mkoa wa Lindi ulikuwa na msongamano mdogo wa wastani wa watu 18 kwa kila kilometa ya mraba, ikifuatiwa na Mkoa wa Katavi uliokuwa na wastani wa watu 25 kwa kila kilometa ya mraba. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, Mkoa wa Mjini Magharibi ulikuwa na msongamano mkubwa wa wastani wa watu 3,883 kwa kila kilometa ya mraba,

ikifuatiwa na Mkoa wa Kusini Pemba uliokuwa na wastani wa watu 817 kwa kila kilometa ya mraba. Mkoa wa Kusini Unguja ulikuwa na msongamano mdogo wa wastani wa watu 229 kwa kila kilometa ya mraba.

163. Mwaka 2022, wastani wa idadi ya watu kwa kaya kwa Tanzania na Tanzania Bara ulipungua na kufikia 4.3 ikilinganishwa na wastani wa 4.8 mwaka 2012. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, wastani wa idadi ya watu kwa kaya ulipungua na kufikia 5.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na wastani wa 5.1 mwaka 2012. Aidha, Mkoa wa Simiyu uliongoza kwa kuwa na wastani mkubwa wa idadi ya watu kwa kaya wa 6.7 na Mkoa wa Mtwara ulikuwa na wastani mdogo wa 3.3. Kupungua kwa wastani wa idadi ya watu kwenye kaya kulichangiwa na kushuka kwa kiwango cha uzazi kwa kaya na kuongezeka kwa kaya zenye mtu mmoja.

Jedwali 6.1: Mgawanyiko wa Idadi ya Watu kwa Jinsi, Uwiano Kijinsi, Idadi ya Kaya na Wastani wa Idadi ya Watu kwenye Kaya kwa Mikoa

Mkoa	Idadi ya Watu			Uwiano Kijinsi	Idadi ya Kaya	Wastani wa Idadi ya Watu katika Kaya
	Jumla	Wanaume	Wanawake			
Tanzania	**61,741,120**	**30,053,130**	**31,687,990**	**95**	**14,297,184**	**4.3**
Tanzania Bara	**59,851,347**	**29,137,638**	**30,713,709**	**95**	**13,916,924**	**4.3**
Dodoma	3,085,625	1,512,760	1,572,865	97	757,821	4.1
Arusha	2,356,255	1,125,616	1,230,639	92	615,182	3.8
Kilimanjaro	1,861,934	907,636	954,298	96	497,850	3.7
Tanga	2,615,597	1,275,665	1,339,932	96	635,514	4.1
Morogoro	3,197,104	1,579,869	1,617,235	98	829,888	3.9
Pwani	2,024,947	998,616	1,026,331	98	542,919	3.7
Dar es Salaam	5,383,728	2,600,018	2,783,710	94	1,550,066	3.5
Lindi	1,194,028	582,120	611,908	96	347,235	3.4
Mtwara	1,634,947	776,782	858,165	91	493,094	3.3
Ruvuma	1,848,794	902,298	946,496	96	466,823	4
Iringa	1,192,728	574,313	618,415	93	321,889	3.7
Mbeya	2,343,754	1,123,828	1,219,926	93	630,102	3.7
Singida	2,008,058	995,703	1,012,355	99	395,855	5.1
Tabora	3,391,679	1,661,171	1,730,508	96	598,659	5.7
Rukwa	1,540,519	743,119	797,400	94	330,023	4.7
Kigoma	2,470,967	1,186,833	1,284,134	93	479,109	5.2
Shinyanga	2,241,299	1,102,879	1,138,420	97	423,373	5.3
Kagera	2,989,299	1,459,280	1,530,019	96	702,412	4.3
Mwanza	3,699,872	1,802,183	1,897,689	95	751,631	4.9
Mara	2,372,015	1,139,511	1,232,504	93	470,883	5
Manyara	1,892,502	954,879	937,623	102	403,468	4.7
Njombe	889,946	420,533	469,413	90	246,503	3.6
Katavi	1,152,958	569,902	583,056	98	215,981	5.3
Simiyu	2,140,497	1,034,681	1,105,816	94	317,963	6.7
Geita	2,977,608	1,463,764	1,513,844	97	561,942	5.3
Songwe	1,344,687	643,679	701,008	92	330,739	4.1
Tanzania Zanzibar	**1,889,773**	**915,492**	**974,281**	**94**	**380,260**	**5**
Kaskazini Unguja	257,290	126,341	130,949	97	54,810	4.7
Kusini Unguja	195,873	98,367	97,506	101	47,010	4.2
Mjini Magharibi	893,169	427,927	465,242	92	182,079	4.9
Kaskazini Pemba	272,091	131,484	140,607	94	48,575	5.6
Kusini Pemba	271,350	131,373	139,977	94	47,786	5.7

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Mgawanyo wa Watu kwa Umri

164. Mwaka 2022, idadi ya watoto wenye umri chini ya miaka mitano ilikuwa 9,207,431, sawa na asilimia 15.4 ya watu wote Tanzania Bara. Aidha, idadi ya watu wenye umri wa miaka 15 hadi 35 ilikuwa 20,612,501, sawa na asilimia 34.4 ya watu wote; idadi ya nguvukazi ambao ni watu wenye umri wa miaka 15 hadi 64 ilikuwa 31,936,559 (asilimia

53.4); na idadi ya watu wenye umri wa miaka 65 na zaidi ilikuwa 2,286,407 (asilimia 3.8). Vile vile, idadi ya umri tegemezi ambao ni watu wenye umri wa miaka 65 na zaidi na wenye umri chini ya miaka 15 ilikuwa 27,914,788 sawa na asilimia 46.6 ya watu wote.

Jedwali Na. 6.2: Idadi ya Watu Tanzania Bara kwa Umri na Jinsi Mwaka 2022

Umri	Jinsi		Jumla	Asilimia
	Wanawake	Wanaume		
0 - 4	4,622,460	4,584,971	9,207,431	15.4
5 - 14	8,198,763	8,222,187	16,420,950	27.4
15 - 35	10,785,121	9,827,380	20,612,501	34.4
36 - 64	5,827,652	5,496,406	11,324,058	18.9
65+	1,279,713	1,006,694	2,286,407	3.8
Jumla	**30,713,709**	**29,137,638**	**59,851,347**	**100**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Nguvu Kazi na Ajira

165. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutekeleza Programu ya Taifa ya Ukuzaji Ujuzi kwa vijana kwa lengo la kukabiliana na changamoto ya ukosefu wa ajira. Katika kipindi hicho, vijana 21,586 walipata mafunzo ya ujuzi unaohitajika katika soko la ajira ili waweze kuajiriwa na kujiajiri ikilinganishwa na vijana 22,899 waliopata mafunzo mwaka 2021. Kati ya hao, vijana 8,318 walipata mafunzo ya uanagenzi; wahitimu 5,508 walipata mafunzo kwa vitendo mahali pa kazi; vijana 7,760 walipata mafunzo ya ufundi stadi na kurasimisha ujuzi walioupata nje ya mfumo rasmi.

166. Mwaka 2022, Kitengo cha Huduma za Ajira kilisajili watafutakazi 10,540 na kuwapatia ushauri nasaha kuhusu uchaguzi wa kazi ikilinganishwa na watafutakazi 8,849 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 19.1. Kati ya hao, wanawake walikuwa 4,338 na wanaume walikuwa 6,202 ikilinganishwa na wanawake 4,015 na wanaume 4,834 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, watafutakazi 5,161 (wanaume 2,816 na wanawake 2,345) walipata mafunzo ikilinganishwa na watafutakazi 6,344 mwaka 2021. Aidha, mafunzo hayo yalitolewa kwa lengo la kuwajengea uwezo wa kutafuta kazi, kushindania fursa za ajira ndani na nje ya nchi pamoja na kujenga maadili ya kazi yanayohitajika na waajiri mbalimbali. Vile vile, vijana 909 (wanaume 540 na wanawake 369) waliunganishwa na fursa za kazi kwa waajiri mbalimbali nchini ikilinganishwa na vijana 592 mwaka 2021.

Ukosefu wa Ajira

167. Kiwango cha ukosefu wa ajira Tanzania kimekuwa na mwenendo wa kupungua katika miaka ya hivi karibuni. Utafiti wa Nguvukazi na Ajira wa Mwaka 2020/21 ulibaini kuwa ukosefu wa ajira katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa watu wenye umri wa kuanzia miaka 15 ulipungua hadi asilimia 9.3 kutoka asilimia 10.5 mwaka 2014. Kupungua kwa kiwango hiki ni matokeo ya juhudi mbalimbali zilizotekelezwa na Serikali, ingawa viwango vya ukosefu wa ajira bado ni vya juu na vinahitaji juhudi zaidi kuvipunguza.

Aidha, hali ya ukosefu wa ajira kwa vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 35 nchini Tanzania imekuwa ikiongezeka kutoka asilimia 12.1 mwaka 2014 hadi aslimia 12.6 mwaka 2020/21. Tatizo hili ni kubwa zaidi kwa vijana wa kike (asilimia 16.7) ikiwa ni mara mbili ya kiwango kwa vijana wa kiume (asilimia 8.3).

Jedwali Na. 30: IDADI YA WATU NCHINI TANZANIA KIMKOA MWAKA 2016 - 2022

Mkoa	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022**
Dodoma	2,264,508	2,419,941	2,492,989	2,568,514	2,647,410	2,729,668	3,085,625
Arusha	1,890,653	1,948,219	1,999,907	2,051,852	2,104,074	2,156,511	2,356,255
Kilimanjaro	1,759,048	1,823,151	1,864,329	1,906,978	1,951,252	1,996,952	1,861,934
Tanga	2,236,086	2,284,712	2,337,053	2,391,791	2,449,235	2,509,439	2,615,597
Morogoro	2,437,431	2,531,268	2,596,287	2,662,468	2,730,058	2,799,260	3,197,104
Pwani	1,197,933	1,236,481	1,265,504	1,295,267	1,325,852	1,357,271	2,024,947
Dar es Salaam	5,465,420	5,017,294	5,147,070	5,275,315	5,401,814	5,526,638	5,383,728
Lindi	897,533	963,465	983,738	1,004,439	1,025,800	1,047,783	1,194,028
Mtwara	1,334,606	1,397,723	1,424,083	1,451,078	1,478,874	1,507,426	1,634,947
Ruvuma	1,498,821	1,543,869	1,579,811	1,616,991	1,655,443	1,695,057	1,848,794
Iringa	984,882	1,068,695	1,095,172	1,122,131	1,149,481	1,177,327	1,192,728
Mbeya	1,883,024	2,006,072	2,070,412	2,136,614	2,204,543	2,274,236	2,343,754
Singida	1,503,972	1,569,304	1,612,854	1,658,086	1,705,182	1,754,370	2,008,058
Tabora	2,576,053	2,769,093	2,870,522	2,974,427	3,081,263	3,191,194	3,391,679
Rukwa	1,141,953	1,160,568	1,195,550	1,231,959	1,270,049	1,310,007	1,540,519
Kigoma	2,342,250	2,528,708	2,616,200	2,706,831	2,800,919	2,898,568	2,470,967
Shinyanga	1,666,554	1,816,316	1,874,709	1,933,768	1,993,589	2,054,229	2,241,299
Kagera	2,789,577	2,919,942	3,022,037	3,127,908	3,238,347	3,353,241	2,989,299
Mwanza	3,122,992	3,393,620	3,532,378	3,676,300	3,826,573	3,983,793	3,699,872
Mara	1,924,230	2,123,683	2,209,143	2,298,317	2,391,845	2,490,155	2,372,015
Manyara	1,618,020	1,692,667	1,750,864	1,810,929	1,873,105	1,937,450	1,892,502
Njombe	724,772	786,347	803,299	820,355	837,557	854,932	889,946
Katavi	642,567	706,472	738,237	771,287	805,887	842,200	1,152,958
Simiyu	1,705,168	1,998,224	2,094,798	2,196,449	2,304,228	2,418,495	2,140,497
Geita	1,932,230	2,148,409	2,239,949	2,335,134	2,434,800	2,539,114	2,977,608
Songwe	1,136,415	1,166,094	1,202,419	1,239,970	1,278,850	1,319,064	1,344,687
Tanzania Mainland	**48,676,698**	**51,020,337**	**52,619,314**	**54,265,158**	**55,966,030**	**57,724,380**	**59,851,347**
Kaskazini Unguja	213,053	216,697	222,066	227,317	232,480	237,505	257290
Kusini Unguja	125,215	131,162	133,767	136,235	138,589	140,821	195873
Mjini Magharibi	702,283	683,833	700,791	717,468	733,914	750,033	893169
Kaskazini Pemba	223,033	260,884	271,594	282,716	294,267	306,173	272091
Kusini Pemba	203,893	241,715	251,631	261,853	272,348	283,076	271350
Zanzibar	**1,467,477**	**1,534,291**	**1,579,849**	**1,625,589**	**1,671,598**	**1,717,608**	**1,889,773**
Tanzania	**50,144,175**	**52,554,628**	**54,199,163**	**55,890,747**	**57,637,628**	**59,441,988**	**61,741,120**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
**Takwimu za matokeo ya sensa ya mwaka 2022

SEHEMU YA PILI

UENDELEZAJI WA SEKTA BINAFSI

SURA YA 7

UENDELEZAJI WA SEKTA BINAFSI

Usajili wa Miradi ya Uwekezaji

168. Mwaka 2022, Kituo cha Uwekezaji Tanzania - TIC kilisajili miradi 293 ikilinganishwa na miradi 256 iliyosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 14.5. Kati ya hiyo, miradi 99 ilikuwa ya watanzania, miradi 112 ya wageni na miradi 82 ya ubia kati ya watanzania na wageni. Aidha, thamani ya miradi iliyosajiliwa ilikuwa dola za Marekani milioni 4,537.7 mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,749.3 mwaka 2021. Ongezeko la thamani na idadi ya miradi iliyosajiliwa lilichangiwa na juhudi za Serikali kuendelea kuweka mazingira rafiki ya uwekezaji. Vile vile, miradi iliyosajiliwa ilikuwa na fursa za ajira 40,889 mwaka 2022 ikilinganishwa na fursa za ajira 53,025 mwaka 2021.

Mgawanyiko wa Usajili wa Miradi Kisekta

169. Mwaka 2022, sekta ya uzalishaji viwandani iliongoza kwa kusajili miradi yenye thamani ya dola za Marekani milioni 3,277.0 ikifuatiwa na sekta ya usafirishaji dola za Marekani milioni 647.7 na sekta ya ujenzi wa majengo ya biashara dola za Marekani milioni 184.2. Katika kipindi hicho, sekta iliyosajili idadi kubwa ya miradi ilikuwa uzalishaji viwandani miradi 141 ikifuatia usafirishaji mizigo miradi 58 na kilimo miradi 29.

Jedwali Na. 7.1: Miradi ya Uwekezaji Iliyosajiliwa Mwaka 2022

Na.	Sekta	Miradi Iliyosajiliwa				Fursa za ajira	Thamani (Dola za Marekani Milioni)
		Watanzania	Wageni	Ubia	Jumla		
1	Kilimo	7	13	9	29	3,199	78.37
2	Mawasiliano	0	2	0	2	85	176.94
3	Utalii	4	9	10	23	1,109	66.32
4	Uzalishaji viwandani	46	56	39	141	23,341	3,277.04
5	Ujenzi majengo ya biashara	9	3	2	14	772	184.16
6	Usafirishaji mizigo	28	17	13	58	9,838	647.65
7	Huduma	1	8	4	13	1,271	28.65
8	Rasilimali Watu	2	2	5	9	1,038	46.43
9	Nishati	0	1	0	1	3	10.04
10	Miundombinu ya kiuchumi	2	1	0	3	233	22.11
	Jumla	**99**	**112**	**82**	**293**	**40,889**	**4,537.70**

Chanzo: Kituo cha Uwekezaji Tanzania

Mgawanyiko wa Miradi Kimkoa

170. Mwaka 2022, Mkoa wa Dar es Salaam uliongoza kwa kuvutia miradi ya uwekezaji kwa asilimia 42.3 ikifuatiwa na Pwani (asilimia 15.0), Arusha na Mwanza (asilimia 5.5) kila moja na Dodoma (asilimia 4.1). Hii ilitokana na uwepo wa mazingira wezeshi ya uwekezaji, hususan miundombinu bora.

Jedwali Na. 7.2: Mgawanyiko wa Miradi Iliyosajiliwa Kimkoa Mwaka 2022

Mkoa	Kilimo	Ujenzi majengo ya biashara	Miundombinu ya kiuchumi	Nishati	Rasilimali Watu	Uzalishaji viwandani	Huduma za Biashara	Mawasiliano	Utalii	Usafirishaji Mizigo	Jumla
Arusha	3	0	0	0	0	4	0	0	7	2	16
Dar-es-Salaam	0	9	2	0	6	43	9	2	8	45	124
Dodoma	3	0	0	0	0	6	1	0	1	1	12
Geita	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	3
Iringa	3	0	0	0	0	2	0	0	0	1	6
Kagera	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Katavi	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Kigoma	2	0	0	0	0	2	1	0	1	0	6
Kilimanjaro	1	0	0	0	0	1	0	0	2	0	4
Lindi	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
Manyara	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Mara	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0	4
Mbeya	0	2	0	0	1	3	0	0	0	0	6
Morogoro	2	0	1	0	0	3	1	0	1	0	8
Mtwara	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
Mwanza	1	0	0	0	1	11	0	0	0	3	16
Njombe	3	0	0	0	0	3	0	0	0	0	6
Pwani	4	2	0	0	1	34	0	0	0	3	44
Rukwa	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	3
Ruvuma	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Shinyanga	0	1	0	1	0	8	0	0	0	0	10
Simiyu	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
Singida	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	4
Songwe	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Tanga	1	0	0	0	0	4	0	0	0	2	7
Jumla	**29**	**14**	**3**	**1**	**9**	**141**	**13**	**2**	**23**	**58**	**293**

Chanzo: Kituo cha Uwekezaji Tanzania

Uwekezaji wa Sekta Binafsi Kutoka Nje

171. Kwa mujibu wa Taarifa ya Uwekezaji Tanzania ya mwaka 2022, uwekezaji wa sekta binafsi kutoka nje kwa ujumla uliongezeka kwa asilimia 1.2 na kufikia dola za Marekani milioni 18,678.9 mwaka 2021 kutoka dola za Marekani milioni 18,461.9 mwaka 2020. Kati ya uwekezaji huo, uwekezaji wa moja kwa moja ulifikia dola za Marekani milioni 14,899.6, sawa na asilimia 80 ya uwekezaji wa sekta binafsi kutoka nje, uwekezaji wa hisa ulifikia dola za Marekani 141.4 (asilimia 0.76) na uwekezaji mwingine dola za marekani 3,637.9 (asilimia 19.5). Aidha, mitaji iliyowekezwa na sekta binafsi kutoka nje ya nchi kwa bei za miaka husika ilikuwa na thamani ya dola za Marekani milioni 1,186.8 mwaka 2021 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 860.1 zilizowekezwa mwaka 2020, sawa na ongezeko la asilimia 37.9.

Jedwali Na. 7.3: Uwekezaji kwenye Sekta Binafsi kutoka Nje ya Nchi (Dola za Marekani Milioni) Mwaka 2017-2021

Aina ya Uwekezaji	Kiasi kilichowekezwa					Limbikizo lililowekezwa				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Uwekezaji wa moja kwa moja kutoka Nje	937.7	971.6	1,217.2	943.8	1,190.5	13,274.4	14,092.0	14,762.9	15,612.6	14,899.6
Uwekezaji wa Hisa	0.8	1.6	5.5	1.8	4.9	176.6	30.6	104.6	124.8	141.4
Uwekezaji mwingine	113.2	241.3	17.3	(85.5)	(8.6)	2,058.7	5,233.7	2,810.0	2,724.5	3,637.9
Jumla	**1,051.7**	**1,214.4**	**1,240.0**	**860.1**	**1,186.8**	**15,392.7**	**19,356.3**	**17,677.5**	**18,461.9**	**18,678.9**

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

Uwekezaji wa Moja kwa Moja kutoka Nje

172. Mwaka 2021, uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje ulikuwa na thamani ya dola za Marekani milioni 1,190.5 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 943.8 mwaka 2020, sawa na ongezeko la asilimia 26.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mapato na muunganiko na ununuzi wa kampuni za kimataifa pamoja na kuimarika kwa ugharamiaji wa miradi ya kimataifa. Aidha, uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje uliongezeka katika mabara yote ambapo nchi zilizoendelea zilikuwa na uwekezaji mkubwa zaidi ikilinganishwa na nchi zinazoendelea. Vile vile, uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje katika nchi za Afrika uliongeza mara mbili zaidi ambapo nchi nyingi zilikuwa na ukuaji wa wastani. Kwa upande wa Tanzania, uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje uliendelea kuongeza isipokuwa mwaka 2020 kutokana na janga la UVIKO - 19.

Kielelezo Na. 7.1: Uwekezaji wa Moja kwa Moja kutoka nje Mwaka 2016 - 2021

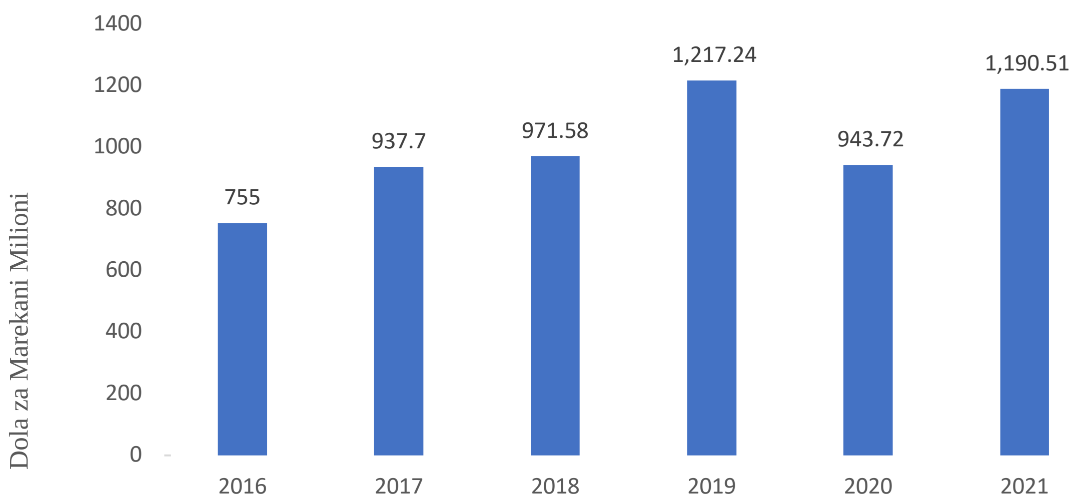

Mgawanyiko wa Uwekezaji wa Nje wa Moja kwa Moja Kisekta

173. Mwaka 2021, uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje uliendelea kujikita zaidi katika shughuli za uchimbaji madini na mawe, uzalishaji viwanda pamoja na fedha na bima. Shughuli hizo zilichangia wastani wa asilimia 91.0 ya uwekazaji wote wa moja kwa moja kutoka nje. Shughuli za uchimbaji madini na mawe ziliongoza kwa kuwa na uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje wenye thamani ya dola za Marekani milioni 596.3 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 614.2 mwaka 2020. Aidha, shuguli za uzalishaji viwandani zilifuatia kwa kuwa na uwekezaji wenye thamani ya dola za Marekani milioni 352.0 mwaka 2021 ikilinganishwa dola za Marekani milioni 176.2 mwaka 2020 kutokana na uimarishaji wa viwanda na utekelezaji wa miradi ya miundombinu kulikosababisha kuongezeka kwa uzalishaji wa saruji, plastiki na chuma. Vile vile, uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje katika shughuli za fedha na bima ulikuwa na thamani ya dola Marekani milioni 132.8 mwaka 2021 ikilinganishwa na dola Marekani milioni 85.4 mwaka 2020.

Jedwali Na. 7.3: Mgawanyiko wa Uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje kwa shughuli za Kiuchumi (Dola za Marekani Milioni)

Shughuli za Kiuchumi	Kiasi kilichowekezwa					Limbikizo lililowekezwa				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Malazi na Huduma za Chakula	247.2	63.4	6.3	-7.5	-0.3	405.6	301.2	380.9	372.2	392.5
Huduma zinazohusiana na Utawala	1.3	12.7	8.0	-12.0	2.0	94.2	59.5	70.2	61.2	57.5
Kilimo	59.4	19.0	30.3	15.5	20.8	351.5	327.9	1582.4	1596.4	421.5
Sanaa na Burudani	-3.3	-	0.1	-	0.1	-	0.8	0.6	0.6	5.4
Ujenzi	26.6	85.7	81.2	-2.3	-15.4	184.7	478.9	290.7	286.1	333.5
Elimu	3.4	4.5	3.2	0.8	-2.2	6.3	8.6	9.8	10.5	1.3
Umeme na Gesi	29.6	-0.7	8.9	-22.8	-2.3	59.8	20.3	59.7	36.7	14.3
Fedha na Bima	127.1	124.6	162.9	85.4	132.8	2027.3	1591.8	1274.9	1321.7	1424.8
Afya na Huduma za Jamii	46.0	-0.7	1.3	-1.2	11.3	13.9	58.6	61.6	60.0	51.9
Habari na Mawasiliano	99.2	199.7	274.7	60.3	34.5	1636.3	1934.9	1463.2	1517.2	1067.7
Uzalishaji viwandani	23.7	330.5	225.5	176.2	352.0	3410.3	2827.9	2221.4	2375.1	5353.0
Uchimaji Madini na Mawe	202.5	30.7	384.5	614.2	596.3	3960.4	5634.6	6589.4	7205.0	5037.2
Shughuli za kitaalamu na kisayansi	-2.5	-0.5	1.2	1.0	0.6	25.5	21.0	19.1	20.1	12.2
Upangishaji Majengo	0.5	-1.9	-3.3	-4.0	-1.2	101.7	117.5	66.8	58.3	63.4
Usafirishaji na Uhifadhi Mizigo	12.0	12.4	13.0	26.6	18.1	152.5	150.0	191.2	213.6	220.3
Biashara	64.9	92.3	19.3	13.5	43.5	844.0	558.5	481.0	477.9	443.3
Jumla	**937.6**	**971.7**	**1,217.1**	**943.7**	**1,190.6**	**13,274.0**	**14,092.0**	**14,762.9**	**15,612.6**	**14,899.8**

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania

Mazingira ya Biashara na Uwekezaji

174. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutekeleza Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara na Uwekezaji nchini - *BluePrint*. Katika kipindi hicho, utekelezaji wa Mpango uliwezesha kufutwa au kupunguzwa kwa tozo na ada 39 ikilinganishwa na tozo na ada 14 zilizofutwa ama kupunguzwa mwaka 2021. Aidha, mfumo wa *Government Enterprises Service Bus* (GovESB) ulianzishwa ili kuwezesha mifumo ya Serikali kuwasiliana kwa urahisi na kubadilishana taarifa na hivyo kuokoa gharama, muda pamoja na kurahisisha utoaji wa huduma kwa mwananchi na wawekezaji kwa kuwa taarifa zote zinapatikana katika dirisha moja. Hadi Desemba 2022 mifumo 50 ya taasisi 45 iliunganishwa katika GovESB ikiwemo mifumo ya Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa,

Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni, Mahakama, Mamlaka za Bima, Tume ya Vyuo Vikuu na mfumo wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Kwa upande mwingine, Mfumo wa Kieletroniki wa Malipo ya Serikali - GePG uliendelea kuboreshwa ambapo hadi Desemba 2022 watoa huduma 900 waliunganishwa ikilinganishwa na watoa huduma 726 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 24.0. Masuala mengine yaliyofanywa na Serikali ili kuvutia biashara na uwekezaji ni pamoja na kuendelea na ujenzi wa miundombinu wezeshi, kuendelea kuimarisha viashiria vya uchumi jumla (sustainability of macroeconomic stability) na kuendelea kuwa na taifa lenye amani, usalama na lenye kuzingatia misingi ya sheria na demokrasia.

175. Mwaka 2022, Serikali ilifanya maboresho ya sheria mbalimbali ili kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji kwa kupunguza mwingiliano wa kisheria kwa lengo la kubakiza jukumu la kupima viwango kwa Shirika la Viwango Tanzania pekee. Aidha, Serikali ilifanya marekebisho kwenye Sheria za Serikali za Mitaa ili kuweka sharti la Mamlaka za Miji na Mamlaka za Vijiji kuanzisha vituo vya pamoja kwa ajili ya uratibu, uhamasishaji na uboreshaji wa mazingira ya biashara. Vile vile, Serikali ilifanya marekebisho kwenye Sheria ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi, Sura 297 ili kuweka sharti la OSHA kutoa leseni ndani ya siku 7 baada ya mwombaji kukidhi vigezo pamoja kurekebisha Sheria ya Chakula, Dawa na Vipodozi Na. 1 ya mwaka 2003 kwa kufuta jukumu la udhibiti wa machinjio na hivyo kuacha jukumu hilo lifanywe na Wizara ya Mifugo na Uvuvi badala ya kufanywa na taasisi mbili za Serikali.

176. Mwaka 2022, Baraza la Taifa la Biashara - TNBC liliratibu Mkutano wa 13 wa Baraza uliofanyika tarehe 7 Juni 2022 kwa kuwakutanisha wadau wa sekta ya umma na sekta binafsi. Mkutano huo ulilenga kuimarisha mahusiano ya sekta ya umma na binafsi na kujadili mikakati ya kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji nchini. Mkutano huo ulioongozwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan ambaye pia ni Mwenyekiti wa Baraza la Taifa la Biashara. Maazimio ya Mkutano huo ambayo yanaendelea kutekelezwa ni pamoja na: Kuongeza Kasi ya Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara na Uwekezaji nchini; Kuboresha Sera, Sheria, Kanuni na Taratibu za ubia kati ya sekta ya umma na binafsi (PPP) ili kuvutia sekta binafsi kutekeleza miradi ya kuhudumia umma; Kuandika sera ya kodi (Tax Policy) ili kuimarisha mfumo wa kodi unaotabirika; Kutunga Sera ya Maendeleo ya Sekta Binafsi (Private Sector Development Policy) nchini; Kutunga Sheria na Kanuni mpya za kulinda ardhi ya kilimo na viwanda vya kusindika mazao; na Kuimarisha ushirikiano na mahusiano kati ya sekta ya umma na sekta binafsi Tanzania bara na Zanzibar.

Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi

177. Mwaka 2022, Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi liliratibu utoaji wa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 713.8 kwa wajasiriamali 2,203,838 kupitia mifuko

ya uwezeshaji wananchi kiuchumi ikilinganishwa na mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 903.0 iliyotolewa kwa wajasiriamali 5,932,668 mwaka 2021. Kati ya wajasiriamali hao, wanawake walikuwa 1,234,149 (asilimia 56.0) na wanaume walikuwa 969,689. Aidha, kiasi cha mkopo kinajumuisha shillingi bilioni 81.3 zilizotolewa kwa watu 640,723 wenye ulemavu, sawa na asilimia 29.1 ya wanufaika wote. Ongezeko hilo lilitokana na uelewa wa wananchi katika kukidhi matakwa na masharti ya mikopo pamoja na uwepo wa punguzo la riba ya mikopo. Vile vile, mikopo iliyotolewa ilizalisha ajira 3,122,104 ambapo ajira za wanawake zilikuwa 1,623,494 (asilimia 52.0) na wanaume ajira 1,498,610. Mikopo ilitolewa katika shughuli mbalimbali za kiuchumi ikiwemo kilimo, mifugo na uvuvi (asilimia 31.1) na viwanda na biashara (asilimia 20.4). Mikopo iliyotolewa ilitokana na vyanzo mbalimbali ikiwemo mapato yanayotokana na miradi iliyofadhiliwa na kusimamiwa na Mifuko, misaada, michango pamoja na fedha zilizochangwa na wadau wa sekta binafsi, mashirika, mifuko na asasi za kitaifa na kimataifa.

178. Mwaka 2022, Serikali kupitia Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi iliendelea kuratibu na kufuatilia utekelezaji wa Mpango wa Uendelezaji wa Viwanda Vidogo na vya Kati. Aidha, mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 2.8 ilitolewa katika viwanda 59 mwaka 2022 ikilinganishwa na mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 1.8 iliyotolewa kwa viwanda 32 mwaka 2021. Ongezeko la mikopo iliyotolewa lilitokana na kuongezeka kwa uelewa kuhusu Mpango kwa walengwa pamoja na wajasiriamali kukidhi vigezo na masharti. Vile vile, Mpango ulizalisha ajira 6,887 (ajira za moja kwa moja 5,442 na zisizo za moja kwa moja 1,445) mwaka 2022 ikilinganishwa na ajira 3,384 mwaka 2021.

179. Mwaka 2022, Baraza liliratibu utoaji wa mafunzo kwa wajasiriamali 431,419 (wanawake 246,993 na wanaume 184,426) ikilinganishwa na wajasiriamali 200,988 waliopata mafunzo mwaka 2021. Ongezeko la wajasiriamali waliopata mafunzo lilitokana na kuhamasika kwa wananchi wanaojihusisha na shughuli mbalimbali za ujasiriamali kushiriki katika mafunzo hayo.

180. Hadi Desemba 2022, vituo vya uwezeshaji wananchi vilivyoanzishwa vilifikia 20 kutoka vituo 17 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Vituo vipya vilianzishwa katika wilaya ya Ushetu, Kibaha Mji na Manispaa ya Morogoro. Katika kipindi hicho, vituo vya uwezeshaji vilitoa huduma kwa wananchi 34,441 (wanaume 21,646 na wanawake 12,795) ikilinganishwa na wananchi 18,441 mwaka 2021. Aidha, vituo vya uwezeshaji viliwezesha upatikanaji wa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 9.4 kwa wajasiriamali 4,017 kutoka katika taasisi mbalimbali za fedha na mifuko ya uwezeshaji mwaka 2022 ikilinganishwa na mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 5.4 iliyotolewa kwa wajasiriamali 2,012 mwaka 2021.

181. Mwaka 2022, Majukwaa 3,104 ya Uwezeshaji Wanawake Kiuchumi yalianzishwa ikilinganishwa na Majukwaa 928 mwaka 2021. Ongezeko la majukwaa yaliyoanzishwa

lilitokana na Mfuko wa Rais wa Kujitegemea kuendelea kuwawezesha wanawake kupata mafunzo ya ujasiriamali na mikopo. Kati ya hayo, majukwaa 26 yalikuwa katika ngazi ya mikoa, majukwaa 153 ngazi ya wilaya, majukwaa 1,149 ngazi ya kata na majukwaa 1,776 ngazi ya vijiji na mitaa.

Ushiriki wa Watanzania katika Miradi ya Kimkakati

182. Mwaka 2022, miradi ya kimkakati na uwekezaji katika sekta mbalimbali ilizalisha ajira 101,353 za moja kwa moja na zisizo za moja kwa moja (wanawake 27,588 na wanaume 73,765) ikilinganishwa na ajira 72,395 zilizozalishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 40.0. Kati ya hizo, ajira 81,082 zilikuwa vijana wenye umri wa miaka 18 hadi 35 ambapo zaidi ya asilimia 78.0 walifanya kazi za ujuzi wa chini na asilimia 14.0 ujuzi wa kati. Aidha, miradi ilitoa fursa kwa watu 237 wenye ulemavu katika ajira za ujuzi wa kati na juu. Kati ya ajira zilizozalishwa, ajira 95,831 zilikuwa za watanzania (asilimia 94.6) na ajira 5,522 za wageni ikilinganishwa na ajira 68,305 za watanzania na ajira 4,090 za wageni mwaka 2021. Ongezeko la watanzania waliopata ajira katika miradi ya kimkakati na uwekezaji lilitokana na kuendelea kutekelezwa kwa Mwongozo wa Ushiriki wa Watanzania katika Uwekezaji na Miradi ya Kimkakati.

183. Mwaka 2022, makandarasi wa miradi ya kimkakati waliingia mikataba na kampuni 2,827 za watanzania kwa ajili ya kandarasi (848), kazi za ushauri elekezi (83) na huduma (1,896) za chakula, ulinzi, usafiri, bima na bidhaa za ujenzi ikilinganishwa na kampuni 2,019 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 40.0. Aidha, kampuni tano (5) za kitanzania ziliingia ubia wa kutoa huduma katika miradi ya kimkakati.

Ubia Kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi

184. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kupokea na kuchambua miradi inayotarajiwa kutekelezwa kwa utaratibu wa ubia kati ya sekta ya umma na sekta binafsi - PPP. Katika kipindi hicho, miradi iliyopokelewa na kuchambuliwa ilikuwa: Mradi wa Kuchimba Kokoto katika eneo la Msalato - Dodoma; Mradi wa Uchimbaji Madini ya Chokaa katika eneo la Wazo Hill - Dar es Salaam; Mradi wa Uzalishaji wa Pareto katika gereza la Isupilo - Iringa; Mradi wa Uzalishaji wa Ngano katika Gereza la Mollo - Rukwa; na Mradi wa Kuimarisha Uzalishaji wa Mafuta ya Mawese katika Gereza la Kwitanga - Kigoma. Aidha, miradi hii ilikidhi vigezo vya kutekelezwa kwa utaratibu wa Ubia Baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi.

185. Hadi Desemba 2022, miradi mitano (5) ilikuwa katika hatua za ununuzi wa mbia ambayo ni: Mradi wa barabara ya tozo kutoka Kibaha hadi Chalinze kilometa 78.9; Ujenzi wa Hoteli ya Nyota Nne na Ujenzi wa Kituo cha Biashara katika Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere; Mradi wa Kuzalisha Dawa Muhimu na Vifaa Tiba wa Bohari Kuu ya Dawa; Mradi wa Uendeshaji wa Mabasi Yaendayo Haraka Awamu ya Kwanza ambapo Wakala wa Mabasi Yaendayo Haraka (DART) ilikuwa katika hatua ya kusaini

mkataba na mwekezaji. Aidha, maandiko 57 ya miradi yalikuwa katika hatua mbalimbali za uchambuzi ambapo miradi 30 ilikuwa katika hatua ya andiko dhana, miradi 6 hatua ya upembuzi yakinifu wa awali na miradi 21 hatua ya upembuzi yakinifu.

186. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutoa mafunzo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa, sekta binafsi na taasisi za fedha kuhusu dhana ya PPP, Sheria ya PPP na Kanuni zake ambapo wadau 247 walipatiwa mafunzo haya. Mafunzo hayo yalilenga kuzijengea uwezo Mamlaka za Serikali za Mitaa, sekta binafsi na taasisi za fedha katika uibuaji, uandaaji, ugharamiaji na utekelezaji wa miradi ya PPP.

Jedwali Na. 31: KITUO CHA UWEKEZAJI TANZANIA: MIRADI YA UWEKEZAJI ILIYOSAJILIWA MWAKA 2021 - 2022

	2021								2022							
	A	**B**	**C**	**D**	**E**	**F**	**G**	**H**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**F**	**G**	**H**
Kilimo	19	19	-	6	8	5	2,516	251	29	29	-	7	13	9	3199	78.4
Maliasili	1	1	-	-	1	-	20	1		-	-	-	-	-	-	-
Utalii	21	21	-	5	12	4	1,786	354	23	23	-	4	9	10	1109	66.3
Uzalishaji Viwandani	135	135	-	37	64	34	20,865	953	141	141	-	46	56	39	23341	3277
Madini	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					
Majengo ya biashara	24	24	-	8	12	4	3,344	1,318	14	14	-	9	3	2	772	184.2
Usafirishaji Mizigo	25	25	-	14	6	5	2,989	149	58	58	-	28	17	13	9838	647.7
Huduma za Biashara	16	16	-	4	6	6	1,148	72	13	13	-	1	8	4	1271	28.7
Kompyuta	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-
Huduma za Kifedha	4	4	-	-	3	1	2,869	574		-	-	-	-	-	-	-
Rasilimali watu	8	8	-	1	1	6	396	10	9	9	-	2	2	5	1038	46.4
Mawasiliano	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	0	2	0	85	176.9
Nishati	1	1	-	-	-	1	92	4	1	1	-	0	1	0	3	10
Miundombinu ya Kiuchumi	2	2	-	-	1	1	17,000	63	3	3	-	2	1	0	233	22.1
Utangazaji	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-		-	-	-	-
Jumla	**256**	**256**	**-**	**75**	**114**	**67**	**53,025**	**3,749.30**	**293**	**293**	**-**	**99**	**112**	**82**	**40,889**	**4,537.7**

Chanzo: Kituo cha Uwekezaji Tanzania
A Jumla ya Miradi Iliyosajiliwa
B Miradi Mipya
C Miradi ya inayoendea (old project- expansion and Rehabilitation)
D Miradi ya Wazawa
E Miradi ya Wageni
F Miradi ya Ubia
G Jumla ya Ajira
H Jumla ya Thamani ya Uwekezaji (Dola za Marekani Milioni)
\- Takwimu Hazikupatikana

SURA YA 8

MASUALA MTAMBUKA

Mazingira

187. Mwaka 2022, miradi 1,079 ilipata hati za Tathmini ya Athari kwa Mazingira kwa mujibu wa Sheria ya Usimamizi wa Mazingira Sura ya 19 ikilinganishwa na miradi 950 iliyopata hati mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 13.6. Hii ilichangiwa na utoaji wa elimu kwa wadau kuhusu umuhimu wa kuzingatia Sheria. Aidha, hati mbili (2) za Tathmini ya Athari kwa Mazingira Kimkakati zilitolewa mwaka 2022 ikilinganishwa na hati moja (1) iliyotolewa mwaka 2021.

188. Mwaka 2022, Kampeni ya Kitaifa ya Upandaji na Utunzaji wa Miti iliwezesha upandaji wa miti 185,636,155 ili kukabiliana na uharibifu wa ardhi na misitu ikilinganishwa na miti 197,623,843 iliyopandwa mwaka 2021. Kati ya miti iliyopandwa, miti 154,934,563 sawa na asilimia 83.5 ilistawi.

189. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuhamasisha urejelezaji wa taka nchini kwa kutoa elimu kwa wadau mbalimbali wakiwemo wamiliki wa viwanda na wafanyabiashara ili kupunguza taka zinazotupwa kwenye mazingira. Katika kipindi hicho, vibali 258 vilitolewa kwa ajili ya kukusanya, kuhifadhi na kusafirisha taka hatarishi ikilinganishwa na vibali 323 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 20.1.

190. Mwaka 2022, tathmini ya viumbe vamizi ilionesha kuwa kulikuwa na aina 220 za viumbe vamizi kama ilivyokuwa mwaka 2021. Kati ya hizo, aina 75 zilibainika kuwa na athari hasi kwa mazingira na aina 145 zilibainika kuwa na athari chanya kwa mazingira. Aidha, kati ya aina za viumbe vamizi zenye athari hasi, asilimia 87 vilitoka nje ya mipaka ya Tanzania na asilimia 13 viumbe asili. Vile vile, aina ya viumbe vamizi 12 vilitambuliwa kuwa na athari kubwa zaidi kwa mazingira na uchumi.

Jedwali Na. 8.1: Mtawanyiko wa Aina za Viumbe Vamizi Nchini, Mwaka 2022

Na.	Mkoa	Idadi ya Aina ya viumbe vamizi	Asilimia ya mtawanyiko
1	Arusha	21	9.55
2	Dar es Salaam	12	5.45
3	Dodoma	16	7.27
4	Geita	2	0.91
5	Iringa	5	2.27
6	Kagera	9	4.09
7	Katavi	2	0.91
8	Kigoma	5	2.27
9	Kilimanjaro	14	6.36
10	Lindi	2	0.91
11	Manyara	15	6.82
12	Mara	17	7.73
13	Mbeya	7	3.18
14	Morogoro	15	6.82
15	Mtwara	2	0.91
16	Mwanza	12	5.45
17	Njombe	2	0.91
18	Pwani	12	5.45
19	Rukwa	7	3.18
20	Ruvuma	2	0.91
21	Shinyanga	2	0.91
22	Simiyu	9	4.09
23	Singida	7	3.18
24	Songwe	2	0.91
25	Tabora	7	3.18
26	Tanga	14	6.36
Jumla		**220**	**100.0**

Chanzo: Ofisi ya Makamu wa Rais **-** Mazingira

Ulinzi na Usalama wa Raia

191. Mwaka 2022, makosa makubwa ya jinai yaliyotolewa taarifa yalikuwa 54,123 ikilinganishwa na makosa 50,452 yaliyotolewa taarifa mwaka 2021. Kati ya hayo, makosa dhidi ya binadamu yalikuwa 11,118, makosa ya kuwania mali yalikuwa 20,960, makosa ya uhalifu wa kifedha yalikuwa 807, na makosa dhidi ya maadili ya jamii yalikuwa 21,238. Kwa upande mwingine, makosa madogo yaliyotolewa taarifa yalikuwa 520,758 mwaka 2022 ikilinganishwa na makosa 493,850 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.4. Ongezeko hilo lilitokana na ushirikishwaji wa wananchi kupitia vyombo vya ulinzi na usalama pamoja na utolewaji wa elimu kwa wananchi kuhusu umuhimu wa kutoa taarifa pindi matukio ya kihalifu yanapotokea.

192. Mwaka 2022, matukio ya ajali yaliyotolewa taarifa yalipungua na kufikia 1,732 (barabarani 1,720, majini 11 na angani 1) ikilinganishwa na matukio 1,876 (barabarani 1,864, majini 10 na angani 2) mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kuimarika kwa usimamizi wa sheria za barabarani, doria, elimu na operesheni za mara kwa mara. Aidha, matukio ya ajali 1,064 yalisababisha vifo vya watu 1,545 na majeruhi 2,278 mwaka 2022 ikilinganishwa na matukio ya ajali 1,038 yaliyosababisha vifo vya watu 1,368 na majeruhi 2,452 mwaka 2021.

193. Mwaka 2022, idadi ya wafungwa na mahabusu katika magereza yote nchini ilikuwa 32,058 (wafungwa 20,642 na mahabusu 11,416) ikilinganishwa na wafungwa na mahabusu 31,005 waliokuwa gerezani mwaka 2021. Idadi hiyo ni zaidi ya uwezo wa magereza wa kuhifadhi wafungwa na mahabusu 29,902. Aidha, Serikali ilichukua hatua mbalimbali kupunguza msongamano ikiwemo kukarabati baadhi ya mabweni yaliyochakaa na ujenzi wa magereza mapya. Hatua nyingine zilizochukuliwa ni kuachiwa huru wafungwa 5,457 kupitia msamaha wa Mheshimiwa Rais na kutoa vifungo vya nje kwa wafungwa 1,052 ikilinganishwa na wafungwa 10,705 walioachiliwa huru na wafungwa 1,343 waliotumikia vifungo vya nje mwaka 2021.

194. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutekeleza Programu ya Huduma kwa Jamii na Huduma za Uangalizi iliyolenga kupunguza msongamano wa wafungwa magerezani. Katika kipindi hicho, wafungwa 5,593 walitumikia adhabu chini ya programu hiyo ikilinganishwa na wafungwa 4,065 waliotumikia adhabu mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 37.6. Ongezeko hilo lilitokana na uelewa kuhusu adhabu mbadala miongoni mwa wadau ikiwemo mahakama, magereza na wadau wengine wa haki jinai.

195. Mwaka 2022, Jeshi la Zimamoto na Uokoaji lilipokea miito 2,059 ya matukio ya moto ikilinganishwa na miito 1,941 mwaka 2021. Kuongezeka kwa miito kulichangiwa na elimu kwa umma kuhusu matumizi sahihi ya namba ya dharura ambayo ni 114. Aidha, Jeshi lilifanya ukaguzi wa kinga na tahadhari dhidi ya moto katika maeneo 60,182 mwaka 2022 ikilinganishwa na maeneo 62,542 yaliyokaguliwa mwaka 2021. Vile vile, miito ya maokozi iliyopokelewa na Jeshi ilipungua na kufikia 635 mwaka 2022 ikilinganishwa na miito 706 mwaka 2021.

196. Mwaka 2022, wageni walioingia nchini kwa vibali halali walikuwa 1,392,939 ikilinganishwa na wageni 954,286 mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kuongezeka kwa shughuli za utalii na uwekezaji kulikochagizwa na uzinduzi wa *Program Maalum ya Tanzania - The Royal Tour.* Aidha, wageni 1,237,984 walitoka nchini kwa vibali halali mwaka 2022 ikilinganishwa na wageni 892,915 waliotoka nchini mwaka 2021. Aidha, Idara ya Uhamiaji ilitoa hati za kusafiria 107,130 kwa watanzania ikilinganishwa na hati 66,390 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 61.4. Ongezeko hilo

lilichangiwa na uhitaji wa watanzania kusafiri kwenda nje ya nchi kikazi pamoja na kutafuta fursa mbalimbali za biashara, masomo na ajira.

197. Mwaka 2022, wageni 150 walipewa uraia wa Tanzania ikilinganishwa na wageni 81 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, Idara ya Uhamiaji ilikamata wahamiaji haramu 23,902 ikilinganishwa na wahamiaji haramu 21,027 waliokamatwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 13.7. Hii ilitokana na jitihada za Serikali kuendelea kudhibiti wahamiaji haramu ikiwemo kufanya oparesheni za misako na doria. Kwa upande mwingine, hati za ukaazi zilizotolewa zilipungua na kufikia hati 16,894 mwaka 2022 ikilinganishwa na hati za ukaazi 23,490 mwaka 2021. Kupungua kwa utolewaji wa hati za ukaazi kulichangiwa na changamoto zilizokabili uchumi wa dunia ikiwemo maambukizi mapya ya UVIKO - 19 na vita inayoendelea nchini Ukraine. Aidha, waomba hifadhi walikuwa 97 mwaka 2022 ikilinganishwa na waomba hifadhi 83 mwaka 2021. Vile vile, wakimbizi wanne (4) walipokelewa mwaka 2022 ikilinganishwa na wakimbizi wawili (2) waliopokelewa mwaka 2021. Wakimbizi 5,808 walirejeshwa katika nchi zao kwa hiari kutokana na kuimarika kwa hali ya amani mwaka 2022 ikilinganishwa na wakimbizi 30,073 waliorejeshwa makwao mwaka 2021. Aidha, wakimbizi 3,899 walihamishiwa nchi ya tatu mwaka 2022 ikilinganishwa na wakimbizi 2,163 mwaka 2021.

Utambuzi na Usajili wa Watu

198. Hadi Disemba 2022, idadi ya watu waliosajiliwa na kutambuliwa na Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa iliongezeka kwa asilimia 3.7 na kufikia 23,630,813 kutoka watu 22,778,905 waliokuwa wamesajiliwa na kutambuliwa katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na elimu iliyoendelea kutolewa kuhusu umuhimu wa kujisajili pamoja na uhitaji wa Kitambulisho cha Taifa katika kupata huduma mbalimbali za kijamii na kiuchumi. Aidha, Mamlaka ilizalisha Namba za Utambulisho 19,885,966 hadi Desemba 2022 ikilinganishwa na Namba za Utambulisho 19,205,774 zilizokuwa zimezalishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.5.

Udhibiti wa Biashara Haramu ya Usafirishaji wa Binadamu

199. Mwaka 2022, wahanga 151 wa usafirishaji haramu wa binadamu waliokolewa na kutafutiwa hifadhi na baadhi yao kuunganishwa na familia zao ikilinganishwa na wahanga 126 waliookolewa mwaka 2021. Katika kipindi hicho, kesi zilizofunguliwa kuhusu usafirishaji haramu wa binadamu ziliongezeka hadi kesi 13 kutoka kesi saba (7) mwaka 2021. Aidha, kesi tatu (3) zilitolewa hukumu mwaka 2022 ikilinganishwa na kesi sita (6) mwaka 2021.

Usajili wa Jumuiya

200. Mwaka 2022, Ofisi ya Msajili wa Jumuiya ilisajili jumuiya 452 ikilinganishwa na jumuiya 273 zilizosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 65.6. Ongezeko hilo lilitokana na elimu inayoendelea kutolewa kuhusu umuhimu wa kusajili pamoja na

kuharakishwa kwa mchakato wa upekuzi kwa jumuiya za kidini, kitaaluma, kijamii, kiuchumi na kiutamaduni.

Usajili, Ufilisi na Udhamini

201. Mwaka 2022, Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini ilisajili vizazi 1,361,608 ikilinganishwa na vizazi 1,789,383 vilivyosajiliwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 23.9. Katika kipindi hicho, watoto 643,943 walisajiliwa kupitia Mpango wa Usajili kwa Watoto Walio Chini ya Umri wa Miaka Mitano ikilinganishwa na watoto 1,188,677 waliosajiliwa mwaka 2021. Aidha, Wakala ulisajili vifo 35,183 mwaka 2022 ikilinganishwa na vifo 34,502 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, Wakala uliendelea kupokea maombi kupitia mfumo wa usajili wa vizazi na vifo na uhakiki wa nyaraka (e - HUDUMA) ambapo maombi 205,666 yalipokelewa mwaka 2022 ikilinganishwa na maombi 116,829 yaliyopokelewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 76.0.

202. Mwaka 2022, Wakala ulisajili hati za viapo vya ndoa 51,011 ikilinganishwa na hati za viapo vya ndoa 36,645 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 39.2. Ongezeko hilo lilitokana na elimu inayoendelea kutolewa kwa wafungisha ndoa wa madhehebu ya dini kuhusu uwasilishaji wa taarifa za ndoa ili ziweze kuingizwa kwenye daftari la Ndoa la Msajili Mkuu. Aidha, hati za talaka zilizosajiliwa zilikuwa 447 mwaka 2022 ikilinganishwa na hati 512 mwaka 2021. Vile vile, Wakala ulisajili hati za watoto wa kuasili 19 mwaka 2022 ikilinganishwa na hati 32 zilizosajiliwa mwaka 2021.

203. Mwaka 2022, Wakala ulitoa hati 40 za miunganisho ya wadhamini ikilinganishwa na hati 77 zilizotolewa mwaka 2021. Upungufu huo ulitokana na taasisi kutosajiliwa chini ya Bodi za Wadhamini kutokana na marekebisho ya Sheria ya Usajili wa Bodi za Wadhamini ya Mwaka 2019. Aidha, wosia zilizoandikwa na kuhifadhiwa zilikuwa 139 mwaka 2022 ikilinganishwa na wosia 149 mwaka 2021. Upungufu huo ulitokana na umma kuwa na elimu ndogo kuhusu umuhimu wa kuandika na kutunza wosia kama sehemu ya kuepusha migogoro ya wanafamilia pindi mwenye mali anapofariki. Kwa upande mwingine, bodi za wadhamini 5,594 zilisajiliwa katika mfumo wa usajili wa kielektroniki wa Bodi za Wadhamini mwaka 2022 ikilinganishwa na bodi 82 zilizosajiliwa mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na maboresho yaliyofanyika ikiwemo kuanzishwa kwa mfumo wa usajili wa bodi za wadhamini.

Utawala Bora

204. Mwaka 2022, Taasisi ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa (TAKUKURU) ilifanya chambuzi 746 za mifumo ya utendaji kazi na utoaji wa huduma ikilinganishwa na chambuzi 660 zilizofanyika mwaka 2021. Aidha, TAKUKURU ilikagua miradi 988 ya maendeleo katika sekta ya afya, maji, elimu, ujenzi, fedha, utawala, kilimo na nishati ikilinganishwa na miradi 1,257 iliyokaguliwa mwaka 2021. Kutokana na ukaguzi huo, miradi 152 ilibainika kuwa na viashiria vya rushwa ambapo uchunguzi unaendelea.

205. Mwaka 2022, TAKUKURU ilikamilisha uchunguzi wa majalada 2,216 na kufungua kesi za rushwa 1,306 katika mahakama mbalimbali nchini ikilinganishwa na majalada 826 na kesi 482 zilizofunguliwa mwaka 2021. Aidha, kesi 822 zilitolewa maamuzi mahakamani mwaka 2022 ikilinganishwa na kesi 483 mwaka 2021.

SURA YA 9

HALI YA UMASKINI NA MAENDELEO YA WATU

Utangulizi

206. Mwaka 2022, Serikali kupitia Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 - 2025/26) iliendelea kutekeleza programu na miradi mbalimbali ya maendeleo ili kufikia malengo ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025 ambayo ni pamoja na kuifikisha nchi kwenye uchumi wa kati na kupunguza umaskini.

Jitihada za Kupunguza Umaskini

207. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuboresha hali za maisha ya watu wanaoishi katika umaskini uliokithiri kupitia programu mbalimbali ikiwemo Mpango wa Kunusuru Kaya Maskini. Mpango huo unatekelezwa kupitia maeneo matatu ambayo ni: kuhawilisha fedha kwa kaya maskini ili ziweze kukidhi matumizi ya kaya; kutoa ajira za muda kwa kaya za walengwa ili kuongeza kipato; na kuhamasisha uundaji wa vikundi vya kuweka akiba, kukopeshana na kuwekeza kwenye miradi ya uzalishaji mali kupitia vikundi hivyo.

208. Hadi Desemba 2022, kaya 1,371,038 zenye wanufaika 6,596,820 zilinufaika na Mpango huo ikilinganishwa na kaya 1,279,433 zilizokuwa na wanufaika 6,396,620 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kuingizwa kwa kaya mpya kutoka vijiji 7,217 ambazo hazikufikiwa katika utekelezaji wa awamu ya kwanza ya Mpango. Kati ya wanufaika wa Mpango, wanawake walikuwa 3,356,621 (asilimia 50.9) na wanaume 3,240,199 (asilimia 49.1). Aidha, watoto wenye umri chini ya miaka mitano waliotakiwa kuhudhuria kliniki walikuwa 617,674, sawa na asilimia 9.7 ya wanufaika wote. Vile vile, wanufaika waliokuwa shule za msingi na sekondari wenye umri kati ya miaka 6 hadi 18 walikuwa 2,657,825 (asilimia 40.6) ya wanufaika wote na wanufaika wenye umri kati ya miaka 19 hadi 60 walikuwa 2,235,971 (asilimia 33.9). Halikadhalika, wazee wenye umri wa zaidi ya miaka 60 walikuwa 1,085,350, sawa na asilimia 16.5 ya wanufaika wote.

Jedwali Na. 9.1: Wanufaika wa Mpango wa Kunusuru Kaya Maskini Mwaka 2021 - 2022

Jinsia	Idadi ya Wanufaika		Umri				
	2021	2022	0-2	3 - 5	6-18	19-60	Zaidi ya 60
Wanaume	3,150,186	3,240,199	116,461	211,155	1,465,103	1,039,249	408,231
Wanawake	3,246,434	3,356,621	105,025	185,033	1,192,722	1,196,722	677,119
Jumla	**6,396,626**	**6,596,820**	**221,486**	**396,188**	**2,657,825**	**2,235,971**	**1,085,350**
Asilimia ya wanufaika wote			**3.4**	**6.0**	**40.6**	**33.9**	**16.5**

Chanzo: Mfuko wa Maendeleo ya Jamii

209. Hadi Desemba 2022, shilingi bilioni 1,312.8 zilitolewa kupitia uhawilishaji fedha kwa wanufaika wote ikilinganishwa na shilingi bilioni 1,047.7 zilizotolewa katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 25.3. Fedha hizo zinajumuisha shilingi bilioni 5.542 zilizotolewa kupitia Mpango wa Kukabiliana na Athari za Kijamii na Kiuchumi Zitokanazo na UVIKO - 19 (TCRP). Ongezeko la fedha zilizohawilishwa lilitokana na ongezeko la kaya zilizoathiriwa na UVIKO - 19 pamoja na kufanyika kwa malipo katika kaya ambazo maeneo yao ya utekelezaji yaliyofungwa wakati wa zoezi la tathmini ya Mpango. Fedha zilizotolewa kupitia TCRP zilinufaisha kaya 114,714 kwa mchanganuo kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 9.2. Fedha hizo zilitumika kununua mahitaji ya msingi ya kaya ikiwemo chakula, sare za shule na wengine kuanzisha biashara ndogo ili waweze kujikwamua kiuchumi.

Jedwali Na. 9.2: Mgawanyo wa Fedha kwa Walengwa kupitia Mpango wa TCRP

Na.	Dirisha	Tarehe ya Fedha kutolewa	Idadi ya Kaya	Kiasi (Shilingi)	Wastani wa uhawilishaji wa fedha kwa kaya (Shilingi)
1	Dirisha la Kwanza	27 Desemba 2021 -14 Januari 2022	51,290	2,456,674,000	47,897.7
2	Dirisha la Pili	21 Machi 2022 - 1 Aprili 2022	51,163	2,454,728,531	47,978.6
3	Dirisha la Tatu	21 Machi 2022 - 1 Aprili 2022	11,377	585,807,858	51,490.5
4	Dirisha la Nne	9 Mei 2022 - 20 Mei 2022	884	45,303,611	51,248.4
		Jumla	**114,714**	**5,542,514,000**	

Chanzo: Mfuko wa Maendeleo ya Jamii

210. Hadi Desemba 2022, vikundi vilivyoundwa kutoka katika kaya maskini vilifikia 43,302 vyenye wanachama 587,397 na akiba ya jumla ya shilingi bilioni 7.9 ikilinganishwa na vikundi 30,648 vyenye wanachama 421,353 na akiba ya shilingi bilioni 6.2 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la vikundi kwa asilimia 41.2. Ongezeko hilo lilitokana na wananchi kuhamasika kuunda vikundi vya kuweka akiba na kukopeshana kwa ajili ya shughuli za uzalishaji mali. Aidha, shilingi bilioni 3.1 zilikopeshwa kwa wanachama wa vikundi kwa ajili ya shughuli za uzalishaji mali mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 2.9 mwaka 2021. Kupitia ruzuku na mikopo iliyotolewa, kaya 605,227 zilianzisha miradi ya kilimo, kaya 42,120 miradi ya ufugaji na kaya 213,300 biashara ndogondogo.

Maendeleo ya Watu

211. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma za msingi, hususan elimu na afya ili kufikia malengo ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025, malengo ya Ajenda ya Afrika ya mwaka 2063 na Malengo ya Maendeleo Endelevu ya mwaka 2030. Kwa mujibu wa Taarifa ya Dunia ya Maendeleo ya Watu ya Mwaka 2022 ya Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa, Tanzania ilipanda kwa nafasi tatu (3) na

kushika nafasi ya 160 kati ya nchi 191 katika maendeleo ya watu mwaka 2021 ikilinganishwa na nafasi ya 163 mwaka 2019. Aidha, Fahirisi ya Maendeleo ya Watu - HDI iliongezeka kutoka 0.529 mwaka 2019[3] hadi 0.549 mwaka 2021. Fahirisi ya Maendeleo ya Watu hupima maendeleo ya watu kwa kuzingatia vigezo vya elimu, afya na hali ya maisha na hutafsiriwa kuwa kadiri tarakimu inavyokaribia moja, inaashiria kuimarika kwa maendeleo ya watu. Kwa mujibu wa fahirisi hiyo, Tanzania imevuka kiwango cha wastani kwa nchi za Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara cha 0.547.

212. Kwa mujibu wa Taarifa ya Dunia ya Maendeleo ya Watu ya Mwaka 2022, takwimu linganishi kuhusu Tanzania zilionesha kuwa viashiria vyote vitatu (3) vya alama ya HDI ambavyo ni afya, ujuzi na kiwango cha hali ya maisha viliimarika kuanzia mwaka 2015. Aidha, wastani wa umri wa kuishi kwa mtanzania ulifikia miaka 66.2 mwaka 2021 kutoka miaka 64.5 mwaka 2015. Muda unaotarajiwa kuwa shuleni ulifikia wastani wa miaka 9.2 mwaka 2021 kutoka miaka 8.5 mwaka 2015 na wastani wa miaka ya masomo ulifikia miaka 6.4 mwaka 2021 kutoka miaka 5.8 mwaka 2015.

Kielelezo Na. 9.1: Mwenendo wa Fahirisi ya Maendeleo ya Watu ikilinganishwa na Umri wa Kuishi kwa Mtanzania Mwaka 1990-2021

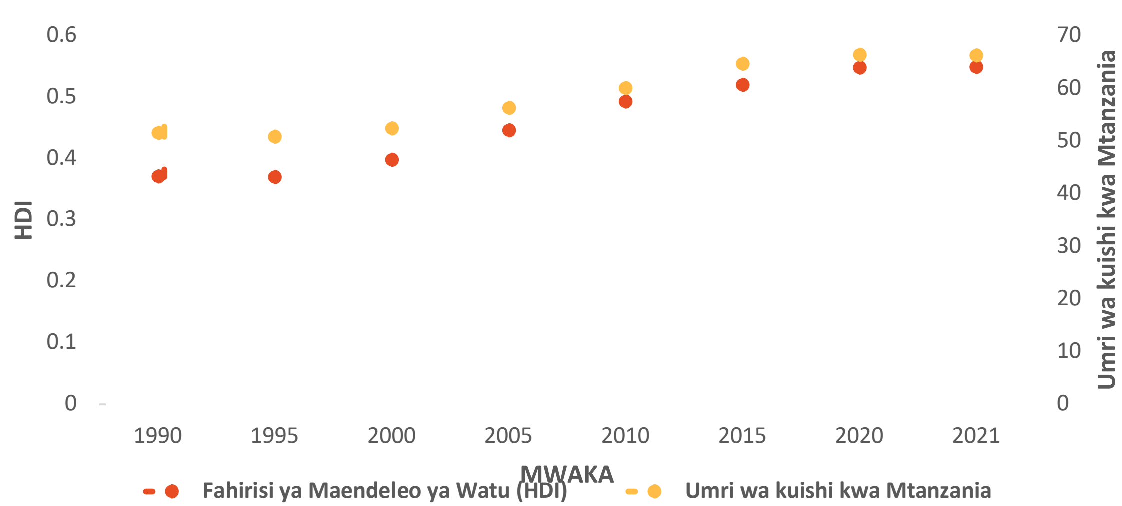

[3] Taarifa ya Dunia ya Maendeleo ya Watu ya Mwaka 2020 haikuchapishwa

213. Wastani wa pato la mtu kwa kuzingatia uwezo wa kufanya manunuzi (kwa msingi wa mwaka 2017) lilikuwa dola za Marekani 2,664 mwaka 2021 ikilinganishwa na dola za Marekani 2,694 mwaka 2019. Hii inamaanisha uwezo wa sarafu ya nchi katika kufanya ununuzi wa bidhaa muhimu (Purchasing Power) umeendelea kuimarika ikilinganishwa na uwezo wa sarafu za nchi nyingine.

Kielelezo Na. 9.2: Mwenendo wa Fahirisi ya Maendeleo ya Watu ikilinganishwa na Wastani wa Pato la Mtu kwa kuzingatia Uwezo wa Kufanya Manunuzi Mwaka 2011-2021

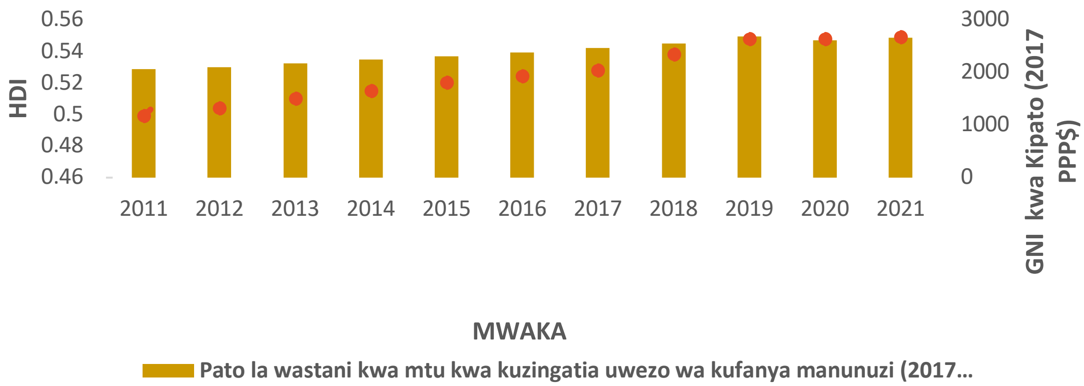

214. Kwa upande mwingine, Taarifa ya Dunia ya Maendeleo ya Watu (2022) ilionesha kuwa Fahirisi ya Maendeleo ya Kijinsia (GDI) ilifikia 0.943 mwaka 2021 kutoka 0.936 mwaka 2015 ikionesha kupungua kwa pengo la tofauti ya kijinsia katika vigezo vya maendeleo ya watu. Kipimo cha Fahirisi ya Maendeleo ya Kijinsia kinatafsiriwa kuwa kadri tarakimu inavyokaribia moja, ndivyo pengo la tofauti ya kijinsia katika maendeleo linavyopungua. Aidha, Taarifa hiyo inaonesha kuwa Fahirisi ya Tofauti ya Kipato (GII) ilikuwa 0.560 mwaka 2021 ikilinganishwa na 0.569 mwaka 2015. Hii inaonesha kuwa tofauti ya kipato kwa kuzingatia jinsia katika jamii iliendelea kupungua. Kipimo cha Fahirisi ya Tofauti ya Kipato kinatafsiriwa kuwa kadri tarakimu inavyokaribia sifuri (0) ndivyo kipato kinakuwa sawa kwa wote na kadri inavyofikia tarakimu moja inamaanisha kipato chote anapata mtu mmoja.

Kielelezo Na. 9.3: Mwenendo wa Fahirisi ya Maendeleo ya Kijinsia ikilinganishwa na Fahirisi ya Tofauti ya Kipato Mwaka 2000 - 2021

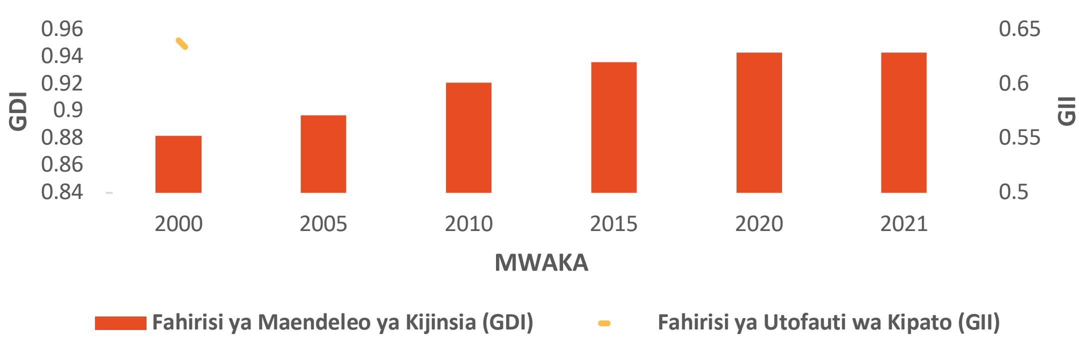

SEHEMU YA TATU

SUALA MAALUMU KIMAENDELEO

SURA YA 10

SENSA YA WATU NA MAKAZI YA MWAKA 2022

Utangulizi

215. Mwaka 2022, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ilifanya Sensa ya Watu na Makazi ya sita (6) tangu kuasisiwa kwa Muungano wa Tanganyika na Zanzibar mwaka 1964. Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2022 ilifanyika katika kipindi cha utekelezaji wa Mpango Mkakati wa Umoja wa Mataifa wa Kufanya Sensa katika mzunguko wa miaka ya 2020 ulioanza kutekelezwa mwaka 2015 na utakamilika mwaka 2024. Baadhi ya nchi nyingine za Afrika zilizofanya sensa ya watu na makazi katika Mpango Mkakati wa Umoja wa Mataifa wa miaka ya 2020 ni: Equitorial Guinea na Siera Leone mwaka 2015; Lesotho, Misri na Msumbiji mwaka 2017; Madagascar na Malawi mwaka 2018; Kenya na Burkina Faso mwaka 2019; na Rwanda mwaka 2022.

216. Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 ilifanyika kwa lengo la kupata taarifa za viashiria vya msingi kuhusu watu na hali ya makazi ambavyo vitasaidia kutunga sera, kupanga na kufuatilia mipango ya maendeleo inayolenga kukuza ustawi wa nchi na watu wake. Taarifa hizo zinajumuisha: idadi ya watu kwa umri, jinsi, hali ya ndoa, hali ya ulemavu, hali ya elimu, shughuli za kiuchumi; hali ya makazi; idadi ya vituo vya kutolea huduma za afya na shule; pamoja na idadi na aina ya majengo. Aidha, matokeo ya Sensa yatasaidia kupata viashiria vya msingi kwa ajili ya kupima utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2021/22 - 2025/26, Mpango wa Maendeleo wa Zanzibar wa Mwaka 2021/22 - 2025/26, Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025 na Dira ya Maendeleo ya Zanzibar 2050. Vile vile, matokeo ya Sensa yatasaidia kupima na kutathmini utekelezaji wa agenda za kikanda na kimataifa zikiwemo Dira ya Maendeleo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya Mwaka 2050, Agenda 2063 ya Maendeleo ya Afrika na Malengo ya Maendeleo Endelevu 2030.

Tofauti ya Sensa ya Mwaka 2022 na Sensa Zilizopita

217. Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 ilikuwa na utofauti na Sensa zilizopita kutokana na matumizi ya teknolojia ya kisasa katika hatua zote za utekelezaji. Hii inajumuisha matumizi ya majira nukta - GPS katika kutenga maeneo ya kuhesabia watu pamoja na matumizi ya vishkwambi katika kutambua maeneo ya kuhesabia watu na kujaza madodoso. Aidha, Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 ilifanyika pamoja na Sensa ya Majengo na Sensa ya Anwani za Makazi. Vile vile, Sensa ya mwaka 2022 ilikusanya taarifa za viashiria vingi vya kiuchumi, kijamii, kidemografia na mazingira kuanzia ngazi ya kitongoji kwa maeneo ya vijijini na mitaa kwa maeneo ya mijini. Taarifa zilizokusanywa zitawezesha uandaaji na uhuishaji wa kanzidata ya watanzania kwa ajili ya kutunga sera na kupanga mipango inayolenga kuboresha maisha ya watu.

Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022

Idadi ya Watu na Ukubwa wa Kaya

218. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 yanaonesha kuwa, idadi ya watu Tanzania imeongezeka kutoka 44,928,923 mwaka 2012 na kufikia watu 61,741,120 mwaka 2022. Kati ya hao, 59,851,347 walikuwa Tanzania Bara na watu 1,889,773 Tanzania Zanzibar. Aidha, idadi hiyo ya watu ni mara tano (5) zaidi ya watu 12,313,469 waliokuwepo kulingana na matokeo ya Sensa ya mwaka 1967. Kati ya hao, wanawake walikuwa 31,687,990 (asilimia 51.3) na wanaume 30,053,130. Hii inaifanya Tanzania kuwa nchi ya tano (5) kwa idadi kubwa ya watu barani Afrika na nchi ya pili (2) katika ukanda wa Afrika Mashariki ikitanguliwa na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo.

Kielelezo Na. 10.1: Idadi ya Watu Tanzania (Milioni)

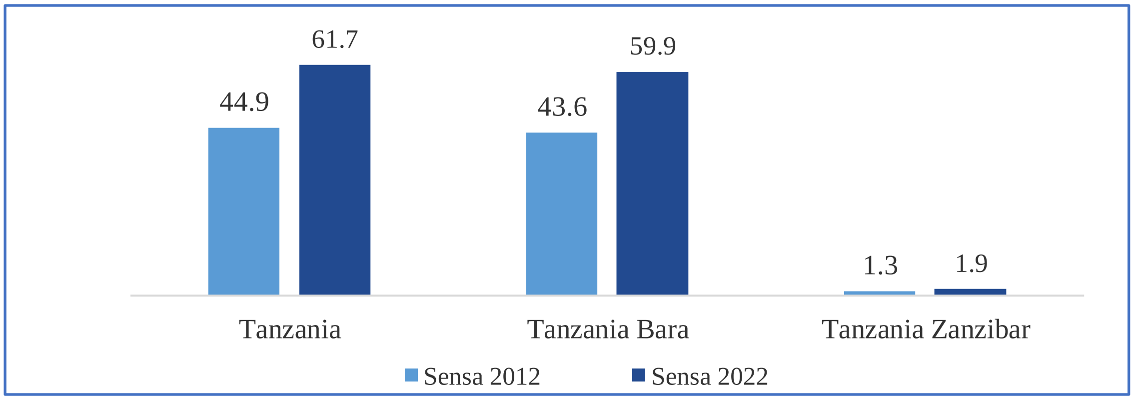

Kielelezo Na.10.2: Mwenendo wa Ongezeko la Idadi ya Watu Mwaka 1967 - 2022

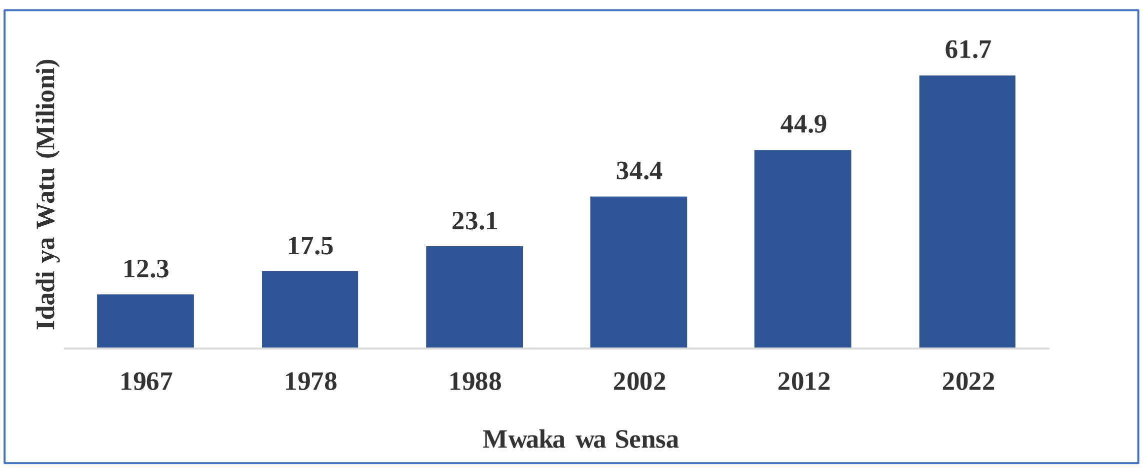

Wastani wa Kasi ya Ongezeko la Idadi ya Watu

219. Mwaka 2022, wastani wa kasi ya ongezeko la idadi ya watu kwa Tanzania na Tanzania Bara ilifikia asilimia 3.2 ikilinganishwa na kasi ya asilimia 2.7 mwaka 2012. Kwa Tanzania Zanzibar, wastani wa kasi ya ongezeko la idadi ya watu ilifikia asilimia 3.7

mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 2.8 mwaka 2012. Kasi hiyo ilitokana na ongezeko kubwa la idadi ya vizazi ikilinganishwa na vifo na kuimarika kwa upatikanaji wa huduma za afya, maji safi na salama pamoja na lishe bora.

Kielelezo Na. 10.3: Wastani wa Kasi ya Ongezeko la Idadi ya Watu katika Miaka ya Sensa

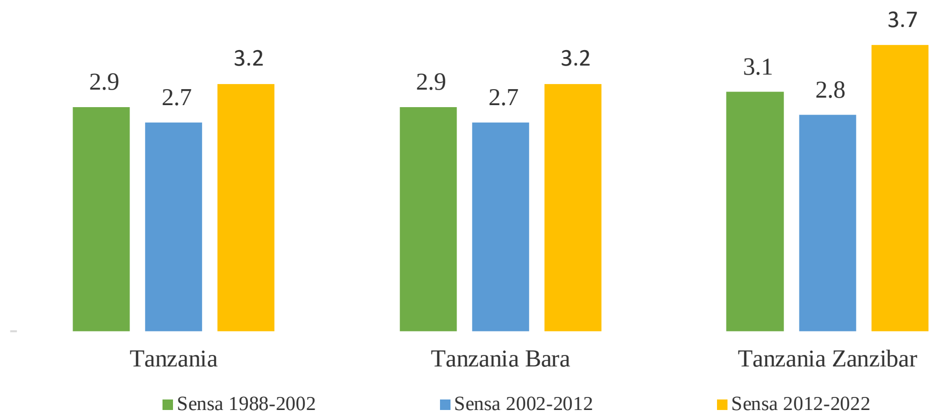

Piramidi ya Idadi ya Watu

220. Piramidi ya idadi ya watu inaonesha muundo wa idadi ya watu kwa umri na jinsi pamoja na kubainisha hali ya viwango vya uzazi na vifo. Kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, piramidi inaonesha kuwa idadi kubwa ya watu Tanzania wana umri wa miaka kati ya 15 hadi 64 (asilimia 53.4), ikifuatiwa na watoto wenye umri chini ya miaka 15 (asilimia 42.8) na wazee wenye umri wa miaka 65 na zaidi (asilimia 3.8). Kutokana na mchanganuo wa piramidi, Tanzania ina idadi kubwa ya watoto chini ya miaka 15 (asilimia 42.8), kiwango ambacho ni kikubwa kuliko wastani wa Bara la Afrika wa asilimia 41. Aidha, idadi kubwa ya watoto wenye umri chini ya miaka 15 inaonesha uwepo wa nguvukazi katika kipindi cha muongo mmoja au miwili ijayo. Vile vile, piramidi inaonesha kuwa wanawake ni asilimia kubwa ya idadi ya watu Tanzania katika makundi yote ya umri isipokuwa katika umri wa miaka 10 hadi 14.

Kielelezo Na. 10.4: Piramidi ya Idadi ya Watu Tanzania Mwaka 2022

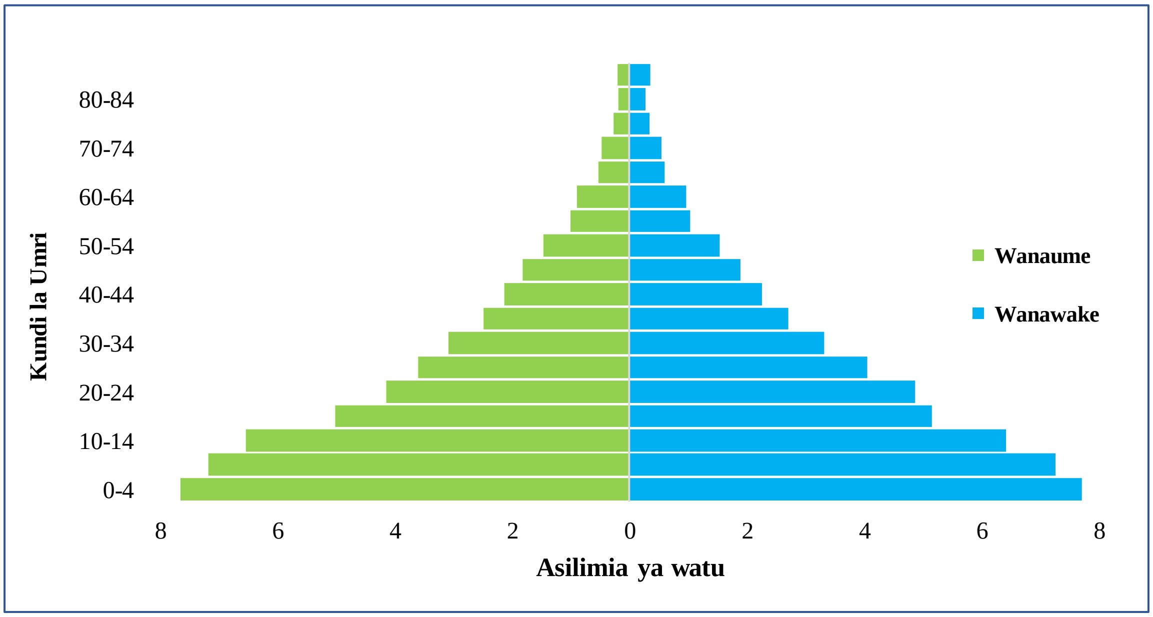

Uwiano Kijinsi

221. Uwiano wa idadi ya watu kwa jinsi kwa Tanzania na Tanzania Bara ni wanaume 95 kwa kila wanawake 100. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar ni wanaume 94 kwa kila wanawake 100. Uwiano huo kwa watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano ni wanaume 99 kwa kila wanawake 100 na unapungua hadi wanaume 60 kwa watu wenye umri wa miaka 85 na zaidi. Hii inaashiria uwepo wa kiwango kikubwa cha vifo kwa wanaume ikilinganishwa na wanawake.

Jedwali Na. 10.1: Uwiano Kijinsi kwa Makundi ya Umri

Kundi la Umri	Tanzania			Tanzania Bara			Tanzania Zanzibar		
	Wanaume	Wanawake	Uwiano Kijinsi	Wanaume	Wanawake	Uwiano Kijinsi	Wanaume	Wanawake	Uwiano Kijinsi
Chini ya Mwaka 1	976,251	991,331	98	947,649	962,569	98	28,602	28,762	99
0-4	4,723,359	4,760,812	99	4,584,972	4,622,460	99	138,387	138,352	100
5-9	4,434,204	4,484,375	99	4,302,575	4,352,161	99	131,629	132,214	100
10-14	4,035,586	3,961,652	102	3,919,610	3,846,602	102	115,976	115,050	101
15-19	3,096,582	3,185,807	97	3,000,548	3,082,947	97	96,034	102,860	93
20-24	2,560,797	3,005,179	85	2,474,251	2,905,972	85	86,546	99,207	87
25-29	2,220,568	2,507,604	89	2,146,065	2,423,957	89	74,503	83,647	89
30-34	1,902,825	2,053,133	93	1,840,529	1,984,387	93	62,296	68,746	91
35-39	1,532,164	1,676,186	91	1,483,255	1,620,278	92	48,909	55,908	87
40-44	1,315,192	1,396,308	94	1,275,091	1,351,839	94	40,101	44,469	90
45-49	1,121,993	1,168,071	96	1,089,463	1,132,051	96	32,530	36,020	90
50-54	906,162	947,236	96	878,677	916,837	96	27,485	30,399	90
55-59	616,939	636,403	97	596,380	613,975	97	20,559	22,428	92
60-64	555,228	595,847	93	539,603	580,548	93	15,625	15,299	102
65-69	329,847	374,238	88	320,464	363,975	88	9,383	10,263	91
70-74	288,954	337,913	86	281,115	329,640	85	7,839	8,273	95
75-79	166,357	207,937	80	162,537	202,939	80	3,820	4,998	76
80-84	117,912	173,504	68	115,800	170,813	68	2,112	2,691	78
85+	128,461	215,785	60	126,703	212,328	60	1,758	3,457	51
Jumla[4]	**30,053,130**	**31,687,990**	**95**	**29,137,638**	**30,713,709**	**95**	**915,492**	**974,281**	**94**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

[4] Jumla ya Idadi ya watu Haijumuishi Watoto wenye Umri Chini ya Mwaka Mmoja kwa kuwa Wamejumuishwa katika kundi la umri wa miaka 0-4

Mgawanyo wa Idadi ya Watu kwa Makundi Maalum ya Umri

Watoto wenye Umri Chini ya Miaka 15

222. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, yanaonesha kuwa takribani asilimia 42.8 ya watu Tanzania wana umri chini ya miaka 15 ikilinganishwa na asilimia 43.9 ya matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2012. Kupungua kwa asilimia ya watoto walio chini ya miaka 15 kulichangiwa na kupungua kwa uzazi nchini kutokana na matumizi ya njia mbalimbali za uzazi wa mpango.

Kielelezo Na. 10.5: Watoto wenye Umri Chini ya Miaka 15 (Asilimia)

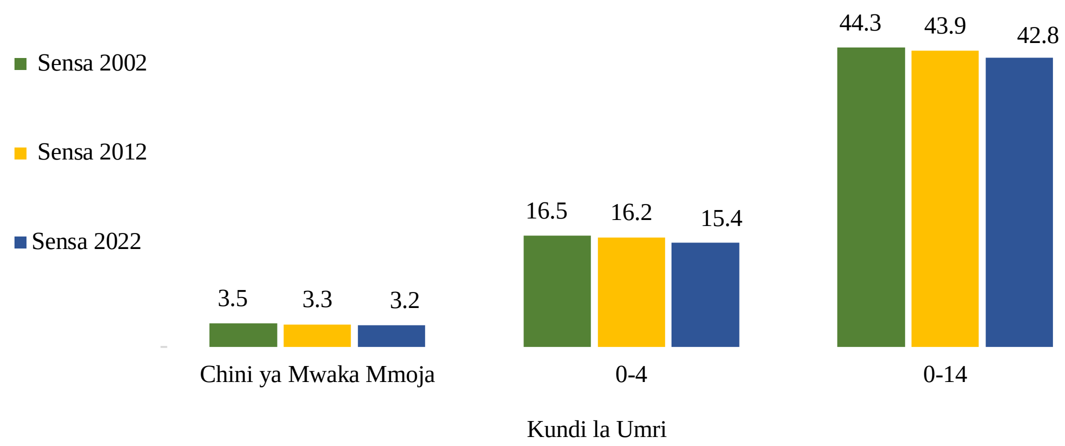

223. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 yalionesha kuwa mikoa inayoongoza kwa kuwa na asilimia kubwa ya watoto wenye umri wa chini ya miaka 15 kulingana na idadi ya watu ya mkoa husika ni Simiyu (asilimia 51.3), Katavi (asilimia 50.0), Rukwa (asilimia 49.4), Geita (asilimia 49.2) na Tabora (asilimia 49.2). Kuwa na idadi kubwa ya watoto kunasababisha kuwa na wastani mkubwa wa umri tegemezi. Aidha, mikoa yenye asilimia ndogo ya watoto walio chini ya umri wa miaka 15 ni Dar es Salaam (asilimia 31.5), Kilimanjaro (asilimia 35.1) na Mtwara (asilimia 35.4).

Watu wenye Umri wa Miaka 15 hadi 35

224. Kulingana na Sera ya Maendeleo ya Vijana Tanzania ya Mwaka 2007, vijana ni watu wenye umri wa miaka 15 hadi 35. Idadi ya vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 35 ilipungua hadi asilimia 34.5 mwaka 2022 kutoka asilimia 34.7 mwaka 2012 kwa Tanzania na Tanzania Bara. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, idadi ya vijana wa umri huo iliongezeka kutoka asilimia 36.2 mwaka 2012 hadi asilimia 37.0 mwaka 2022. Aidha, mkoa unaoongoza kwa kuwa na kiwango kikubwa cha idadi ya vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 35 ni Dar es Salaam (asilimia 44.2), ikifuatiwa na mikoa ya Kusini Unguja na Mjini Magharibi (asilimia 38.9 kila mmoja). Idadi kubwa ya vijana wenye umri huo unaweza kuwa ulichangiwa na watoto waliokuwa na umri wa miaka mitano (5) mwaka 2012 ambao wameingia kwenye kundi la miaka kati ya 15 hadi 35.

Kielelezo Na. 10.6: Idadi ya Watu wenye Miaka 15 - 35 (Asilimia)

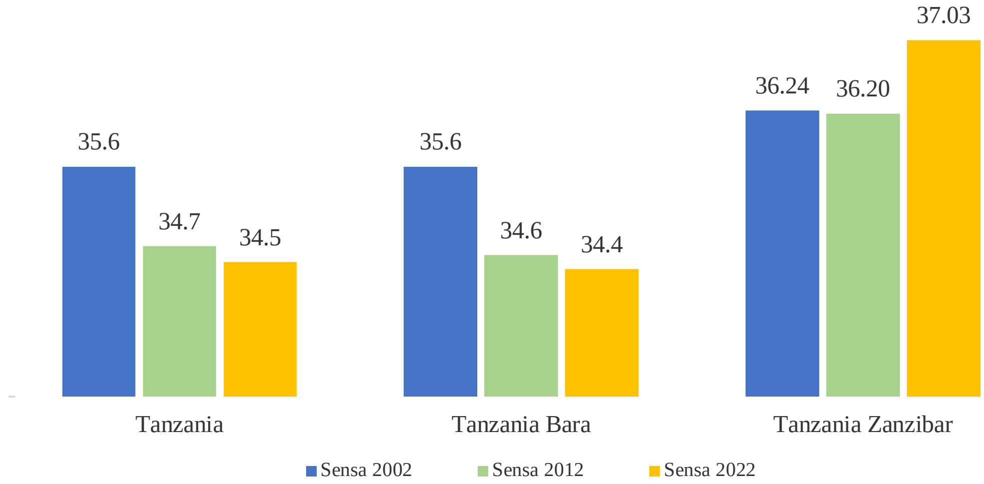

Watu wenye Umri wa Kufanya Kazi

225. Kwa mujibu wa matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, idadi ya watu wenye umri wa kufanya kazi Tanzania kati ya miaka 15 hadi 64 ilifikia asilimia 53.4 kutoka asilimia 52.2 mwaka 2012. Ongezeko la idadi ya watu wenye umri wa kufanya kazi linaashiria uwepo wa nguvu kazi katika uchumi pamoja na kupungua kwa kiwango cha umri tegemezi. Aidha, mikoa iliyoongoza kuwa na idadi kubwa ya watu wenye umri wa kufanya kazi ni Dar es Salaam (asilimia 66.1), ikifuatiwa na Kusini Unguja (asilimia 59.7) na Mjini Magharibi (asilimia 59.6). Idadi kubwa ya watu wenye umri wa kufanya kazi katika mikoa hiyo ilichangiwa na uwepo wa fursa za kiuchumi na ajira zilizosababisha baadhi ya watu kuhamia maeneo hayo.

Kielelezo Na. 10.7: Idadi ya Watu wenye Umri wa Kufanya Kazi Miaka 15 - 64 (Asilimia)

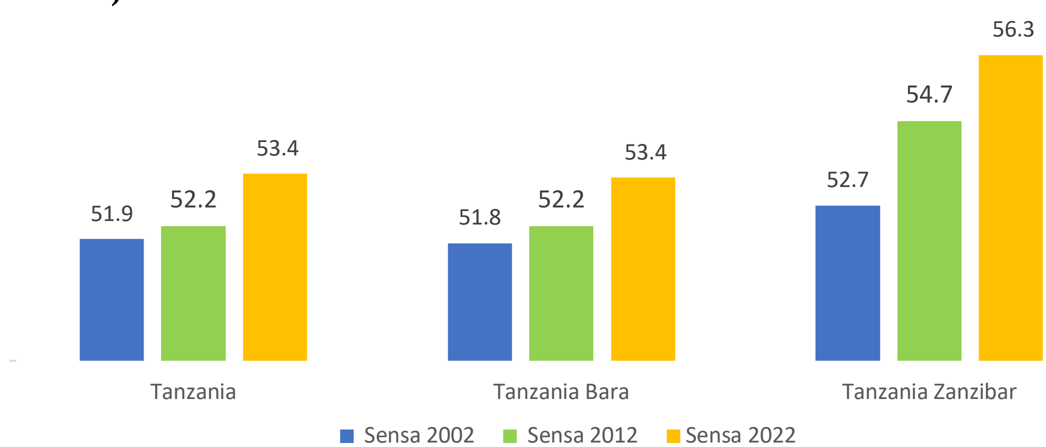

226. Kwa mujibu wa matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, idadi ya wanaume walio katika umri wa kufanya kazi iliongezeka hadi asilimia 52.7 kutoka asilimia 51.1 mwaka 2012. Aidha, idadi ya wanawake walio katika umri wa kufanya kazi iliongezeka hadi asilimia 54.2 mwaka 2022 kutoka asilimia 53.3 mwaka 2012.

Kielelezo Na. 10.8: Idadi ya Watu wenye Umri wa Kufanya Kazi Miaka 15 - 64 kwa Jinsi (Asilimia)

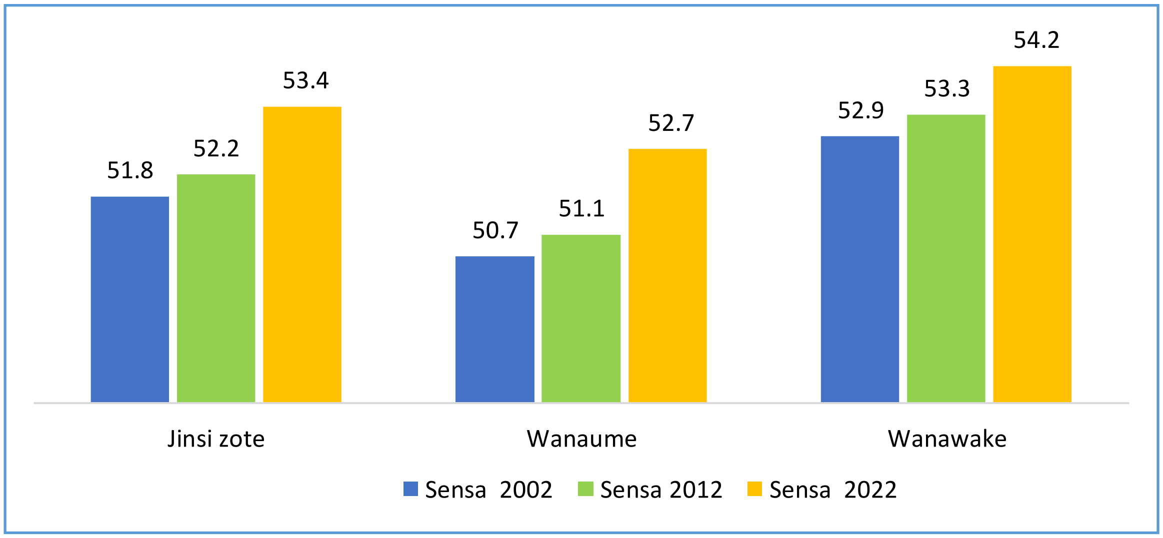

Kielelezo Na. 10. 9: Idadi ya Watu wenye Umri wa Kufanya Kazi kwa Mikoa (Miaka 15 - 64)

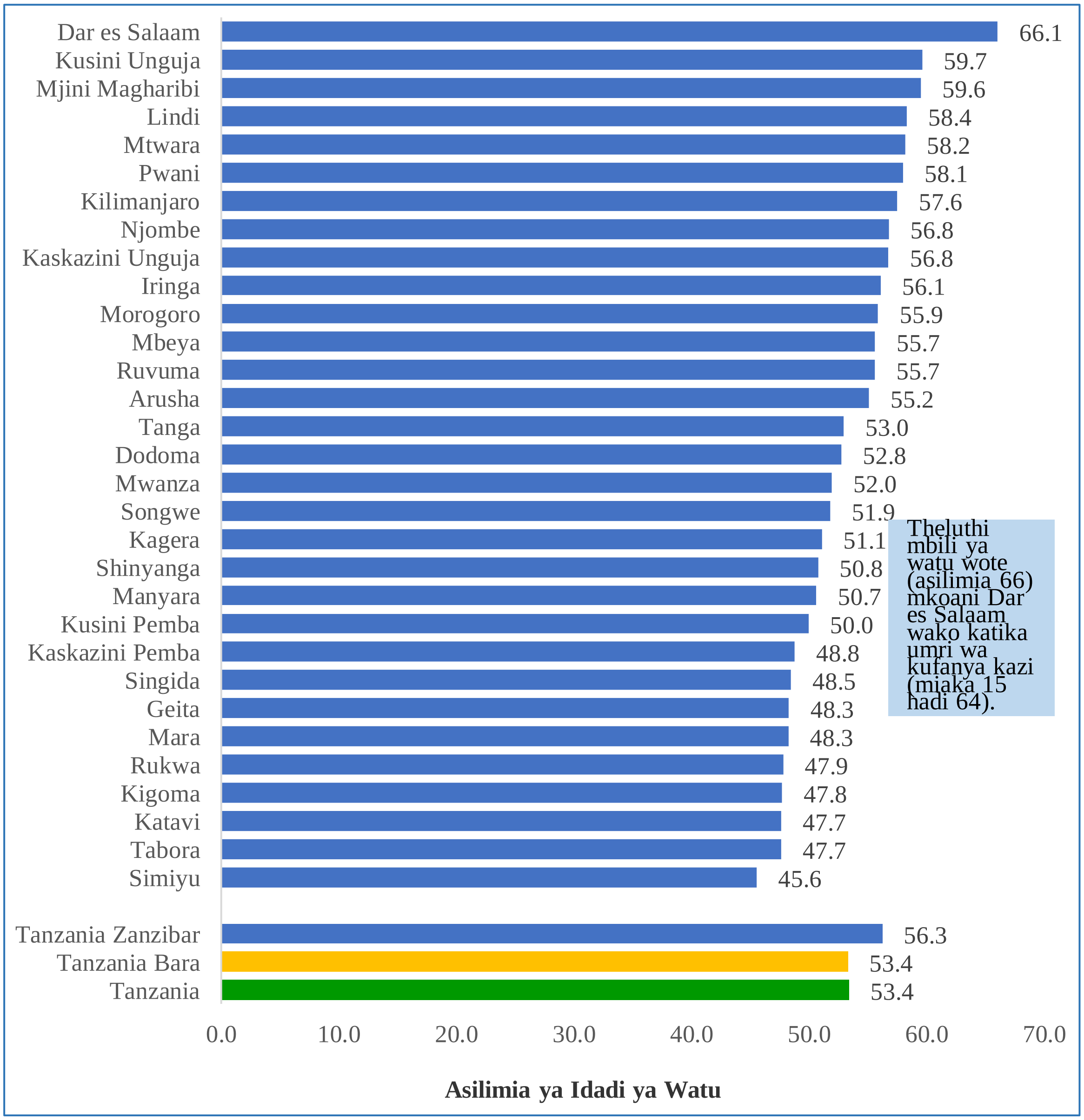

Watu wenye Umri wa Miaka 65 na Zaidi

227. Kwa mujibu wa matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, idadi ya watu wenye umri wa miaka 65 na zaidi Tanzania na Tanzania Bara ilipungua hadi asilimia 3.8 mwaka 2022 kutoka asilimia 3.9 mwaka 2012. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, idadi ya watu wenye umri wa miaka 65 na zaidi ilikuwa asilimia 2.9 ikilinganishwa na asilimia 2.8 mwaka 2012. Kupungua kwa kiwango cha watu wenye umri wa miaka 65 na zaidi kunaashiria kupungua kwa kiwango cha utegemezi. Mkoa ulioongoza kuwa na idadi kubwa ya watu wenye umri wa miaka 65 na zaidi kulingana na idadi ya watu ya mkoa ni Kilimanjaro (asilimia 7.3) ikifuatiwa na Mtwara (asilimia 6.4). Kwa upande mwingine,

Mkoa wa Katavi ulikuwa na idadi ndogo ya wazee (asilimia 2.3), ikifuatiwa na mikoa ya Dar es Salaam, Mjini Magharibi na Geita yenye asilimia 2.4 kwa kila mmoja.

Kielelezo Na. 10.10: Watu wenye Umri wa Miaka 65 na Zaidi kwa Jinsi (Asilimia)

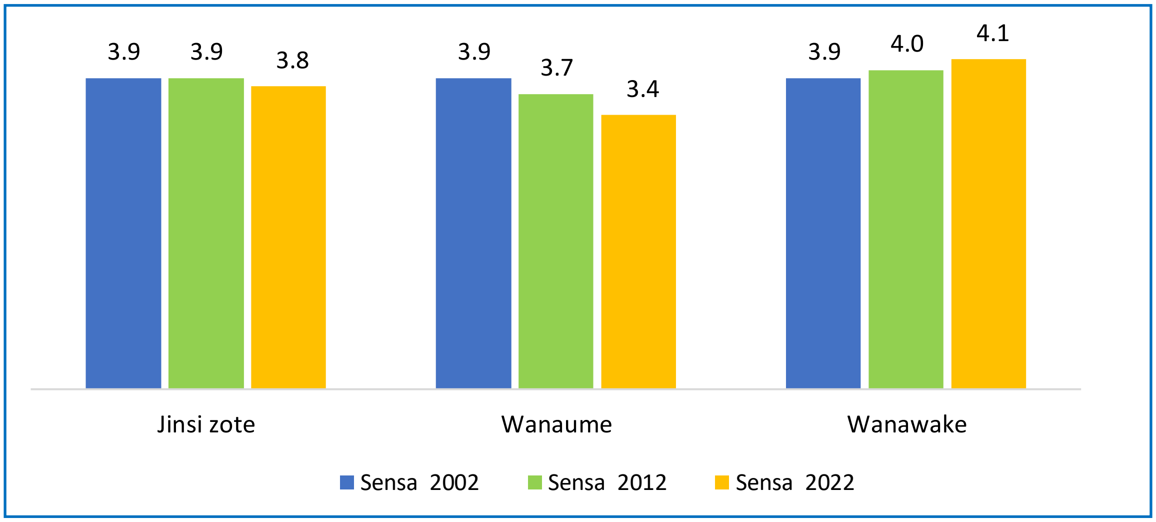

Uwiano wa Watu walio katika Umri Tegemezi

228. Uwiano wa umri tegemezi ni uwiano kati ya watu walio katika umri chini ya miaka 15 na wenye umri wa miaka 65 na zaidi ikilinganishwa na idadi ya watu wenye umri wa kufanya kazi. Aidha, uwiano huo huonesha idadi ya wategemezi kwa kila watu 100 wenye umri kati ya miaka 15 hadi 64. Uwiano wa umri tegemezi unaonesha kiwango cha mzigo wa kiuchumi ambao watu wenye umri wa kufanya kazi wanabeba kuhudumia makundi tegemezi.

229. Kwa mujibu wa matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022, uwiano wa umri tegemezi Tanzania ulipungua na kufikia 87.1 kutoka 91.5 mwaka 2012. Kwa upande wa Tanzania Bara, uwiano wa umri tegemezi ulipungua na kufikia 87.4 mwaka 2022 kutoka 91.7 mwaka 2012. Uwiano huo ni wa juu ikilinganishwa na uwiano wa 55 wa dunia na 83 kwa Nchi zilizo Kusini mwa Jangwa la Sahara. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, uwiano wa umri tegemezi ulipungua na kufikia 77.7 mwaka 2022 kutoka 83.0 mwaka 2012.

230. Uwiano wa umri tegemezi ni mkubwa zaidi katika Mkoa wa Simiyu (119.3), ikifuatiwa na mikoa ya Tabora na Katavi yenye uwiano wa 109.7 kila mmoja. Aidha, mikoa yenye uwiano mdogo wa umri tegemezi ni Kusini Unguja (67.6) na Dar es Salaam (51.3).

Kielelezo Na. 10.11: Uwiano wa Watu kwa Umri Tegemezi

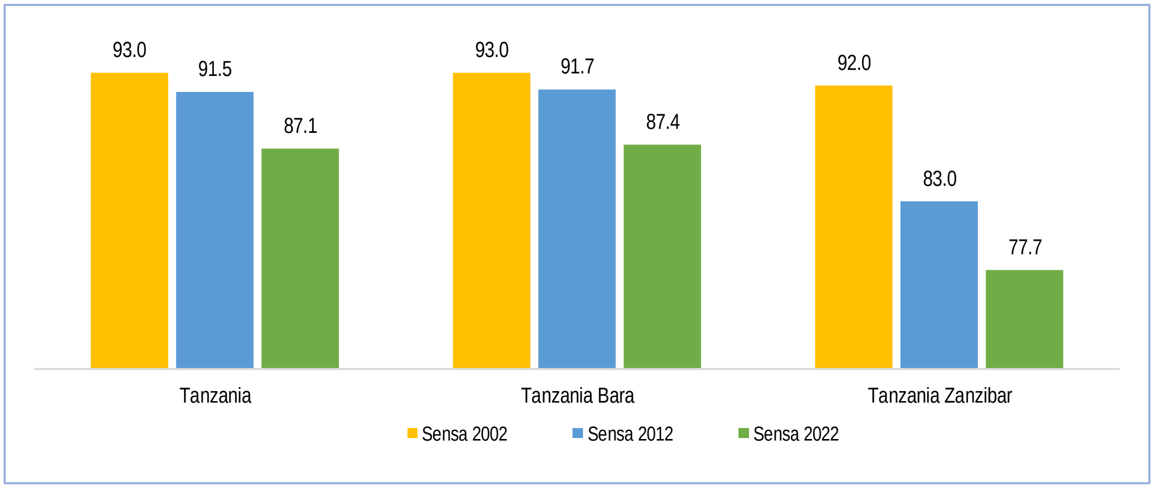

Mgawanyo wa Watu Wanaoishi Maeneo ya Mjini

231. Idadi ya watu wanaoishi maeneo ya mjini iliongezeka hadi asilimia 34.9 mwaka 2022 kutoka asilimia 29.6 mwaka 2012. Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, asilimia 49.0 ya watu wanaishi maeneo ya mjini ikilinganishwa na asilimia 46.3 mwaka 2012. Kwa Tanzania Bara, asilimia 34.4 ya watu wanaishi maeneo ya mjini ikilinganishwa na asilimia 29.1 mwaka 2012. Aidha, matokeo yanaonesha kuwa Mkoa wa Kagera una asilimia ndogo zaidi ya watu wanaoishi maeneo ya mjini (asilimia 11.2).

Kielelezo Na. 10.12: Watu Wanaoishi Maeneo ya Mjini (Asilimia)

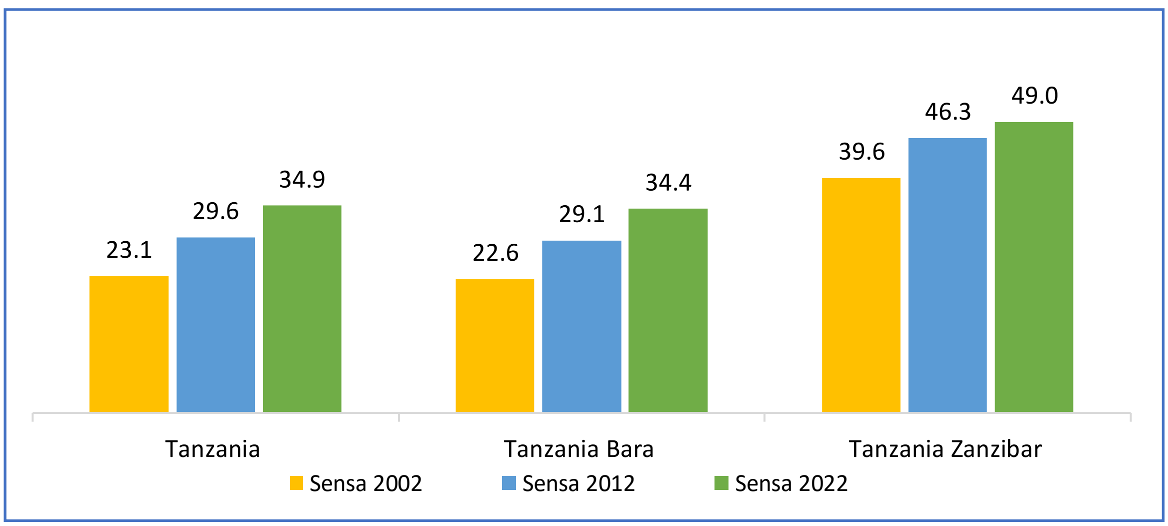

Majengo na Huduma za Jamii

232. Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2022 iliambatana na Sensa ya Majengo kwa lengo la kubaini idadi na aina ya majengo yaliyoko nchini. Aidha, kulikuwa na dodoso la jamii ambalo lililenga kutambua huduma za jamii zilizoko nchini ikiwemo vituo vya kutolea huduma za afya na shule. Matokeo ya zoezi hili ni kama ifuatavyo:

Idadi na Aina ya Majengo

233. Tofauti na sensa zilizopita, Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 ilienda sambamba na Sensa ya Majengo ambayo ilikusanya taarifa mbalimbali ikiwemo idadi na aina ya majengo, sifa za majengo na matumizi ya jengo. Matokeo ya Sensa ya Majengo ya Mwaka 2022 yanaonesha kuwa kulikuwa na majengo 14,348,372 mwaka 2022. Kati ya hayo, majengo 13,907,951 yalikuwa Tanzania Bara na majengo 440,421 Tanzania Zanzibar. Aidha, majengo ya ghorofa yalikuwa 68,724, majengo yasio ya ghorofa 13,540,363 na majengo 739,285 yalikuwa katika hatua mbalimbali za ujenzi. Vile vile, mkoa wa Dar es Salaam ulikuwa na idadi kubwa ya majengo 913,707, ikifuatiwa na Mwanza (majengo 868,430) na Dodoma (majengo 836,909). Mkoa wa Dar es Salaam una majengo mengi zaidi ya ghorofa (majengo 32,219), sawa na asilimia 47.0 ya majengo yote ya ghorofa nchini.

Kielelezo. Na. 10.13: Mchanganuo wa Majengo Nchini Mwaka 2022

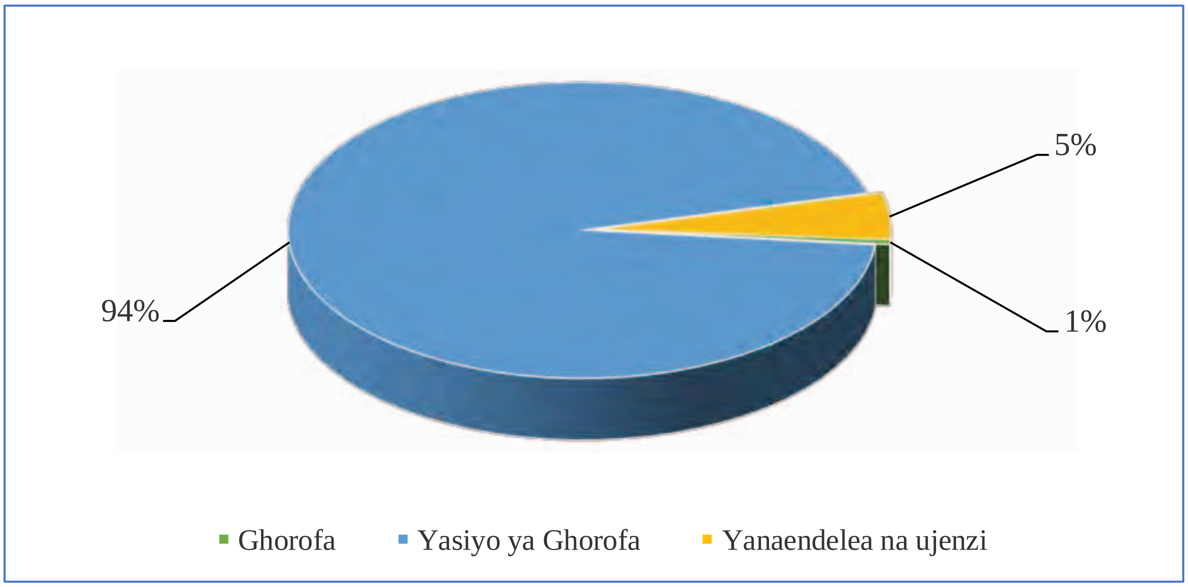

Huduma za Kijamii

Huduma za Afya

234. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 yanaonesha kuwa Tanzania ina jumla ya vituo 10,107 vya kutolea huduma za afya ikijumuisha hospitali 676, vituo vya afya 1,466 na zahanati 7,965. Kati ya hivyo, hospitali 662, vituo vya afya 1,430 na zahanati 7,680 zipo Tanzania Bara.

Jedwali Na. 10.2: Idadi ya Vituo vya Kutolea Huduma za Afya

Mkoa	Zahanati	Vituo vya Afya	Hospitali	Jumla
Tanzania	**7,965**	**1,466**	**676**	**10,107**
Tanzania Bara	**7,680**	**1,430**	**662**	**9,772**
Dodoma	402	69	26	497
Arusha	310	76	43	429
Kilimanjaro	362	66	33	461
Tanga	412	64	22	498
Morogoro	415	73	44	532
Pwani	365	57	22	444
Dar es Salaam	454	154	76	684
Lindi	253	34	16	303
Mtwara	257	38	17	312
Ruvuma	307	50	25	382
Iringa	283	47	19	349
Mbeya	336	73	34	443
Singida	229	30	23	282
Tabora	337	40	24	401
Rukwa	228	37	11	276
Kigoma	246	46	20	312
Shinyanga	250	46	15	311
Kagera	301	59	21	381
Mwanza	376	103	41	520
Mara	280	55	33	368
Manyara	236	38	16	290
Njombe	271	44	22	337
Katavi	100	25	9	134
Simiyu	243	28	18	289
Geita	227	43	20	290
Songwe	200	35	12	247
Tanzania Zanzibar	**285**	**36**	**14**	**335**
Kaskazini Unguja	41	5	1	47
Kusini Unguja	48	8	1	57
Mjini Magharibi	119	9	7	135
Kaskazini Pemba	39	6	2	47
Kusini Pemba	38	8	3	49[5]

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu: Sensa ya Watu na Makazi, Agosti 2022

[5] Takwimu hizi ni kwa mujibu wa Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Agosti, 2022 ambayo ilijumuisha kliniki maalum (mfano. kliniki za macho, meno), *polyclinics*, maabara za uzazi (*maternal laboratoy*) pamoja na vituo ambavyo vilikuwa havijakamilisha taratibu za kurasimishwa.

Huduma za Elimu

235. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 yanaonesha kuwa Tanzania kuna shule za msingi 19,769. Kati ya hizo, shule za msingi 19,266 zipo Tanzania Bara na 503 Tanzania Zanzibar. Aidha, Tanzania ina shule za sekondari 5,857 ambapo shule 5,592 zipo Tanzania Bara na shule 265 Tanzania Zanzibar. Kwa upande wa Tanzania Bara, mikoa yenye shule nyingi za sekondari ni Dar es Salaam (350), Kilimanjaro (349) na Mwanza (330) na mkoa wenye shule za sekondari chache zaidi ni Katavi (62), ikifuatiwa na Rukwa (97) na Songwe (130). Kwa upande wa Tanzania Zanzibar, mkoa wenye shule nyingi za sekondari ni Mjini Magharibi (84) na mkoa wenye shule za sekondari chache zaidi ni Kaskazini Unguja (39). Kwa Tanzania Bara, shule nyingi za msingi zipo katika mikoa ya Tanga (1,083), Mwanza (1,038) na Kagera (1,026) na mikoa yenye shule za msingi chache ni Katavi (266), Rukwa (394) na Songwe (496). Kwa Tanzania Zanzibar, mkoa wa Mjini Magharibi una shule nyingi za msingi ikilinganishwa na mikoa mingine.

Jedwali Na. 10.3: Idadi ya Shule kwa Mikoa

Mkoa	Shule za Msingi	Shule za Sekondari	Jumla
Tanzania	**19,769**	**5,857**	**25,626**
Tanzania Bara	**19,266**	**5,592**	**24,858**
Dodoma	827	233	1,060
Arusha	833	269	1,102
Kilimanjaro	999	349	1,348
Tanga	1,083	298	1,381
Morogoro	996	281	1,277
Pwani	713	219	932
Dar es Salaam	838	350	1,188
Lindi	530	133	663
Mtwara	692	165	857
Ruvuma	829	217	1,046
Iringa	544	191	735
Mbeya	807	266	1,073
Singida	630	167	797
Tabora	875	212	1,087
Rukwa	394	97	491
Kigoma	701	219	920
Shinyanga	671	172	843
Kagera	1026	287	1,313
Mwanza	1038	330	1,368
Mara	908	266	1,174
Manyara	692	183	875
Njombe	544	139	683
Katavi	266	62	328
Simiyu	592	167	759
Geita	742	190	932
Songwe	496	130	626
Tanzania Zanzibar	**503**	**265**	**768**
Kaskazini Unguja	67	39	106
Kusini Unguja	72	45	117
Mjini Magharibi	226	84	310
Kaskazini Pemba	67	46	113
Kusini Pemba	71	51	122

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu: Sensa ya Watu na Makazi, Agosti 2022

Matokeo ya Sensa na Mwelekeo wa Kisera

236. Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 imetoa takwimu za msingi za idadi ya watu na makazi ambazo ni muhimu katika uandaaji na uhuishaji wa sera, upangaji, ufuatiliaji na tathmini ya mipango ya maendeleo ya kisekta, kitaifa, kikanda na kimataifa. Hata hivyo, ni vyema ikaeleweka kuwa mchanganuo wa watu kiumri haumaanishi kuwa watu wote katika kundi husika wana tabia zinazofanana. Mathalan, kundi la miaka 65 na

zaidi haina maana kwamba wote ni wategemezi au kundi la miaka 15 hadi 64 siyo wote ni nguvukazi bali lina wanafunzi na watu wasiokuwa na ajira ambao wanaweza kuitwa wategemezi. Baadhi ya masuala muhimu yaliyobainika katika matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 ni kama ifuatavyo:

i. Idadi ya watu nchini imeongezeka na kufikia watu milioni 61.7

Ongezeko la idadi ya watu linasababisha kuongezeka kwa mahitaji ya huduma za kijamii kama vile elimu, afya, miundombinu pamoja na urekebishaji wa maeneo ya kiutawala, ukuaji wa miji na umiliki wa ardhi. Serikali kwa kushirikiana na wadau mbalimbali itaendelea kuboresha upatikanaji wa huduma za msingi za wananchi ikiwemo upatikanaji wa afya na elimu bora na kufungua fursa za ajira ili rasilimali watu hii itumike kikamilifu kwenye shughuli za kiuchumi na kuimarisha kipato na uwezo wao wa kumudu mahitaji ya bidhaa na huduma.

ii. Wastani wa kasi ya ongezeko la idadi ya watu kwa mwaka umefikia asilimia 3.2

Kasi ya ongezeko la idadi ya watu ikisimamiwa vizuri itawezesha kutumiwa kwa nguvukazi katika uzalishaji wa bidhaa na huduma na kuongeza pato la kila mtu. Kwa upande mwingine, kasi ya ongezeko la idadi ya watu inaweza kusababisha kuongezeka kwa ukosefu wa ajira, rasilimali kutokidhi mahitaji ya huduma za msingi za kijamii, kuongezeka kwa mfumuko wa bei na uharibifu wa mazingira kutokana na shughuli za kibinadamu. Katika kukabiliana na athari zitokanazo na kasi ya ongezeko la idadi ya watu, Serikali itaendelea kuchukua hatua mbalimbali ikiwemo: kuendelea kuboresha upatikanaji wa huduma za jamii katika ngazi zote; kuendelea kupanga mipango bora ya matumizi ya ardhi kwa maeneo ya mijini na vijijini ili kuhakikisha maeneo yaliyotengwa yanatumika ipasavyo; kuhamasisha matumizi ya nishati mbadala; na kutekeleza sera za kibajeti na fedha zinazolenga kuwa na utulivu wa viashiria vya uchumi jumla.

iii. Watoto wa chini ya miaka 18

Takribani asilimia 49 ya watu wote nchini ni watoto wenye chini ya miaka 18. Idadi kubwa ya watu walio chini ya miaka 18 inaashiria uwepo wa kiwango kikubwa cha utegemezi. Kwa mujibu wa Sheria ya Mtoto, Sura ya 13 na Sheria ya Ajira na Mahusiano Kazini, Sura ya 366 mtu mwenye umri chini ya miaka 18 hujulikana kama mtoto na hivyo, kutokukidhi vigezo vya kuajiriwa. Hii inaashiria uhitaji mkubwa wa rasilimali fedha kwa ajili ya kugharamia huduma mbalimbali za kijamii kwa kundi hilo kwa sasa. Katika kipindi cha muda wa kati na mrefu, kundi hili linatarijiwa kuingia katika soko la ajira na hivyo, kuongeza mahitaji ya ajira nchini. Ili kuendana na mahitaji ya kundi hili, Serikali itaendelea kuboresha upatikanaji wa huduma za jamii katika ngazi zote pamoja na kuweka mazingira wezeshi ya biashara kwa ajili ya kuvutia uwekezaji wa sekta binafsi utakaotoa fursa za ajira kwa kundi hili pale ambapo wataingia katika soko la ajira. Aidha,

Serikali itaendelea kuweka kipaumbele katika elimu ya kati (poly-technic studies) kwa ajili ya kujenga ujuzi/stadi kwa vijana ili waweze kujiajiri.

iv. Idadi ya watu katika maeneo ya mijini imefikia asilimia 34.9

Idadi ya watu wanaoishi maeneo ya mijini imeongezeka kutokana na watu kuhamia kwa wingi mijini kufuatia upatikanaji wa fursa za ajira na biashara, huduma za kijamii pamoja na kukua kwa miji. Ongezeko hilo linaweza kuchochea shughuli za kiuchumi na kijamii, upatikanaji wa masoko ya bidhaa na huduma zinazozalishwa pamoja na kuongeza mapato ya Serikali. Kwa upande mwingine, ongezeko la idadi ya watu mijini linaweza kusababisha kuharibika kwa miundombinu mbalimbali ikiwemo barabara, maji, umeme na uharibifu wa mazingira; na kudumaza shughuli za kiuchumi na kijamii katika maeneo ya vijijini kutokana na kuhama kwa nguvukazi. Katika kukabiliana na hali hiyo, Serikali itaendelea kuboresha miundombinu wezeshi katika maeneo ya vijijini itakayowezesha kukua kwa shughuli za kiuchumi, kuzalisha fursa za ajira na hivyo kupunguza kuhama kwa nguvukazi katika maeneo ya vijijini. Aidha, Serikali itaendelea kupanga mipango bora ya matumizi ya ardhi kwa maeneo ya mijini na vijijini ili kupunguza migogoro ya ardhi na kuhakikisha maeneo yaliyotengwa yanatumika ilivyokusudiwa.

v. Kuvutia Uwekezaji

Sensa ya Majengo imeonesha kuwa bado kuna uhitaji wa majengo nchini kwa ajili ya shughuli mbalimbali za kiuchumi na kijamii. Hivyo, Serikali itaendelea kuweka mazingira wezeshi kwa ajili ya kuvutia uwekezaji katika uzalishaji wa vifaa vya ujenzi ili kupunguza gharama ya vifaa hivyo; kutekeleza mpango wa makazi ya gharama nafuu; na kuhamasisha uboreshaji wa makazi pamoja na utoaji wa mikopo ya nyumba.

vi. Kuboresha huduma za Afya

Kuendelea kuongezeka kwa idadi ya watu nchini kunaashiria kuongezeka kwa mahitaji ya huduma bora za afya ikiwemo vituo vya kutolea huduma za afya na watoa huduma. Hivyo, Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma za afya kupitia ujenzi wa vituo vya kutolea huduma za afya sambamba na kuongeza idadi ya watoa huduma katika vituo hivyo. Hii itawezesha nchi kuwa na jamii yenye afya njema inayoweza kushiriki katika shughuli za kiuchumi na kijamii kwa ufanisi.

vii. Kuboresha huduma za Elimu

Kuendelea kuongezeka kwa idadi ya watu nchini kunaashiria kuongezeka kwa mahitaji ya miundombinu ya elimu ikiwemo shule na walimu katika ngazi zote za elimu. Ili kuendana na mahitaji hayo, Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa elimu kupitia ujenzi wa shule sambamba na kuongeza idadi ya walimu katika ngazi zote za kutolea elimu kwa lengo la kujenga jamii yenye ujuzi ambayo itaweza kuajiriwa kwa urahisi pamoja na kuongeza uzalishaji nchini.

Hitimisho

237. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi yametoa taswira ya uhalisia uliopo katika viashiria mbalimbali vikiwemo vya huduma za jamii, majengo na idadi ya watu. Takwimu zinaonesha kuwa kasi ya ukuaji wa idadi ya watu ni kubwa ambayo ni wastani wa asilimia 3.2 na kwamba Tanzania ni nchi ya tano (5) kwa idadi kubwa ya watu barani Afrika na nchi ya pili (2) katika ukanda wa Afrika Mashariki. Idadi hii kubwa ikitumika ipasavyo inaweza kuwa chanzo cha soko la bidhaa na huduma zinazozalishwa lakini wakati huo huo unahitajika umakini wa kuhakikisha kuwa idadi kubwa ya watu haileti athari hasi katika Taifa/uchumi. Sera, mikakati na mipango ya kitaifa itajielekeza katika kutumia ipasavyo taarifa hizi kwa maendeleo ya Taifa.

Jedwali 32: IDADI YA WATU KWA JINSI, IDADI YA KAYA NA WASTANI WA IDADI YA WATU KWA KAYA KWA MIKOA MWAKA 2022

Mkoa	Idadi ya Watu			Uwiano Kijinsi	Idadi ya Kaya	Wastani wa Idadi ya Watu kwa Kaya
	Jumla	Wanaume	Wanawake			
Tanzania	**61,741,120**	**30,053,130**	**31,687,990**	**95**	**14,297,184**	**4.3**
Tanzania Bara	**59,851,347**	**29,137,638**	**30,713,709**	**95**	**13,916,924**	**4.3**
Dodoma	3,085,625	1,512,760	1,572,865	97	757,821	4.1
Arusha	2,356,255	1,125,616	1,230,639	92	615,182	3.8
Kilimanjaro	1,861,934	907,636	954,298	96	497,850	3.7
Tanga	2,615,597	1,275,665	1,339,932	96	635,514	4.1
Morogoro	3,197,104	1,579,869	1,617,235	98	829,888	3.9
Pwani	2,024,947	998,616	1,026,331	98	542,919	3.7
Dar es Salaam	5,383,728	2,600,018	2,783,710	94	1,550,066	3.5
Lindi	1,194,028	582,120	611,908	96	347,235	3.4
Mtwara	1,634,947	776,782	858,165	91	493,094	3.3
Ruvuma	1,848,794	902,298	946,496	96	466,823	4.0
Iringa	1,192,728	574,313	618,415	93	321,889	3.7
Mbeya	2,343,754	1,123,828	1,219,926	93	630,102	3.7
Singida	2,008,058	995,703	1,012,355	99	395,855	5.1
Tabora	3,391,679	1,661,171	1,730,508	96	598,659	5.7
Rukwa	1,540,519	743,119	797,400	94	330,023	4.7
Kigoma	2,470,967	1,186,833	1,284,134	93	479,109	5.2
Shinyanga	2,241,299	1,102,879	1,138,420	97	423,373	5.3
Kagera	2,989,299	1,459,280	1,530,019	96	702,412	4.3
Mwanza	3,699,872	1,802,183	1,897,689	95	751,631	4.9
Mara	2,372,015	1,139,511	1,232,504	93	470,883	5.0
Manyara	1,892,502	954,879	937,623	102	403,468	4.7
Njombe	889,946	420,533	469,413	90	246,503	3.6
Katavi	1,152,958	569,902	583,056	98	215,981	5.3
Simiyu	2,140,497	1,034,681	1,105,816	94	317,963	6.7
Geita	2,977,608	1,463,764	1,513,844	97	561,942	5.3
Songwe	1,344,687	643,679	701,008	92	330,739	4.1
Tanzania Zanzibar	**1,889,773**	**915,492**	**974,281**	**94**	**380,260**	**5.0**
Kaskazini Unguja	257,290	126,341	130,949	97	54,810	4.7
Kusini Unguja	195,873	98,367	97,506	101	47,010	4.2
Mjini Magharibi	893,169	427,927	465,242	92	182,079	4.9
Kaskazini Pemba	272,091	131,484	140,607	94	48,575	5.6
Kusini Pemba	271,350	131,373	139,977	94	47,786	5.7

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 33: IDADI YA WATU KWA KUNDI LA UMRI NA MAKAZI TANZANIA MWAKA 2022

Umri kwa Makundi	Jumla		Vijijini		Mjini	
	Idadi	Asilimia	Idadi	Asilimia	Idadi	Asilimia
Jumla	**61,741,120**	**100.0**	**40,201,425**	**100.0**	**21,539,695**	**100.0**
0 - 4	9,484,170	15.4	6,579,993	16.4	2,904,177	13.5
5 - 9	8,918,580	14.4	6,256,073	15.6	2,662,507	12.4
10 - 14	7,997,239	13.0	5,616,800	14.0	2,380,439	11.1
15 - 19	6,282,391	10.2	4,026,624	10.0	2,255,767	10.5
20 - 24	5,565,953	9.0	3,247,360	8.1	2,318,593	10.8
25 - 29	4,728,149	7.7	2,653,089	6.6	2,075,060	9.6
30 - 34	3,955,937	6.4	2,256,605	5.6	1,699,332	7.9
35 - 39	3,208,340	5.2	1,892,163	4.7	1,316,177	6.1
40 - 44	2,711,507	4.4	1,647,042	4.1	1,064,465	4.9
45 - 59	2,290,045	3.7	1,450,820	3.6	839,225	3.9
50 - 54	1,853,385	3.0	1,222,455	3.0	630,930	2.9
55 - 59	1,253,343	2.0	844,675	2.1	408,668	1.9
60 - 64	1,151,078	1.9	797,592	2.0	353,486	1.6
65 - 69	704,081	1.1	492,640	1.2	211,441	1.0
70 - 74	626,872	1.0	454,019	1.1	172,853	0.8
75 - 79	374,322	0.6	277,695	0.7	96,627	0.4
80 - 84	291,434	0.5	221,286	0.6	70,148	0.3
85+	344,294	0.6	264,494	0.7	79,800	0.4

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 34: IDADI YA WATU KWA KUNDI LA UMRI NA MAKAZI TANZANIA BARA MWAKA 2022

Umri kwa Makundi	Jumla		Vijijini		Mjini	
	Idadi	Asilimia	Idadi	Asilimia	Idadi	Asilimia
Jumla	**59,851,347**	**100.0**	**39,237,927**	**100.0**	**20,613,420**	**100.0**
0 - 4	9,207,431	15.4	6,429,922	16.4	2,777,509	13.5
5 - 9	8,654,737	14.5	6,112,023	15.6	2,542,714	12.3
10 - 14	7,766,213	13.0	5,489,875	14.0	2,276,338	11.0
15 - 19	6,083,497	10.2	3,926,227	10.0	2,157,270	10.5
20 - 24	5,380,202	9.0	3,161,827	8.1	2,218,375	10.8
25 - 29	4,569,998	7.6	2,580,463	6.6	1,989,535	9.7
30 - 34	3,824,896	6.4	2,193,527	5.6	1,631,369	7.9
35 - 39	3,103,523	5.2	1,840,064	4.7	1,263,459	6.1
40 - 44	2,626,935	4.4	1,606,441	4.1	1,020,494	5.0
45 - 59	2,221,497	3.7	1,418,132	3.6	803,365	3.9
50 - 54	1,795,501	3.0	1,194,461	3.0	601,040	2.9
55 - 59	1,210,354	2.0	822,901	2.1	387,453	1.9
60 - 64	1,120,156	1.9	782,100	2.0	338,056	1.6
65 - 69	684,435	1.1	482,088	1.2	202,347	1.0
70 - 74	610,760	1.0	445,367	1.1	165,393	0.8
75 - 79	365,503	0.6	272,576	0.7	92,927	0.5
80 - 84	286,632	0.5	218,617	0.6	68,015	0.3
85+	339,077	0.6	261,316	0.7	77,761	0.4

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 35: IDADI YA WATU KWA KUNDI LA UMRI NA MAKAZI - TANZANIA ZANZIBAR MWAKA 2022

Umri kwa Makundi	Jumla		Vijijini		Mjini	
	Idadi	Asilimia	Idadi	Asilimia	Idadi	Asilimia
Total	**1,889,773**	**100.0**	**963,498**	**100.0**	**926,275**	**100.0**
0 - 4	276,739	14.6	150,071	15.6	126,668	13.7
5 - 9	263,843	14.0	144,050	15.0	119,793	12.9
10 - 14	231,026	12.2	126,925	13.2	104,101	11.2
15 - 19	198,894	10.5	100,397	10.4	98,497	10.6
20 - 24	185,751	9.8	85,533	8.9	100,218	10.8
25 - 29	158,151	8.4	72,626	7.5	85,525	9.2
30 - 34	131,041	6.9	63,078	6.5	67,963	7.3
35 - 39	104,817	5.5	52,099	5.4	52,718	5.7
40 - 44	84,572	4.5	40,601	4.2	43,971	4.7
45 - 59	68,548	3.6	32,688	3.4	35,860	3.9
50 - 54	57,884	3.1	27,994	2.9	29,890	3.2
55 - 59	42,989	2.3	21,774	2.3	21,215	2.3
60 - 64	30,922	1.6	15,492	1.6	15,430	1.7
65 - 69	19,646	1.0	10,552	1.1	9,094	1.0
70 - 74	16,112	0.9	8,652	0.9	7,460	0.8
75 - 79	8,819	0.5	5,119	0.5	3,700	0.4
80 - 84	4,802	0.3	2,669	0.3	2,133	0.2
85+	5,217	0.3	3,178	0.3	2,039	0.2

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

Jedwali Na. 36: MUHTASARI WA MATOKEO YA SENSA YA WATU NA MAKAZI YA MWAKA 2022 KWA UMRI, JINSI NA ENEO

Idadi ya Watu kwa Makundi Maalum ya Umri	Tanzania		Tanzania Bara		Tanzania Zanzibar	
	Jumla	Asilimia	Jumla	Asilimia	Jumla	Asilimia
Idadi ya Watu	**61,741,120**	**100.0**	**59,851,347**	**100.0**	**1,889,773**	**100.0**
Wanaume	30,053,130	48.7	29,137,638	48.7	915,492	48.4
Wanawake	31,687,990	51.3	30,713,709	51.3	974,281	51.6
Watoto (Chini ya Mwaka 1)	**1,967,582**	**3.2**	**1,910,218**	**3.2**	**57,364**	**3.0**
Wanaume	976,251	1.6	947,649	1.6	28,602	1.5
Wanawake	991,331	1.6	962,569	1.6	28,762	1.5
Watoto (Miaka 0-4)	**9,484,171**	**15.4**	**9,207,432**	**15.4**	**276,739**	**14.6**
Wanaume	4,723,359	7.7	4,584,972	7.7	138,387	7.3
Wanawake	4,760,812	7.7	4,622,460	7.7	138,352	7.3
Watoto (Miaka 0–8)	**16,694,763**	**27.0**	**16,204,920**	**27.1**	**489,843**	**25.9**
Wanaume	8,329,725	13.5	8,084,684	13.5	245,041	13.0
Wanawake	8,365,038	13.5	8,120,236	13.6	244,802	13.0
Watoto (Miaka 0–14)	**26,399,988**	**42.8**	**25,628,380**	**42.8**	**771,608**	**40.8**
Wanaume	13,193,149	21.4	12,807,157	21.4	385,992	20.4
Wanawake	13,206,839	21.4	12,821,223	21.4	385,616	20.4
Watoto wenye umri chini ya miaka 18 (Miaka 0–17)	**30,257,196**	**49.0**	**29,365,234**	**49.1**	**891,962**	**47.2**
Wanaume	15,128,975	24.5	14,684,339	24.5	444,636	23.5
Wanawake	15,128,221	24.5	14,680,895	24.5	447,326	23.7
Watu wenye Umri wa Miaka 13–19	**9,361,667**	**15.2**	**9,071,735**	**15.2**	**289,932**	**15.3**
Wanaume	4,639,509	7.5	4,498,315	7.5	141,194	7.5
Wanawake	4,722,158	7.6	4,573,420	7.6	148,738	7.9
Vijana (miaka 15–24)[1]	**11,848,365**	**19.2**	**11,463,718**	**19.2**	**384,647**	**20.4**
Wanaume	5,657,379	9.2	5,474,799	9.1	182,580	9.7
Wanawake	6,190,986	10.0	5,988,919	10.0	202,067	10.7
Vijana (Miaka 15–35)[2]	**21,312,411**	**34.5**	**20,612,566**	**34.4**	**699,845**	**37.0**
Wanaume	10,159,205	16.5	9,827,426	16.4	331,779	17.6
Wanawake	11,153,206	18.1	10,785,140	18.0	368,066	19.5
Idadi ya Watu Wenye Umri wa Kwenda Shule						
Shule ya Msingi (Miaka (6–12)[3]	**11,993,032**	**19.4**	**11,644,753**	**19.5**	**348,279**	**18.4**
Wanaume	5,994,781	9.7	5,820,386	9.7	174,395	9.2
Wanawake	**5,998,251**	**9.7**	**5,824,367**	**9.7**	**173,884**	**9.2**

Jedwali Na. 36 Linaendelea

Idadi ya Watu kwa Makundi Maalum ya Umri	Tanzania		Tanzania Bara		Tanzania Zanzibar	
	Jumla	Asilimia	Jumla	Asilimia	Jumla	Asilimia
Shule ya Msingi (Miaka 7–13)[4]	**11,687,074**	**18.9**	**11,344,097**	**19.0**	**342,977**	**18.1**
Wanaume	5,846,523	9.5	5,674,835	9.5	171,688	9.1
Wanawake	5,840,551	9.5	5,669,262	9.5	171,289	9.0
Shule ya Sekondari (Miaka14-17)[5]	**5,461,655**	**8.8**	**5,295,019**	**8.8**	**166,636**	**8.8**
Wanaume	2,740,448	4.4	2,658,902	4.4	81,546	4.3
Wanawake	2,721,207	4.4	2,636,117	4.4	85,090	4.5
Watu Wenye Umri wa Kufanya Kazi (Miaka 15-64)	**33,000,224**	**53.4**	**31,936,653**	**53.4**	**1,063,571**	**56.3**
Wanaume	15,828,450	25.6	15,323,862	25.6	504,588	26.7
Wanawake	17,171,774	27.8	16,612,791	27.8	558,983	29.6
Wazee (Miaka 60+)	**3,491,983**	**5.7**	**3,406,465**	**5.7**	**85,518**	**4.5**
Wanaume	1,586,759	2.6	1,546,222	2.6	40,537	2.1
Wanawake	1,905,224	3.1	1,860,243	3.1	44,981	2.4
Wazee (Miaka 65+)	**2,340,908**	**3.8**	**2,286,314**	**3.8**	**54,594**	**2.9**
Wanaume	1,031,531	1.7	1,006,619	1.7	24,912	1.3
Wanawake	1,309,377	2.1	1,279,695	2.1	29,682	1.6
Wazee (Miaka 70+)[6]	**1,636,823**	**2.7**	**1,601,875**	**2.7**	**34,948**	**1.8**
Wanaume	701,684	1.1	686,155	1.1	15,529	0.8
Wanawake	935,139	1.5	915,720	1.5	19,419	1.0
Wanawake wenye umri wa kuzaa (Miaka 15-49)	**14,992,288**	**47.3**	**14,501,431**	**47.2**	**490,857**	**50.4**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

1 Tafsiri ya Kimataifa ya Vijana
2 2Tafsiri ya Kitaifa ya Vijana
3 Umri wa Elimu ya Msingi kwa Tanzania Zanzibar
4 Umri wa Elimu ya Msingi kwa Tanzania Bara
5 Umri wa Elimu ya Sekondari (Kidato I-IV)
6 Umri wa Mpango wa Pensheni ya Kijamii; Zanzibar

Jedwali Na. 37: IDADI YA MAJENGO KWA AINA NA MKOA MWAKA 2022

Eneo	Jumla	Ghorofa	Yasiyo ya Ghorofa	Yanaendelea ujenzi
Tanzania	**14,348,372**	**68,724**	**13,540,363**	**739,285**
Tanzania Bara	**13,907,951**	**61,258**	**13,152,298**	**694,395**
Dodoma	836,909	1,461	794,209	41,239
Arusha	553,702	7,180	515,560	30,962
Kilimanjaro	515,091	3,540	486,916	24,635
Tanga	676,397	4,282	638,604	33,511
Morogoro	762,454	1,331	724,320	36,803
Pwani	504,979	1,885	468,005	35,089
Dar es Salaam	913,707	32,219	827,644	53,844
Lindi	341,398	327	326,065	15,006
Mtwara	511,336	507	488,078	22,751
Ruvuma	448,328	408	434,989	12,931
Iringa	357,777	529	339,561	17,687
Mbeya	623,054	1,073	592,896	29,085
Singida	463,353	290	440,541	22,522
Tabora	680,103	400	648,178	31,525
Rukwa	302,368	173	290,707	11,488
Kigoma	458,567	318	444,481	13,768
Shinyanga	421,743	358	398,581	22,804
Kagera	716,458	701	684,987	30,770
Mwanza	868,430	2,481	801,826	64,123
Mara	636,185	510	595,721	39,954
Manyara	430,323	318	406,054	23,951
Njombe	279,349	322	270,529	8,498
Katavi	189,349	70	180,146	9,133
Simiyu	430,378	138	414,145	16,095
Geita	624,100	263	587,719	36,118
Songwe	362,113	174	351,836	10,103
Tanzania Zanzibar	**440,421**	**7,466**	**388,065**	**44,890**
Kaskazini Unguja	74,764	466	66,676	7,622
Kusini Unguja	64,453	850	54,117	9,486
Mjini Magharibi	177,450	5,453	154,249	17,748
Kaskazini Pemba	63,490	222	58,280	4,988
Kusini Pemba	60,264	475	54,743	5,046

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

SEHEMU YA NNE

MAENDELEO KATIKA SEKTA MBALIMBALI

SURA YA 11

KILIMO NA USHIRIKA

UZALISHAJI WA MAZAO YA KILIMO

Mazao ya Chakula

238. Mwaka 2022, uzalishaji wa mazao makuu ya chakula ulikuwa tani 17,147,290 ikilinganishwa na tani 18,665,217 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 8.1. Kupungua kwa uzalishaji wa mazao makuu ya chakula kulichangiwa na uwepo wa mvua za wastani na chini ya wastani katika maeneo mengi ya uzalishaji kutokana na athari za mabadiliko ya tabianchi. Katika kipindi hicho, mahitaji ya chakula yalikuwa tani 15,053,034 ikilinganishwa na tani 14,835,101 mwaka 2021. Kwa kuzingatia uzalishaji wa mazao makuu ya chakula mwaka 2022 na mahitaji, nchi ilikuwa na kiwango cha utoshelevu wa chakula cha asilimia 114.

Jedwali Na. 11.1: Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Chakula kwa Mlinganisho wa Nafaka (Tani '000') Mwaka 2018 - 2022

Zao	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Mahindi	6,273	5,652	6,711	7,039	6,417	-8.8
Mchele	2,220	2,063	3,038	2,688	1,708	-36.5
Ngano	57	63	77	70	62	-11.4
Mtama, Uwele na Ulezi	988	1,117	1,043	1,077	1,046	-2.9
Muhogo	2,791	2,728	2,427	2,486	2,411	-3.0
Maharage na Mikunde	1,823	1,888	1,895	2,236	2,499	11.8
Ndizi	1,132	1,135	1,358	1,443	1,290	-10.6
Viazi (Vitamu na mviringo)	1,608	1,644	1,647	1,626	1,715	5.5
Jumla	**16,892**	**16,290**	**18,197**	**18,665**	**17,148**	**-8.1**

Chanzo: Wizara ya Kilimo

Miundombinu ya Hifadhi ya Chakula

239. Mwaka 2022, Serikali kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula - NFRA ilijenga vihenge 12 (vihenge 6 vilijengwa Mkoa wa Rukwa na vihenge 6 Mkoa wa Katavi) vyenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 20,000 za nafaka ikilinganishwa na ghala na vihenge vyenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 50,000 za nafaka vilivyojengwa katika mikoa ya Manyara, Rukwa na Katavi mwaka 2021. Ujenzi wa vihenge hivyo uliongeza uwezo wa Wakala wa kuhifadhi nafaka kwa asilimia 6.6 na kufikia tani 321,000 mwaka 2022 kutoka tani 301,000 mwaka 2021. Aidha, katika kipindi hicho, Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko - CPB ilijenga ghala kwenye kinu cha kukoboa mpunga kilichopo Mkuyuni Mwanza lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 za nafaka.

240. Mwaka 2022, Serikali kupitia Mradi wa Kudhibiti Sumukuvu - TANIPAC ilijenga ghala sita (6) zenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 8,500 za nafaka ikilinganishwa na ghala tatu (3) zilizojengwa mwaka 2021. Ghala hizo zilijengwa katika Halmashauri ya Chemba - Dodoma yenye uwezo wa kuhifadhi tani 1,500, Bukombe - Geita (tani 1,500), Nanyumbu - Mtwara (tani 1,500), Buchosa - Mwanza (tani 1,500), Itilima - Simiyu (tani 1,500) na Nzega - Tabora (tani 1,000). Aidha, ukarabati wa ghala tatu (3) zilizopo Halmashauri za Madaba (Lilondo B na Gumbiro) na Songea (Litisha) ulikamilika.

Mazao ya Biashara

241. Uzalishaji wa mazao makuu ya biashara uliongezeka kwa asilimia 8.3 na kufikia tani 973,436 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 898,967 mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao ya pamba, pareto, tumbaku, korosho, mkonge na sukari. Uzalishaji wa pamba uliongezeka kutokana na upatikanaji wa pembejeo na huduma za ugani kwa wakulima. Aidha, uzalishaji wa tumbaku uliongezeka kutokana na kuongezeka kwa kampuni kubwa nne (4) za kununua tumbaku pamoja na kiwanda cha tumbaku cha Mkwawa Leaf Tobacco Limited kilichopo Morogoro kuanza kufanya kazi tena. Kwa upande mwingine, uzalishaji wa zao la chai ulipungua kutokana na uwepo wa mvua chini ya wastani kwenye maeneo ya uzalishaji na kupanda kwa bei ya mbolea katika msimu wa kilimo wa mwaka 2021/22 kulikosababisha matumizi madogo ya mbolea. Vile vile, uzalishaji wa kahawa ulipungua kutokana na kuwepo kwa mvua juu ya wastani katika maeneo ya uzalishaji pamoja na matumizi madogo ya mbolea.

Jedwali Na. 11.2: Uzalishaji wa Mazao ya Biashara (Tani) Mwaka 2018 - 2022

Aina ya Zao	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Badiliko (Asilimia)**
Pamba	222,039	348,910	348,958	122,836	144,792	17.9
Kahawa	45,245	68,147	60,651	73,027	66,837	-8.5
Chai	34,010	37,193	28,715	27,510	24,825	-9.8
Pareto	2,400	2,014	2,510	2,412	2,694	11.7
Tumbaku	50,522	70,824	37,546	58,508	70,699	20.8
Korosho	313,826	225,053	232,681	210,786	240,158	13.9
Mkonge	40,635	33,271	36,379	36,170	44,151	22.1
Sukari	303,752	359,219	311,358	367,718	379,280	3.1
Jumla	**1,012,429**	**1,144,631**	**1,058,798**	**898,967**	**973,436**	**8.3**

Chanzo: Wizara ya Kilimo

Mazao ya Bustani

242. Mwaka 2022, uzalishaji wa mazao ya bustani uliongezeka kwa asilimia 5.7 na kufikia tani 7,723,116 ikilinganishwa na tani 7,304,723 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilichangiwa na kuimarika kwa huduma za ugani, matumizi bora ya pembejeo za kilimo hususan mbegu bora na mbolea, matumizi ya teknolojia bora za kilimo ikiwemo kitalu

nyumba, umwagiliaji kwa njia ya matone na uboreshaji wa miundombinu ya uhifadhi na usafirishaji. Katika kipindi hicho, Serikali kwa kushirikiana na wadau wa mazao ya bustani ilikamilisha maandalizi ya Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Mazao ya Bustani wa Mwaka 2021 - 2031 na Mpango Kazi wake wenye lengo la kuvutia uwekezaji na kuendeleza mazao ya bustani. Aidha, Serikali ilifungua fursa za masoko ya mazao ya bustani katika nchi za Umoja wa Ulaya, Falme za Kiarabu, Asia na Afrika Kusini.

Jedwali Na. 11.3: Uzalishaji wa Mazao ya Bustani (Tani) Mwaka 2018 - 2022

Zao	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Matunda	3,703,124	4,576,948	5,582,117	5,199,312	5,407,284	4.0
Mboga	1,595,489	1,926,927	1,852,676	2,011,684	2,212,852	10.0
Maua	12,622	13,240	1,710	1,338	1,351	1.0
Viungo	22,062	80,748	123,507	92,389	101,628	10.0
Jumla	**5,333,297**	**6,597,863**	**7,560,010**	**7,304,723**	**7,723,116**	**5.7**

Chanzo: Wizara ya Kilimo

Mazao ya Mbegu za mafuta

243. Mwaka 2022, uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta zinazojumuisha alizeti, karanga, ufuta, chikichi na soya ulikuwa tani 1,507,565 ikilinganishwa na tani 1,713,178 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 12. Upungufu huo ulitokana na mabadiliko ya tabianchi yaliyosababisha baadhi ya maeneo ya uzalishaji kuchelewa kupata mvua au kutokupata mvua za vuli.

Jedwali Na. 11.4. Uzalishaji wa Mazao ya Mafuta (Tani) Mwaka 2018 - 2022

Zao	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Alizeti	543,261	561,297	649,437.30	478,900	425,653	-11.1
Karanga	370,356	376,520	631,465.30	895,219	936,799	4.6
Ufuta	133,704	227,821	228,919.80	236,162	79,170	-66.5
Chikichi	40,500	42,176	42,386.90	58,791	60,790	3.4
Soya	21,321	22,953	31,460	44,106	5,152	-88.3
Jumla	**1,109,142**	**1,230,767**	**1,583,669**	**1,713,178**	**1,507,565**	**-12.0**

Chanzo: Wizara ya Kilimo

Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo

244. Mwaka 2022, upatikanaji wa mbegu bora ulikuwa tani 54,221.8 ikilinganishwa na tani 76,725.5 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 29.3. Upungufu huo ulichangiwa na uwepo wa mvua za wastani na chini ya wastani katika maeneo ya uzalishaji wa mbegu kutokana na mabadiliko ya tabianchi. Katika kipindi hicho, tani 11,709 za mbegu bora zilizalishwa katika mashamba ya Wakala wa Mbegu za Kilimo - ASA (tani 3,173 zilizalishwa na ASA na tani 7,536 zilizalishwa na sekta binafsi) ikilinganishwa na tani 8,843 (ASA tani 3,033 na sekta binafsi tani 5,810) zilizozalishwa

mwaka 2021. Katika kuimarisha upatikanaji wa mbegu bora, ASA iliongeza eneo la uzalishaji lenye ukubwa wa hekta 1,639.6 na hivyo kuwa na jumla ya hekta 12,493 mwaka 2022 ikilinganishwa na hekta 10,853.4 mwaka 2021. Mashamba hayo yapo katika maeneo ya Msimba - Kilosa Morogoro (hekta 815), Mwele - Mkinga Tanga (hekta 305), Bugaga - Kasulu Kigoma (hekta 30.8), Kilimi - Nzega Tabora (hekta 300), Namtumbo Mtwara (hekta 88.8) na Msungura - Chalinze Pwani (hekta 100).

245. Mwaka 2021/22, upatikanaji wa mbolea ulikuwa tani 560,551 ikilinganishwa na tani 766,023 mwaka 2020/21 sawa na upungufu wa asilimia 26.8. Upungufu huo ulisababishwa na kuendelea kupanda kwa bei ya mbolea katika soko la dunia kutokana na vita inayoendelea nchini Ukraine iliyochangia kupungua kwa uzalishaji wa mbolea.

Jedwali Na. 11.5: Upatikanaji Mbolea (Tani) Mwaka 2018/19 - 2021/22

Mwaka	**2018/19**	**2019/20**	**2020/21**	**2021/22**
Makadirio ya mahitaji	514,138	586,604	718,051	698,260
Upatikanaji				
Bakaa	-	168,397	219,206	117,900
Uzalishaji ndani ya nchi	28,318	33,873	42,695	62,724
Kiasi kilichonunuliwa kutoka nje	514,725	524,972	504,122	379,927
Jumla ya upatikanaji	**543,043**	**727,242**	**766,023**	**560,551**
Kiasi kilichouzwa nje ya nchi	96,370	145,367	171,254	98,055
Matumizi ya ndani ya nchi	364,968	457,855	476,870	363,599

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti wa Mbolea Tanzania

246. Mwaka 2021/22, wastani wa bei ya mbolea ya kukuzia (UREA) katika soko la dunia ulikuwa dola za Marekani 570 kwa tani ikilinganishwa na wastani wa dola za Marekani 310 kwa tani mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 84. Aidha, wastani wa bei ya mbolea ya kupandia (DAP) katika soko la dunia ulikuwa dola za Marekani 806 kwa tani mwaka 2021/22 ikilinganishwa na dola za Marekani 410 kwa tani mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 96. Kupanda kwa bei ya mbolea katika soko la dunia kulisababisha bei ya mbolea katika soko la ndani kuendelea kuongezeka. Mathalani, wastani wa bei ya mbolea ya UREA kwa mkulima ulikuwa shilingi 101,577 kwa kilogramu 50 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na wastani wa shilingi 53,624 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 89.4. Vile vile, wastani wa bei ya mbolea ya DAP ulikuwa shilingi 107,385 kwa kilogramu 50 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na wastani wa shilingi 67,274 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 59.6. Katika jitihada za kupunguza makali ya bei kwa mlaji wa mwisho na kuongeza tija katika uzalishaji, Serikali ilianza kutoa ruzuku ya mbolea Mwezi Julai 2022 ambapo wastani wa bei kwa mkulima ilikuwa shilingi 75,000 kwa mfuko wa kilogramu 50.

247. Mwaka 2022, Mfuko wa Pembejeo za Kilimo - AGITF ulitoa mikopo 56 yenye thamani ya shilingi milioni 2,048.4 ikilinganishwa na mikopo 44 yenye thamani ya

shilingi milioni 1,643.8 mwaka 2021, sawa na ongezeko la thamani la asilimia 24.6. Hii ilitokana na kuongezeka kwa shughuli za uzalishaji wa kilimo. Mikopo iliyotolewa ilijumuisha: ununuzi wa matrekta makubwa 11 yenye thamani ya shilingi milioni 517.5; ununuzi wa matrekta ya mkono matano (5) yenye thamani ya shilingi milioni 84.4; mikopo 12 ya pembejeo za kilimo yenye thamani ya shilingi milioni 445.0; mikopo mitano (5) ya ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji yenye thamani ya shilingi milioni 214.7; mkopo mmoja (1) wa ununuzi wa mashine ya kusindika wenye thamani ya shilingi milioni 10.0; mikopo minne (4) ya ujenzi wa miundombinu ya ufugaji yenye thamani ya shilingi milioni 150.6; na mikopo 18 ya shughuli za shamba yenye thamani ya shilingi milioni 626.3. Katika kipindi hicho, shilingi milioni 3,210.7 zilirejeshwa ikiwa ni asilimia 53.2 ya lengo la marejesho ya shilingi milioni 6,031.1 ikilinganishwa na marejesho ya shilingi milioni 4,476.6 sawa na asilimia 72.1 ya lengo la shilingi milioni 6,207.9 mwaka 2021.

Mwenendo wa Bei na Masoko ya Mazao

248. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuimarisha mifumo ya uuzaji na ununuzi wa mazao ya kilimo ikiwemo soko la bidhaa, stakabadhi za ghala, minada na kilimo cha mkataba. Katika kipindi hicho, mazao ya kahawa na kakao yaliuzwa kupitia mifumo ya minada na soko la bidhaa na mazao ya korosho na mbaazi yaliuzwa kupitia mfumo wa stakabadhi za ghala. Aidha, mazao ya mahindi na mchele yaliuzwa kupitia mfumo wa soko huria na mfumo wa kilimo cha mkataba ulitumika kwenye mazao ya chai, tumbaku, alizeti, pamba na kahawa. Mifumo hiyo ilichangia kuimarika kwa bei ya baadhi ya mazao ya kilimo katika soko la ndani. Kwa upande mwingine, Serikali ilifungua soko la zao la parachichi katika nchi ya China na soko la korosho zilizobanguliwa katika nchi ya Marekani.

249. Mwaka 2022, bei ya kahawa aina ya robusta katika soko la ndani iliongezeka kwa asilimia 32.1 na kufikia shilingi 1,850 kwa kilogramu ikilinganishwa na shilingi 1,400 kwa kilogramu mwaka 2021. Bei ya pamba iliongezeka kwa asilimia 28.6 na kufikia shilingi 1,800 kwa kilogramu mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi 1,400 kwa kilogramu mwaka 2021. Kwa upande mwingine, wastani wa bei ya mahindi kwa gunia la kilogramu 100 uliongezeka kwa asilimia 74.1 na kufikia shilingi 83,200 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi 47,800 mwaka 2021. Aidha, wastani wa bei ya mchele kwa gunia la kilogramu 100 iliongezeka kwa asilimia 51.8 na kufikia shilingi 216,800 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi 142,800 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya mazao hayo ndani na nje ya nchi.

Jedwali Na. 11.6: Wastani wa bei za Jumla za Mazao Makuu ya Chakula katika Soko la Ndani (Shilingi/ Kilogramu 100) Mwaka 2018 - 2022

Zao	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Mahindi	44,300	64,400	63,200	47,800	83,200	74.1
Mchele	168,600	169,200	159,500	142,800	216,800	51.8
Mtama	84,400	86,400	107,600	99,200	123,600	24.6
Ulezi	140,500	132,900	129,500	151,800	169,500	11.7
Ngano	118,500	124,300	123,400	124,900	182,100	45.8
Maharage	163,500	169,000	197,400	176,100	215,100	22.1
Viazi mviringo	77,300	72,800	75,600	68,000	82,000	20.6

Chanzo: Wizara ya Viwanda na Biashara

Huduma za Ugani katika Uzalishaji wa Mazao

250. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuimarisha huduma za ugani kwa kutoa ushauri wa kitaalamu kuhusu masuala ya kilimo kwa wakulima kupitia mfumo wa M-Kilimo. Katika kipindi hicho, maafisa ugani 9,985 (kilimo, mifugo na uvuvi) na wakulima 7,269,103 walisajiliwa katika mfumo huo ikilinganishwa na maafisa ugani 7,049 na wakulima 5,570,351 waliosajiliwa mwaka 2021.

251. Mwaka 2022, Serikali ilitoa mafunzo rejea kuhusu kanuni bora za uzalishaji mazao ya alizeti, soya, ufuta na pamba kwa maafisa ugani 2,486 katika mikoa ya Dodoma, Singida, Manyara, Iringa, rukwa, Mbeya na Songwe. Aidha, maafisa ugani 258 na wakulima 870 walipata mafunzo kuhusu uanzishaji wa mashamba ya mfano na mashamba darasa katika mikoa ya Dodoma, Singida na Simiyu. Kutokana na mafunzo hayo, mashamba ya mfano 606 (mashamba ya alizeti 353 na mashamba ya pamba 253) na mashamba darasa 758 (mashamba ya alizeti 441 na mashamba ya pamba 317) yalianzishwa.

252. Mwaka 2022, Serikali ilinunua na kusambaza kwa maafisa ugani pikipiki 7,000, vishikwambi 384 na visanduku vya kifundi 3,500 kwa lengo la kufikisha kwa haraka huduma za ugani kwa wakulima ikilinganishwa na vishikwambi 60 vilivyosambazwa kwa maafisa kilimo mwaka 2021. Aidha, Serikali ilinunua vifaa 143 kwa ajili ya kupima afya ya udongo kwenye mashamba ya wakulima.

Utafiti

253. Mwaka 2022, Taasisi ya Utafiti wa Kilimo - TARI iligundua aina 10 za mbegu bora ikilinganishwa na aina tano (5) za mbegu zilizogunduliwa mwaka 2021. Kati ya hizo, aina saba (7) zilikuwa mbegu za maharage na aina tatu (3) mbegu za mtama. Katika kipindi hicho, TARI ilizalisha tani 259.9 za mbegu bora za mazao ya nafaka, mikunde na mafuta ikilinganishwa na tani 994.2 zilizozalishwa mwaka 2021. Kati ya hizo, mbegu mama zilikuwa tani 6.6, mbegu za awali tani 178.0, mbegu za msingi tani 29.9 na mbegu

zilizothibitishwa tani 45.4. Aidha, TARI ilizalisha miche/vikonyo 1,482,016 ikilinganishwa na miche/vikonyo 7,998,784 vilivyozalishwa mwaka 2021. Vile vile, TARI ilizalisha pingili takriban 4,000,000 za zao la muhogo na kuzisambaza kwa wakulima katika Mikoa ya Kanda ya Ziwa, Nyanda za Juu Kusini na Pwani.

Mafunzo ya Kilimo

254. Mwaka 2022, wanafunzi 3,115 walidahiliwa katika vyuo 14 vya mafunzo ya kilimo ngazi ya astashahada na stashahada ikilinganishwa na wanafunzi 2,948 waliodahiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.7. Ongezeko hilo lilitokana na Serikali kuendelea na utekelezaji wa mkakati wa kuendeleza vyuo vya mafunzo ya kilimo ikiwemo ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya kufundisha na kujifunzia. Katika kipindi hicho, wakufunzi 14 walipata mafunzo ya muda mrefu katika ngazi ya shahada ya uzamili na shahada ya kwanza kwa lengo la kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu ikilinganishwa na wakufunzi 18 waliopata mafunzo mwaka 2021.

Umwagiliaji

255. Mwaka 2022, eneo la umwagiliaji liliongezeka kwa asilimia 4.6 na kufikia hekta 727,280.6 ikilinganishwa na hekta 695,045 mwaka 2021. Hii inafanya eneo linalotumika kwa kilimo cha umwagiliaji kufikia asilimia 2.5 ya eneo linalofaa kwa kilimo cha umwagiliaji la jumla ya hekta milioni 29.4 ikilinganishwa na asilimia 2.4 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na ujenzi wa skimu za umwagiliaji zinazoendeshwa na sekta binafsi katika mikoa ya Morogoro, Kilimanjaro, Njombe na Iringa. Mazao yanayolimwa katika skimu hizo ni mbogamboga, chai, parachichi, miwa pamoja na uzalishaji wa mbegu. Katika kipindi hicho, vyama vya umwagiliaji vilivyosajiliwa na Tume ya Taifa ya Umwagiliaji vilifikia 410 kutoka vyama 266 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 54.0. Ongezeko hilo lilitokana na jitihada za Tume katika kuendelea kutoa mafunzo na kuhamasisha kuhusu umuhimu wa kujiunga na vyama hivyo. Mafunzo hayo yalitolewa katika mikoa ya Mbeya, Dodoma, Iringa, Ruvuma, Manyara, Mwanza, Kilimanjaro, Morogoro, Tabora, Njombe na Arusha.

MIFUGO

Uzalishaji wa Mifugo na Mazao yake

256. Mwaka 2022, idadi ya mifugo nchini ilikadiriwa kufikia milioni 173.9 ikilinganishwa na mifugo milioni 165.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.8. Mifugo hiyo inajumuisha ng’ombe, mbuzi, kuku, nguruwe na kondoo kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 11.7. Ongezeko la mifugo lilitokana na: jitihada za Serikali na wadau katika kudhibiti magonjwa ya mifugo ikiwemo ujenzi wa majosho, utoaji wa ruzuku kwenye dawa ya kuogeshea mifugo na kuimarisha uzalishaji na usambazaji wa chanjo; uanzishaji wa mashamba darasa ya malisho na kuhamasisha utengaji wa maeneo ya malisho; utoaji wa elimu kuhusu ufugaji wa kibiashara; na kuongezeka kwa mahitaji ya mazao ya mifugo ndani na nje ya nchi.

Jedwali Na. 11.7: Idadi ya Mifugo Mwaka 2018 - 2022 (Milioni)

Aina ya Mifugo	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko Asilimia
Ng'ombe	30.5	32.2	33.9	35.3	36.6	3.7
Mbuzi	18.8	20	24.5	25.6	26.6	3.9
Kondoo	5.3	5.5	8.5	8.8	9.1	3.4
Nguruwe	1.9	2	3.2	3.4	3.7	8.8
Kuku	74.8	79.1	87.7	92.8	97.9	5.5
Jumla	**131.3**	**138.8**	**157.8**	**165.9**	**173.9**	**4.8**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Mifugo)

257. Mwaka 2022, uzalishaji wa nyama ulikuwa tani 769,966.5 ikilinganishwa na tani 738,166 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.3. Aidha, jumla ya mayai milioni 4,949.8 yalizalishwa mwaka 2022 ikilinganishwa na mayai milioni 4,510.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.8. Vile vile, uzalishaji wa maziwa uliongezeka kwa asilimia 10.5 na kufikia lita milioni 3,426 mwaka 2022 ikilinganishwa na lita milioni 3,101.4 zilizozalishwa mwaka 2021. Kwa upande mwingine, lita milioni 77.6 za maziwa zilisindikwa ikilinganishwa na lita milioni 75.9 zilizosindikwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 2.2. Ongezeko hilo lilitokana na: utoaji elimu ya ufugaji bora wa kibiashara wa ng'ombe wa maziwa; kuongezeka kwa idadi ya vyama vya ushirika wa wafugaji wa ng'ombe wa maziwa; kuongezeka kwa viwanda vya maziwa kutoka viwanda 105 mwaka 2021 hadi viwanda 111 mwaka 2022; na kuongezeka kwa vituo vya kukusanyia maziwa kutoka 221 mwaka 2021 hadi vituo 238 mwaka 2022.

Jedwali Na. 11.8: Uzalishaji wa Mazao ya Mifugo Mwaka 2018 - 2022

Aina ya Zao	2018	2019	2020	2021	2022
Uzalishaji Maziwa (Lita 000")					
Ng'ombe wa Asili	1,608,099	1,874,923	2,101,789	2,170,461	2,287,887
Ng'ombe wa Kisasa	792,044	803,538	900,766	930,923	1,138,331
Jumla	**2,400,134**	**2,678,461**	**3,002,555**	**3,101,384**	**3,426,218**
Uzalishaji Nyama (Tani)					
Ng'ombe	471,692	506,798	486,736	508,355	526,351
Mbuzi na kondoo	92,999	110,563	95,964	102,137	107,791
Nguruwe	37,191	23,140	38,377	41,468	44,420
Kuku	78,110	41,000	80,601	86,206	91,404
Jumla	**679,992**	**681,501**	**701,678**	**738,166**	**769,966**
Uzalishaji Mayai ('000')					
Mayai	3,156,692	3,575,621	4,051,179	4,510,345	4,949,772

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Mifugo)

258. Mwaka 2022, jumla ya tani 53,256 za vipande vya ngozi zilizalishwa ikilinganishwa na tani 51,113 zilizozalishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.2. Hii ilitokana na kuendelea kutolewa kwa mafunzo kuhusu mbinu bora za kuchuna ngozi na matumizi ya visu maalum vya kuchunia ngozi.

Jedwali Na. 11.9: Uzalishaji wa Ngozi Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Ng’ozi za Ng’ombe (tani)	Ng’ozi za Mbuzi na Kondoo (tani)	Jumla (tani)
2018	13,905	23,176	37,081
2019	14,449	24,503	38,952
2020	14,510	24,648	39,158
2021	20,340	30,773	51,113
2022	21,180	32,076	53,256

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Mifugo)

Biashara ya Mifugo na Mazao yake

259. Mwaka 2022, ng’ombe 2,194,937, mbuzi 1,879,623, na kondoo 201,610 wenye jumla ya thamani ya shilingi bilioni 1,741.0 waliuzwa katika soko la ndani ikilinganishwa na ng’ombe 1,843,904, mbuzi 2,081,233, kondoo 360,745 na punda 191,656 wenye jumla ya thamani ya shilingi bilioni 1,531.0 waliouzwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la thamani kwa asilimia 13.7. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya mifugo katika viwanda vya kuchakata na kusindika nyama kwenda nje ya nchi pamoja na jitihada za Serikali katika kuimarisha miundombinu ya minada ya mifugo. Katika kipindi hicho, idadi ya mifugo hai iliyouzwa nje ya nchi ilikuwa ng’ombe 23,356, mbuzi na kondoo 39,951 wenye thamani ya shilingi bilioni 62.4 ikilinganishwa na ng’ombe 24,014, mbuzi na kondoo 106,099 wenye thamani ya shilingi bilioni 46.6 mwaka 2021, sawa na ongezeko la thamani kwa asilimia 33.9. Ongezeko la thamani ya mauzo ya mifugo nje ya nchi lilitokana na jitihada za Serikali katika kuboresha minada na biashara za mipakani pamoja na kuongezeka kwa mahitaji hususan katika nchi za Kenya, Comoro na Zambia.

Jedwali Na. 11.10: Mwenendo wa Biashara ya Mifugo na Mazao ya Mifugo

Soko la ndani

Mwaka	Ng'ombe	Kondoo	Mbuzi	Punda	Jumla	Thamani (Shilingi Bilioni)
2018	1,614,321	1,340,222	315,636	*	3,270,179	**2,360**
2019	1,427,212	122,390	1,062,324	*	2,611,926	**947.4**
2020	1,023,200	205,161	987,867	*	2,216,228	**865**
2021	1,843,904	360,745	2,081,233	191,656	4,477,538	**1,531**
2022	2,194,937	201,610	1,879,623	*	4,276,170	1,741

Soko la nje

Mwaka	Ng'ombe	Kondoo na Mbuzi	Jumla	Thamani (Shilingi Bilioni)
2018	1,910	2,94	4,858	2.7
2019	11,670	44,79	56,460	22.9
2020	3,574	49,18	52,758	1.9
2021	24,014	106,09	130,113	46.6
2022	23,356	39,95	63,307	62.4

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi
*Haikuuzwa

260. Mwaka 2022, jumla ya tani 10,416.0 za nyama zenye thamani ya shilingi bilioni 98.9 (dola za Marekani milioni 42.5) ziliuzwa nje ya nchi ikilinganishwa na tani 1,774.3 za nyama zenye thamani ya shilingi bilioni 9.9 (dola za Marekani milioni 4.3) zilizouzwa nje ya nchi mwaka 2021. Kati ya kiasi hicho, nyama ya ng'ombe ilikuwa tani 1,765.7, nyama ya mbuzi tani 5,978.9, nyama ya kondoo tani 2,358.9, nyama ya kuku tani 7.6, nyama ya punda tani 300 na nyama ya nguruwe tani 4.9. Kuongezeka kwa mauzo ya nyama nje kulitokana na kuboreshwa kwa mazingira ya biashara na uwekezaji ikiwemo marekebisho ya tozo katika thamani ya mzigo wa nyama ya ng'ombe, mbuzi na kondoo inayouzwa nje pamoja na kufunguliwa kwa masoko kati ya Tanzania na nchi za Hong Kong, Vietnam, Kuwait, Qatar, Umoja wa Falme za Kiarabu (Dubai), Oman, Jordan, Bahrain na Comoro. Kwa upande mwingine, jumla ya tani 7,472 za vipande vya ngozi ya ng'ombe, mbuzi na kondoo zenye thamani ya shilingi bilioni 10.05 ziliuzwa nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 7,371 zenye thamani ya shilingi bilioni 8.7 zilizouzwa nje mwaka 2021.

Jedwali Na. 11.11: Uuzaji wa Ngozi Nje ya Nchi Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Ng'ozi za Ng'ombe (tani)	Ng'ozi za Mbuzi na Kondoo (tani)	Jumla (tani)
2018	3,975	3,330	7,305
2019	2,951	166	3,117
2020	3,020	161	3,181
2021	7,251	120	7,371
2022	6,691	781	7,472

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Mifugo)

Uzalishaji wa Chanjo za Mifugo

261. Mwaka 2022, Wakala ya Maabara ya Veterinari Tanzania ulizalisha dozi milioni 66.6 za chanjo na kusambazwa katika halmashauri zote nchini ikilinganishwa na dozi milioni 65.1 za chanjo zilizozalishwa na kusambazwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 2.3. Kati ya chanjo hizo, dozi 64,673,900 zilikuwa dhidi ya ugonjwa wa mdondo, dozi 357,600 (kimeta), dozi 107,300 (chambavu), dozi 1,054,600 (mapafu ya ng'ombe), dozi 5,250 (ugonjwa wa kutupa mimba), dozi 115,800 (mapafu ya mbuzi), na dozi 280,100 (kimeta na chambavu). Ongezeko la uzalishaji wa chanjo lilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya chanjo kufuatia juhudi za Serikali katika kutoa elimu kuhusu umuhimu wa chanjo kwa mifugo na kusimamia zoezi la uchanjaji katika halmashauri pamoja na ununuzi wa mashine na vifaa katika kiwanda cha kuzalisha chanjo cha Kibaha.

Uzalishaji wa Malisho na Utengenezaji wa Vyakula vya Mifugo

262. Mwaka 2022, mbegu bora za malisho zenye uzito wa kilogramu 4,481.9 zilizalishwa katika mashamba ya Serikali ikilinganishwa na kilogramu 3,874.5 zilizozalishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 15.7. Hii ilitokana na Serikali kuendelea kuimarisha mashamba ya kuzalisha malisho na mbegu za malisho kwa kuweka mashine na zana

muhimu katika mashamba hayo. Aidha, uzalishaji wa hei katika mashamba ya Serikali ulikuwa marobota 51,181 mwaka 2022 ikilinganishwa na marobota 81,188 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 37.0. Hii ilitokana na uwepo wa mvua chini ya wastani ulioathiri uzalishaji wa majani. Kwa upande mwingine, tani 1,380,000 za vyakula vya mifugo zilizalishwa na sekta binafsi mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 1,200,000 zilizozalishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 15. Ongezeko hilo lilitokana na Serikali kuendelea kuhamasisha uwekezaji katika ujenzi wa viwanda vya kusindika vyakula vya mifugo pamoja na kuongezeka kwa mahitaji ya vyakula kwa wazalishaji wa kuku nchini.

263. Mwaka 2022, kulikuwa na jumla ya viwanda 199 vya kutengeneza vyakula vya mifugo ikilinganishwa na viwanda 154 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 29.2. Ongezeko hilo lilitokana na jitihada za Serikali za kuendelea kuboresha mazingira ya uwekezaji. Aidha, Serikali ilikagua na kusajili maeneo 198 ya kuzalisha vyakula vya mifugo, maeneo 321 ya kuuzia vyakula vya mifugo na maeneo 60 ya kuhifadhi vyakula vya mifugo mwaka 2022 ikilinganishwa na maeneo 45 ya kuzalisha vyakula vya mifugo, maeneo 78 ya kuuzia vyakula vya mifugo na maeneo 18 ya kuhifadhi vyakula vya mifugo yaliyokaguliwa na kusajiliwa mwaka 2021. Ongezeko la maeneo yaliyosajiliwa na kukaguliwa lilitokana na juhudi za Serikali za kuhakikisha upatikanaji wa vyakula vya mifugo vyenye ubora na viwango stahiki pamoja na utoaji wa mafunzo rejea kwa wakaguzi wa udhibiti ubora wa vyakula vya mifugo na maeneo ya malisho.

Mafunzo ya Mifugo

264. Mwaka 2022, Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo ilidahili wanafunzi 4,136 katika ngazi ya astashahada na stashahada ikilinganishwa na wanafunzi 3,972 waliodahiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.1. Ongezeko hilo lilitokana na Serikali kuendelea kukarabati na kujenga vyumba vya madarasa katika kampasi za Tengeru, Temeke, Buhuri, Mpwapwa na Morogoro. Katika kipindi hicho, Wakala ilitoa mafunzo kwa wafugaji 2,816 kuhusu mbinu bora za uzalishaji wa mifugo na malisho ikilinganishwa na wafugaji 2,356 waliopata mafunzo mwaka 2021.

Utafiti wa Mifugo

265. Mwaka 2022, Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania ilifanya tafiti 70 za uzalishaji wa mifugo ikilinganishwa na tafiti 58 zilizofanyika mwaka 2021. Tafiti hizo ziliwezesha uzalishaji wa ng’ombe chotara wa nyama na maziwa 109 na mbuzi chotara 221 mwaka 2022 ikilinganishwa na ng’ombe chotara 217 na mbuzi chotara 84 waliozalishwa mwaka 2021. Aidha, ng’ombe chotara wa nyama na maziwa 142 walisambazwa katika wilaya za Bagamoyo, Dodoma, Mkuranga, Kilosa, Morogoro, Kilindi, Chamwino, Kibiti, Kisarawe, Chalinze, Nyamagana, Ilemela na Tanga ikilinganishwa na ng’ombe chotara 113 waliosambazwa mwaka 2021. Vile vile, mbuzi bora 70 kwa ajili ya mbegu walisambazwa katika mikoa ya Pwani, Dodoma, Kilimanjaro, Morogoro, Tanga na Mbeya

ikilinganishwa na mbuzi bora 131 waliosambazwa mwaka 2021. Kwa upande mwingine, Taasisi ya Utafiti wa Mifugo ilisambaza kuku chotara aina ya Kuroiler 340 na kuku aina ya Sasso 2,300 katika Halmashauri za Mtama, Mpwapwa, Mtwara, Mbeya, Songwe, Siha na Ruangwa mwaka 2022 ikilinganishwa na kuku chotara 16,076 aina ya Kuroiler na kuku 648 aina ya Sasso waliosambazwa mwaka 2021.

266. Mwaka 2022, Taasisi ya Utafiti wa Mifugo iliboresha kanzidata ya ng'ombe wa maziwa ambapo ng'ombe 201,775 na wafugaji 34,000 walisajiliwa kidigitali na kuwezesha wafugaji kupata mafunzo na mrejesho wa matukio ya mitamba kupitia ujumbe mfupi wa simu ya kiganjani.

267. Mwaka 2022, Taasisi ya Utafiti wa Mifugo ilizalisha na kusambaza kilogramu 4,000.1 za mbegu bora za malisho ikilinganishwa na kilogramu 2,200.0 za mbegu zilizozalishwa na kusambazwa mwaka 2021. Ongezeko la uzalishaji wa mbegu za malisho lilitokana na uboreshaji wa mitambo na ununuzi wa vifaa shamba. Mbegu hizo zilisambazwa katika mikoa ya Manyara, Arusha, Tanga, Morogoro, Dodoma, Dar es Salaam, Mbeya, Kagera, Songwe, Mwanza, Kigoma, Musoma na Pwani.

Huduma za Ugani katika Mifugo

268. Mwaka 2022, Serikali ilitoa mafunzo rejea ya ufugaji bora kwa maafisa ugani 580 ikilinganishwa na maafisa ugani 1,231 waliopata mafunzo mwaka 2021. Kati ya hao, maafisa ugani 39 walitoka sekta binafsi na maafisa 541 kutoka Mamlaka za Serikali za Mitaa. Aidha, maafisa ugani 3,018 na wafugaji 2,149 walisajiliwa katika mfumo wa M - Kilimo ili kuwezesha mawasiliano kwa njia ya mtandao kati ya wafugaji na maafisa ugani katika utatuzi wa changamoto za ufugaji. Vile vile, Serikali iligawa pikipiki 300 kwa maafisa ugani katika halmashauri 141 kwa lengo la kuboresha utoaji wa huduma za ugani.

UVUVI

Usimamizi wa Rasilimali za Uvuvi

269. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kusimamia na kudhibiti rasilimali za uvuvi kupitia ulinzi na usimamizi shirikishi wa rasilimali za uvuvi uliowezesha kukamatwa kwa vifaa na zana mbalimbali zinazotumika katika uvuvi haramu. Vifaa na zana zilizokamatwa ni pamoja na: kamba za kokoro zenye urefu wa mita 290,133; nyavu za makila zisizoruhusiwa 2,988; nyavu za timba 11,284; kokoro 2,268; mitumbwi 380; nyavu za dagaa 443; injini 70 za boti; boti 60; nyavu aina ya gonga moja (1); kasia mbili (2); vyandarua 42; na kipe moja (1). Aidha, samaki wachanga kilogramu 5,458; samaki wazazi kilogramu 640; kaa wachanga kilogramu 30; na simbi kilogramu 9,850 walikamatwa. Vile vile, watuhumiwa 1,552 wa uvuvi haramu na uharibifu wa mazingira walikamatwa na kulipa faini ya jumla ya shilingi milioni 531.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na watuhumiwa 1,239 waliokamatwa na kulipa faini ya shilingi 637.4 mwaka 2021.

Ukuzaji Viumbe Maji

270. Mwaka 2022, wakuzaji viumbe maji walikuwa 31,998 ikilinganishwa na wakuzaji viumbe maji 30,064 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.4. Aidha, mabwawa ya kufugia samaki yalikuwa 31,407 mwaka 2022 ikilinganishwa na mabwawa 30,032 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.6. Vile vile, vizimba vya kuzalishia samaki katika maziwa na malambo viliongezeka kwa asilimia 64.9 na kufikia vizimba 780 ikilinganishwa na vizimba 473 mwaka 2021. Kati ya hivyo, vizimba 653 vilikuwa katika Ziwa Victoria, vizimba vitatu (3) Ziwa Tanganyika na vizimba 124 katika malambo na mabwawa makubwa.

271. Mwaka 2022, vifaranga vya samaki 29,295,638 vyenye thamani ya shilingi bilioni 2.9 vilizalishwa ikilinganishwa na vifaranga 27,120,320 vyenye thamani ya shilingi bilioni 2.7 vilivyozalishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la uzalishaji kwa asilimia 8.0. Kati ya hivyo, vifaranga 2,352,350 vilizalishwa katika vituo vitotoleshi vya Serikali na vifaranga 26,943,288 katika vituo vya sekta binafsi. Katika kipindi hicho, tani 2,156.1 za chakula cha samaki zilitumika ikilinganishwa na tani 1,182.5 mwaka 2021. Kati ya hizo, tani 540.6 zilizalishwa nchini na tani 1,615.5 ziliagizwa kutoka nje ya nchi.

Jedwali Na. 11.12: Idadi ya Wakuzaji Viumbe Maji, Mabwawa, Vizimba na Vifaranga Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Idadi ya Wakuzaji Viumbe Maji	Idadi ya Mabwawa ya Samaki	Idadi ya Vizimba	Idadi ya Vifaranga
2018	22,598	24,302	315	15,119,757
2019	26,474	26,445	408	21,173,226
2020	28,009	27,979	431	21,676,187
2021	30,064	30,032	473	27,120,320
2022	31,998	31,407	780	29,295,638

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

272. Mwaka 2022, uzalishaji wa samaki (sato na kambale) ulikuwa tani 25,286.46 zenye thamani ya shilingi bilioni 177.0 ikilinganishwa na tani 20,258 zenye thamani ya shilingi bilioni 162.0 mwaka 2021, sawa na ongezeko la uzalishaji la asilimia 24.8. Aidha, uzalishaji wa mwani ulikuwa tani 3,514.8 zenye thamani ya shilingi bilioni 3.7 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 2,438 zenye thamani ya shilingi milioni 2,400 mwaka 2021. Vile vile, uzalishaji wa kambamiti ulikuwa tani 74.9 zenye thamani ya shilingi bilioni 1.8 ikilinganishwa na tani 97.0 zenye thamani ya shilingi bilioni 1.9 mwaka 2021. Ongezeko la uzalishaji viumbe maji lilitokana na uhamasishaji wa matumizi ya mbinu bora za ukuzaji viumbe maji na uboreshaji wa mazingira ya uwekezaji na biashara ikiwemo msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani na Ushuru wa Forodha kwenye uagizaji wa zana na pembejeo za ukuzaji viumbe maji.

Jedwali Na. 11.13: Mwenendo wa Uzalishaji katika Ukuzaji Viumbe Maji Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Samaki - Sato na Kambale (Tani)	Samaki - Mwatiko (Tani)	Mwani (Tani)	Kambamiti (Tani)	Kambakoche (Tani)	Kaa (Kg)	Jongoo Bahari (Kg)	Lulu (Vipande)
2018	14,800.0		1329.7	371.7	-	162	-	180
2019	18,073.6		1449	336.0	-	-	-	550
2020	18,716.6		1410	73.6	-	-	-	164
2021	20,258.0		2438	97.0	-	410	115	360
2022	25,286.5	6	3514.8	74.85	30	1,144	370	164

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

Uvunaji wa Samaki

273. Mwaka 2022, tani 471,512 za samaki zenye thamani ya shilingi bilioni 3,159.1 zilivunwa ikilinganishwa na tani 477,018 zenye thamani ya shilingi bilioni 2,775.8 zilizovunwa mwaka 2021. Kati ya hizo, tani 404,639 zilivunwa katika maji baridi na tani 66,873 zilivunwa katika maji chumvi. Kupungua kwa uvunaji wa samaki kulitokana na kuongezeka kwa vitendo vya uvuvi haramu na mabadiliko ya tabianchi.

Jedwali Na. 11.14: Mwenendo wa Uvunaji wa Samaki (Tani)

Mwaka	Maji baridi	Maji chumvi	Jumla
2018	323,120	53,231	376,351
2019	409,333	60,977	470,309
2020	409,828	63,764	473,592
2021	414,104	62,914	477,018
2022	404,639	66,873	471,512

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

Udhibiti wa Ubora na Usalama wa Mazao ya Uvuvi

274. Mwaka 2022, Serikali ilifanya kaguzi 7,321 ili kuhakiki ubora na usalama wa mazao ya uvuvi katika viwanda 32 vikubwa na vya kati vya kuchakata samaki, mialo 124, masoko manne (4), maghala 90 na vyombo 1,007 vya kusafirisha mazao ya uvuvi ikilinganishwa na kaguzi 7,685 mwaka 2021. Aidha, vibali 5,194 vilitolewa kwa wafanyabiashara wa ndani kwa ajili ya uuzaji wa tani 45,725.3 za mazao ya uvuvi katika masoko ya ndani ikilinganishwa na vibali 5,705 vilivyotolewa kwa uuzaji wa tani 48,261.1 mwaka 2021. Vile vile, vyeti 4,260 vya afya vilitolewa kwa wafanyabiashara kwa ajili ya uuzaji wa tani 37,235.9 za mazao ya uvuvi nje ya nchi ikilinganishwa na vyeti 4,874 vilivyotolewa kwa uuzaji wa tani 42,302.0 mwaka 2021.

275. Mwaka 2022, Maabara ya Taifa ya Uvuvi ilifanya uchunguzi wa kimaabara wa vimelea na kemikali katika sampuli 4,023 ili kulinda afya za walaji wa samaki na mazao ya uvuvi katika soko la ndani na nje ya nchi ikilinganishwa na sampuli 3,509 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 14.6. Sampuli hizo zinajumuisha samaki na mazao ya

uvuvi, maji na vyakula kutoka katika viwanda vya kuchakata samaki na wafanyabiashara wadogo. Kati ya sampuli zilizofanyiwa uchunguzi, sampuli 3,524 sawa na asilimia 87.6 zilikidhi viwango vya ubora vinavyokubalika kimataifa.

Mwenendo wa Uuzaji na Uingizaji wa Mazao ya Uvuvi Nje ya Nchi

276. Mwaka 2022, tani 37,235.9 za mazao ya uvuvi na samaki hai wa mapambo 208,744 wenye thamani ya shilingi bilioni 457.04 waliuzwa nje ya nchi ikilinganishwa na tani 42,302.0 za mazao ya uvuvi na samaki hai wa mapambo 181,268 wenye thamani ya shilingi bilioni 414.2 waliouzwa mwaka 2021. Kiasi kilichouzwa nje kilipungua kutokana na kupungua kwa uvunaji wa samaki. Katika kipindi hicho, mapato ya mrabaha yaliyotokana na mauzo ya mazao ya uvuvi na samaki hai wa mapambo nje ya nchi yalikuwa shilingi bilioni 16.6 ikilinganishwa na shilingi bilioni 18.4 mwaka 2021. Mauzo hayo yalijumuisha tani 447.5 za mabondo zenye thamani ya shilingi bilioni 147.7 zilizouzwa nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 371.8 za mabondo zenye thamani ya shilingi bilioni 101.3 mwaka 2021. Aidha, mapato ya mrabaha yalitokana na mauzo ya mabondo nje ya nchi yalikuwa shilingi bilioni 2.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na mrabaha wa shilingi bilioni 2.2 mwaka 2021. Kuongezeka kwa mabondo yaliouzwa nje kulitokana na kuimarika kwa soko katika nchi ya China na Hong Kong pamoja na kuongezeka kwa bei ya mabondo.

277. Mwaka 2022, tani 8.3 za samaki zenye thamani ya shilingi milioni 268.4 ziliingizwa nchini ikilinganishwa na tani 4.0 zenye thamani ya shilingi milioni 168.6 mwaka 2021. Ongezeko la uagizaji wa samaki lilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya samaki nchini hususan katika hoteli za kitalii na kupungua kwa uzalishaji wa samaki ndani ya nchi. Aidha, mapato ya mrabaha yaliyotokana na uagizaji wa samaki yalikuwa shilingi milioni 47.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na mapato ya shilingi milioni 23.6 mwaka 2021.

Uwekezaji katika Sekta ya Uvuvi

278. Hadi Desemba 2022, kulikuwa na viwanda vikubwa vya samaki 19 na viwanda vidogo 29 ikilinganishwa na viwanda vikubwa 18 na vidogo 34 mwaka 2021. Idadi ya viwanda ilipungua kufuatia kufungwa kwa baadhi ya viwanda kutokana na mitaji midogo, teknolojia kutokidhi mahitaji na upungufu wa malighafi. Aidha, kulikuwa na viwanda vya kati vya kutengeneza nyavu vitano (5), viwanda vya kutengeneza boti vitatu (3) na maghala ya kuhifadhia mazao ya uvuvi 90 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021.

279. Mwaka 2022, Serikali kupitia Kitengo cha Hifadhi ya Bahari na Maeneo Tengefu - MPRU iliendelea kusimamia shughuli za uhifadhi kwenye maeneo ya bahari ili kuvutia utalii na uwekezaji wa hoteli za kiikolojia. Katika kipindi hicho, wageni 38,168 walitembelea maeneo ya hifadhi za bahari ikilinganishwa na wageni 34,610 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 10.3. Aidha, mapato ya shilingi milioni 1,504.7 yalikusanywa na MPRU kutokana na wageni waliotembelea maeneo ya hifadhi za bahari

mwaka 2022 ikilinganishwa na mapato ya shilingi milioni 1,339.6 yaliyokusanywa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 12.3. Ongezeko la wageni na mapato lilitokana na mikakati ya Serikali ya kuongeza idadi ya watalii, hususan kupitia programu maalum ya Tanzania the Royal Tour, uhamasishaji wa utalii wa ndani, uwepo wa amani na utulivu nchini pamoja na usimamizi wa rasilimali za bahari kama matumbawe, nyasi bahari, samaki na wanyama wa baharini.

Mafunzo ya Uvuvi

280. Mwaka 2022, Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi - FETA ilidahili wanafunzi 1,227 ikilinganishwa na wanafunzi 1,401 waliodahiliwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 12.4. Katika kipindi hicho, wavuvi na wakuzaji viumbe maji 19,722 walipatiwa mafunzo ikilinganishwa na wavuvi na wakuzaji viumbe maji 16,733 waliopatiwa mafunzo mwaka 2021. Mafunzo hayo yalihusu usimamizi wa rasilimali za uvuvi, mbinu bora za ufugaji samaki, uanzishaji na uendeshaji wa vyama vya ushirika na udhibiti wa magonjwa. Aidha, wadau 60,504 walipata elimu kuhusu sekta ya uvuvi na teknolojia mbalimbali katika maonesho ya Nanenane, Sabasaba, Siku ya Chakula Duniani na Siku ya Mvuvi Duniani ikilinganishwa na wadau 47,731 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 26.8.

MAENDELEO YA USHIRIKA

281. Mwaka 2022, vyama vya ushirika vilikuwa 8,394 ikilinganishwa na vyama 9,809 mwaka 2021 sawa na upungufu wa asilimia 14.4. Kati ya hivyo, vyama vya masoko ya mazao vilikuwa 4,381, vyama vya akiba na mikopo 3,062, vyama vikuu 50, vyama vya miradi ya pamoja 43 na vyama vya aina nyingine 858. Kupungua kwa idadi ya vyama kulitokana na uhakiki wa vyama kwenye daftari la usajili ambapo pamoja na mambo mengine ilibainika kuwa baadhi ya vyama havikukidhi vigezo vya kanuni za huduma ndogo za fedha. Aidha, idadi ya wanachama katika vyama vya ushirika iliongezeka kwa asilimia 20 na kufikia wanachama 8,358,326 mwaka 2022 kutoka wanachama 6,965,272 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, vyama vya akiba na mikopo vilikuwa na hisa na akiba za jumla ya shilingi bilioni 1,648.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na hisa na akiba za shilingi bilioni 898 mwaka 2021.

282. Mwaka 2022, viwanda vidogo, vya kati na vikubwa vya kuchakata mazao vinavyomilikiwa na vyama vya ushirika vilikuwa 205 ikilinganishwa na viwanda 461 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 55.5. Hii ilitokana na zoezi la uhakiki wa viwanda vinavyomilikiwa na vyama vya ushirika ambapo pamoja na mambo mengine lilibaini kuwa baadhi havikidhi vigezo vya kuwa viwanda.

283. Mwaka 2022, Tume ya Maendeleo ya Ushirika iliwajengea uwezo wanachama 213,508 kuhusu haki na wajibu, ujasiriamali, na uendeshaji wa shughuli za kilimo. Aidha,

viongozi 19,221 wa vyama vya ushirika na watendaji 3,181 walipata mafunzo kuhusu usimamizi na uendeshaji wa vyama vya ushirika.

284. Mwaka 2022, Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika - COASCO lilikagua hesabu za vyama vya ushirika 6,005 ikilinganishwa na vyama 6,013 vilivyokaguliwa mwaka 2021. Kati ya vyama vilivyokaguliwa, vyama 339 sawa na asilimia 5.6 vilipata hati safi, vyama 2,393 (asilimia 39.9) vilipata hati yenye shaka, vyama 1,198 (asilimia 20) vilipata hati isiyoridhisha na vyama 2,075 (asilimia 34.6) vilipata hati mbaya.

Jedwali Na. 38: UZALISHAJI WA MIWA NA SUKARI NCHINI

Msimu[1]	Miwa				Sukari		
	Wakulima		Jumla (000 Tani)	Bei[2] (Sh./Tani)	Iliyozalishwa Tani	iliyotumika[3]	
	Umma (000 Tani)	Binafsi (000 Tani)				Jumla Tani	Kilo kwakila mtu[4]
2001/02	1,134	389	1,523	14,700	164,498	142,398	10.1
2003/04	1,672	670	2,342	16,800	223,839	290,711	10.9
2004/05	1,594	752	2,346	20,568	229,617	328,005	10.9
2005/06	1,545	956	2,501	22,383	263,317	343,292	12.0
2006/07	1,430	611	2,041	29,000	192,095	366,708	12.0
2007/08	1,967	799	2,766	32,767	265,434	382,518	13.0
2008/09	2,056	693	2,749	32,771	279,850	396,113	13.4
2009/10	1,972	598	2,570	42,046	263,461	398,070	13.7
2010/11	2,357	661	3,018	43,865	304,135	410,259	12.0
2011/12	2,036	680	2,716	48,833	262,879	439,307	12.0
2012/13	2,242	711	2,953	52,167	296,698	468,000	12.0
2013/14	2,198	602	2,800	50,500	294,300	434,782	12.0
2014/15	2,466	697	3,163	51,333	304,007	511,680	12.0
2015/16	2,270	569	2,839	59,707	293,075	525,784	12.0
2016/17	2,504	557	3,061	72,667	324,930	456,000	12.8
2017/18	2,550	626	3,175	72,667	303,752	515,004	13.5
2018/19	2,792	797	3,589	72,667	359,219	524,772	13.5
2019/20	2,659	728	3,387	77,333	311,358	372,787	12.8
2020/21	2,985	1,092	4,014	79,000	367,718	-	12.0
2021/22	2,697	1,060	3,757	77,500	379,280	-	12.0
Badiliko (%) 2020/21-2021/22	-9.65	-2.93	-6.40	-1.90	3.14		0.00
Ongezeko (%) 2005/06-2021/22	93.2	14.2	60.5	…	39.6		18.8

Chanzo: Bodi ya Sukari Tanzania
1 Msimu ni Kati ya Julai na Juni
2 Bei ya Mimea ni ile iliyo na asilimia 10 za Sucrose
3 Ni pamoja na Sukari iliyopelekwa Zanzibar
4 Ni kwa Tanzania bara
* Sukari yote huzalishwa na wakulima/mashirika binafsi
- sukari yote iliyozalishwa imetumika Tanzania Bara
… Ongezeko/Badiliko limezidi 100

Jedwali Na. 39: KAHAWA ILIYONUNULIWA NA MAUZO NCHINI

Msimu[1]	Iliyonunuliwa (Tani)				Bei (Shilingi/kilo)			Mauzo nchini[+]	
	Arabica		Robusta	Jumla	Arabica		Robusta	Kiasi	Thamani
	Laini	Ngumu			Laini	Ngumu	Maganda	(Tani)	(shilingi '000)
2007/08	26,330	1,588	15,606	43,524	2,995.0	1,875.0	1,734.0	43,523.0	89,099.3
2008/09	37,207	1,727	29,643	68,577	2,887.0	2,172.0	1,836.0	68,577.0	165,615.6
2009/10	22,217	915	11,467	34,599	3,988.0	2,475.0	1,563.0	34,599.0	108,741.1
2010/11	30,309	2,013	24,348	56,670	4,500.0	1,300.0	1,200.0	56,670.0	264,143.6
2011/12	20,775	941	11,590	33,306	8,144.4	5,436.4	3,276.9	33,306.0	212,292.6
2012/13	33,204	1,655	36,150	71,009	4,850.0	3,600.0	3,200.0	71,009.0	281,781.8
2013/14	28,212	1,115	18,875	48,202	4,314.0	3,272.9	3,074.6	48,202.0	183,708.9
2014/15	26,335	810	18,788	45,933	5,848.0	4,515.0	3,848.5	-	-
2015/16	21,517	460	17,526	39,503	7,249.6	5,943.4	4,092.9	39,503.0	105,760.8
2016/17	27,023	681	19,989	47,693	7,636.0	6,164.0	4,347.0	47,693.0	129,428,710.0
2017/18	36,551	633	11,897	43,193	2,980.0	2,980.0	2,980.0	43,193.3	116,587,271.0
2018/19	30,664	2,068	27,927	66,546	2,210.0	2,210.0	2,210.0	66,546.2	123,185,587.0
2019/20	31,380	883	27,056	59,318	5,472.0	3,815.0	3,180.0	59,318.0	261,088,612.7
2020/21	28,783	2,576	41,668	73,027	6,665.0	3,749.0	3,065.0	73,027.0	329,205,776.6
2021/22	37,414	1,776	27,353	66,523	8,783.4	4,535.0	4,093.8	66,543.0	469,647,017.5
Badiliko (Asilimia) 2020/21-2021/22	30.0	-31.0	-34.4	-8.9	31.8	21.0	33.6	-8.9	42.7

Chanzo: Bodi ya Kahawa Tanzania
+ Kahawa iliyosafishwa
1 Msimu ni kati ya Julai na Juni
2 Ni ya muda
- Takwimu hazikupatikana

Jedwali Na. 40: MAUA YA PARETO YALIYONUNULIWA NA MAUZO YA BIDHAA ZA PARETO NCHINI

Msimu[1]	Maua yaliyonunuliwa (tani)				Mauzo Nchini: Kiasi (tani)			Mauzo Nchini: Thamani (Shilingi '000)		
	Kaskazini	Kusini	Jumla	Bei[2] (Shilingi/kg)	Utomvu (Crude Extract)	Poda	Dawa (Dry Mack)	Utomvu (Crude Extract)	Poda	Dawa (Dry Mack)
2007/08	-	1,470.0	1,470.0	1,050.0	-	-	-	-	-	-
2008/09	-	1,600.0	1,600.0	1,500.0	36.4	105.0	624.0	-	-	-
2009/10	-	1,780.0	1,780.0	1,500.0	57.0	69.0	1,035.0	37,361.0	1,473.0	248.0
2010/11	-	1,786.8	1,786.8	1,500.0	57.2	69.3	69.3	37,503.7	1,478.6	246.9
2011/12	0	5,700.0	5,700.0	1,700.0	82.0	-	750.0	-	204.0	360,919.0
2012/13	0	6,100.0	6,100.0	2,400.0	84.0	-	2,000.0	-	-	462,000.0
2013/14	34	2,691.8	2,726.2	2,000.0	90.0	60.0	830.0	6,900,000.0	160,500.0	233,000.0
2014/15	31	2,255.0	2,286.0	2,500.0	76.0	30.0	430.0	133.6	116,048.0	235,612.7
2015/16	25	1,987.0	2,012.4	2,100.0	59.9	6.0	480.0	9,450,000.0	30,240.0	282,240.0
2016/17	39	2,111.8	2,151.0	2,050.0	53.2	162.0	727.0	6,782,016.0	651,810.0	436,232.0
2017/18	43	2,355.9	2,400.0	2,500.0	16.0	204.0	700.0	13,932,947.0	869,418.1	390,864.0
2018/19	68	2,050.0	2,118.0	3,200.0	-	-	-	144,487.0	844,213.9	409,299.4
2019/20	69	2,441.0	2,510.0	2,500.0	60.0	83.0	137.8	13,600,000.0	420,000.0	353,000.0
2020/21r	33	2,379.0	2,412.0	2,500.0	75.0	109.0	945.0	16,097,877.0	488,807.0	523,494.0
2021/22	50	2,644.0	2,694.0	3,200.0	67.0	156.0	810.0	12,419,041.0	701,605.0	514,409.0
Badiliko (%) 2020/21-2021/22	51.5	11.1	11.7	28.0	-10.7	43.1	-14.3	-22.9	43.5	-1.7

Chanzo: Bodi ya Pareto Tanzania
1 Msimu ni kati ya Julai na Juni
2 Bei ni kwa maua ya daraja la tano
- Takwimu hazikupatikana
* Takwimu hizi hadi December 30 2002, Msimu bado unaendelea

r Takwimu zimeboreshwa mwaka 2022
… Ongezeko limezidi 100%

Jedwali Na. 41: MUHTASARI WA KIASI CHA MAZAO MUHIMU YA BIASHARA YALIYONUNULIWA

(Tani)

Mazao	**2013/14**	**2014/15**	**2015/16**	**2016/17**	**2017/18**	**2018/19**	**2019/20**	**2020/21r**	**2021/22**	**Badiliko % 2020/21 - 2021/22**
Katani	37,805	38,872	41,795	36,533	43,280	33,271	35,341	39,343	45,197	14.9
Kahawa	48,202	45,933	39,503	47,693	43,193	66,546	59,318	73,027	66,543	-8.9
Pamba[1]	245,815	202,312	149,765	132,934	222,790	348,901	348,977	122,836	-	-
Tumbaku	105,803	87,281	60,691	85,861	50,522	72,325	37,546	58,296	60,875	4.4
Pareto	2,726	2,286	2,011	2,151	2,400	2,118	2,510	2,412	2,694	11.7
Chai[2]	148,490	152,485	141,328	120,424	153,048	61,081	129,216	123,793	-	-
Korosho	174,695	197,933	231,864	265,238	313,826	225,116	232,682	210,786	240,158	13.9
Miwa	2,800	3,163	2,839	556,522	625,743	797,016	3,386,928	4,014,062	-	-

Chanzo: Bodi za mazao husika

1 Yenye mbegu

2 Majani mabichi

- Takwimu hazikupatikana

r- takwimu imeboreshwa

Jedwali Na. 42: UZALISHAJI KATIKA SEKTA YA UVUVI MWAKA 2010 - 2022

Mwaka	Maji Baridi				Maji Chumvi				Jumla			
	Idadi ya Vyombo	Idadi ya Wavuvi	Uzito (tani)	Thamani (Shilingi)	Idadi ya Vyombo	Idadi ya Wavuvi	Uzito (tani)	Thamani (Shilingi)	Idadi ya Vyombo	Idadi ya Wavuvi	Uzito (tani)	Thamani (Shilingi)
2010	141,206	47,635	294,474.00	684,844,020.00	36,321	7,664	52,683.40	89,639,934.00	177,527	55,299	347,157.40	774,483,954.00
2011	141,206	47,635	290,473.60	1,031,883,680.90	36,321	7,664	50,592.40	166,954,953.00	177,527	55,299	341,066.00	1,198,838,633.90
2012	146,420	49,321	314,944.00	1,129,349,924.70	36,321	7,664	50,079.40	177,781,799.00	182,741	56,985	365,023.40	1,307,131,723.70
2013	147,020	49,721	315,008.00	1,248,903,393.00	36,321	7,664	52,846.00	195,529,127.00	183,431	57,385	367,854.00	1,444,432,520.00
2014	147,479	49,627	314,061.50	1,287,248,813.00	36,321	7,664	51,912.40	207,649,600.00	183,800	57,291	365,973.90	1,503,574,790.00
2015	147,479	49,627	309,922.00	1,270,856,679.90	36,321	7,664	52,723.00	210,892,897.10	-	57,291	362,645.00	1,481,749,577.00
2016	149,018	49,688	308,771.60	1,274,485,403.60	54,511	9,650	53,823.30	211,891,899.20	203,529	59,338	362,594.90	1,486,377,302.70
2017	149,018	49,688	309,922.10	1,270,856,679.80	54,511	9,650	52,723.20	210,892,897.10	203,529	59,338	362,645.30	1,481,749,577.00
2018	149,018	49,688	323,120.80	1,495,678,680.00	53,035	9,242	53,231.90	248,262,840.00	202,053	58,930	376,352.70	1,743,941,520.00
2019	149,018	49,688	365,104.00	1,715,988,902.70	53,035	9,242	105,205.20	494,464,497.70	202,053	58,930	470,309.20	2,210,453,400.40
2020	149,504	50,116	409,828.30	2,049,141,547.20	53,035	9,242	63,763.90	318,819,664.20	202,539	59,358	473,592.20	2,367,961,211.40
2021	141,769	48,749	414,104.80	2,418,489,585.30	53,035	9,242	62,914.00	357,308,946.00	194,804	57,991	477,018.80	2,775,798,531.30
2022	144,728	49,206	404,639.12	2,711,082,104.00	53,035	9,242	66,873.42	448,051,914.00	197,763	58,448	471,512.54	3,159,134,018.00

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

Jedwali Na. 43: MWENENDO WA UUZAJI WA MAZAO YA UVUVI NJE YA NCHI MWAKA 2011 - 2022

Mwaka	Uzito (Tani)	Samaki wa mapambo	Thamani (Dola za Marekani)	Thamani (Shilingi)	Ushuru (Shilingi)
2011	37,996.40	61,215	152,973,356.80	233,714,590,010.80	6,153,278,023.30
2012	41,394.30	45,550	163,299,365.50	254,901,017,111.30	6,819,926,007.10
2013	38,573.60	44,260	147,659,778.60	234,884,628,955.90	6,117,769,193.70
2014	43,354.40	42,100	188,101,262.00	314,489,903,877.10	7,490,632,355.20
2015	41,059.50	87,630	259,286,762.20	547,228,222,095.50	13,097,411,199.20
2016	39,691.50	65,841	257,257,100.50	526,985,019,569.30	14,302,761,906.90
2017	36,063.20	101,110	182,450,277.80	406,568,122,271.50	10,446,850,538.60
2018	44,939.80	63,978	239,680,014.60	546,993,779,393.00	13,520,367,822.30
2019	45,775.20	136,915	158,657,945.60	376,763,802,642.90	25,567,600,872.60
2020	40,478.00	128,316	169,111,837.10	386,369,197,733.30	21,678,640,820.10
2021	42,302.00	181,268	176,083,787.00	414,232,629,494.00	18,436,276,859.00
2022	37,235.85	208,744	199,810,553.88	457,047,515,491.13	16,557,211,744.97

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

Jedwali Na. 44: MAUZO YA SANGARA NJE YA NCHI MWAKA 2011 - 2022

Mwaka	Uzito (Tani)	Thamani (Dola za Marekani)	Thamani (Shilingi)	Ushuru (Shilingi)
2011	25,426	127,601,694	197,899,741,508	4,299,987,312
2012	28,951	141,189,162	220,149,518,646	4,967,311,025
2013	33,733	124,551,585	197,578,220,799	5,085,642,906
2014	24,473	665,856,773	1,131,575,531,076	4,569,314,170
2015	23,001	250,279,107	528,534,413,019	11,251,591,352
2016	26,045	177,338,054	345,417,803,263	6,964,514,349
2017	26,680	168,554,019	376,572,501,425	7,057,407,121
2018	32,167	179,522,959	409,654,290,065	9,689,153,198
2019	32,609	176,894,903	400,195,293,574	17,622,314,163
2020	24,173	132,369,802	302,303,225,916	13,627,647,551
2021	21,846	143,135,053	337,103,408,189	9,704,591,513
2022	21,647	162,165,160	375,439,047,154	8,917,297,123

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

Jedwali Na. 45: UINGIZAJI WA MAZAO YA UVUVI KUTOKA NJE YA NCHI MWAKA 2012 - 2022

Mwaka	Uzaito (Tani)	Idadi ya Samaki hai	Thamani (CIF Value)		Ushuru (Shilingi)
			Dola za Marekani	Shilingi	
2012	4,885.70		3,512,976.00	5,507,054,266.00	1,681,166,953.00
2013	6,642.40		5,718,245.60	9,027,183,853.10	2,649,611,644.00
2014	6,792.30		6,009,654.90	9,889,823,440.20	2,818,169,085.90
2015	16,743.90		15,338,684.90	32,211,238,339.30	7,247,564,250.00
2016	13,971.70		12,749,582.80	26,774,123,924.70	8,519,807,734.00
2017	22,961.80		25,065,356.00	56,121,332,048.20	12,869,006,181.40
2018	22,752.40		19,571,180.00	44,896,287,034.70	12,929,314,630.90
2019	5.9		50,693.10	116,594,174.30	37,010,742.00
2020	5.3	1,489	49,933.70	114,864,544.50	27,168,209.20
2021	3.9	895	73,018.80	168,617,559.40	23,588,310.60
2022	8.3	-	139,168.01	268,368,369.43	46,953,099.95

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Uvuvi)

SURA YA 12

MALIASILI NA UTALII

Misitu na Nyuki

285. Mwaka 2022, uzalishaji wa asali nchini ulifikia tani 31,695 ikilinganishwa na tani 31,442 mwaka 2021. Kati ya hizo, tani 1,562.9 za asali zenye thamani ya shilingi milioni 15,629.3 ziliuzwa nje ya nchi ikilinganishwa na tani 1,988 zenye thamani ya shilingi milioni 19,878.2 zilizouzwa nje mwaka 2021. Kupungua kwa mauzo ya asali kulitokana na kuyumba kwa soko la asali katika soko la nje. Aidha, kiasi cha nta kilichozalishwa kilifikia tani 1,907 ikilinganishwa na tani 1,901 mwaka 2021. Kati ya hizo, tani 793.5 za nta zenye thamani ya shilingi milioni 11,903.5 ziliuzwa nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 393 za nta zenye thamani ya shilingi milioni 6,490.0 zilizouzwa mwaka 2021. Mauzo ya nta nje ya nchi yaliongezeka kutokana na kupungua kwa maambukizi ya ugonjwa wa UVIKO - 19 kulikosababisha kurejea kwa shughuli za kiuchumi pamoja na uhamasishaji uliofanyika kwa wauzaji wa ndani na nje ulioongeza masoko mapya. Aidha, matumizi ya mfumo wa kielektroniki wa ufuatiliaji wa mazao ya nyuki (Honey Traceability System) yaliongeza ufanisi wa ukusanyaji takwimu. Asali na nta iliyozalishwa nchini iliuzwa zaidi katika nchi za Marekani, Ujerumani, Japan, Poland, Ireland na New Zealand.

Jedwali Na. 12.1: Mauzo ya Mazao ya Nyuki Nje ya Nchi Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Asali		Nta	
	Uzito (Tani)	Thamani (Shilingi)	Uzito (Tani)	Thamani (Shilingi)
2018	1,095.9	9,342,538,000	143	1,287,099,000
2019	607.6	4,860,834,400	179.3	1,437,865,600
2020	2,032.4	13,413,721,200	251	3,865,400,000
2021	1,988	19,878,220,000	393	6,489,999,500
2022	1,562.9	15,629,295,500	793.5	11,903,470,950

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

286. Mwaka 2022, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania uliotesha miche ya miti 30,705,653 ikilinganishwa na miche 31,295,703 iliyooteshwa mwaka 2021. Miche hiyo ilipandwa katika maeneo yaliyovunwa yenye hekta 3,219; maeneo yaliyorudishiwa miti (hekta 5,538); na maeneo ambayo miti haikuota vizuri (hekta 3,496) ikilinganishwa na hekta 3,328, hekta 4,498 na hekta 2,076 mtawalia mwaka 2021. Aidha, mashamba ya miti yenye ukubwa wa hekta 38,357 yalisafishwa ikilinganishwa na hekta 41,527 mwaka 2021. Vile vile, Wakala ilipogoa miti katika mashamba yenye ukubwa wa hekta 9,869 mwaka 2022 ikilinganishwa na mashamba yenye ukubwa wa hekta 10,860 mwaka 2021.

Jedwali Na. 12.2: Uendelezaji wa Mashamba ya Miti Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Idadi ya miche iliyooteshwa	Eneo la mashamba mapya	Mashamba yaliyorudishiwa miti	Eneo lililopandwa michebaada ya miti kuvunwa	Eneo lililorudishiwa miche katika maeneo yasiyoota vizuri	Eneo la mashamba ya miti lililosafishwa	Eneo la mashamba ya miti lililopogolewa	Eneo la mashamba ya miti ambalo miti ilipunguziwa
		(Hekta)						
2018	20,435,500	7,408	3,732	4,927	2,664	36,989	9,019	4,658
2019	21,824,600	4,438	615	1,893	251	18,101	6,244	1,293
2020	20,689,369	56,500	4,543	3,583	3,303	37,469	9,647	3,317
2021	31,295,703	30,000	4,498	3,328	2076	41,527	10,860	4,685
2022	30,705,653	0	5,538	3,219	3,496	38,357	9,869	3,197

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

287. Mwaka 2022, miche 12,473,083 ilioteshwa na kupandwa katika maeneo mengine mbalimbali ikiwemo yaliyoharibiwa kutokana na shughuli za binadamu, misitu ya asili, vyanzo vya maji, makazi na watu binafsi ikilinganishwa na miche 960,000 iliyopandwa katika maeneo hayo mwaka 2021. Kuongezeka kwa idadi ya miche iliyooteshwa na kupandwa kulitokana na utekelezaji wa kampeni ya kuifanya Tanzania kuwa ya kijani. Aidha, mipango ya usimamizi wa hifadhi za misitu 42 iliandaliwa na mipaka ya hifadhi ya misitu yenye urefu wa kilometa 3,444 ilisafishwa na kuwekwa maboya/vigingi 1,295 na mabango 872 ikilinganishwa na kilometa 1,112.0, maboya/vigingi 589 na mabango 204 mwaka 2021. Vile vile, Wakala iliwezesha upandaji miti kwa jamii kwa kugawa miche 11,052,876, viriba kilogramu 293 na mbegu za miti kilogramu 30.

288. Mwaka 2022, Wakala ilikamata na kutaifisha magunia 20,027 ya mkaa, nguzo 18,294, mbao zenye mita za ujazo 34,730, kuni zenye mita za ujazo 161, na magogo yenye mita za ujazo 3,359 pamoja na kushikilia na kutoza faini ya pikipiki 864, baiskeli 1,897, magari 124, majahazi 7 na pikipiki 70 za miguu mitatu za kubebea mizigo.

Wanyamapori

289. Mwaka 2022, doria 623,807 zilifanyika ili kudhibiti ujangili na uvamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa ikilinganishwa na doria 583,694 zilizofanyika mwaka 2021. Kati ya hizo, Shirika la Hifadhi za Taifa lilifanya doria 299,333; Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro doria 37,774; Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori doria 285,980; na Kikosi cha Taifa cha Kupambana dhidi ya Ujangili doria 720. Doria hizo ziliwezesha kukamatwa kwa watuhumiwa 11,140 wa makosa ya ujangili wa wanyamapori na misitu. Katika kipindi hicho, kesi mpya 1,805 zilifunguliwa ikilinganishwa na kesi 3,975 zilizofunguliwa mwaka 2021. Aidha, nyara mbalimbali zilikamatwa katika doria zilizofanyika kama inavyoonekana katika **Jedwali Na. 12.3.**

Jedwali Na. 12.3: Nyara Zilizokamatwa katika Doria Mwaka 2021 - 2022

Aina ya Nyara	Mwaka	
	2021	2022
Meno ya tembo	90	222
Vipande	74	544
Nyamapori (Kilogramu)	1,518	1,023
Nyama kavu (Vipande)	-	170
Kobe hai	849	406
Ngozi (Vipande)	-	4
Magamba ya kakakuona	37	436
Chatu	-	1
Mbao	469	105
Magogo	997	800
Magunia ya mkaa	359	111
Silaha	444	315
Risasi	1,577	1,427
Mitego	2,314	19,263
Magari	11	7
Pikipiki	19	21
Mifugo	-	30,030
Meno ya kiboko	24	-
Kucha za simba	130	-
Meno ya simba	25	-

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

290. Mwaka 2022, mapato yatokanayo na sekta ndogo ya wanyamapori yalikuwa shilingi bilioni 500.5 ikilinganishwa na shilingi bilioni 251.5 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 99.0. Ongezeko hilo lilitokana na juhudi mbalimbali za utangazaji wa vivutio vya utalii ikiwemo Programu Maalum ya Tanzania - *The Royal Tour* pamoja na uboreshwaji wa miundombinu katika maeneo ya hifadhi.

Jedwali Na. 12.4: Mapato Yatokanayo na Sekta Ndogo ya Wanyamapori Mwaka 2018 – 2022

Mwaka	Shirika la Hifadhi za Taifa	Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro	Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori	Jumla
2018	214,486,751,736.0	108,149,417,000.0	20,109,785,000.0	342,745,955,754.0
2019	292,539,502,030.0	147,043,375,161.0	20,864,030,536.0	460,446,909,746.0
2020	85,614,710,442.0	47,862,177,819.0	20,913,213,013.0	154,390,103,294.0
2021	127,028,556,252.0	63,852,180,870.0	60,651,257,787.0	251,531,996,930.0
2022	**293,079,503,086.0**	**144,354,627,647.0**	**63,030,304,315.3**	**500,464,435,048.3**
Mchango (Asilimia)	**58.6**	**28.8**	**12.6**	**99**

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Uwindaji wa Kitalii

291. Mwaka 2022, idadi ya watalii wa nje waliotembelea maeneo ya uwindaji ilikuwa 147,157 ikilinganishwa na watalii 101,930 mwaka 2021. Aidha, mapato yatokanayo na uwindaji wa kitalii yalikuwa shilingi bilioni 63.1 ikilinganishwa na shilingi bilioni 35.7 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 76.8. Ongezeko hilo lilitokana na kushamiri kwa utalii mpya wa picha ambapo watalii 139,967 walifanya utalii mpya wa picha.

Jedwali Na. 12.5: Idadi ya Wawindaji wa Kitalii na Mapato Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Idadi ya Watalii				Mapato (Shilingi milioni)
	Wawindaji	Watazamaji	Watalii wa picha	Jumla	
2018	503	280	-	783	20,109.8
2019	519	483	-	1,002	20,864.0
2020	251	185	-	436	15,590.6
2021	548	101,382	-	101,930	35,726.0
2022	687	503	139,967	141,157	63,030.3

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Utalii

292. Mwaka 2022, watalii 1,454,920 walitembelea nchini ikilinganishwa na watalii 922,692 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 57.7. Ongezeko hilo lilitokana na kupungua kwa maambukizi ya UVIKO - 19, kuzinduliwa kwa Programu Maalum ya Tanzania - *The Royal Tour*, pamoja na uboreshaji wa miundombinu katika maeneo ya hifadhi. Kati ya hao, watalii 697,264 kutoka nje walitembelea Hifadhi za Taifa na waliobaki walitembelea maeneo mengine ya vivutio vya utalii nchini ikilinganishwa na watalii 317,654 waliotembelea Hifadhi za Taifa mwaka 2021. Aidha, watalii wa ndani waliotembelea maeneo mbalimbali ya vivutio vya utalii nchini walikuwa 2,363,260 ikilinganishwa na watalii wa ndani 788,933 waliotembelea vivutio vya utalii nchini mwaka 2021. Kati ya hao, watalii wa ndani waliotembelea Hifadhi za Taifa walikuwa 787,742 mwaka 2022 ikilinganishwa na watalii 518,480 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 51.9. Vile vile, watalii waliotembelea eneo la Hifadhi ya Ngorongoro walikuwa 645,275 mwaka 2022 ikilinganishwa na watalii 326,112 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 97.9. Kati ya hao, watalii 388,853 walitoka nje ya nchi na watalii 256,422 walikuwa wa ndani ikilinganishwa na watalii 160,877 wa nje na watalii 165,235 wa ndani mwaka 2021.

Jedwali Na. 12. 6: Idadi ya Watalii Walioingia Nchini Utalii Mwaka 2015 - 2022

	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Januari	133,795	108,027	132,684	79,116	94,441
Februari	107,835	122,929	137,204	79,730	101,042
Machi	123,256	108,323	66,581	72,285	93,889
Aprili	92,876	95,212	7,105	43,966	79,405
Mei	91,374	80,172	5,529	42,173	89,271
Juni	117,802	121,173	9,671	57,689	117,349
Julai	148,557	156,664	17,136	81,307	166,736
Agosti	157,312	155,734	24,863	87,397	158,049
Septemba	150,953	143,690	29,566	80,733	134,231
Oktoba	120,762	133,014	41,740	92,345	141,517
Novemba	111,859	124,917	61,183	92,939	123,351
Desemba	149,321	160,296	87,605	113,012	155,639
Jumla	**1,505,702**	**1,510,151**	**620,867**	**922,692**	**1,454,920**

Chanzo: Idara ya Uhamiaji na Benki Kuu ya Tanzania

Jedwali Na. 12.7: Idadi ya Watalii Waliotembelea Katika Hifadhi za Taifa na Mapato ya Utalii Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	**Idadi ya Watalii**		**Jumla**	**Mapato (Shilingi Milioni)**
	Nje	**Ndani**		
2018	726,003	442,543	1,168,546	214,486.8
2019	763,276	494,676	1,257,952	292,539.5
2020	218,310	288,867	507,177	85,614.7
2021	317,654	518,480	836,134	127,028.6
2022	697,264	787,742	1,485,006	293,079.5

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Malikale

293. Mwaka 2022, idadi ya wageni waliotembelea vivutio vya malikale iliongezeka kwa asilimia 35.2 kufikia wageni 127,463 ikilinganishwa na wageni 94,278 kwa mwaka 2021. Ongezeko hilo limetokana na uboreshaji wa miundombinu katika vivutio vya malikale. Aidha, mapato yaliyotokana na viingilio vya wageni katika vituo vya malikale yalikuwa shilingi milioni 1,102.9 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi milioni 155.4 mwaka 2021.

Jedwali Na. 12.8: Idadi ya Watalii na Mapato Yatokanayo na Wageni Waliotembelea Vivutio vya Malikale Mwaka 2021 - 2022

Kituo	**Mwaka 2021**		**Mwaka 2022**	
	Wageni	**Mapato Shilingi**	**Wageni**	**Mapato Shilingi**
Magomeni	1,163	1,423,000	531	1,601,668
Kaole	24,765	13,086,080	33,805	64,370,196
Isimila	8,517	21,720,385	10,104	29,627,384
Mji Mkongwe	15,678	12,937,020	17,920	51,056,832
Kalenga	6,693	10,174,020	4,972	8,154,194
Kilwa	5,947	29,066,000	5,729	48,862,750
Olduvai	6,272	178,585,353.6	12,388	799,696,715
Mbozi	4,058	7,972,160	4,800	11,697,726.0
Amboni	13,666	27,971,627	17,044	34,148,326.0
Tongoni	164	295,641	193	464,164.0
Ujiji	4,194	9,296,750	4,664	14,338,354
Kwihara	181	249,800	271	300,000
Kolo	3,578	12,588,890	5,191	23,223,430
Caravan Serai	4,446	7,534,000	5,554	10,388,796
Kunduchi	1,228	1,030,000	4,297	5,008,416
Jumla	**94,278**	**155,345,373**	**127,463**	**1,102,938,951**

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Makumbusho ya Taifa

294. Mwaka 2022, wageni 1,096,120 (wageni wa ndani 1,084,737 na wageni wa nje 11,383) walitembelea Makumbusho ya Taifa ikilinganishwa na wageni 431,396 mwaka 2021. Ongezeko la wageni wa ndani lilitokana na juhudi za Serikali kutangaza vivutio kupitia vyombo vya habari na mitandao ya kijamii. Aidha, mapato yaliyotokana na wageni waliotembelea vivutio vya Makumbusho ya Taifa yalikuwa shilingi milioni 687.6 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi milioni 446.6 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 54.0. Ongezeko hilo lilitokana na juhudi za Serikali kutangaza vivutio vya malikale na maboresho ya maonesho ya kudumu katika vituo vya Mwl. Nyerere, Butiama, Maji Maji - Songea pamoja na Kijiji cha Makumbusho.

Jedwali Na. 12.9: Idadi ya Watalii na Mapato Yatokanayo na Vivutio vya Makumbusho ya Taifa Mwaka 2021 - 2022

Na.	Kituo	2021				2022			
		Idadi ya Watalii			Mapato (Shilingi)	Iadadi ya Watalii			Mapato (Shilingi)
		Nje	Ndani	Jumla		Nje	Ndani	Jumla	
1	Makumbusho na Nyumba ya Utamaduni	3,397	27,113	30,510	200,821,897	6,701	47,818	54,519	335,667,101
2	Kijiji cha Makumbusho	974	6722	7696	140,609,500	2,575	1,009,757	1,012,332	218,480,300
3	Makumbusho ya Azimio la Arusha	95	2793	2888	16,800,250	112	4,971	5,083	13,582,500
4	Makumbusho ya Elimu Viumbe	534	4617	5151	21,650,350	1,903	8,494	10,397	49,574,090
5	Makumbusho ya Mwl. Nyerere	19	5724	5743	53,164,500	31	7,446	7,477	57,268,300
6	Makumbusho ya Vita ya Majimaji	28	3110	3138	12,316,000	42	3,340	3,382	7,686,100
7	Makumbusho ya Dkt. Rashid Kawawa	0	227	227	428,000	17	848	865	2,328,400
8	Mji wa Kihistoria Mikindani	2	656	658	771,500	2	2,063	2,065	3,017,000
9	Wageni walioingia kwa shughuli za kimakumbusho	0	375385	375385	0	-	-	-	-
Jumla		**5,059**	**426,347**	**431,396**	**446,561,997**	**11,383**	**1,084,737**	**1,096,120**	**687,603,791**

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Jedwali Na. 46: WATALII WALIOTEMBELEA HIFADHI ZA TAIFA KATIKA MWAKA 2010 - 2022

Mwaka	Idadi ya Watalii		Jumla	Mapato (Shilingi)
	Nje	Ndani		
2010	540,440	333,294	873,734	113,856,861,145
2011	586,869	360,928	947,797	119,549,704,203
2012	537,675	364,217	901,892	137,545,109,618
2013	530,142	427,208	957,350	150,861,426,031
2014	535,140	417,220	952,360	152,977,487,000
2015	432,124	526,110	958,234	149,957,485,000
2016	439,119	518,457	957,576	175,089,696,000
2017	386,529	595,811	982,340	207,587,218,000
2018	726,003	442,543	1,168,546	214,486,751,736
2019	763,276	494,676	1,257,952	292,539,502,030
2020	218,310	288,867	507,177	85,614,710,442
2021	317,654	518,480	836,134	127,028,556,252
2022	697,264	787,742	1,485,006	293,079,503,086

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Jedwali Na. 47: MAUZO YA BIDHAA ZA MISITU KATIKA MASOKO YA NCHI ZA NJE MWAKA 2022

Bidhaa	**Idadi**	**Ijazo (M^3)**	**Magunia**	**Uzito (Kg)**	**Ujazo (Tani)**	**Thamani (Shilingi)**
Baobab fruits	1,603		-	81,690	82	1,539,000
Baskets/Mats	16,885			10,577		6,160,300
Briquetes	441,595		15,550	25,559	1,564	11,564,000
Broom Sticks	98,700		-	-	-	1,065,000
wooden Carvings	4,868		-	5,158	-	6,796,125
Gum arabica			4,451	210,555	211	3,515,000
Hardboard		251				1,585,000
Logs (Export Special Permit)	6,606		-	-	-	6,100,000
Marineboard		250				2,000,000
MDF Laminated		3041				15,600,000
Medicine				1,391		21,583,950
Ornamental plants	106,955					65,271,300
Palm Fruit	1,797		51	25,018	25,018	1,920,000
Poles	8,505	1744	-	-	-	17,544,000
Plywood		12,361				16,518,000
Resin				862,620	863	8,057,000
Rubber			-		72	1,671,000
Sandalwood	23		-	575	-	4,786,000
Sawn Timber	6,280,573	145,123	-			1,334,839,404
Tamarindus fruits			-	52,156	52	3,596,000
Used furniture	477		-	200	424	1,515,000
Ukindu					7	1,300,000
Veneer	112,629,118	263,865	-	-	-	1,056,266,100
Wattle extract			77,171		4,007	32,408,000
Wood oil			-	650	1	1,066,000
Wooden small items	100,703	47	-		-	1,507,000
Withies	239					4,227,000
Jumla	**119,753,035**	**426,805**	**97,714**	**1,339,609.49**	**32338.732**	**2,630,000,179**

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii

Jedwali Na. 48:MWENENDO WA BIASHARA YA UTALII 2015 - 2022

Maelezo	Kipimo	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021r	2022
Jumla ya Watalii	Idadi	1,137,182	1,284,279	1,327,143	1,505,702	1,527,230	620,867	922,692	1,454,920
Watalii wa hotelini	Idadi	1,033,555	1,155,851	1,163,752	1,404,672	1,353,279	563,779	848,936	1,365,861
Mapato	US $ Milion	1,902	2,132	2,200	2,433	2,604	715	1,248	25,278
Wastani wa siku za kukaa watalii hotelini	Siku	10	10	9	10	13	10	10	9
Wastani wa matumizi ya fedha kwa mtalii kwa siku (US $)	*Package Tour*	305	351	410	331	379	312	364	377
	Non-Package Tour	141	145	136	135	216	115	141	166

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii
r- takwimu zimeboreshwa

Jedwali Na. 49: WATALII WALIOTEMBELEA MAMLAKA YA HIFADHI YA NGORONGORO MWAKA 2010 - 2022

Mwaka	Wageni kutoka Nje	Watanzania	Jumla ya Watalii
2010	281,513	242,133	523,646
2011	281,513	307,086	588,599
2012	310,537	254,730	565,267
2013	350,970	296,763	647,733
2014	332,469	278,221	610,690
2015	289,061	278,922	567,983
2016	284,794	265,845	550,639
2017	391,030	249,428	640,458
2018	410,574	268,880	679,454
2019	445,283	279,255	724,538
2020	122,228	125,953	248,181
2021	160,877	165,235	326,112
2022	388,853	256,422	645,275

Chanzo: Wizara ya Maliasili na Utalii, Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro

SURA YA 13

MADINI

Leseni za Utafutaji na Uchimbaji wa Madini

295. Mwaka 2022, maombi ya leseni 19,071 yalipokelewa ikilinganishwa na maombi 14,993 yaliyopokelewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 27.2. Hii ilitokana na kuongezeka kwa shughuli za biashara ya madini katika masoko ya madini na kukua kwa uwekezaji katika shughuli za uchimbaji, uchenjuaji na usafishaji. Katika kipindi hicho, leseni 7,960 zilitolewa ikilinganishwa na leseni 6,404 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 24.3. Kati ya leseni zilizotolewa, leseni 320 zilikuwa za utafutaji wa madini, leseni moja (1) ya uchimbaji mkubwa, leseni 25 za uchimbaji wa kati, leseni 5,828 za uchimbaji mdogo, leseni mbili (2) za uchenjuaji wa madini, leseni moja ya usafishaji wa madini, leseni 482 za biashara ya madini (dealers) na leseni 1,301 za biashara ndogo ya madini (brokers).

Vibali vya Uuzaji wa Madini

296. Jumla ya vibali 10,318 vya kuuza madini nje ya nchi vyenye thamani ya dola za Marekani milioni 3,240.35 vilitolewa mwaka 2022 ikilinganishwa na vibali 5,526 vyenye thamani ya dola za Marekani milioni 3,046.23 vilivyotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la vibali kwa asilimia 86.7. Hii ilitokana na mahitaji makubwa ya makaa ya mawe nje ya nchi kulikosababisha kuongezeka kwa uchimbaji wa makaa ya mawe nchini.

Dhahabu

297. Mwaka 2022, uzalishaji wa dhahabu ulikuwa kilogramu 56,942.98 ikilinganishwa na kilogramu 59,392.50 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 4.1. Hii ilitokana na migodi mikubwa ya dhahabu ya Shanta, Bulyanhulu na North Mara kupunguza uzalishaji pamoja na kufungwa kwa mgodi mkubwa wa Buzwagi. Aidha, kilogramu 62,632 za dhahabu zilipata vibali vya kusafirishwa nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na kilogramu 42,902 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 46.0. Thamani ya dhahabu iliyopata vibali vya kuuzwa nje ya nchi iliongezeka kwa asilimia 0.87 na kufikia dola za Marekani milioni 2,856.48 mwaka 2022 kutoka dola za Marekani milioni 2,831.84 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa kiasi kilichouzwa nje na kuimarika kwa bei katika soko la dunia.

Almasi

298. Mwaka 2022, uzalishaji wa madini ya almasi ulikuwa karati 442,016.26 zenye thamani ya dola za Marekani milioni 118.01 ikilinganishwa na karati 62,545 zenye thamani ya dola za Marekani milioni 8.47 mwaka 2021. Ongezeko la almasi iliyozalishwa lilitokana na kuimarika kwa uzalishaji katika Mgodi wa Williamson Diamond Limited kufuatia kuanza tena kwa uzalishaji uliokuwa umesitishwa kuanzia mwezi Julai 2020 hadi Oktoba

2021 kutokana na UVIKO - 19. Mgodi wa Williamson Diamond Limited ndio unaozalisha almasi kwa wingi nchini na kwa mwaka 2022 mgodi huo ulizalisha karati 346,290.51 peke yake, sawa na asilimia 78.3 ya almasi yote iliyozalishwa. Aidha, kiasi hicho kinajumuisha madini ya almasi iliyotaifishwa.

Vito vya Thamani

299. Mwaka 2022, uzalishaji wa madini ya vito ghafi (isipokuwa tanzanite na almasi) ulikuwa kilogramu 12,752,079.67 ikilinganishwa na kilogramu 7,197,217 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 77.2. Ongezeko hilo lilitokana na kuimarika kwa biashara ya madini ya vito katika masoko ya dunia ambapo madini ya quartz, moonstone na feldspar yaliuzwa kwa wingi.

Tanzanite

300. Mwaka 2022, uzalishaji wa madini ghafi ya tanzanite ulikuwa kilogramu 90,186.90 ikilinganishwa na kilogramu 177,144.5 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 49.1. Upungufu huo ulitokana na kushuka kwa uzalishaji wa tanzanite Mirerani na kuisha kwa mashapo ya uzao wa zamani wa tanzanite. Aidha, karati 57,864.28 za madini ya tanzanite zenye thamani ya dola za Marekani milioni 19.15 zilikatwa na kusanifiwa mwaka 2022 ikilinganishwa na karati 120,458 zenye thamani ya dola za Marekani milioni 276.8 zilizokatwa na kusanifiwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa karati wa asilimia 52.0. Kwa upande mwingine, wastani wa bei ya tanzanite ghafi katika soko la dunia ulikuwa dola za Marekani 682.67 kwa kilogramu mwaka 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani 722.37 kwa kilogramu mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 5.5. Aidha, karati 326 za tanzanite zenye thamani ya dola za Marekani million 65.9 zilipata vibali kuuzwa nje ya nchi mwaka 2022.

Makaa ya Mawe

301. Mwaka 2022, uzalishaji wa makaa ya mawe ulikuwa tani 2,511,419.40 ikilinganishwa na tani 976,319 mwaka 2021. Ongezeko la uzalishaji lilitokana na kuimarika kwa bei ya makaa ya mawe kwenye soko la dunia kulikosababisha kuongezeka kwa uzalishaji na mauzo ya madini. Aidha, thamani ya makaa ya mawe yaliyozalishwa mwaka 2022 ilikuwa shilingi bilioni 878.9 ikilinganishwa na shilingi bilioni 277.7 mwaka 2021.

Madini ya Jasi

302. Mwaka 2022, uzalishaji wa madini ya jasi ulikuwa tani 604,407.91 ikilinganishwa na tani 554,333.67 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa matumizi ya madini kwenye viwanda vya saruji kulikosababishwa na kukua kwa sekta ya ujenzi ndani ya nchi. Katika kipindi hicho, tani 8,300 za madini ya jasi yenye thamani ya dola za Marekani milioni 0.941 zilisafirishwa nje ya nchi ikilinganishwa na tani 9,129 zenye thamani ya dola za Marekani milioni 0.936 mwaka 2021. Aidha, vibali 35 vya kusafirisha madini ya jasi nje ya nchi vilitolewa mwaka 2022 ikilinganishwa na vibali 42 mwaka 2021.

Kupungua kwa vibali kulitokana na udhibiti wa usafirishaji wa madini hayo nje ya nchi kwa ajili ya kulinda viwanda vya saruji vya ndani.

Madini ya ujenzi

303. Mwaka 2022, uzalishaji wa madini ya ujenzi ulikuwa tani milioni 37.5 zenye thamani ya shilingi bilioni 639.9 ikilinganishwa na tani milioni 32.3 zenye thamani ya shilingi bilioni 341.1 mwaka 2021, sawa na ongezeko la uzalishaji kwa asilimia 16.1. Ongezeko hilo lilitokana na ukuaji wa sekta ya ujenzi, hususan ujenzi wa miradi ya kimkakati ikiwemo mradi wa kufua umeme wa Maji wa Julius Nyerere na ujenzi wa reli ya kati kwa kiwango cha kimataifa, kuimarika kwa usimamizi wa madini pamoja na kuanzishwa mfumo wa kieletroniki wa usimamizi wa madini ya ujenzi (Minerals Information Management System).

Madini Mengine

304. Mwaka 2022, uzalishaji wa madini ya fedha ulikuwa kilogramu 13,602.43 ikilinganishwa na kilogramu 9,324 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 45.9. Aidha, thamani ya madini ya fedha yaliyopata vibali vya mauzo nje ilipungua kwa asilimia 93.2 na kufikia dola za Marekani milioni 0.63 mwaka 2022 kutoka dola za Marekani milioni 9.29 mwaka 2021. Vile vile, uzalishaji wa madini ya bati ulikuwa tani 538.2 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 211.0 mwaka 2021. Vibali 54 vya mauzo ya madini ya bati nje ya nchi vyenye thamani ya shilingi bilioni 28.89 vilitolewa ikilinganishwa na vibali 45 vyenye thamani ya shilingi bilioni 10.6 mwaka 2021.

Masoko ya Madini

305. Mwaka 2022, kulikuwa na jumla ya masoko ya madini 42 na vituo vya ununuzi 86 ikilinganishwa na masoko 40 na vituo 70 mwaka 2021. Aidha, mapato ya masoko na vituo yaliyotokana na mrabaha yalikuwa shilingi bilioni 138.3, ada ya ukaguzi shilingi bilioni 22.7 na tozo ya huduma shilingi bilioni 6.9 mwaka 2022 ikilinganishwa na mrabaha shilingi bilioni 132.2, ada shilingi bilioni 22.2 na tozo shilingi bilioni 6.6 mtawalia mwaka 2021.

306. Mwaka 2022, mauzo ya dhahabu katika masoko ya madini yalikuwa tani 18.7 zenye thamani ya shillingi trilioni 2.2 ikilinganishwa na tani 18.3 zenye thamani ya shillingi trilioni 2.2 mwaka 2021. Aidha, karati 23,913.2 za madini ya almasi zenye thamani ya shillingi bilioni 12.37 ziliuzwa katika masoko mwaka 2022 ikilinganishwa na karati 17,858.7 zenye thamani ya shillingi bilioni 5.9 mwaka 2021.

Jedwali Na. 50: UCHIMBAJI WA MADINI: KIASI KILICHOPATIKANA MWAKA 2015 - 2022

MADINI	Kipimo	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Almasi	Carat	216,491	237,685	304,456	381,302	416,750	147,191	62,545	442,016.26
Dhahabu	Kg	43,293	45,155	43,490	39,304	48,408	55,805	59,638	56,942.98
Tanzanite ghafi	Kg						51,542	177,144.50	14,487.48
Tanzanite (iliyochakatwa)	Carat						118,773	120,458	57,864.28
Gemstones	Kg	1,872,915	2,554,932	1,185,697	284,321	1,929,714	23,564,525	7,197,217	12,752,079.67
Chumvi	Tani	92,158	145,718	100,017	36,392	99,510	83,974	112,995	181,818.07
Phosphate	Tani	222,800	23,658	1,351	-	-	28,376	24,493	26,596.79
Mawe ya Chokaa	000 Tani	2,945	4,170	3,301	2,944	5,527	6,788	8,506	7,741,287.64
Bati	Tani	179	138	91	8	24	47	211	538.17
Jasi	Tani	239,302	213,744	123,645	241,260	256,529	443,926	598,053	604,407.91
Makaa ya mawe	Tani	257,321	276,030	563,053	627,652	712,136	689,959	976,319	2,511,419.40
Pozolana	Tani	342,628	230,045	79,085	91,645	263,064	160,078	216,934	226,038.26
Kaolin	Tani	1,953	656	13,816	129,383	15,343	98,454	100,950	46,973.44
Madini ya fedha	Kg	15,569	17,984	10,911	12,041	12,550	13,187	9,324	13,602.43
Shaba	Pound	14,252,341	15,762,430	2,933,941	-	-	3,761,086	3,352,630	6,827,930.74
Chuma	Tani						28,431	78,190	51,071.14
Bauxite	Tani	204,956	72,779	12,090	7,140	-	25,995	38,142	40,920.98
Madini ya Ujenzi	000 Tani	12,960	15,460	5,601	10,375	20,188	31,892	32,304	37,498.03
Madini mengine ya viwanda							2,161	1,037	14,471.17
Madini mengine ya metali	-	-	-	-	-	-	-	-	60,074.75
Makininikia ya shaba	-	-	-	-	-	-	33,377	-	2,013.26
Mbale za shaba (copper one)	-	-	-	-	-	-	1,205	-	6,623.58

Chanzo: Wizara ya Madini
- Takwimu hazikupatikana
Carat = 0.205 gm

Jedwali Na. 51: THAMANI YA MADINI YALIYOTOLEWA VIBALI KWA AJILI YA KUUZWA NJE YA NCHI MWAKA 2020 - 2022

Aina ya madini	Kipimo	Kiasi cha Madini			Thamani ('000 Dola za Marekani)		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022
Almasi (Rough)	'000 Carats	143,471	47,337	326	20,065	8,473	65,903
Almasi (iliyokatwa)	'000 Carats			-			
Dhahabu	'000 Gramu	49812	42,902	62,512	2,844,960	2,831,840	2,850,345
Mawe ya thamani	'000 Gramu	1435273	4,493,669	15,017,635	-	16,501	19,415
Germstones (Cut)	Carats	128,461	166,728	93,351	19,215	7,426	2,480
Chumvi	Tani	14241	21,095	22,225	1,927	2,360	2,375
Phosphate	Tani	10775	15,632	40,710	1,945	3,442	6,944
Bati	Tani	41	155	564	420	4,603	12,505
Jasi	Tani	4252	9,129	8,300	446	936	941
Grafiti	Tani	2250	2,887	7,271	1,071	1,264	2,909
Mawe ya chokaa				194,980		1,944	1,806
Fedha	000Grams	13187	10,532	802	8,748	9,284	629
Shaba	0001b	-	-	-	-	-	
Makinikia ya shaba		38,683	16,679	26,591	346,673	121,871	189,648
Makinikia ya dhahabu		-		2,730			8993
Madini ya viwandani	Tani	7,419	206,137	34072	374	24,697	6,979
Bauxite	Tani	259,955	12,570	14,790	1,349	630	758
Makaa ya mawe	Tani	162,648	346,779	848,434	60,212	11,838	43,806
Madini ya Ujenzi	Tani	4,300,002,564	57,469	66,667	446	1,070	2,410
Madini ya metali	Tani		6,965	32,113		6,411	21,500
Jumla		**4,302,273,032**	**5,449,700**	**16,474,073**	**3,307,851**	**3,048,179**	**3,240,346**

Chanzo: Wizara ya Madini
- Takwimu hazikupatikana

SURA YA 14

VIWANDA NA BIASHARA

Uzalishaji wa Bidhaa Viwandani

307. Mwaka 2022, uzalishaji wa bidhaa za sigara, nyavu za uvuvi, bia, saruji, dawa za pareto, bati, chuma na rangi uliongezeka kutokana na mahitaji ya bidhaa hizo katika soko. Katika kipindi hicho, uzalishaji wa sigara uliongezeka kwa asilimia 73.8, nyavu za uvuvi (asilimia 68.9), bia (asilimia 19.9), saruji (asilimia 16.3), dawa za pareto (asilimia 13.8), bati (asilimia 7.7), chuma (asilimia 6.1) na rangi (asilimia 2.0). Aidha, uzalishaji wa kamba za katani ulipungua kwa asilimia 28.1, nguo (asilimia 25.8), tabaka za mbao (asilimia 15.3) na unga wa ngano (asilimia 7.2). Mapato yaliyotokana na uzalishaji bidhaa viwandani yalifikia shilingi bilioni 25,034.5 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 22,758.7 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, gharama za uzalishaji bidhaa viwandani ziliongezeka kwa wastani wa asilimia 10.0 na kufikia shilingi bilioni 11,574.6 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 10,522.4 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa bei za malighafi kutoka nje ya nchi.

Jedwali Na. 14.1: Mwenendo wa Uzalishaji wa Baadhi ya Bidhaa Viwandani

Aina ya Bidhaa	Kipimo	2018	2019	2020	2021r	2022	Badiliko (Asilimia)
Biskuti na tambi	Tani	16,911	18,113	22,430	30,154	29,653	-1.7
Unga wa ngano	Tani	662,967	680,393	767,476	737,652	684,708	-7.2
Konyagi	000 Lita	29,335	32,366	33,287	22,066	22,489	1.9
Bia	000 Lita	412,555	391,299	385,851	380,464	456,035	19.9
Chibuku	000 Lita	20,819	20,350	21,712	22,256	24,366	9.5
Sigara	Milioni	7,921	8,369	7,320	7,021	12,201	73.8
Nguo	000 M^2	52,613	45,415	53,067	65,365	48,504	-25.8
Kamba za katani	Tani	8,148	9,287	8,187	8,583	6,171	-28.1
Nyavu za uvuvi	Tani	228	254	261	273	461	68.9
Tabaka za mbao	M^2	37,849	42,563	34,237	29,867	25,305	-15.3
Dawa za pareto	Tani	139	145	154	152	173	13.8
Rangi	000 Lita	47,928	58,024	48,261	62,785	64,028	2.0
Saruji	000 Tani	4,766	6,514	6,496	6,531	7,598	16.3
Chuma*	Tani	275,267	266,314	277,785	293,797	311,781	6.1
Bati	Tani	84,132	100,963	107,836	119,844	129,038	7.7
Betri	Milioni	115	120	132	-	-	-

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Wizara ya Viwanda na Biashara
- Hakuna uzalishaji

* Takwimu za uzalishaji wa chuma kuanzia mwaka 2008 - 2018 zimerekebishwa
r takwimu zimeboreshwa

Uendelezaji wa Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

308. Mwaka 2022, Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo - SIDO lilitoa mafunzo mbalimbali kwa wajasiriamali 19,188 ikilinganishwa na wajasiriamali 22,945 waliopatiwa mafunzo mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 16.4. Hii ilitokana na kupungua kwa miradi ya ufadhili wa mafunzo kwa wajasiriamali kutoka kwa wadau wa maendeleo hususan kukamilika kwa miradi iliyoanzishwa chini ya ufadhili kwa mwaka 2021. Mafunzo

yaliyotolewa yalihusu usindikaji wa mafuta ya kula na vyakula vya mifugo, utengenezaji wa bidhaa za ngozi, chaki na vibuyu, ubanguaji korosho, uhifadhi na usindikaji vyakula vya aina mbalimbali.

309. Mwaka 2022, vituo vya maendeleo ya teknolojia vilivyo chini ya SIDO vilitengeneza na kusambaza mashine 743 ikilinganishwa na mashine 400 mwaka 2021, sawa na ongezeko asilimia 85.8. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya mashine za uchakataji wa mazao ya kilimo, mifugo, madini, misitu na uvuvi. Aidha, katika kuendeleza ubunifu, teknolojia na mawazo ya bidhaa mpya chini ya Programu ya Kiatamizi, wajasiriamali 17 wameatamiwa mwaka 2022 ikilinganishwa na wajasiriamali 15 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 13.3. Vile vile, wajasiriamali 23,465 walipatiwa ushauri wa kiufundi na biashara mwaka 2022 ikilinganishwa na wajasiriamali 16,685 waliopatiwa ushauri mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 40.6. Ongezeko hilo lilitokana na mwamko wa wananchi kuanzisha miradi ili kukabiliana na changamoto za ukosefu wa ajira.

310. Mwaka 2022, Serikali kupitia Mfuko wa Taifa wa Maendeleo ya Wajasiriamali ilitoa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 6.5 kwa wajasiriamali 2,785 ikilinganishwa na shilingi bilioni 6.1 zilizotolewa kwa wajasiriamali 2,584 mwaka 2021, sawa na ongezeko la mikopo kwa asilimia 6.6. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mtaji wa Mfuko na kuimarika kwa marejesho ya mikopo hadi asilimia 91.5 mwaka 2022 iliyowezesha kuendelea kutolewa kwa mikopo kwa wadau wengine. Aidha, mikopo iliyotolewa iliwezesha upatikanaji wa fursa za ajira 7,771 mwaka 2022 ikilinganishwa na fursa za ajira 6,318 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 23.0.

311. Mwaka 2022, Serikali kupitia Chuo cha Elimu ya Biashara - CBE ilitoa mafunzo ya kozi 16 za muda mfupi zinazohusu elimu ya biashara katika fani mbalimbali kwa washiriki 675 ikilinganishwa na kozi 23 za muda mfupi zilizotolewa kwa washiriki 525 mwaka 2021. Upungufu wa kozi zilizotolewa ulitokana na kubadilika kwa mpango wa utoaji wa mafunzo kutoka kwa mtu mmoja mmoja na kuanza kutoa mafunzo kwa makundi ya watu wengi.

312. Mwaka 2022, Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania - TIRDO lilifanya tafiti tatu (3) ikilinganishwa na tafiti tisa (9) zilizofanyika mwaka 2021. Tafiti hizo zilihusu utafiti katika maganda ya machungwa ambayo hutengeneza bidhaa ya mafuta tete (Orange Sweet Essential Oil), utafiti katika majani ya mkaritusi ambayo hutengeza mafuta tete (Eucalyptus Essential Oil) na utafiti katika mbegu za hiliki ambazo hutengeneza mafuta tete (Cardamon Essential Oil).

313. Mwaka 2022, Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini - CAMARTEC kiliboresha, kilinunua na kuzalisha aina 204 za zana za kilimo na teknolojia vijijini ikilinganishwa na aina 95 za zana mwaka 2021. Hii ilitokana na kuongezeka kwa miradi ya kufanya usanifu wa teknolojia za kilimo, kupanda na kupura mazao yenye jumla ya mashine

42 na kuanzisha kitovu cha teknolojia za kihandisi zenye mashine 72 katika Wilaya ya Maswa. Katika kipindi hicho, Serikali kupitia CAMARTEC ilifanya ukaguzi na majaribio ya aina 76 za zana za kilimo zilizozalishwa nje ya nchi ikilinganishwa na ukaguzi na majaribio ya aina 15 za zana za kilimo mwaka 2021.

314. Mwaka 2022, Serikali kupitia Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara - TanTrade iliratibu utoaji wa huduma ya kliniki ya biashara kwa wafanyabiashara 549 ikilinganishwa na wafanyabiashara 623 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 11.9. Upungufu huu ulitokana na kuboreshwa kwa mazingira ya ufanyaji biashara nchini ambao ulipunguza uhitaji wa huduma ya kliniki. Aidha, kliniki ilipokea changamoto 513 ikilinganishwa na changamoto 1,110 zilizopokelewa mwaka 2021. Kati ya hizo, changamoto 511 zilitatuliwa na changamoto mbili (2) zinaendelea kufanyiwa kazi.

315. Mwaka 2022, Serikali kupitia TanTrade iliratibu programu 10 za mafunzo kwa wafanyabiashara 307 ili kuimarisha uwezo wa kujiendesha kiushindani ikilinganishwa na programu 10 zilizotolewa kwa wafanyabiashara 3,563 mwaka 2021. Kupitia programu hizo, wafanyabiashara 285 walipewa mafunzo ya usimamizi wa biashara na 22 waliunganishwa na Taasisi saidizi za kibiashara ili kupata huduma saidizi ikiwemo usajili wa kampuni, mikopo na viwango vya ubora wa bidhaa.

316. Mwaka 2022, Taasisi ya Uhandisi na Usanifu Mitambo Tanzania - TEMDO ilisanifu teknolojia 12 zilizowezesha utengenezaji wa mashine nne (4) ambazo ni mashine za kuchakata muhogo, mkonge, mbegu za alizeti na mashine ya kutengeneza vifaa tiba ikilinganishwa na teknolojia 20 zilizosanifiwa na kutengeneza mashine sita (6) mwaka 2021. Aidha, TEMDO ilitoa mafunzo kwa wahitimu 50 kutoka vyuo vya awali, vya kati na vyuo vikuu ili kuwajengea uwezo kwa vitendo kupitia teknolojia mbalimbali kwenye sekta ya viwanda, afya, kilimo na mifugo kwa lengo la kuwapa ujuzi wa kujiajiri ikilinganishwa na wahitimu 18 mwaka 2021. Vile vile, huduma za kihandisi zilitolewa kwa viwanda vifuatavyo: *Minjingu Mines and Fertilizers Company Ltd*; *Duluti JWTZ; Kijenge Animal Product Ltd (KAPL); Elia Food Products*; *Small Scale Salt Processors*; na *International Institute of Tropical Agriculture (IITA).*

Usajili wa Biashara na Viwanda

317. Mwaka 2022, Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni - BRELA ilisajili kampuni 13,756 ikilinganishwa na kampuni 10,862 zilizosajiliwa mwaka mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 26.6. Aidha, majina ya biashara 25,507 yalisajiliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na majina ya biashara 21,836 yaliyosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 16.8. Vile vile, Wakala ulitoa leseni 14,263 za biashara daraja "A" ikilinganishwa na leseni 12,135 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 17.5. Ongezeko la usajili na utoaji leseni lilitokana na juhudi za Serikali za kuendelea kuboresha mazingira ya biashara nchini ikiwemo matumizi ya mifumo ya kielektroniki ya

usajili pamoja na utoaji wa elimu kwa umma. Kwa upande mwingine, BRELA ilitoa leseni za viwanda 165 ikilinganishwa na leseni 181 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 8.8.

318. Mwaka 2022, alama 3,607 za biashara na huduma zilisajiliwa na BRELA ikilinganishwa na alama 3,137 zilizosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 15.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa usajili wa alama za biashara kwa kampuni za nje ya nchi. Aidha, BRELA ilipokea na kufanyia kazi maombi 497 ya kuwekea ulinzi uvumbuzi wa sayansi na teknolojia (hataza) ambapo maombi 445 yalipitia Shirika la Kanda la Afrika linalosimamia Haki Miliki za Kitaaluma-ARIPO na 52 yalipitia nchini ikilinganishwa na maombi 422 mwaka 2021.

Maonesho ya Kibiashara ya Kimataifa

319. Mwaka 2022, Maonesho ya 46 ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam yalifanyika ambapo kampuni 3,425 zilishiriki ikilinganishwa na kampuni 3,002 zilizoshiriki mwaka 2021. Kati ya hizo, kampuni 3,200 zilikuwa za ndani na kampuni 225 kutoka nje ya nchi. Aidha, nchi 23 zilishiriki katika maonesho ya mwaka 2022 ikilinganishwa na nchi 16 mwaka 2021. Vile vile, mikataba ya kibiashara isiyofungani yenye thamani ya shilingi bilioni 176 ilisainiwa mwaka 2022 ikilinganishwa na mikataba yenye thamani ya shilingi bilioni 5.6 iliyosainiwa mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na uwepo wa mazingira wezeshi ya biashara nchini na baadhi ya nchi kufungua mipaka kutokana na kupungua kwa maambukizi ya UVIKO - 19. Ajira za muda mfupi takribani 11,852 zilipatikana katika maonesho ya mwaka 2022 ikilinganishwa na ajira 11,200 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.8.

320. Mwaka 2022, wadau 502 kutoka viwanda vidogo, vya kati na vikubwa, Wizara na Taasisi za Serikali walishiriki katika maonesho ya saba ya bidhaa za viwanda yaliyofanyika Dar es Salaam ikilinganishwa na wadau 131 mwaka 2021. Ongezeko la washiriki lilitokana na uhamasishaji uliofanywa kwa wadau wa viwanda pamoja na Taasisi za Serikali kushiriki katika maonesho.

Udhibiti Ubora wa Viwango na Vipimo

321. Mwaka 2022, Shirika la Viwango Tanzania - TBS liliandaa viwango vya ubora 537 ikilinganishwa na viwango 545 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, sampuli 32,817 zilipimwa ikilinganishwa na sampuli 28,425 zilizopimwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 15.5. Ongezeko hilo lilitokana na mahitaji ya kukidhi matakwa ya uzalishaji kwa kuzingatia ubora wa bidhaa. Aidha, vifaa 9,473 vilifanyiwa uhakiki/ugezi mwaka 2022 ikilinganishwa na vifaa 10,282 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 7.9. Upungufu huo ulitokana na shughuli nyingi za ugezi kuwa za msimu.

322. Mwaka 2022, Shirika lilitoa leseni 836 za ubora ikilinganishwa na leseni 580 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 44.1. Hii ilitokana na kuongezeka kwa uelewa wa watumiaji na wazalishaji kuhusu umuhimu wa kuzingatia ubora wa bidhaa. Kati ya hizo, leseni 393 zilitolewa kwa wazalishaji wakubwa na wazalishaji wa kati na leseni 443 zilitolewa kwa wajasiriamali wadogo. Aidha, mafunzo ya aina 68 za udhibiti ubora yalitolewa kwa washiriki 2,890 mwaka 2022 ikilinganishwa na mafunzo ya aina 87 kwa washiriki 5,326 mwaka 2021.

323. Mwaka 2022, Shirika lilisajili bidhaa 1,827 za chakula na vipodozi ikilinganishwa na bidhaa 1,591 zilizosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 14.8. Ongezeko hilo lilitokana na matumizi ya mfumo wa kielektroniki katika usajili wa bidhaa za chakula na vipodozi. Kati ya bidhaa hizo, bidhaa za chakula zilikuwa 1,447 na bidhaa za vipodozi zilikuwa 380. Aidha, Shirika lilisajili na kutoa vibali 8,915 vya maeneo ya uzalishaji, uuzaji na usambazaji wa bidhaa za chakula na vipodozi ikilinganishwa na vibali 8,600 vilivyotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.7. Ongezeko hilo lilitokana na utayari na mwitikio wa wahusika wa majengo, maeneo ya uzalishaji, uuzaji na usambazaji wa bidhaa kuzingatia ubora na usalama wa bidhaa husika ili kulinda afya ya umma. Kati ya hayo, maeneo 7,408 yalikuwa ya uzalishaji, uuzaji na usambazaji wa bidhaa za chakula na maeneo 1,507 kwa ajili ya bidhaa za vipodozi.

324. Mwaka 2022, Shirika lilikagua magari 43,982 yaliyotumika ikilinganishwa na magari 35,606 yaliyokaguliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 23.5. Kati ya magari yaliyokaguliwa, magari 31,970 yalikidhi viwango vya ubora na kuruhusiwa kuingia na kutumika nchini na magari 12,012 hayakukidhi viwango. Kwa upande mwingine, bidhaa 33,707 kutoka nje ya nchi zilikaguliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na bidhaa 28,818 zilizokaguliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 17.0. Kati ya bidhaa hizo, bidhaa 2,916 sawa na asilimia 8.7 hazikukidhi matakwa ya viwango ambapo wamiliki wa bidhaa husika walielekezwa kuziharibu bidhaa hizo au kuzirudisha kwenye nchi zilipotoka. Ongezeko la idadi ya magari na bidhaa zilizokaguliwa na Shirika lilitokana na kuondolewa kwa vikwazo mbalimbali vya biashara vilivyowekwa na nchi mbalimbali duniani kudhibiti maambukizi ya UVIKO - 19.

325. Mwaka 2022, vipimo 862,024 vilihakikiwa na Wakala wa Vipimo - WMA ikilinganishwa na vipimo 804,000 vilivyohakikiwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 7.2. Hii ilitokana na utoaji wa elimu kwa wadau mbalimbali kuhusu matumizi ya vipimo sahihi. Katika kipindi hicho, Wakala ilifanya kaguzi za kushtukiza 5,123 za vipimo vinavyotumika kwenye biashara, afya, usalama na mazingira ikilinganishwa na kaguzi 4,328 zilizofanyika mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 18.4. Hii ilitokana na kuongezeka kwa vitendea kazi vilivyorahisisha kufika maeneo mengi zaidi na kufanya uhakiki wa vipimo. Aidha, Wakala ilipima aina mpya 130 za vipimo kutoka ndani na nje ya

nchi ambapo vipimo 106 viliidhinishwa na vipimo 24 vilikataliwa na kuondolewa kwenye matumizi mwaka 2022 ikilinganishwa na vipimo 54 vilivyopimwa mwaka 2021.

326. Mwaka 2022, Wakala ilitoa leseni na vibali 412 kwa mafundi wanaojihusisha na urekebishaji wa vipimo ikilinganishwa na leseni na vibali 367 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 12.3. Ongezeko hilo lilitokana na elimu iliyotolewa kwa wadau mbalimbali wa vipimo kuhusu umuhimu wa vibali na leseni. Aidha, Wakala iliendelea kusimamia matumizi sahihi ya vipimo wakati wa upakuaji na upokeaji wa mafuta ya kupikia na petroli yaliyoingizwa nchini kupitia bandari za Dar es Salaam, Tanga na Mtwara. Katika kipindi hicho, meli 143 zenye ujazo wa lita milioni 8,291.3 zikijumuisha meli saba (7) za mafuta ya kula zenye ujazo wa lita 163.6 na meli 136 zenye ujazo wa lita milioni 8,127.7 zilihakikiwa ikilinganishwa na meli 115 zenye ujazo wa lita milioni 6,752.0 mwaka 2021.

Usawa wa Ushindani na Udhibiti wa Bidhaa Bandia

327. Mwaka 2022, Tume ya Ushindani - FCC iliidhinisha maombi ya kuungana kwa kampuni 97 ikilinganishwa na maombi 68 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.7. Maombi hayo yalitoka katika kampuni zinazojihusisha na kilimo, uzalishaji, madini, biashara na nishati. Aidha, Tume ilisajili mikataba 60 ya walaji kutoka sekta ya fedha mwaka 2022 ikilinganishwa na mikataba 77 iliyosajiliwa kutoka sekta ya fedha na nishati ya jua mwaka 2021.

328. Mwaka 2022, Tume ilikagua makasha 11,718 ya kusafirishia mizigo ikilinganishwa na makasha 4,421 mwaka 2021. Kati ya makasha yaliyokaguliwa, makasha 247 yenye thamani ya shilingi bilioni 22.8 yalibainika kuwa na bidhaa bandia ambazo zilikamatwa. Bidhaa hizo zilikuwa za matumizi ya nyumbani, vifaa vya ujenzi, vipuri vya pikipiki na magari, shajala pamoja na vifaa vya kielektroniki.

Shirika la Maendeleo la Taifa

329. Mwaka 2022, Shirika la Maendeleo la Taifa - NDC kupitia Mradi wa mashamba ya mpira ya Kihuhwi (Muheza) na Kalunga (Kilombero) lilizalisha tani 80.32 za mpira mkavu ikilinganishwa na tani 146.9 zilizozalishwa mwaka 2021. Upungufu huo ulitokana na mabadiliko ya hali ya hewa yaliyoathiri uzalishaji. Aidha, Shirika kupitia kiwanda cha viuadudu lilizalisha lita 15,504 za viuadudu kwa ajili ya kuua viluilui vya aina mbalimbali za mbu, hususan wanaoeneza malaria ikilinganishwa na lita 93,040 zilizozalishwa mwaka 2021. Upungufu wa uzalishaji ulitokana na kupungua kwa uhitaji katika soko la ndani.

Uendelezaji wa Maeneo Maalum ya Uwekezaji

330. Mwaka 2022, kampuni mpya 22 zilisajiliwa na Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Uwekezaji - EPZA ikilinganishwa na kampuni 19 zilizosajiliwa mwaka 2021. Aidha, mtaji wa dola za Marekani milioni 93.25 uliwekezwa katika Maeneo Maalumu ya Uwekezaji -

EPZ/SEZ ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 82.8 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 12.6. Katika kipindi hicho, mauzo nje ya bidhaa zilizozalishwa katika Maeneo Maalum ya Uwekezaji yalikuwa dola za Marekani milioni 126.7 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 103.1 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 22.9. Vile vile, ajira za moja kwa moja 11,651 zilizalishwa mwaka 2022 ikilinganishwa na ajira 6,582 mwaka 2021. Ongezeko la mauzo nje na ajira lilitokana na jitihada za Serikali kuimarisha ushirikiano wa kimataifa, hususan katika diplomasia ya uchumi, kuendelea kuhamasisha uwekezaji na kuboresha usimamizi katika Maeneo Maalum ya Uwekezaji.

Jedwali Na. 52: MATUMIZI YA SARUJI NCHINI (TANI) MWAKA 2007 - 2022

Mwaka	Kutoka Nje	Uuzaji nje	Uzalishaji wa Ndani	Matumizi	Badiliko (Asilimia)
2007	101,827	52,170	1,629,890	1,679,547	10.9
2008	356,468	99,688	1,755,862	2,012,642	19.8
2009	516,182	57,569	1,940,845	2,399,458	19.2
2010	566,828	189,321	2,312,055	2,689,562	12.1
2011	768,343	217,944	2,408,765	2,959,164	10.0
2012	1,013,986	145,793	2,557,798	3,425,991	15.8
2013	1,218,453	154,481	2,369,819	3,433,791	0.2
2014	1,428,995	142,001	2,795,687	4,082,681	18.9
2015r	896,872	129,083	3,140,160	3,907,949	-4.3
2016	513,307	253,506	4,047,712	4,307,513	10.2
2017	188,599	226,588	4,397,684	4,359,696	1.2
2018	341,179	196,449	4,540,309	4,685,039	7.5
2019	448,579	410,607	5,290,878	5,328,850	13.7
2020	716,929	493,867	5,605,626	5,828,688	9.4
2021	690,474	441,828	6,614,359	6,863,004	14.5
2022*	566,826	632,726	7,598,073	7,532,173	9.8

Chanzo: Ofisi ya Taifa Takwimu na Mamlaka ya Mapato Tanzania
* Takwimu za awali
r Takwimu zimebadilishwa

Jedwali Na. 53: UZALISHAJI WA BAADHI YA BIDHAA VIWANDANI MWAKA 2015 - 2022

Aina ya Bidhaa	Kipimo	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021r	2022	Badiliko Asilimia
Biskuti & tambi	Tani	19,204	15,890	16,451	16,911	18,113	22,430	30,154	29,653	-1.7
Unga wa ngano	Tani	533,257	498,940	606,432	662,967	680,393	767,476	737,652	684,708	-7.2
Konyagi	000 Lita	29,491	28,754	25,555	29,335	32,366	33,287	22,066	22,489	1.9
Bia	000 Lita	386,310	383,251	396,864	412,555	391,299	385,851	380,464	456,035	19.9
Chibuku	000 Lita	23,028	26,513	22,624	20,819	20,350	21,712	22,256	24,366	9.5
Sigara	Milioni	7,837	8,091	7,412	7,921	8,369	7,320	7,021	12,201	73.8
Nguo	000 M^2	100,491	76,436	52,052	52,613	45,415	53,067	65,365	48,504	-25.8
Kamba za katani	Tani	8,851	9,216	8,188	8,148	9,287	8,187	8,583	6,171	-28.1
Nyavu za uvuvi	Tani	311	312	196	228	254	261	273	461	68.9
Mazulia	000 M^2	0	0	-	-	-	-	-	-	-
Tabaka za mbao	M^2	36,317	34,983	37,302	37,849	42,563	34,237	29,867	25,305	-15.3
Dawa za pareto	Tani	118	126	134	139	145	154	152	173	13.8
Mbolea	Tani	0	0	-	-	-	-	-	-	-
Rangi	000 Lita	38,372	35,096	40,146	47,928	58,024	48,261	62,785	64,028	2.0
Bidhaa za petrol	000 Tani	0	0	-	-	-	-	-	-	-
Saruji	000 Tani	3,140	4,047	4,397	4,540	5,290	5,605	6,614	7,598	14.9
Chuma*	Tani	62,612	65,686	231,591	275,267	266,314	277,785	293,797	311,781	6.1
Bati	Tani	91,385	91,421	84,541	84,132	100,963	107,836	119,844	129,038	7.7
Aluminium	Tani	32	14	-	-	-	-	-	-	-
Radio	000 namba	0	0	-	-	-	-	-	-	-
Betri	Milioni	87	69	122	115	120	132	-	-	-

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Wizara ya Viwanda na Biashara

-Hakuna uzalishaji

*Takwimu za uzalishaji wa chuma kuanzia mwaka 2008 - 2018 zimerekebishwa

r takwimu zimeboreshwa

Jedwali Na. 54: VIWANDA - IDADI YA WATU WALIOAJIRIWA MWAKA 2020 - 2022

ISIC (Rev 3)	Shughuli	Walioajiriwa			Wengine			Jumla		
		2020*	2021r	2022	2020	2021r	2022	2020	2021	2022
151-4	Vyakula	102,379	110,456	113,772	34,414	17,154	17,128	136,793	127,610	130,900
155	Vinywaji	11,092	10,406	10,718	136	68	68	11,228	10,474	10,786
160	Tumbaku na Sigara	8,182	7,637	7,866	10	5	5	8,192	7,642	7,871
171-2, 181	Ufumaji na Ushonaji	43,449	55,262	56,921	33,908	16,902	16,876	77,357	72,164	73,797
191	Ngozi, bidhaa za ngozi	2,262	2,331	2,401	508	253	301	2,770	2,584	2,702
201-202	Mbao, Bidhaa za Mbao	11,556	12,319	12,689	3,541	1,765	1,762	15,097	14,084	14,451
210-221-222	Karatasi, Uchapishaji	8,643	8,202	8,448	322	161	161	8,965	8,363	8,609
241-2	Utengenezaji wa Kemikali na Madawa ya serikali	11,557	10,940	11,268	364	181	221	11,921	11,121	11,489
251	Bidhaa za mpira na Plastiki	6,870	6,449	6,643	91	45	63	6,961	6,494	6,706
261-9	Bidhaa za Madini yasiyo Chuma	12,975	13,004	13,394	2,071	1,032	1,030	15,046	14,036	14,424
271-369	Nyinginezo	48,579	57,297	59,017	27,576	13,746	13,725	76,155	71,043	72,742
	Jumla	**267,544**	**294,303**	**303,137**	**102,941**	**51,312**	**51,340**	**370,485**	**345,615**	**354,477**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu
* Takwimu zimekadiriwa kutokana na utafiti wa sensa ya viwanda ya mwaka 2013 na Utafiti wa mwaka 2015 na 2016 wa Uzalishaji Viwandani

Viwanda vilivyohusika ni vyenye ajira ya mtu mmoja na kuendelea (1+)

r Takwimu zimeboreshwa

Jedwali Na. 55: VIWANDA - GHARAMA ZA KAZI MWAKA 2020 - 2022

Shilingi Milioni

ISIC (Rev 3)	Shughuli	Mishahara			Malipo Mengine			Jumla		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
151-4	Vyakula	527,501	580,251	638,276	96,574	106,232	116,855	624,075	686,483	755,131
155	Vinywaji	323,284	355,612	391,173	137,396	151,136	166,249	460,680	506,748	557,422
160	Tumbaku na Sigara	144,005	158,405	174,246	40,274	44,301	48,731	184,279	202,706	222,977
171-2, 181	Ufumaji na Ushonaji	160,458	176,504	194,154	84,693	93,162	102,478	245,151	269,666	296,632
191	Ngozi, Bidhaa za ngozi	9,118	10,030	11,033	922	1,014	1,115	10,040	11,044	12,148
201- 202	Mbao, Bidhaa za Mbao	42,446	46,691	51,360	6,010	6,611	7,272	48,456	53,302	58,632
210-221-222	Karatasi, Uchapishaji	77,131	84,844	93,328	17,102	18,812	20,693	94,233	103,656	114,021
241-2	Utengenezaji wa Kemikali na Madawa ya Binadamu	104,711	115,182	126,700	16,364	18,000	19,800	121,075	133,182	146,500
251	Bidhaa za Mpira na Plastiki	53,810	59,191	65,110	7,913	8,704	9,574	61,723	67,895	74,684
261-9	Bidhaa za Madini yasiyo Chuma	141,747	155,922	171,514	42,963	47,259	51,985	184,710	203,181	223,499
271-369	Nyinginezo	233,838	257,222	282,944	48,663	53,529	58,882	282,501	310,751	341,826
	Jumla	**1,818,049**	**1,999,854**	**2,199,838**	**498,874**	**548,760**	**603,634**	**2,316,923**	**2,548,614**	**2,803,472**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

* Takwimu zimekadiriwa kutokana na utafiti wa sensa ya viwanda ya mwaka 2013 na Utafiti wa mwaka 2015 na 2016 wa Uzalishaji Viwandani

Viwanda vilivyohusika ni vyenye ajira ya mtu mmoja na kuendelea (1+)

Jedwali Na. 56: VIWANDA - MUHTASARI WA MATOKEO MWAKA 2020 - 2022

Shilingi Milioni

ISIC (Rev 3)	Shughuli	Pato			Gharama			Thamani iliyoongezeka		
		2020*	2021*	2022*	2020*	2021*	2022*	2020*	2021*	2022*
151-4	Vyakula	8,004,246	8,804,671	9,685,138	3,678,616	4,046,478	4,451,126	4,325,630	4,758,193	5,234,012
155	Vinywaji	3,300,937	3,631,031	3,994,134	988,417	1,087,259	1,195,985	2,312,520	2,543,772	2,798,149
160	Tumbaku na Sigara	1,240,434	1,364,477	1,500,925	311,314	342,445	376,689	929,120	1,022,032	1,124,236
171-2, 181	Ufumaji na Ushonaji	968,612	1,065,473	1,172,020	443,420	487,762	536,538	525,192	577,711	635,482
191	Ngozi, bidhaaa za ngozi	108,714	119,585	131,543	73,800	81,180	89,298	34,914	38,405	42,245
201-202	Mbao, Bidhaa za Mbao	294,287	323,716	356,088	97,620	107,382	118,120	196,667	216,334	237,968
210-221-222	Karatasi, Uchapishaji	532,014	585,215	643,736	329,424	362,366	398,603	202,590	222,849	245,133
241-2	Utengenezaji wa Kemikali na madawa ya Binadamu	1,165,269	1,281,796	1,409,976	729,171	802,088	882,297	436,098	479,708	527,679
251	Bidhaa za mpira na Plastiki	1,196,953	1,316,648	1,448,313	773,950	851,345	936,479	423,003	465,303	511,834
261-9	Bidhaa za Madini yasiyo Chuma	1,528,392	1,681,231	1,849,354	775,649	853,214	938,535	752,743	828,017	910,819
271-369	Nyinginezo	2,349,845	2,584,830	2,843,313	1,364,423	1,500,865	1,650,951	985,422	1,083,965	1,192,361
	Jumla	**20,689,703**	**22,758,673**	**25,034,540**	**9,565,804**	**10,522,384**	**11,574,622**	**11,123,899**	**12,236,289**	**13,459,918**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

*Takwimu zimekadiriwa kutokana na utafiti wa sensa ya viwanda ya mwaka 2013 na Utafiti wa mwaka 2015 na 2016 wa Uzalishaji Viwandani

Viwanda vilivyohusika ni vyenye ajira ya mtu mmoja na kuendelea (1+)

Jedwali Na. 57: VIWANDA - MUHTASARI WA MATOKEO KIMKOA *

Jina la mkoa	Idadi ya Wafanyakazi			Idadi ya Waajiriwa			Mishahara (Shilingi Milioni)			Thamani Iliyoongezeka (Shilingi Milioni)		
	2020	**2021**	**2022**	**2020**	**2021**	**2022**	**2020**	**2021**	**2022**	**2020**	**2021**	**2022**
Dodoma	4,009	3,740	3,836	2,894	3,184	3,280	22,750	25,025	27,527	139,200	153,120	168,432
Arusha	31,444	29,333	30,085	22,707	24,978	25,728	77,243	84,967	93,464	472,625	519,888	571,877
Kilimanjaro	23,610	22,025	22,590	17,050	18,756	19,319	97,840	107,624	118,386	598,647	658,512	724,363
Tanga	17,823	16,627	17,053	12,871	14,159	14,584	121,922	134,114	147,525	745,994	820,593	902,652
Morogoro	55,853	52,104	53,440	40,333	44,367	45,699	51,725	56,898	62,588	316,480	348,128	382,941
Pwani,	17,385	16,218	16,634	12,555	13,811	14,226	73,385	80,724	88,796	449,014	493,915	543,307
Dar es Salaam	119,542	111,517	114,376	86,325	94,959	97,809	1,043,930	1,148,323	1,263,154	6,387,375	7,026,113	7,728,724
Lindi	1,783	1,663	1,706	1,289	1,418	1,461	464	510	561	2,842	3,126	3,439
Mtwara	5,169	4,822	4,946	3,733	4,106	4,229	17,312	19,043	20,947	105,919	116,511	128,162
Ruvuma	3,335	3,111	3,191	2,409	2,649	2,729	3,490	3,839	4,223	21,362	23,498	25,848
Iringa	8,889	8,292	8,505	6,419	7,061	7,273	41,295	45,425	49,967	252,665	277,932	305,725
Mbeya	10,646	9,931	10,186	7,687	8,456	8,710	84,014	92,415	101,656	514,043	565,447	621,992
Singida	4,118	3,842	3,941	2,976	3,273	3,371	3,022	3,324	3,656	18,484	20,332	22,365
Tabora	1,313	1,225	1,256	946	1,041	1,072	16,664	18,330	20,163	101,958	112,154	123,369
Rukwa	2,744	2,560	2,626	1,981	2,179	2,244	9,625	10,588	11,647	58,892	64,781	71,259
Kigoma	3,339	3,115	3,195	2,412	2,653	2,733	1,622	1,784	1,962	9,926	10,919	12,011
Shinyanga	4,912	4,582	4,698	3,547	3,902	4,019	16,552	18,207	20,028	101,270	111,397	122,537
Kagera	6,399	5,969	6,122	4,621	5,083	5,236	7,707	8,478	9,326	47,153	51,868	57,055
Mwanza	19,594	18,279	18,748	14,149	15,565	16,032	96,771	106,448	117,093	592,104	651,314	716,445
Mara	6,277	5,856	6,006	4,533	4,987	5,137	8,456	9,302	10,232	51,733	56,906	62,597
Manyara	9,132	8,519	8,736	6,594	7,253	7,471	4,025	4,428	4,871	24,635	27,099	29,809
Njombe	4,887	4,559	4,676	3,530	3,883	4,000	7,684	8,452	9,297	47,015	51,717	56,889
Katavi	2,532	2,362	2,423	1,829	2,012	2,072	1,653	1,818	2,000	10,112	11,123	12,235
Simiyu	3,113	2,904	2,978	2,248	2,473	2,546	6,170	6,787	7,466	37,760	41,536	45,690
Geita	1,069	997	1,023	772	849	874	304	334	369	1,857	2,043	2,247
Songwe	1,568	1,463	1,501	1,133	1,246	1,283	2,424	2,667	2,934	14,834	16,317	17,948
Jumla	**370,485**	**345,615**	**354,477**	**267,544**	**294,303**	**303,137**	**1,818,049**	**1,999,854**	**2,199,838**	**11,123,899**	**12,236,289**	**13,459,918**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

*Takwimu zimekadiriwa kutokana na utafiti wa sensa ya viwanda ya mwaka 2013 na Utafiti wa mwaka 2015 na 2016 wa Uzalishaji Viwandani

Viwanda vilivyohusika ni vyenye ajira ya mtu mmoja na kuendelea (1+)

SURA YA 15

UJENZI NA MAENDELEO YA ARDHI

UJENZI

Mtandao wa Barabara Nchini

331. Mwaka 2022, mtandao wa barabara nchini ulifikia kilometa 181,190.06 ikilinganishwa na kilometa 180,791.7 mwaka 2021. Kati ya hizo, kilometa 36,760.29 zinasimamiwa na Wakala wa Barabara Tanzania - TANROADS na kilometa 144,429.77 [6] zinasimamiwa na Wakala wa Barabara Vijijini na Mijini - TARURA.

332. Mtandao wa barabara zinazosimamiwa na TANROADS uliongezeka na kufikia kilometa 36,760.29 mwaka 2022 kutoka kilometa 36,361.95 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kufunguliwa kwa barabara mpya na kupandishwa hadhi kwa baadhi ya barabara zilizokuwa zinasimamiwa na TARURA. Kati ya hizo, kilometa 12,223.04 ni barabara kuu zinazounganisha mikoa na nchi jirani na kilometa 24,537.25 ni barabara za mikoa zinazounganisha miji mikuu ya mikoa na wilaya.

333. Hadi Desemba 2022, barabara kuu na za mikoa zenye kiwango cha lami na changarawe/udongo zilizofanyiwa tathmini zilikuwa na urefu wa kilometa 35,269.38 ikilinganishwa na kilometa 33,722.50 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.6. Ongezeko hilo lilitokana na uwepo wa mitambo ya kutosha na kuongezeka kwa bajeti hivyo kuwezesha Wakala kufanya tathmini katika kilometa nyingi kwa lengo la kujua hali ya barabara. Kati ya barabara hizo, kilometa 3,806.47 zilikuwa katika hali mbaya, kilometa 18,818.76 zilikuwa katika hali ya wastani na kilometa 12,644.15 zilikuwa katika hali nzuri ikilinganishwa na kilometa 3,614.60, kilometa 17,431.93 na kilometa 12,676.0 mtawalia mwaka 2021. Kupungua kwa barabara zenye hali nzuri kulitokana na kuongezeka kwa barabara zenye hali mbaya ambazo zinaendelea kufanyiwa matengenezo.

334. Hadi Desemba 2022, barabara kuu zenye kiwango cha lami na changarawe/udongo zilizofanyiwa tathmini zilikuwa na urefu wa kilometa 11,158.23 ikilinganishwa na kilometa

[6] Kilometa zinatarajiwa kupungua baada ya kutangazwa kwa *Government Notice* itakayoainisha barabara zilizopanda hadhi na kuhamishiwa TANROADS

335. 11,068.7 mwaka 2021. Kati ya hizo, kilometa 1,619.15 zilikuwa katika hali mbaya, kilometa 3,372.89 hali ya wastani na kilometa 6,166.19 hali nzuri ikilinganishwa na kilometa 1,608.21 zilizokuwa katika hali mbaya, kilometa 3,158.5 hali ya wastani na kilometa 6,302.02 hali nzuri mwaka 2021. Barabara zenye hali nzuri zilipungua kutokana na kuongezeka kwa barabara zenye hali mbaya ambazo zinaendelea kufanyiwa matengenezo.

336. Mwaka 2022, kilometa 24,111.15 za barabara za mikoa na zinazounganisha mikoa na wilaya zenye kiwango cha lami na changarawe/udongo zilifanyiwa tathimini ikilinganishwa na kilometa 22,653.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.0. Ongezeko hilo lilitokana na uwepo wa mitambo ya kutosha na kuongezeka kwa bajeti hivyo kuwezesha Wakala kufanya tathmini katika kilometa nyingi kwa lengo la kujua hali ya barabara. Kati ya barabara hizo, kilometa 2,187.32 zilikuwa katika hali mbaya, kilometa 15,445.87 hali ya wastani na kilometa 6,477.96 hali nzuri ikilinganishwa kilometa 2,006.4, kilometa 14,273.5 na kilometa 6,374 mtawalia mwaka 2021.

Jedwali Na. 15.1: Hali ya Mtandao wa Barabara Zilizofanyiwa Tathmini Mwaka 2022

Aina ya Barabara	**Nzuri**		**Wastani**		**Mbaya**		**Jumla**
	Kilometa	**%**	**Kilometa**	**%**	**Kilometa**	**%**	**Kilometa**
Barabara kuu lami	5,661.95	63	1,854.82	21	1,451.93	16	8,968.70
Barabara kuu changarawe/udongo	504.24	23	1,518.07	69	167.22	8	2,189.53
Jumla Ndogo	**6,166.19**		**3,372.89**		**1,619.15**		**11,158.23**
Barabara za mikoa lami	872.08	46	492.97	26	548.1	28	1,913.15
Barabara za mikoa changarawe/udongo	5,605.88	25	14,952.90	68	1,639.22	7	22,198.00
Jumla Ndogo	**6,477.96**		**15,445.87**		**2,187.32**		**24,111.15**
Jumla Kuu	**12,644.15**	**36**	**18,818.76**	**53**	**3,806.47**	**11**	**35,269.38**

Chanzo: Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi (Ujenzi)

337. Mtandao wa barabara unaosimamiwa na TARURA ulikuwa na jumla ya kilometa 144,429.77 mwaka 2022. Kati ya hizo, kilometa 38,888.48 zilikuwa katika hali nzuri, kilometa 48,307.97 hali ya wastani na kilometa 57,233.32 hali mbaya. Hadi Desemba 2022, mtandao wa barabara za wilaya zenye kiwango cha lami ulifikia kilometa 2,847.48, changarawe kilometa 35,476.59 na udongo kilometa 106,105.71 ikilinganishwa na kilometa 2,473.55, kilometa 30,756.5 na kilometa 111,199.72 mtawalia mwaka 2021.

Jedwali Na. 15.2: Hali ya Mtandao wa Barabara za Vijijini na Mijini Mwaka 2022

Aina ya Barabara	Hali ya Barabara (Kilometa)			Jumla (Kilometa)	Asilimia
	Nzuri	Wastani	Mbaya		
Barabara za lami	2,177.13	487.83	182.52	2,847.48	2.0
Barabara za changarawe	18,962.36	12,781.99	3,732.24	35,476.59	24.7
Barabara za udongo	17,749.00	35,038.15	53,318.55	106,105.71	73.5
Jumla	**38,888.48**	**48,307.97**	**57,233.32**	**144,429.77**	**100**
Asilimia	26.9	33.5	39.6	100	

Chanzo: Wakala wa Barabara Vijijini na Mijini

338. Mwaka 2022, TARURA ilijenga, ilikarabati na kutengeneza barabara za wilaya zenye urefu wa kilometa 39,705.94 ikilinganishwa na kilometa 34,514.95 zilizojengwa na kukarabatiwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 15.0. Ongezeko hilo lilitokana na kuendelea kwa utekelezaji wa miradi mbalimbali ya ujenzi, ukarabati na matengenezo ya barabara ikiwemo ujenzi wa barabara za lami katika Mji wa Serikali Mtumba - Dodoma. Aidha, barabara zenye urefu wa kilometa 503.83 zilijengwa kwa kiwango cha lami, kilometa 15,016.59 zilijengwa kwa kiwango cha changarawe na kilometa 24,185.52 zilifanyiwa ukarabati maalum, ukarabati wa kawaida na matengenezo ya maeneo korofi.

339. Mwaka 2022, Wakala ulijenga madaraja 652, makalavati 1,121, mitaro mikubwa ya maji ya mvua yenye urefu wa kilometa 2,415 na kukarabati madaraja 251 ikilinganishwa na madaraja 212, makalavati 2,122, mitaro ya maji yenye urefu wa kilometa 56.8 na madaraja 236 mtawalia mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, Wakala kupitia mradi wa uboreshaji miundombinu katika Jiji la Dar es Salaam (DMDP) uliwezesha: ujenzi wa barabara zenye urefu wa kilometa 4.36 kwa kiwango cha lami; ujenzi wa mifereji ya maji ya mvua kilometa sita (6); ujenzi wa vituo viwili (2) vya daladala vya Uzana na Kinyerezi; na ujenzi wa soko moja la Zakhemu.

Barabara, Madaraja, Vivuko na Magari

340. Mwaka 2022, TANROADS ilitengeneza barabara kuu na za mikoa zenye urefu wa kilometa 30,558.29 ikilinganishwa na kilometa 32,979.2 zilizotengenezwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 7.3. Hii ilitokana na kuongezeka kwa barabara zenye hali mbaya zilizohamishwa kutoka TARURA kwenda TANROADS. Aidha, madaraja 2,917 yalifanyiwa matengenezo ikilinganishwa na madaraja 2,728 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.9. Ongezeko hilo lilitokana na juhudi za Serikali kuendelea kuimarisha miundombinu ya barabara na madaraja.

341. Mwaka 2022, Wakala wa Ufundi na Umeme Tanzania (TEMESA) uliendelea kusimamia vivuko 34 kama vilivyokuwa mwaka 2021. Katika kipindi hicho, abiria 33,598,960, magari 1,011,791 na mizigo yenye uzito wa tani 538.47 ilivushwa kwa kutumia

vivuko ikilinganishwa na abiria 34,480,252, magari 1,231,856 na mizigo yenye uzito wa tani 1,924.22 mwaka 2021. Kupungua kwa idadi ya abiria, magari na mizigo iliyosafirishwa kulitokana na vivuko vya MV Kazi, MV Misungwi, MV Musoma, MV TEMESA, MV Sabasaba na MV Pangani kuwa kwenye matengenezo makubwa.

342. Mwaka 2022, TEMESA ilitengeneza magari 27,067 ikilinganishwa na magari 29,263 yaliyotengenezwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 7.5. Upungufu huo ulitokana na baadhi ya karakana zilizopo katika mikoa ya Arusha, Mara, Kigoma, Tabora, Mtwara na Mwanza kuwa katika hatua mbalimbali za ukarabati mkubwa uliosababishwa na uchakavu wa miundombinu. Kwa upande mwingine, TEMESA ilikamilisha miradi 139 ya usimikaji umeme mwaka 2022 ikilinganishwa na miradi 107 iliyokamilishwa mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na Serikali kuendelea kuboresha upatikanaji wa vitendea kazi bora na vya kisasa kwenye karakana za TEMESA.

Mfuko wa Barabara

343. Bodi ya Mfuko wa Barabara ilikusanya jumla ya shilingi bilioni 1,475.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 926.6 zilizokusanywa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 59.2. Ongezeko hilo lilitokana na: kuendelea kuimarika kwa shughuli za kiuchumi zinazotumia nishati ya mafuta ikiwemo mradi wa reli ya kisasa na mradi wa kufua umeme wa maji wa Julius Nyerere na kuwianisha utozaji wa viwango vya tozo hizo katika ukanda wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika na Soko la Pamoja la Mashariki na Kusini mwa Afrika. Vile vile, Bodi ilikagua miradi 1,279 ya barabara mwaka 2022 ikilinganishwa na miradi 594 mwaka 2021.

Nyumba na Majengo ya Serikali

344. Mwaka 2022, Wakala wa Majengo Tanzania uliendelea kusanifu na kusimamia ujenzi wa miradi 109 ya nyumba na majengo ya Serikali ikilinganishwa na miradi 258 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 57.8. Upungufu huo ulitokana na washitiri wengi kutekeleza miradi kwa utaratibu wa *force account* na baadhi ya miradi kukamilika na kukabidhiwa kwa washitiri. Aidha, Wakala ulikarabati nyumba na majengo 335 mwaka 2022 ikilinganishwa na nyumba na majengo 166 zilizokarabatiwa mwaka 2021.

345. Mwaka 2022, nyumba 6,493 zilipangishwa kwa wapangaji wa kibiashara na watumishi wa umma ikilinganishwa na nyumba 6,222 zilizopangishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.4. Kati ya hizo, nyumba 2,382 zilipangishwa kwa watumishi wa umma na nyumba 4,111 zilipangishwa kibiashara ikilinganishwa na nyumba 1,622 na nyumba 4,600 mtawalia mwaka 2021. Kuongezeka kwa nyumba zinazopangishwa kwa watumishi wa umma kulitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya nyumba kwa watumishi wa umma katika Jiji la Dodoma baada ya Serikali kuhamia Dodoma.

Usajili wa Makandarasi

346. Mwaka 2022, Bodi ya Usajili wa Makandarasi ilisajili makandarasi 1,341 ikilinganishwa na makandarasi 944 waliosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.1. Usajili huo uliongeza idadi ya makandarasi waliosajiliwa na kufikia 14,034 Desemba 2022. Ongezeko hilo lilitokana na uhamasishaji uliofanywa na Bodi kwa kuwataka makandarasi kujisajili kwa mujibu wa Sheria. Aidha, miradi ya ujenzi 4,013 ilisajiliwa na Bodi ikilinganishwa na miradi 3,878 iliyosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.5. Hii ilitokana na kuongezeka kwa shughuli za ujenzi nchini.

347. Mwaka 2022, miradi 3,728 ilikaguliwa na Bodi ikilinganishwa na miradi 3,518 iliyokaguliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa miradi ya ujenzi iliyosajiliwa mwaka 2022. Kati ya miradi iliyokaguliwa, miradi 2,494 haikuwa na mapungufu na miradi 1,236 ilikuwa na mapungufu. Mapungufu hayo yalitokana na: miradi kutekelezwa na watu wasiosajiliwa; miradi kutosajiliwa; kukosekana kwa bango lenye maelezo ya mradi; kutozingatia sheria ya usalama wa wafanyakazi; na makandarasi kufanya miradi ambayo ipo juu ya madaraja yao. Aidha, hatua mbalimbali za kisheria zilichukuliwa kwa miradi iliyokuwa na mapungufu ikiwemo kutozwa faini kwa makandarasi na kusimamisha ujenzi kwa baadhi ya miradi ili kukidhi matakwa ya sheria za ujenzi. Vile vile, Bodi ilifungua mashauri 40 ya makosa mbalimbali ikiwemo kutekeleza miradi kwa kutumia kampuni au wataalamu wasio makandarasi ikilinganishwa na mashauri 97 mwaka 2021.

Usajili wa Wahandisi

348. Mwaka 2022, Bodi ya Usajili wa Wahandisi ilisajili wahandisi 2,846 wa fani mbalimbali ikilinganishwa na wahandisi 3,224 waliosajiliwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 11.7. Hadi Desemba 2022, wahandisi waliosajiliwa walifikia 35,829. Kati ya wahandisi hao, watanzania walikuwa 2,672 (asilimia 93.9) na wageni walikuwa 174. Aidha, Bodi ilisajili mafundi sanifu 463 mwaka 2022 ikilinganishwa na mafundi sanifu 314 waliosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 47.5. Usajili huo uliwezesha idadi ya mafundi sanifu kufikia 1,242 Desemba 2022. Ongezeko hilo lilitokana na kuhamasika kwa mafundi sanifu kujisajili kufuatia kuanzishwa kwa Siku ya Mafundi Sanifu.

349. Mwaka 2022, Bodi ilisajili kampuni 16 za ushauri ikilinganishwa na kampuni 13 zilizosajiliwa mwaka 2021 ambapo kampuni 10 zilikuwa za watanzania na kampuni sita (6) za wageni. Usajili huo uliwezesha idadi ya kampuni za ushauri kufikia 405 hadi Desemba 2022. Aidha, Bodi ilisajili wahandisi washauri 12 (watanzania 10 na wageni wawili) mwaka 2022 ikilinganishwa na wahandisi washauri 17 waliosajiliwa mwaka 2021. Usajili huo uliwezesha idadi ya wahandisi washauri waliosajiliwa kufikia 634 hadi Desemba 2022.

350. Mwaka 2022, Bodi ya Usajili wa Wahandisi ilisajili maabara moja ya vifaa vya ujenzi na uhandisi ikilinganishwa na maabara mbili mwaka 2021. Usajili huo uliwezesha maabara za vifaa vya ujenzi na uhandisi kufikia 40 hadi Desemba 2022. Upungufu wa Usajili wa Maabara ulitokana na TANROADS kuwa na maabara kila mkoa na hivyo majukumu mengi ya maabara kutekelezwa na TANROADS.

351. Mwaka 2022, wahandisi 1,488 walipata mafunzo ikilinganishwa na wahandisi 1,534 waliopata mafunzo mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 3.0. Hii ilitokana na kufikia ukomo kwa Programu ya mafunzo kazini (Structured Engineers Apprenticeship Program). Kati ya waliopata mafunzo, wahandisi 289 walihitimu na kusajiliwa. Kwa upande mwingine, Bodi ilisajili miradi ya ujenzi 716 mwaka 2022 ikilinganishwa na miradi 795 iliyosajiliwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 9.9. Aidha, Bodi ilikagua miradi 106 mwaka 2022 ikilinganishwa na miradi 72 iliyokaguliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 47.2. Ongezeko hilo lilitokana na juhudi za Bodi kufuatilia miradi inayoendelea kutekelezwa na kufanya kaguzi maalum katika kanda mbalimbali.

Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi

352. Hadi Desemba 2022, wataalamu waliosajiliwa na Bodi ya Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi walifikia 1,471 kutoka wataalamu 1,245 waliosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 18.2. Kati ya hao, wataalamu 1,437 walikuwa watanzania na wataalamu 34 walikuwa wageni. Aidha, wahitimu 212 walishiriki mafunzo kwa vitendo katika fani ya ubunifu majengo na ukadiriaji majenzi yanayotolewa na Bodi mwaka 2022 ikilinganishwa na wahitimu 213 mwaka 2021. Vile vile, Bodi ilisajili kampuni 432 za wabunifu majengo na wakadiriaji majenzi mwaka 2022 ikilinganishwa na kampuni 414 zilizosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.4. Hii ilitokana na matumizi ya TEHAMA kwenye usajili na kuongezeka kwa miradi ya ujenzi. Kati ya kampuni zilizosajiliwa, kampuni 424 zilikuwa za watanzania na kampuni nane (8) za wageni.

353. Mwaka 2022, Bodi ilisajili miradi 1,097 ya ujenzi wa majengo ikilinganishwa na miradi 987 iliyosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 11.1. Ongezeko hilo lilitokana na Bodi kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika usajili wa miradi. Aidha, Bodi ilikagua miradi 3,362 ya ujenzi wa majengo mwaka 2022 ikilinganishwa na miradi 2,404 iliyokaguliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 39.9. Kati ya miradi iliyokaguliwa miradi 2,623 sawa na asilimia 78.0 ilikidhi matakwa ya Sheria Namba 4 ya Mwaka 2010.

Baraza la Taifa la Ujenzi

354. Mwaka 2022, Baraza la Taifa la Ujenzi lilitoa ushauri wa kiufundi kwa wadau saba (7) wa sekta ya ujenzi ikilinganishwa na wadau sita (6) mwaka 2021. Aidha, Baraza lilisuluhisha migogoro 111 ya ujenzi mwaka 2022 ikilinganishwa na migogoro 78 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.3. Hii ilitokana na kuongezeka kwa uelewa wa

taratibu za usuluhishi wa migogoro. Vile vile, Baraza kwa kushirikiana na Shirika la Viwango Tanzania liliandaa viwango 19 vya ubora wa vifaa vya ujenzi ikilinganishwa na viwango 54 mwaka 2021.

Taasisi ya Teknolojia ya Ujenzi

355. Mwaka 2022, Taasisi ya Teknolojia ya Ujenzi ilitoa mafunzo ya stashahada kwa wanafunzi 140 ikilinganishwa na wanafunzi 41 waliopata mafunzo mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kuboreshwa kwa mitaala na Taasisi kuendelea kujitangaza kwenye vyombo vya habari na mitandao ya kijamii. Katika kipindi hicho, Taasisi ilitoa mafunzo kwa mafundi sanifu 16 kuhusu matumizi ya teknolojia stahiki ya nguvukazi katika kukarabati na kutengeneza barabara za changarawe ikilinganishwa na mafundi sanifu 13 mwaka 2021. Ongezeko la washiriki lilitokana na uhamasishaji uliofanywa na Taasisi kuhusu umuhimu wa mafunzo hayo.

356. Mwaka 2022, washiriki 99 kutoka katika vikundi vya wanawake na vijana walipata mafunzo kuhusu matumizi ya teknolojia stahiki ya nguvukazi katika kukarabati na kutengeneza barabara ikilinganishwa na washiriki 65 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, Taasisi ilihamasisha matumizi ya teknolojia stahiki ya nguvukazi kwa wadau 116 wa barabara kutoka TARURA na baadhi ya halmashauri ikilinganishwa na wadau 35 mwaka 2021.

MAENDELEO YA ARDHI

Utayarishaji wa Hatimiliki, Ukaguzi na Uhakiki Milki

357. Mwaka 2022, hatimiliki za viwanja na mashamba zilizoandaliwa kwa ajili ya usajili zilikuwa 94,832 ikilinganishwa na hatimiliki 88,810 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.8. Hii ilitokana na kuendelea kwa utekelezaji wa Mradi wa Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi pamoja na kuongezeka kwa uelewa wa wananchi kuhusu umuhimu wa kumiliki ardhi kisheria. Aidha, hatimiliki za kimila 38,575 zilitolewa kwa wananchi mwaka 2022 ikilinganishwa na hatimiliki 76,245 zilizotolewa mwaka 2021. Kwa upande mwingine, ilani 1,318 za ubatilisho zilitumwa kwa wapangaji waliokiuka masharti ya upangaji wa ardhi mwaka 2022 ikilinganishwa na ilani 3,516 zilizotumwa mwaka 2021. Kupungua kwa ilani za ubatilisho kulitokana na kuendelea kutolewa kwa elimu kwa umma kuhusu sera, sheria na miongozo mbalimbali ya umiliki wa ardhi.

Usajili wa Hatimiliki za Ardhi na Nyaraka za Kisheria

358. Mwaka 2022, hatimiliki na nyaraka za kisheria zilizosajiliwa zilikuwa 183,072 ikilinganishwa na hatimiliki na nyaraka za kisheria 141,630 zilizosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 29.3. Hii ilitokana na kuongezeka kwa uelewa wa wananchi kuhusu umuhimu wa umiliki salama wa eneo pamoja na matumizi ya hatimiliki.

Jedwali Na. 15.3: Usajili wa Hatimiliki za Ardhi na Nyaraka za Kisheria Mwaka 2018 - 2022

Hati zilizosajiliwa	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Hati za kumiliki ardhi zilizosajiliwa chini ya Sheria ya Usajili wa Ardhi, Sura 334	41,522	47,948	57,180	61,527	83,195
Hati za Sehemu ya Jengo chini ya Sheria ya Usajili wa Hati za Sehemuya Jengo (Unit Title Act No.17/2008)	844	321	924	232	380
Jumla Hatimiliki	**42,366**	**48,269**	**58,104**	**61,759**	**83,575**
Miamala na Nyaraka zilizosajiliwa					
Miamala iliyosajiliwachini ya Sheria ya Usajili wa Ardhi, Sura 334	27,716	15,018	35,477	39,252	51,413
Nyaraka zilizosajiliwa chini ya Sheria ya Usajili wa Nyaraka, Sura 117	21,807	26,096	33,938	36,354	42,112
Nyaraka zilizosajiliwa chini ya Sheria ya Usajili wa Rehani ya mali zinazohamishika, Sura 210	1,817	3,129	5,698	4,265	5,972
Jumla Nyaraka za Kisheria	**51,340**	**44,243**	**75,113**	**79,871**	**99,497**
Jumla ya Hatimiliki na Nyaraka za Kisheria	**93,706**	**92,512**	**133,217**	**141,630**	**183,072**

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi

Uthamini wa Mali na Upimaji wa Mashamba na Viwanja

359. Mwaka 2022, Serikali iliidhinisha taarifa za uthamini 67,621 ikilinganishwa na taarifa 57,274 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 18.1. Kwa upande mwingine, ramani zenye viwanja 430,639 na mashamba 1,386 ziliidhinishwa mwaka 2022 ikilinganishwa na ramani zenye viwanja 418,831 na mashamba 671 zilizoidhinishwa mwaka 2021. Kuongezeka kwa ramani zenye viwanja zilizoidhinishwa kulitokana na kuendelea kutekelezwa kwa miradi ya kupanga, kupima na kumilikisha Ardhi katika halmashauri mbalimbali nchini.

Jedwali Na. 15.4: Viwanja na Mashamba Yaliyoidhinishwa Mwaka 2021 - 2022

Mikoa	2021		2022	
	Viwanja	Mashamba	Viwanja	Mashamba
Arusha	34,732	13	12,159	13
Dar es Salaam	37,574	-	38,993	-
Dodoma	91,760	7	52,668	5
Geita	8,657	1	6,725	-
Iringa	9,047	17	11,902	20
Kagera	8,371	25	5,733	52
Katavi	5,895	96	5,449	-
Kigoma	12,690	52	8,033	76
Kilimanjaro	9,248	15	3,786	325
Lindi	5,994	31	5,985	16
Manyara	6,521	30	19,031	26
Mara	7,618	1	21,735	-
Mbeya	20,080	1	54,507	3
Morogoro	7,965	171	22,623	66
Mtwara	12,970	4	9,807	-
Mwanza	20,878	2	9,521	2
Njombe	4,165	2	8,306	30
Pwani	33,827	129	31,459	33
Rukwa	3,570	44	1,900	3
Ruvuma	8,908	6	11,672	1
Shinyanga	14,035	1	15,135	-
Simiyu	2,900	6	12,782	-
Singida	13,389	2	9,657	693
Songwe	3,034	-	1,949	2
Tabora	14,766	5	17,696	-
Tanga	20,237	10	31,427	20
Jumla	**418,831**	**671**	**430,639**	**1,386**

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi

Mipango ya Matumizi ya Ardhi

360. Mwaka 2022, mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji 97 iliandaliwa katika wilaya 20 ikilinganishwa na mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji 316 iliyoandaliwa katika wilaya 41 mwaka 2021.

Jedwali Na. 15.5: Vijiji Vilivyoandaliwa Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa Mwaka 2022

Mkoa	Halmashauri ya Wilaya	Mipango ya matumizi ya Ardhi ya Vijiji	Idadi
Kigoma	Uvinza	Ubanda, Kashagulu, Lufubu	3
Katavi	Mpimbwe	Igalukilo, Ntibili, Ikulwe	3
	Tanganyika	Kamsanga, Ikaka	2
Kilimanjaro	Same	Vumari	1
Iringa	Kilolo	Mwatasi, Wangama	2
	Iringa	Makatapola, Mnadani	2
	Mufindi	Kihanga, Kidete, Mwatikilwa, Ihefu	4
Mara	Butiama	Mwikolo, Kigoro	2
Pwani	Chalinze	Pongwekiona, Pongwe Mnazi	2
Rukwa	Sumbawanga	Kalumbaleza A, Kalumbaleza B, Mnazimmoja, Swaila, Nkomolo, Soloa, Ilemba A, Ilemba B, Sakalilo	9
Morogoro	Kilosa	Mfulu, Mbigiri, Mambegwa, Mwasa, Chabima Kwalukwambe, Mamoyo Malangali, Muungano, Mzanganza, Munisagara, Kidete Station, Kikundi, Kivungu, Changarawe, Dodoma Isanga	16
Dodoma	Bahi	Msisi	1
	Chamwino	Chiwondo	1
	Kondoa	Bumbuta, Salare, Atta, Potea,	6
		Mahongo, Mkundulu	
Lindi	Newala	Nkulung’ulu	1
Mara	Rorya	Ingri Juu	1
Tabora	Kaliua	Kashishi	1
Njombe	Wanging’ombe	Saja, Uhenga, Idenyimembe	3
Mbeya	Mbeya	Wambishe	1
Arusha	Ngorongoro	Samunge, Mugongo, Yasimdito, Sale, Mageri, Digodigo, Kisangiro, Mugholo, Tinaga, Malambo, Madukani, Piyaya, Enguserosambu, Ng'arwa, Naan, Orkiu Juu, Oloirien, Magaiduru, Njoroi, Oloipiri, Oldonyowas, Lopolun, Arash, Olalaa, Ormanie, Mbuken, Loosoito, Maalon, Loshwash, Ngobereti, Kirtalo, Mondorosi, Soitsambu, Sukenya, Orkuyene, Ololosokwan	36
Jumla			97

Chanzo: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi

Urasimishaji wa Makazi Holela

361. Mwaka 2022, Serikali iliandaa na kuidhinisha michoro ya mipango miji 2,101 ikilinganishwa na michoro 1,704 iliyoidhinishwa mwaka 2021. Aidha, vipande 452,805 vya ardhi vilirasimishwa katika halmashauri mbalimbali nchini ikilinganishwa na vipande 523,519 vya ardhi vilivyorasimishwa mwaka 2021. Kupungua kwa vipande vya ardhi vilivyorasimishwa kulitokana na juhudi za Serikali katika kuendelea kudhibiti makazi holela.

Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya

362. Hadi Desemba, 2022, mashauri 49,905 (mashauri mapya 23,188) yalikuwa kwenye Mabaraza 83 ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya ikilinganishwa na mashauri 53,527 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Aidha, mashauri 31,932 yaliamuliwa na mashauri 17,973 hayakuamuliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na mashauri 26,810 yaliyoamuliwa na mashauri 26,717 ambayo hayakuamuliwa mwaka 2021.

Ujenzi wa Nyumba za Makazi na Biashara

363. Mwaka 2022, Shirika la Nyumba la Taifa lilikamilisha ujenzi wa nyumba 215 na kuendelea na ujenzi wa nyumba 475 katika halmashauri mbalimbali nchini ikilinganishwa na nyumba 440 zilizokamilika na nyumba 653 zilizoendelea na ujenzi mwaka 2021. Kati ya hizo, nyumba 405 zilikuwa za bei nafuu, na nyumba 285 za bei ya kati na juu ikilinganishwa na nyumba 431 za bei nafuu, na nyumba 662 za bei ya kati na juu mwaka 2021. Katika kipindi hicho, Kampuni ya Nyumba kwa Watumishi ilijenga nyumba 72 ikilinganishwa na nyumba 40 mwaka 2021.

SURA YA 16

UCHUKUZI, MAWASILIANO, SANAA NA MICHEZO

UCHUKUZI

Usafiri wa Barabara

364. Mwaka 2022, Mamlaka ya Udhibiti wa Usafiri Ardhini - LATRA ilitoa leseni 245,418 za usafirishaji kwa vyombo vya usafirishaji vilivyosajiliwa ikilinganishwa na leseni 223,863 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.6. Hii ilitokana na kuongezeka kwa leseni za wasafirishaji wa mizigo kwa kutumia pikipiki za magurudumu mawili na matatu pamoja na kufanya kaguzi. Leseni za mabasi kwa mwaka 2022 zilipungua kwa asilimia 5.6 kutokana na kupungua kwa mabasi mapya yaliyoingizwa katika biashara na mengine kuhusishwa na ajali na uchakavu.

Jedwali Na. 16.1: Idadi ya Leseni za Usafirishaji Zilizotolewa Mwaka 2020 - 2022

Kundi la Leseni	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Mabasi ya abiria	52,081	53,451	50,452	-5.6
Magari ya mizigo	142,559	133,428	142,154	6.5
Bajaji/Pikipiki	20,400	36,984	52,812	42.8
Jumla	**215,040**	**223,863**	**245,418**	9.6

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini

365. Mwaka 2022, ajali zilizotokana na vyombo vya usafirishaji abiria na mizigo kwa njia ya barabara zilikuwa 1,405 ikilinganishwa na ajali 1,052 zilizotokea mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 33.6. Ongezeko hilo lilitokana na mwendokasi, uzembe wa madereva na uendeshaji hatarishi wa waendesha pikipiki na magari ya mizigo. Kwa upande mwingine, ajali zitokanazo na mabasi ya abiria zilipungua kwa asilimia 2.2 kutokana na kuongezeka kwa hamasa ya uzingatiaji wa sheria na alama za usalama barabarani kwa madereva wa mabasi hayo pamoja na utumiaji wa vithibiti mwendo.

Jedwani Na. 16.2: Idadi ya Ajali za Barabarani Mwaka 2020 - 2022

Aina ya vyombo	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Mabasi ya abiria	330	365	357	-2.2
Magari ya Mizigo	407	224	268	19.6
Bajaji/Pikipiki	415	463	780	68.5
Jumla	**1,152**	**1,052**	**1,405**	**33.6**

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini

Usafiri wa Reli

366. Mwaka 2022, Shirika la Reli Tanzania - TRC lilisafirisha shehena ya mizigo tani 491,322 kwa umbali wa kilometa 485,141,822 ikilinganishwa na tani 370,279 kwa umbali

wa kilometa 366,560,583 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 32.7. Ongezeko hilo lilitokana na ukarabati wa mabehewa ya mizigo pamoja na kukamilika kwa ukarabati wa njia ya reli kipande cha Dar es Salaam hadi Isaka.

367. Mwaka 2022, Shirika lilisafirisha abiria wa masafa marefu 466,262 kwa umbali wa kilometa 343,076,014 ikilinganishwa na abiria 417,096 waliosafirishwa kwa umbali wa kilometa 316,205,354 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 11.8. Hii ilitokana na kuongezwa kwa mabehewa 22 ya abiria pamoja na ukarabati wa njia ya reli kutoka Dar es Salaam hadi Isaka. Kwa upande wa huduma ya usafiri wa treni katika Jiji la Dar es Salaam, Shirika lilisafirisha abiria 2,668,294 kwa umbali wa kilometa 74,712,232 kwa mwaka 2022 ikilinganishwa na abiria 2,876,199 waliosafirishwa kwa umbali wa kilometa 80,533,572 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 7.2. Upungufu huo ulichangiwa kwa kiasi kikubwa na abiria kushindwa kufika kwa urahisi katika kituo cha Kamata kutokana na ujenzi wa SGR kupelekea kuhamisha kituo cha Stesheni kwenda Kamata, hivyo kuleta usumbufu kwa abiria kwani kituo hicho kipo katikati ya Jiji hivyo humpa ugumu abiria kutoka Stesheni kwenda kufuata treni Kamata.

368. Mwaka 2022, Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia - TAZARA kwa ushirikiano na kampuni binafsi ilisafirisha tani 188,782 za mizigo ikilinganishwa na tani 392,081 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 51.9. Kupungua kwa mizigo kulitokana na kufungwa kwa daraja la reli la Chambeshi na njia yenye kilomita 211 kutokana na kalavati kusombwa na maji ya mvua.

Jedwali Na. 16.3: Shehena ya Mzigo Iliyosafirishwa Mwaka 2021 - 2022

Aina ya Mzigo	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Kwenda nje ya nchi	75,140	17,863	-76.2
Kutoka nje ya nchi	73,843	59,155	-19.9
Ndani ya TAZARA	50,146	88,891	77.3
Jumla Ndogo	**199,129**	**165,909**	**-16.7**
Kampuni binafsi	192,952	22,873	-88.1
Jumla Kuu	**392,081**	**188,782**	**-51.9**

Chanzo: Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia

369. Mwaka 2022, Mamlaka ilisafirisha abiria 2,793,588 ikilinganishwa na abiria 2,712,673 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.0. Kati ya hao, abiria 514,382 walikuwa wa safari ndefu (Dar es Salaam - Mbeya - Zambia), abiria 375,575 wa treni ya Udzungwa na abiria 1,903,631 wa treni ya jiji la Dar es Salaam.

Jedwali Na. 16.4: Mchanganuo wa Abiria kwa Waliosafirishwa Mwaka 2021 - 2022

Aina ya Abiria	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Njia ndefu	432,981	514,382	18.8
Udzungwa	406,762	375,575	-7.7
Jiji la Dar es Salaam	1,872,930	1,903,631	1.6
Jumla	**2,712,673**	**2,793,588**	**3.0**

Chanzo: Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia

Usafiri wa Anga

370. Mwaka 2022, Mamlaka ya Usafiri wa Anga Tanzania - TCAA ilisajili ndege 12 ikilinganishwa na ndege nane (8) zilizosajiliwa mwaka 2021. Ongezeko la usajili lilitokana na baadhi ya nchi kulegeza masharti ya safari za anga kufuatia kupungua kwa maambukizi ya UVIKO - 19. Katika kipindi hicho, Mamlaka ilikagua na kutoa vyeti vya ubora kwa ndege 147 ikilinganishwa na ndege 87 mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, mashirika 23 ya ndege za kimataifa yalitoa huduma kwa utaratibu wa mikataba ya usafiri wa anga baina ya Tanzania na nchi nyingine ikilinganishwa na mashirika 26 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Hii ilichangiwa na kusitishwa kwa safari za ndege za baadhi ya mashirika kuja nchini kutokana na sababu za kibiashara.

371. Mwaka 2022, abiria waliosafiri kwa njia ya anga walikuwa 5,718,395 ikilinganishwa na abiria 3,827,957 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 49.4. Hii ilitokana na ongezeko la watalii kufuatia juhudi za Serikali katika kukuza utalii kupitia Programu Maalum ya *Tanzania - The Royal Tour* pamoja na kupungua kwa maambukizi ya UVIKO - 19. Kati ya hao, abiria 3,313,319 walisafiri ndani ya nchi na abiria 2,405,076 walisafiri nje ya nchi.

Kielelezo 16.1: Idadi ya Abiria Waliotumia Usafiri wa Anga Mwaka 2018 – 2022

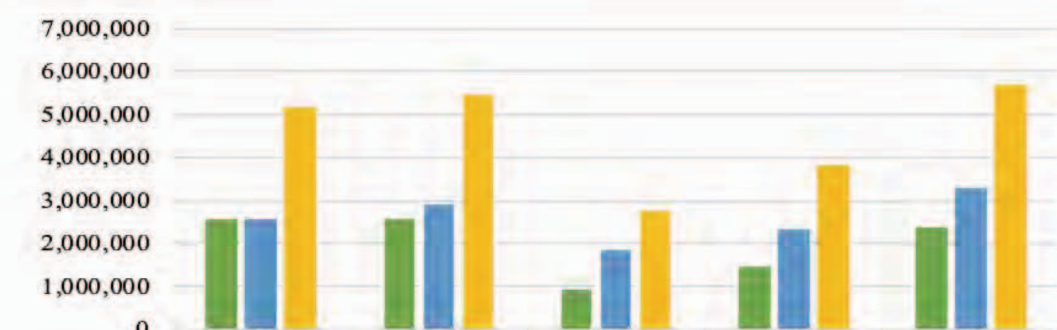

	2018	2019	2020	2021	2022
Kimataifa	2,593,862	2,594,978	943,422	1,489,721	2,405,076
Ndani ya Nchi	2,593,800	2,892,701	1,830,117	2,338,236	3,313,319
Jumla	5,187,662	5,487,679	2,773,539	3,827,957	5,718,395

372. Mwaka 2022, safari za ndege zilikuwa 195,619 ikilinganishwa na safari 153,322 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 27.6. Aidha, mizigo iliyosafirishwa ilikuwa tani 35,115 mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 30,029 zilizosafirishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 16.9. Kuongezeka kwa safari za ndege na mizigo kulitokana na mataifa mengi kuondoa katazo la safari za anga kufuatia kupungua kwa maambukizi ya UVIKO - 19.

Kielelezo Na. 16.2: Idadi ya Safari za Ndege Mwaka 2018 – 2022

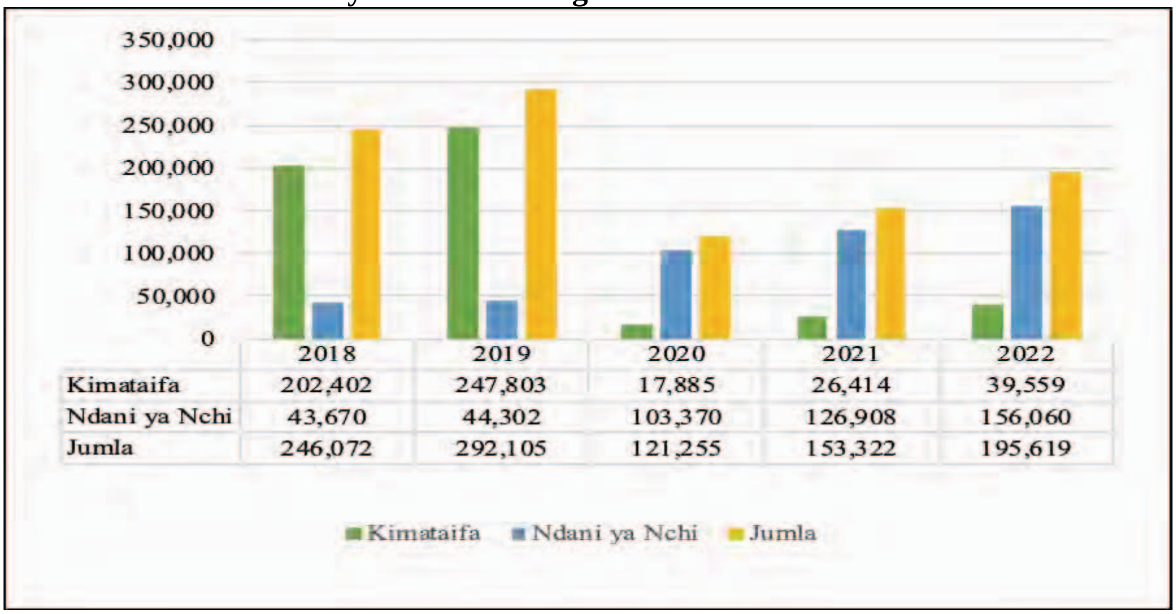

	2018	2019	2020	2021	2022
Kimataifa	202,402	247,803	17,885	26,414	39,559
Ndani ya Nchi	43,670	44,302	103,370	126,908	156,060
Jumla	246,072	292,105	121,255	153,322	195,619

373. Mwaka 2022, Shirika la Ndege Tanzania - ATCL liliendelea kutoa huduma katika vituo vya ndani 14 ikilinganishwa na vituo 15 mwaka 2021. Vituo hivyo ni Arusha, Bukoba, Dar es Salaam, Dodoma, Geita, Kilimanjaro, Kigoma, Mbeya, Mpanda, Mtwara, Mwanza, Songea, Tabora na Zanzibar na kupisha matengenezo kituo kimoja cha Iringa. Aidha, katika kipindi hicho, Kampuni haikuongeza kituo chochote cha ndani. Aidha, vituo vya nje ya nchi vilibaki 10 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021. Vituo hivyo ni Bujumbura (Burundi), Hahaya (Comorro), Guangzhou (China), Harare (Zimbabwe), Lubumbashi (DR Kongo), Ndola (Zambia), Uganda (Entebbe) Lusaka (Zambia), Mumbai (India) na Nairobi (Kenya).

374. Mwaka 2022, Shirika lilisafirisha abiria 1,021,117 ikilinganishwa na abiria 673,311 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 51.7. Aidha, Shirika lilisafirisha tani 3,190 za mizigo ya ndani na nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na tani 1,911 zilizosafirishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 66.9. Hii ilitokana na kurejeshwa kwa huduma za usafirishaji wa abiria na mizigo katika kituo cha Guangzhou, kuongezeka kwa idadi ya miruko katika kituo cha Mumbai, pamoja na kuimarika kwa safari za kuunganisha vituo vya kanda na nje ya nchi.

Usafiri wa Majini

375. Mwaka 2022, leseni za waendeshaji wa shughuli za bandari zilizotolewa na Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania - TASAC zilifikia 11 ikilinganishwa na leseni 6 zilizotolewa mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na shirika kutoa leseni kwa bandari zisizo rasmi zinazoendeshwa na watu binafsi za Kamanga feri, Mkombozi kusini, Mkombozi kaskazini, Nyehunge na Bijiri Manoji. Katika kipindi hicho, mawakala 1,129 wa ugomboaji shehena ipitayo katika maeneo ya kiforodha walipewa leseni ikilinganishwa na mawakala 947 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 19.2. Aidha, leseni za wakusanyaji/watawanyaji wa mizigo zilikuwa 33 ikilinganishwa na leseni 32 mwaka 2021. Ongezeko la leseni za mawakala wa ugomboaji shehena na wakusanyaji/watawanyaji wa mizigo lilitokana na kukua kwa fursa za biashara ya majini.

376. Mwaka 2022, leseni 47 za wapimaji uzito wa makasha zilizotolewa ikilinganishwa na leseni 54 zilizotolewa mwaka 2021. Kupungua kwa leseni kulitokana na mawakala kutokuhuisha leseni zao kwa wakati. Aidha, leseni za bandari kavu zilizotolewa zilifikia 69 mwaka 2022 kutoka leseni 46 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 50.0. Ongezeko hilo lilitokana na kuanza kutolewa kwa leseni za bandari kavu za magari. Vile vile, leseni za uwakala wa meli zilifikia 34 mwaka 2022 kutoka leseni 24 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 41.7.

Jedwali Na. 16.7: Leseni Zilizotolewa kwa Watoa Huduma Mwaka 2021 - 2022

Na.	Aina ya leseni	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
1	Ugomboaji wa shehena	947	1,129	19.2
2	Uwakala wa meli	24	34	41.7
3	Ukusanyaji wa mizigo	32	33	3.1
4	Upimaji wa makasha	54	47	-13.0
5	Bandari Kavu	46	69	50.0

Chanzo: Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania

377. Mwaka 2022, vyombo vidogo 9,159 vya usafiri majini (chini ya mita 24) vilipewa leseni ikilinganishwa na vyombo vidogo 6,439 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 42.2. Ongezeko hilo lilitokana na utoaji wa elimu kwa umma na kufanyika kwa sensa ya vyombo vya majini. Aidha, mwaka 2022 vyombo vikubwa 93 vya usafiri majini (zaidi ya mita 24) vilisajiliwa ikilinganishwa na vyombo vikubwa 87 vilivyosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.9.

378. Mwaka 2022, shehena zilizohudumiwa na Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania - TPA zilikuwa tani milioni 22.9 ikilinganishwa na tani milioni 18.8 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 21.8. Ongezeko hilo lilitokana na Mamlaka kuendelea kuboresha miundombinu na huduma pamoja na kujitangaza katika nchi za jirani kuendelea kuongeza matumizi ya Bandari ya Dar es Salaam kupitisha mizigo.

Jedwali Na. 16.8: Shehena Zilizohudumiwa (Tani 000) Mwaka 2018 - 2022

Kituo (Bandari)	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Badiliko (Asilimia)**
Bandari Kuu za Mwambao						
Dar es Salaam	15,073.8	16,023.0	15,857.9	17,025.0	19,870.2	16.7
Tanga	581.0	571.0	475.0	844.0	968.6	14.8
Mtwara	139.0	122.0	189.0	213.0	1,222.0	*
Jumla ndogo	**15,793.8**	**16,716.0**	**16,521.9**	**18,082.0**	**22,060.8**	22.0
Bandari Ndogo na Bandari za Maziwa Makuu						
Kilwa, Lindi , Mafia, Bagamoyo na Pangani	17.6	32.0	107.0	191.0	207.8	8.8
Mwanza	122.0	163.0	142.0	234.0	283.5	21.2
Kigoma	201.0	206.0	250.0	265.0	313.4	18.2
Kyela	9.0	1.0	17.0	11.0	13.7	24.6
Jumla ndogo	**349.6**	**402.0**	**516.0**	**701.0**	**818.4**	16.7
Jumla Kuu	**16,143.4**	**17,118.0**	**17,037.9**	**18,783.0**	**22,879.2**	**21.8**

Chanzo: Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania
* Badiliko ni zaidi ya asilimia 100

379. Mwaka 2022, makasha 893,190 yenye urefu wa futi 20 (TEUs) yalihudumiwa katika bandari za Dar es Salaam, Mtwara na Tanga ikilinganishwa na makasha 722,808 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 23.6. Kati ya hayo, makasha 885,478 yalihudumiwa katika Bandari ya Dar es Salaam ikilinganishwa na makasha 716,901 mwaka 2021, sawa na na asilimia 99.1 ya makasha yote na ongezeko la asilimia 23.5. Ongezeko hilo lilitokana na Bandari ya Dar es Salaam kuendelea kuhudumia meli kubwa za makasha kutokana na kuboreshwa kwa miundombinu. Aidha, makasha 7,712 yenye urefu wa futi 20 yalihudumiwa katika bandari ya Tanga ikilinganishwa na makasha 5,817 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 32.6. Kwa upande mwingine, wateja katika Bandari ya Mtwara walibadilisha utaratibu wa kusafirisha mizigo mwaka 2022 kutokana na kuadimika kwa makasha duniani. Hivyo, mzigo uliosafirishwa kupitia Bandari ya Mtwara ulikuwa *loose cargo*.

Jedwali Na. 16.9: Shehena ya Makasha (TEUs) Mwaka 2018 - 2022

Bandari	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Badiliko (Asilimia)**
Dar es Salaam						
Terminal 1	113,455	121,429	108,227	110,732	169,771	53.3
Terminal 2	591,776	605,002	601,654	606,169	715,707	18.1
Jumla Ndogo	705,231	726,431	709,881	716,901	885,478	23.5
Tanga	7,511	6,334	7,401	5,817	7,712	32.6
Mtwara	12,633	3,695	19	90	0	-100.0
Jumla Ndogo	20,144	10,029	7,420	5,907	7,712	30.6
Jumla Kuu	**725,375**	**736,460**	**717,301**	**722,808**	**893,190**	23.6

Chanzo: Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania

380. Mwaka 2022, Mamlaka ilihudumia abiria 3,999,657 ikilinganishwa na abiria 3,875,190 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.2. Hii ilitokana na kuongezeka kwa

huduma za meli katika bandari za mwambao wa pwani, visiwa vya Unguja na Pemba, bandari za Kagunga, Kibirizi, Kirando na Kipili pamoja na kuendelea kuimarika kwa utoaji wa huduma za usafirishaji kupitia meli za MV. Victoria, MV. Amani na MV. Mbeya II.

Jedwali Na. 16.10: Abiria Waliohudumiwa Mwaka 2018 – 2022

Bandari	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Dar es Salaam	1,501,648	1,994,809	1,639,683	2,303,471	2,300,228	(0.14)
Tanga	43,613	67,699	55,403	49,246	98,374	99.76
Mwanza	423,749	541,121	1,176,918	1,461,900	1,394,654	(4.60)
Kigoma	3,643	2,148	1,781	43,364	168,836	*
Kyela	1,598	3,790	5,670	17,209	37,565	*
Jumla	**1,974,251**	**2,609,567**	**2,879,455**	**3,875,190**	**3,999,657**	3.21

Chanzo: Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania
* Badiliko ni zaidi ya asilimia 100

Muda wa Meli Kukaa Bandarini

381. Mwaka 2022, muda wa meli kukaa bandarini ulikuwa ni wastani wa siku 10.7 ikilinganishwa na siku 4.7 mwaka 2021. Muda wa mwaka 2022 umejumuisha siku 6 ambazo meli zilisubiri nje ya bandari. Aidha, muda wa meli kukaa bandarini kwa meli za makasha na shehena ya kawaida ulikuwa wastani wa siku 10.4 na 7.4 mwaka 2022 ambazo zimejumuisha siku 6.6 na 3.6 za meli kusubiri nje ya bandari ikilinganishwa na siku 3.8 na 3.7 mtawalia mwaka 2021. Vilevile, muda wa kukaa meli za kushusha mafuta uliongezeka na kufikia wastani wa siku 14.3 mwaka 2022 ikijumuisha siku 7.8 za meli kusubiri nje ya bandari ikilinganishwa na siku 6.5 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kujumuishwa kwa muda wa meli kusubiri nje ya bandari ambapo kwa miaka ya nyuma muda huo haukujumuishwa.

Shehena za Nchi Jirani

382. Mwaka 2022, shehena za nchi jirani zilizopita Bandari ya Dar es Salaam ilikuwa tani milioni 8.2 ikilinganishwa na tani milioni 6.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 28.3. Ongezeko hilo lilitokana na Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania kuendelea kuwekeza katika miundombinu ya bandari na kuendesha ofisi za masoko katika nchi za Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Zambia, Rwanda, na Burundi ambazo zina shehena kubwa ya mizigo.

Jedwali Na. 16.11: Shehena za Nchi Jirani (Tani) Mwaka 2018 - 2022

Nchi	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
Zambia	1,504,014	1,763,052	1,159,013	1,507,746	1,975,793	31.0
D.R. Kongo	1,779,617	1,914,138	1,840,657	2,357,867	3,379,124	43.3
Burundi	379,704	453,280	476,807	507,017	520,714	2.7
Rwanda	911,870	1,238,540	1,239,238	1,366,290	1,483,175	8.6
Malawi	311,138	336,714	407,472	471,385	557,826	18.3
Uganda	188,591	140,960	153,995	138,805	192,912	39.0
Nyinginezo*	98,542	25,203	63,104	72,488	127,546	76.0
Jumla	**5,173,477**	**5,871,887**	**5,340,287**	**6,421,598**	**8,239,112**	28.3

Chanzo: Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania
* Msumbiji, Sudani, Kenya, Comoro, Angola, na Zimbabwe

Uchukuzi Kwenye Maziwa

383. Mwaka 2022, Kampuni ya Huduma za Meli ilisafirisha abiria 294,114 ikilinganishwa na abiria 284,738 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.3. Aidha, katika kipindi hicho, Kampuni ilisafirisha tani 25,897.4 za mizigo ikilinganishwa na tani 20,584.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 25.8. Ongezeko la abiria na mizigo iliyosafirishwa lilitokana na kuboreshwa kwa kitengo cha masoko na biashara na kuendelea kutoa huduma kwa meli za New Victoria na New Butiama katika Ziwa Victoria.

Kampuni ya Meli ya China na Tanzania

384. Mwaka 2022, Kampuni ya Meli ya China na Tanzania - SINOTASHIP ilisafirisha tani 610,774 za shehena ikilinganishwa na tani 613,112 mwaka 2021. Aidha, makasha 63,529 yalihudumiwa na Kampuni katika Bandari ya Dar es Salaam mwaka 2022 ikilinganishwa na makasha 56,198 yaliyohudumiwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 13.0. Hii ilitokana na kukua kwa biashara ya uwakala wa meli zinazoleta na kuondoa mizigo katika bandari ya Dar es Salaam.

Huduma za Hali ya Hewa

385. Mwaka 2022, Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania ilihudumia ndege 45,891 ikilinganishwa na ndege 35,511 zilizohudumiwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 29.2. Mamlaka ilihudumia meli/boti 66,002 mwaka 2022 ikilinganishwa na meli/boti 31,736 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kuendelea kutolewa kwa huduma za hali ya hewa

kwa watumiaji wa Bahari ya Hindi na maziwa makuu na elimu kuhusu umuhimu wa kutumia taarifa za hali ya hewa kwa ajili ya tahadhari na kuhakikisha usalama.

386. Mwaka 2022, Mamlaka ilihudumia wateja 674 wa huduma mahsusi ikilinganishwa na wateja 623[7] mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.2. Katika kipindi hicho, kiwango cha usahihi wa utabiri kilifikia asilimia 88.5 ikilinganishwa na asilimia 88.3 mwaka 2021. Kiwango kilichofikiwa ni zaidi ya asilimia 70.0 kinachokubalika kimataifa na Shirika la Hali ya Hewa Duniani.

MAWASILIANO

Huduma za Posta

387. Mwaka 2022, Shirika la Posta Tanzania lilisafirisha barua 1,476,336 ndani ya nchi ikilinganishwa na barua 2,210,487 zilizosafirishwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 33.2. Katika kipindi hicho, barua 232,504 zilisafirishwa nje ya nchi ikilinganishwa na barua 497,525 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 53.3. Upungufu huo ulitokana na kuongezeka kwa matumizi ya njia za kidigitali katika mawasiliano.

388. Mwaka 2022, vifurushi 13,159 vilisafirishwa ndani ya nchi ikilinganishwa na vifurushi 7,120 vilivyosafirishwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 84.8. Ongezeko hili lilitokana na kurudi kwa wateja wakubwa kama CRDB, NMB na Tigo, pamoja na kukua kwa biashara kutokana na upanuzi wa njia za usafiri kati ya Dar es Salaam/Singida/Mwanza na njia kati ya Singida na Kigoma. Aidha, vifurushi 1,158 vilisafirishwa nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na vifurushi 1,423 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 18.6. Upungufu huo ulitokana na wateja kutumia njia mbadala za kutuma vifurushi nje ya nchi.

389. Mwaka 2022, Shirika lilisafirisha rejesta 72,595 nchini ikilinganishwa na rejesta 40,596 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 78.8. Aidha, rejesta 11,950 zilisafirishwa nje ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na rejesta 3,473 mwaka 2021. Idadi ya rejesta zilizosafirishwa ndani na nje ya nchi iliongezeka kutokana na kukua kwa biashara ya mtandao ambapo wateja wanaonunua bidhaa katika mitandao hufikishiwa walipo kwa njia ya rejesta.

[7] Takwimu za miaka yote miwili hazijumuishi wateja waliotembelea Mamlaka kwa ziara za mafunzo.

390. Mwaka 2022, nyaraka na vipeto 602,339 vilitumwa kwa njia ya haraka nchini ikilinganishwa na nyaraka na vipeto 516,725 vilivyotumwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 16.6. Hii ilitokana na kuongezeka kwa wigo wa biashara kwa njia ya haraka ili kukabiliana na ushindani kutoka kwa wasafirishaji wengine, hususan mabasi ya abiria. Aidha, nyaraka na vipeto 8,454 vilitumwa nje ya nchi kwa njia ya haraka mwaka 2022 ikilinganishwa na nyaraka na vipeto 10,675 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 20.8. Upungufu huo ulitokana na kuongezeka kwa ushindani wa biashara za usafirishaji pamoja na kusitishwa kwa huduma za ndege kwa baadhi ya nchi. Vile vile, barua na nyaraka zilipokelewa na kusambazwa kwa njia ya huduma ya usambazaji wa barua za haraka ndani ya miji ilikuwa 39,525 mwaka 2022 ikilinganishwa na barua na nyaraka 31,039 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 27.3. Ongezeko hilo lilitokana na uboreshwaji wa huduma ya usambazaji wa barua za haraka ndani ya miji.

391. Mwaka 2022, miamala ya fedha 37,757 ilifanyika kupitia njia ya Western Union ikilinganishwa na miamala 44,987 iliyofanyika mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 16.1. Aidha, miamala 3,305 ya fedha ilifanyika kupitia njia ya Money Gram mwaka 2022 ikilinganishwa na miamala 2,905 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 13.8. Ongezeko hilo lilitokana na kufunguliwa kwa ofisi mbili (2) za mtoa huduma wa Money Gram. Vile vile, wateja 68 walihudumiwa kupitia huduma ya kufanya malipo kwa njia ya uwakala wa Post Giro ndani ya nchi mwaka 2022 ikilinganishwa na wateja 311 waliohudumiwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 78.1. Upungufu huo ulitokana na huduma ya kufanya malipo kwa wastaafu kuhamishiwa kwenye benki za biashara.

Huduma za Simu

392. Mwaka 2022, kadi za simu za kiganjani zilifikia 60,192,331 kutoka 54,044,384 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 11.4. Aidha, kadi za simu za mezani ziliongezeka na kufikia 84,696 kutoka 71,834 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 17.9. Kuongezeka kwa kadi za simu za kiganjani na mezani kulitokana na kuendelea kuongezeka kwa maeneo yaliyofikiwa na miundombinu ya mawasiliano kulikosababisha kukua kwa huduma za habari na mawasiliano na matumizi ya simu za kiganjani katika kufanya miamala ya fedha.

393. Mwaka 2022, gharama za kupiga simu ndani ya mtandao na nje ya mtandao ziliendelea kuwa shilingi 32 kwa dakika kutokana na kuwepo kwa ushindani katika soko la mawasiliano. Aidha, gharama za kupiga simu ndani ya Afrika Mashariki zilikuwa shilingi 1,151 kwa dakika mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi 1,173 mwaka 2021. Vile vile, gharama za kupiga simu kwenda mataifa mengine zilikuwa shilingi 1,889 kwa dakika mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi 1,908 mwaka 2021. Kupungua kwa gharama kulitokana na kuongezeka kwa ushindani kwa watoa huduma za mawasiliano wa kimataifa sambamba na jitihada za watoa huduma kuvutia wateja.

Huduma za Intaneti

394. Mwaka 2022, kadi za simu zinazotumia intaneti zilikuwa milioni 31.2 ikilinganishwa na kadi za simu milioni 29.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.4. Aidha, matumizi ya intaneti nchini yalikuwa GB milioni 227.5 mwaka 2022 ikilinganishwa na GB milioni 142.6 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 59.5. Hii ilitokana na kuendelea kuongezeka kwa maeneo yaliyofikiwa na miundombinu ya huduma za mtandao wa intaneti ikiwemo minara.

Jedwali Na. 16.12: Watumiaji wa Intaneti Nchini Mwaka 2021 - 2022

Aina ya Huduma	**2021**	**2022**	**Badiliko (Asilimia)**
Fixed Wireless	1,034,958	6,003	(99.4)
Mobile Wireless	25,176,367	31,100,860	23.5
Fixed Wired	3,647,434	65,681	(98.2)
Jumla	**29,858,759**	**31,172,544**	**4.4**

Chanzo: Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania

Huduma za Utangazaji

395. Mwaka 2022, watumiaji wa huduma za utangazaji waliongezeka kwa asilimia 7.3 kufikia 3,455,323. Kati ya hao, watumiaji wa huduma za utangazaji kupita satellite waliongezeka na kufikia 1,702,056 kutoka watumiaji 1,577,315 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 7.9. Aidha, watumiaji wa huduma za utangazaji kupitia mitambo iliyosimikwa ardhini walifikia 1,667,465 kutoka watumiaji 1,613,031 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.4. Vilevile, watumiaji wa *cable television* walifikia 85,802 mwaka 2022 kutoka watumiaji 29,403 mwaka 2021. Kuongezeka kwa huduma za utangazaji kupitia *satellite*, mitambo iliyosimikwa ardhini na *cable television* kulitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya upashanaji habari na shughuli za kiuchumi.

Jedwali Na. 16.13: Watumiaji wa Huduma za Utangazaji Mwaka 2021 - 2022

Aina ya Huduma	**2021**	**2022**	**Badiliko (Asilimia)**
Mitambo iliyosimikwa ardhini (Digital Terrestrial Television - DTT)	1,613,031	1,667,465	3.4
Satellite - DTH	1,577,315	1,702,056	7.9
Cable Television	29,403	85,802	191.8
Jumla	**3,219,749**	**3,455,323**	**7.3**

Chanzo: Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania

Utoaji wa Leseni za Mawasiliano

396. Mwaka 2022, Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania ilitoa leseni 246 za huduma mbalimbali za mawasiliano ikilinganishwa na leseni 546 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 55.0. Upungufu huo ulitokana na kuhuishwa kwa kanuni za Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Electronic and Postal Communication Act, 2010 (EPOCA)) kulikosababisha kufutwa kwa leseni ya kuuza vifaa vya kielektroniki pamoja na mabadiliko ya Sheria ya Utoaji Leseni za Maudhui ya Mtandaoni ya Mwaka 2020.

Jedwali Na. 16.14: Leseni Zilizotolewa Mwaka 2021 - 2022

Na.	Aina ya Leseni	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
1	Huduma za Mawasiliano daraja B	0	0	
2	Maudhui ya redio	13	15	15.4
3	Maudhui ya runinga	9	9	0.0
4	Ufungaji na utengenezaji wa vifaa vya mawasiliano vya kielekroniki	50	20	-60.0
5	Kuingiza nchini vifaa vya mawasiliano vya kielektroniki	44	45	2.3
6	Kusambaza nchini vifaa vya mawasiliano vya kielekroniki	16	20	25.0
7	kuuza vifaa vya mawasiliano vya kielektronic	201	29	-85.6
8	Huduma za kusafirisha vifurushi na vipeto	20	22	10.0
9	V - sat	21	69	**
10	Maudhui ya Mtandaoni	151	0	-100.0
11	Maudhui kutokana na matumizi	21	17	-19.0
	Jumla	**546**	**246**	**-54.9**

Chanzo: Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania

Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano

397. Hadi Desemba 2022, Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano ulikuwa na urefu wa kilometa 9,982 zilizounganishwa kwenye mikoa 26 ikilinganishwa na kilometa 8,319 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 20.0. Ongezeko hilo lilitokana na kuendelea kwa ujenzi wa Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano unaolenga kupanua mawasiliano ya simu na intaneti nchini na nchi jirani ili kufikia mapinduzi ya kidigitali. Aidha, mapato yaliyotokana na mauzo ya huduma za Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano yalikuwa shilingi milioni 32,440.63 mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi milioni 38,492.82 mwaka 2021.

Sekta ya Habari

398. Hadi Desemba 2022, kulikuwa na magazeti 296, vituo vya redio 226 na vituo vya runinga 60 vilivyosajiliwa na kupewa leseni ikilinganishwa na magazeti 276 vituo vya redio 207 na vituo vya runinga 54 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na maendeleo ya sayansi na teknolojia katika sekta ya habari na utangazaji. Mchanganuo wa usajili mpya unaonesha kuwa, magazeti na majarida 46 yalisajiliwa/kupewa leseni mwaka 2022 ikilinganishwa na magazeti na majarida 26 mwaka 2021. Aidha, vituo 15 vya redio vilisajiliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na vituo tisa (9) mwaka 2021. Vile vile, vituo 9 vya runinga vilisajiliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na vituo 10 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, blogu 6 zilisajiliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na blogu 15 mwaka 2021.

Jedwali 16.15: Magazeti, Vituo vya Redio na Runinga, na Blogu Zilizosajiliwa

Mwaka	Idadi ya Magazeti/Majarida	Idadi ya Vituo vya Redio	Idadi ya Vituo vya Runinga	Idadi ya Blogu
2018	42	8	3	0
2019	23	21	8	106
2020	24	15	1	40
2021	26	9	10	15
2022	46	15	9	6

Chanzo: Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania

399. Hadi Desemba, 2022 Mfuko wa Mawasiliano kwa Wote - UCSAF kwa kushirikiana na watoa huduma za mawasiliano ulifikisha huduma za mawasiliano katika kata 1,095 zenye vijiji 3,392 na wakazi 13,391,794 ikilinganishwa na kata 807 zilizokuwa na vijiji 2,788 na wakazi 10,089,916 mwaka 2021. Kuongezeka kwa kata, vijiji na wakazi waliofikiwa na huduma za mawasiliano kulitokana na utekelezaji wa Mradi wa Mawasiliano Vijijini. Katika kipindi hicho, minara 304 ilikamilika na kuanza kutoa huduma ya mawasiliano ya simu ikilinganishwa na minara 152 mwaka 2021. Kati ya hiyo, minara 107 ilikuwa ya Halotel, TTCL minara 57, Airtel minara 49, Zantel minara 42, MIC minara 27, na Vodacom minara 22.

UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO

Utamaduni

Maendeleo ya Kiswahili Kitaifa

400. Mwaka 2022, Baraza la Kiswahili la Taifa - BAKITA liliandaa na kurusha hewani vipindi 1,064 kuhusu sarufi na fasihi ya Kiswahili kupitia redio na runinga ikilinganishwa na vipindi 1,008 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.6. Aidha, vitabu vya miswada ya ithibati ya lugha vinavyokusudiwa kutumika shuleni vilifikia 110 mwaka 2022 ikilinganishwa na miswada 203 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 45.8. Upungufu huo ulitokana na kupungua kwa hamasa ya uandishi na uchapishaji wa vitabu vya kiada na hivyo waandishi wengi kujielekeza zaidi kwenye vitabu vya ziada hasa hadidhi za watoto ili kuendana na mahitaji ya soko. Kwa upande mwingine, BAKITA ilisajili wataalamu wa Kiswahili 316 katika kanzidata mwaka 2022 ikilinganishwa na wataalamu 77 waliosajiliwa mwaka 2021. Kuongezeka kwa usajili wa wataalamu kulitokana na Baraza kuwafikia wanafunzi wa vyuo vikuu wanaokaribia kuhitimu shahada ya Kiswahili.

Maendeleo ya Kiswahili Kimataifa

401. Mwaka 2022, Baraza la Kiswahili la Taifa lilisajili na kutoa ithibati kwa vituo vinne (4) vya kufundisha Kiswahili kwa wageni na kufikia vituo 20 ikilinganishwa na vituo 16 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 25. Hadi Desemba 2022 watanzania wanaofundisha Kiswahili nje ya nchi walifikia 85 kutoka watanzania 73 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 16.4.

Uhariri na Tafsiri ya Nyaraka

402. Mwaka 2022, BAKITA ilitafsiri nyaraka 1,375 ikilinganishwa na nyaraka 1,148 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 19.8. Kati ya hizo, nyaraka 187 zilitafsiriwa kutoka lugha ya Kiingereza kwenda lugha ya Kiswahili, nyaraka 178 kutoka lugha ya Kiswahili kwenda lugha ya Kiingereza, nyaraka 250 kutoka lugha ya Kifaransa kwenda lugha ya Kiingereza na nyaraka 760 kutoka lugha ya Kiarabu kwenda lugha ya Kiingereza. Ongezeko hilo hasa katika nyaraka za Kiarabu lilitokana na miradi inayoendelea nchini mfano ujenzi wa reli ya kisasa na Bwawa la Mwalimu Nyerere ambayo wataalamu wake wengi waliwasilisha vyeti vilivyoandikwa kwa Kiarabu na kutaka vitafsiriwe kwa Kiingereza. Aidha, Baraza liliratibu huduma ya ukalimani katika mikutano 12 ya kitaifa na kimataifa.

403. Mwaka 2022, Baraza lilihariri miswada 20 ikilinganishwa na miswada 23 iliyohaririwa mwaka 2021. Hii ilitokana na waandishi chipukizi kutojitokeza kuandika kazi mpya na baadhi ya wachapishaji kuwa na wahariri wanaofanya kazi zao. Kwa upande mwingine, BAKITA ilibaini makosa 1,005 ya matumizi ya lugha ya Kiswahili katika vyombo vya habari mwaka 2022 ikilinganishwa na makosa 1,205 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 16.6. Upungufu huo ulitokana na elimu ya matumizi ya lugha sahihi iliyotolewa na Baraza kupitia redio na televisheni.

Jedwali Na. 16.17: Huduma Zilizotolewa na BAKITA Mwaka 2015 - 2022

Mwaka	Vipindi vya Redio na Runinga	Huduma ya Ithibati	Huduma ya Tafsiri	Huduma ya Ukalimani	Huduma ya Uhariri	Makosa ya Matumizi ya Lugha Vyombo vya Habari
2018	847	63	1,607	3	39	848
2019	780	38	5,061	2	7	1,081
2020	1,020	213	869	0	41	1,380
2021	1,008	203	1,148	0	23	1,205
2022	1,064	110	1,375	12	20	1,005

Chanzo : Baraza la Kiswahili la Taifa

Maendeleo ya Sanaa

Vibali vya Utayarishaji wa Filamu

404. Mwaka 2022, Bodi ya Filamu Tanzania ilitoa vibali 272 vya utayarishaji wa filamu ikilinganishwa na vibali 128 mwaka 2021. Kati ya hivyo, vibali 112 vilitolewa kwa watayarishaji filamu wa Tanzania na vibali 160 vilitolewa kwa wageni. Kuongezeka kwa vibali vya utayarishaji wa filamu kulitokana na kuendelea kwa utoaji wa elimu kuhusu kuzingatia sheria na kanuni kwa waandaaji wa filamu.

Usajili wa Wabunifu na Kazi za Sanaa

405. Serikali kupitia Taasisi ya Hakimiliki Tanzania - COSOTA ilisajili wabunifu wa kazi za sanaa 424 mwaka 2022 ikilinganishwa na wabunifu 2,066 waliosajiliwa mwaka 2021

sawa na upungufu wa asilimia 79.6. Aidha, kazi za sanaa zilizosajiliwa na COSOTA zilikuwa 3904 mwaka 2022 ikilinganishwa na kazi 3,827 zilizosajiriwa mwaka 2021 sawa na ongezeko la asilimia 2.0. Ongezeko la usajili wa kazi za sanaa ulitokana na jitihada za COSOTA katika kuhamasisha wasanii kusajiri kazi zao, kulinda hakimiliki za sanaa na ubunifu nchini ikiwemo kukusanya na kugawa mirabaha kwa wadau wa kazi hizo, kuimarika kwa matumizi ya usajili wa wanachama na kazi za sanaa kwa njia ya mtandao.

406. Mwaka 2022, COSOTA ilitoa vyeti 1430 vya uthibitisho wa umiliki wa hakimiliki ikilinganishwa na vyeti 3,835 vilivyotolewa mwaka 2021. Aidha, leseni 621 za watumiaji wa kazi zenye hakimiliki zilitolewa mwaka 2022 ikilinganishwa na leseni 370 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 67.8. Ongezeko hilo lilitokana na Serikali kuyafikia maeneo mengi ili kuhamasisha na kutoa elimu kuhusu umuhimu wa wadau wa sanaa kusajili kazi zao, na kuongeza wakala wa ukusanyaji mirabaha katika mikoa ya Dar es Salaam na Dodoma.

Jedwali Na. 16.18: Huduma Zilizotolewa na Taasisi ya Hakimiliki Tanzania Mwaka 2020 - 2022

Na.	Huduma	Mwaka		
		2020	2021	2022
1	Usajili wa wabunifu wa kazi za sanaa	1,436	2,066	424
2	Usajili wa kazi za ubunifu	1,431	3,827	3,904
3	Vyeti vya umiliki (Clearance Certificates)	1,431	3,835	1,430
4	Leseni	354	370	621

Chanzo: Taasisi ya Hakimiliki Tanzania

Tamasha la Kimataifa la Sanaa na Utamaduni Bagamoyo

407. Mwaka 2022, vikundi 46 vya sanaa na utamaduni kutoka ndani na nje ya nchi vilishiriki katika Tamasha la Kimataifa la Sanaa na Utamaduni Bagamoyo ikilinganishwa na vikundi 40 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 15.0. Kati ya hivyo, vikundi 40 vilitoka ndani ya nchi na vikundi 6 vilitoka nje ya nchi.

Jedwali Na. 16.19: Wasanii wa Sanaa Waliosajiliwa Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Ufundi	Maonesho	Muziki	Jumla
2018	44	172	181	397
2019	64	446	500	1010
2020	34	172	171	377
2021	68	197	201	466
2022	87	178	207	472

Chanzo: Baraza la Sanaa la Taifa

Usajili wa Wasanii katika Fani za Sanaa

408. Mwaka 2022, Baraza la Sanaa la Taifa - BASATA liliendelea kurasimisha kazi za wasanii nchini ambapo wasanii binafsi 472 walisajiliwa ikilinganishwa na wasanii 466 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 1.3. Kati ya hao, wasanii wa muziki walikuwa

207 (asilimia 43.9), maonesho 178 (asilimia 37.7) na ufundi 87 (asilimia 18.4). Hii ilitokana na kuongezeka kwa usajili kupitia mfumo wa kielektroniki pamoja na elimu inayoendelea kutolewa kwa wadau juu ya umuhimu wa kurasimisha kazi zao.

Jedwali Na. 16.20: Wasanii wa Sanaa Waliosajiliwa Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Ufundi	Maonesho	Muziki	Jumla
2017	7	40	205	252
2018	44	172	181	397
2019	64	446	500	1010
2020	34	172	171	377
2021	68	197	201	466
2022	87	178	207	472

Chanzo: Baraza la Sanaa la Taifa

Utoaji wa Tuzo za Kazi za Sanaa

409. Mwaka 2021/22, tuzo 61 zilitolewa kwa wasanii wa muziki wa kitanzania ikilinganishwa na tuzo 28 zilizotolewa mwaka 2020/21. Kati ya hizo, tuzo 47 zilikuwa za ndani ya nchi na tuzo 14 zilikuwa za nje ya nchi. Kuongezeka kwa tuzo zilizotolewa kulitokana na juhudi za Serikali kuhamasisha wasanii kuwania tuzo mbalimbali za ndani na nje ya nchi pamoja na tuzo za muziki zilizotolewa na Baraza la Sanaa la Taifa mwaka 2022.

Jedwali Na. 16.21: Tuzo za Muziki Walizoshinda Wasanii wa Kitanzania Mwaka 2017/18 - 2021/22

Mwaka	Idadi ya Tuzo za Ndani	Idadi ya Tuzo za Nje	Jumla
2017/18	32	5	37
2018/19	10	4	14
2019/20	8	2	10
2020/21	15	13	28
2021/22	47	14	61

Chanzo: Baraza la Sanaa la Taifa

410. Mwaka 2022, tuzo 63 zilitolewa kwa wadau wa filamu ikilinganishwa na tuzo 36 zilizotolewa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 75.0. Kati ya hizo, tuzo 50 zilikuwa za ndani ya nchi na tuzo 13 za nje ya nchi. Hii ilitokana na hamasa iliyotokana na utolewaji wa tuzo na kuongezeka kwa ubora wa kazi za filamu.

Jedwali Na. 16.22: Tuzo za Filamu Zilizotolewa kwa Wasanii Mwaka 2018 - 2022

Tuzo	2018	2019	2020	2021	2022
Tuzo za Ndani	30	22	2	33	50
Tuzo za Nje	10	2	2	3	13
Jumla	**40**	**24**	**4**	**36**	**63**

Chanzo: Bodi ya Filamu Tanzania

Maendeleo ya Michezo

411. Mwaka 2022, Baraza la Michezo la Taifa - BMT lilisajili vilabu vya michezo 178 ikilinganishwa na vilabu 216 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 17.6. Upungufu huo ulitokana na mwitikio mdogo wa wadau kusajili vilabu vipya. Hadi Desemba 2022, vilabu vya michezo vilivyosajiliwa vilifikia 9,669 kutoka vilabu 9,491 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Aidha, vyama vya michezo vilivyosajiliwa vilifikia 518 mwaka 2022 kutoka vyama 503 mwaka 2021. Vile vile, wakuzaji/mawakala waliosajiliwa walifikia 188 mwaka 2022 kutoka wakuzaji/mawakala 148 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 27.0.

412. Mwaka 2022, taasisi 10 za michezo zilisajiliwa ikilinganishwa na taasisi 9 mwaka 2021. Aidha, vituo/shule za michezo 33 zilisajiliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na vituo/shule 22 zilizosajiliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 50.0. Hii ilitokana na mwitikio wa wadau wa michezo kuanzisha vituo na shule zenye mitaala ya michezo.

Jedwali Na. 16.23: Usajili wa Vilabu, Vyama, Vituo/Shule, Wakuzaji/Mawakala wa Michezo na Taasisi za Michezo Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Vilabu vya Michezo	Vyama vya Michezo	Vituo/shule za Michezo	Wakuzaji /Mawakala wa Michezo	Taasisi za michezo	Jumla
2018	212	23	18	29	0	282
2019	231	18	21	19	0	289
2020	110	12	5	26	10	163
2021	216	15	22	60	9	322
2022	178	15	33	40	10	276

Chanzo: Baraza la Michezo la Taifa

Jedwali Na. 58: HUDUMA ZA POSTA

Maelezo	Kipimo	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ofisi Ndogo Posta	Namba	65	65	66	57	46	40	29	29
Franchised Post Offices	Namba	90	90	87	87	79	72	70	70
Ofisi Kubwa	Namba	158	158	154	157	139	132	144	144
Jumla	Namba	**313**	**313**	**307**	**301**	**264**	**244**	**243**	**243**
Masanduku Binafsi	000	160	160	161	161	145	126	126	126
Masanduku Yaliokodishwa	000	138	138	143	157	126	125	125	125
Maombi Yasiotimizwa	000	4	1	1	3	1	1	2	-
Mifuko Pekee Iliyokodishwa	Namba	180	180	342	675	442	291	240	180
Barua Zilizotumwa bila Vifurushi	Mill.	10	4	5	9	11	6	4	2
Regista na Barua za Amana	000	402	297	269	280	186	65	45	50
Vifurushi Nchini	000	17	36	51	63	32	4	6	10
Vifurushi Nje	000	9	2	3	4	3	2	2	1
Leseni za kuuza stamp	Namba	-	-	4,635	6,027	5,570	2,803	1,726	1,374
Huduma za Haraka, barua na vifurushi	"								
Ndani ya Nchi	"	416,007	452,827	560,710	655,927	511,274	466,029	627,822	481,588
Nje ya Nchi	"	308,288	6,364	9,534	14,346	13,742	7,080	11,642	5,150
EMS Money Fax	"	748	272	18	-	-	52	-	-
EMS Fax (Fax message received)	"	3,844	2,518	129	-	-	-	-	-
Overnight Mail Services	"	-	-	-	-	-	-	-	-
Mifuko ya Barua Iliyosafirishwa	"	53,639	57,605	24,966	14,553	19,598	46,093	30,339	24,889
Vifurushi vya magazeti vilivyosafirishwa	"	9,130	113,448	2,120	5,346	7,800	-	-	-
Huduma za gari ndogo									
Idadi ya Mifuko ya Barua Iliyosafirishwa	"	9,576	-	-	2,919	2,518	5,651	3,293	6,377
Amna za Haraka Zilizotolewa	"	58,423	272	127	104	109	52		-
Amana za Haraka Zilizolipwa		-	-	-		-	-	-	-
Amana za Haraka za Nje ya Nchi									
Zilizotumwa	"	221	220	8	11	26	-	-	-
Zilizopokelewa	"	283	116	43	37	-	-	-	-
Amana za Posta zilizouzwa	"	251	107	45	2	-	-	-	-
Amana za Posta Zilizolipwa	"	25	18	8	-	-	-	-	-
Benki ya Akiba (Transaction)									
Uwekaji Amana (Deposit)	"	21,541	261,423	59,249	108,972	91,567	56,064	94,689	96,959
Uchukuaji Amana (Withdrawal)	"	18,098	45,449	76,926	133,531	103,958	75,065	69,203	94,374

Chanzo: Shirika la Posta Tanzania

Jedwali Na. 59: IDADI YA WANAOTUMIA SIMU ZA MEZANI NA VIGANJANI MWAKA 2016 - 2022

Kampuni	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Badiliko (Asilimia)
A. Simu za Kiganjani								
Mobitel/Tigo	11,677,344	11,044,520	12,583,640	12,572,826	13,032,073	13,369,276	15,940,373	19.2
Vodacom	12,419,425	12,714,297	14,143,657	15,672,390	15,621,457	15,913,553	18,180,904	14.2
Airtel	10,456,117	10,571,110	10,954,621	12,722,224	13,823,756	14,700,426	16,616,488	13.0
Zantel	1,083,157	934,991	1,153,623	1,170,085	1,021,409	1,107,504	-	-
Benson/Smart	803,251	131,501	132,292		-	-	-	-
TTCL Mobile	166,383	175,717	587,191	981,072	963,384	1,813,719	1,495,577	-17.5
Smile				1,222	12,395	11,600	15547	34.0
Hallotel	3,438,509	3,799,691	3,942,237	4,641,701	6,818,228	7,200,140	8,028,138	11.5
Jumla Ndogo	**40,044,186**	**39,371,827**	**43,497,261**	**47,761,520**	**51,292,702**	**54,116,218**	**60,277,027**	**11.4**
B. Simu za Mezani								
TTCL	127,112	127,009	124,220	76,288	72,469			
Zantel	24,585	85	18		-			
Jumla Ndogo	**151,697**	**127,094**	**124,238**	**76,288**	**72,469**			
Mobile Network			43,497,261	47,685,232	51,220,233	54,044,384	60,192,331	
Fixed Network			124,298	76,288	72,834	71,834	84696	
Jumla Ndogo			**43,621,559**	**47,761,520**	**51,293,067**	**54,116,218**	**60,277,027**	**7.4**

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania

Jedwali Na. 60: SHIRIKA LA NDEGE TANZANIA (ATCL)[+]

Maelezo	Kipimo	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tani-Kilometa:									
Zilizokuwepo	000	60,042	3,937	863,107	32,095	32,927	65,968	68,806	71,872
Zilizotumika	000	30,889	1,756	89,092	17,526	18,944	33,655	38,930	48,464
Matumizi	%	54	47	10	55	58	51	56.6	67
Viti-kilometa:									
Vilivyokuwepo	000	21,693	37,877	225,259	231,943	321,771	557,216	552,682	690,408
Vilivyotumika	000	11,472	20,692	122,532	158,203	220,433	347,101	417,706	552,968
Matumizi	%	53	56	54	68	69	62	75	80
Abiria [++]	000	31	28	129	279	627	434	657	929
Mizigo ya ziada	Tani	53	1	41	55	96	86	75	54
Mizigo mingine	Tani	42	7	50	220	696	438	526	3,030
Shehena za Posta	Tani	4	-	32	119	295	61	21	72

Chanzo: Shirika la Ndege Tanzania
+ Zinahusu "scheduled traffic" tu
++ Abiria waliolipa nauli kamili
- Takwimu hazikupatikana

SURA YA 17

NISHATI

Ufuaji wa Umeme

413. Mwaka 2022, uwezo wa uzalishaji wa umeme uliendelea kuwa megawati 1,733.4 kama ilivyokuwa mwaka 2021. Katika kipindi hicho, umeme uliozalishwa kutoka vyanzo mbalimbali ulikuwa saa za gigawati 9,064.9 ikilinganishwa na saa za gigawati 8,580.8 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.6. Kati ya umeme uliozalishwa, saa za gigawati 8,907.6 zilizalishwa katika Gridi ya Taifa, saa za gigawati 6.7 zilizalishwa katika vituo nje ya Gridi ya Taifa na saa za gigawati 150.6 zilinunuliwa kutoka nchi jirani.

414. Mwaka 2022, umeme uliozalishwa katika Gridi ya Taifa wa saa za gigawati 8,907.6 unajumuisha umeme uliozalishwa kwa kutumia mitambo ya nguvu za maji saa za gigawati 2,820.5; gesi saa za gigawati 6,058.8; mafuta mazito na dizeli saa za gigawati 12.3; na tungamotaka saa za gigawati 16.0 ikilinganishwa na saa za gigawati 8,356.5 zilizozalishwa katika Gridi ya Taifa mwaka 2021. Aidha, umeme uliozalishwa na mitambo inayomilikiwa na TANESCO ulifikia saa za gigawati 7,320.1 mwaka 2022 ikilinganishwa na saa za gigawati 6,980.8 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 4.9. Kwa upande mwingine, uzalishaji wa umeme kwa kampuni binafsi uliongezeka kwa asilimia 8.9 na kufikia saa za gigawati 1,585.9 mwaka 2022 ikilinganishwa na saa za gigawati 1,456.9 mwaka 2021.

415. Mwaka 2022, umeme uliouzwa kwa watumiaji mbalimbali ulifikia saa za gigawati 7,729.6 ikilinganishwa na saa za gigawati 7,313.2 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.7. Katika kipindi hicho, umeme uliopotea kutokana na uchakavu wa miundombinu ya kusafirisha na kusambaza umeme ulikuwa saa za gigawati 536.4 sawa na asilimia 5.64 ya umeme uliozalishwa ikilinganishwa na saa za gigawati 1,181.7 zilizopotea mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, Serikali kupitia utekelezaji wa Mradi wa Kusambaza Umeme Vijijini iliunganisha umeme katika vijiji 9,393 kati ya vijiji 12,345 vya Tanzania Bara, sawa na asilimia 76.1 ya vijiji vyote.

416. Mwaka 2022, miundombinu ya kusafirisha umeme nchini ilifikia urefu wa kilometa 6,267 kutoka kilometa 6,111 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 2.6. Aidha, miundombinu ya kusambaza umeme ilifikia kilometa 173,425 mwaka 2022 kutoka kilometa 159,639 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.6. Wateja waliounganishwa na umeme nchini walifikia 4,247,806 mwaka 2022 kutoka wateja 3,842,096 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 10.6. Ongezeko hilo lilitokana na kuanzishwa kwa mfumo mpya wa maombi ya umeme wa Nikonekt, utekelezaji wa miradi ya Wakala wa Nishati Vijijini, hususan ya miradi ya ujazilizi (densification) na miji ya pembezoni mwa miji (peri - urban).

Kielelezo Na. 17.1: Mchango wa Umeme Kutoka Vyanzo Mbalimbali Mwaka 2020 - 2022 (Asilimia)

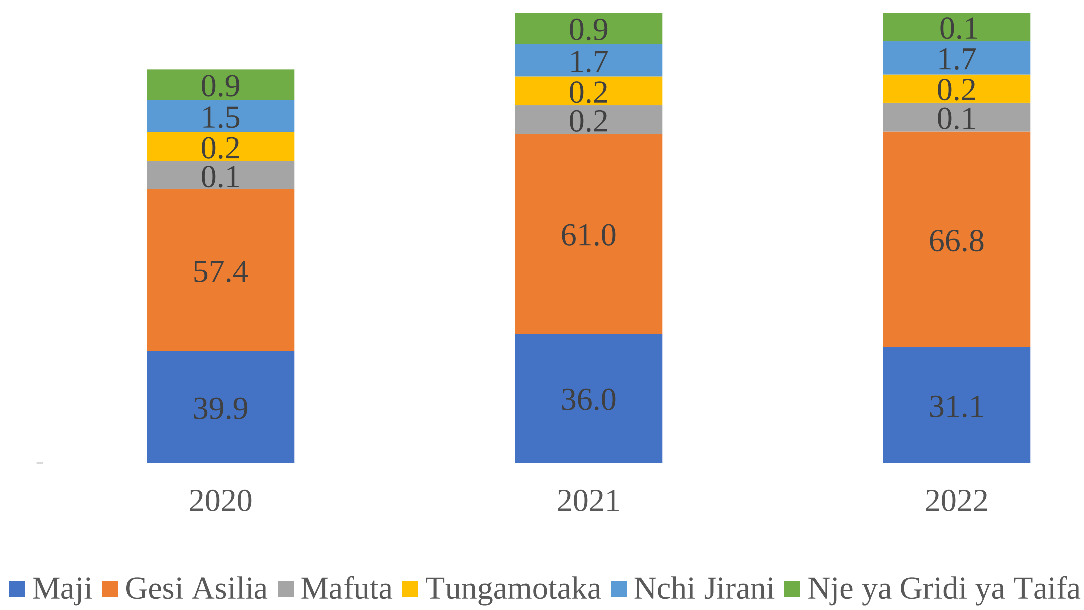

Gesi Asilia

417. Mwaka 2022, gesi iliyozalishwa iliongezeka kwa asilimia 21.8 na kufikia futi za ujazo milioni 79,059.9 ikilinganishwa na futi za ujazo milioni 64,924.1 mwaka 2021. Hii ilitokana na mahitaji makubwa ya wateja wanaotumia gesi, hususan katika uzalishaji wa nishati ya umeme na viwandani. Katika kipindi hicho, mapato yaliyotokana na mauzo ya gesi asilia kutoka vitalu vya Songosongo na Mnazi Bay yalifikia dola za Marekani milioni 71.3 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 58.9 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 21.1. Hii ilitokana na kuendelea kuongezeka kwa mahitaji ya gesi viwandani pamoja na matumizi ya gesi katika kufua umeme.

418. Mwaka 2022, Serikali iliendelea na usambazaji wa gesi asilia katika mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Lindi na Mtwara kwa ajili ya matumizi ya viwandani, majumbani, kwenye taasisi na kwa matumizi ya magari. Mtandao wa usambazaji wa gesi asilia ulifikia kilometa 143.38 mwaka 2022 ikilinganishwa na kilometa 130 mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, nyumba 1,511, viwanda 53, taasisi 9 na takriban magari 2,000 yaliunganishwa na mfumo wa gesi asilia nchini.

Jedwali Na. 17.1: Uzalishaji wa Gesi Asilia (Futi za Ujazo) Mwaka 2018 - 2022

Mwaka	Songosongo	Mnazi Bay	Kiliwani North	Jumla	Badiliko (Asilimia)
2018	28,510,280,000	30,412,535,066	27,784,935	58,950,600,001	-
2019	37,619,760,000	26,201,516,247	-	63,821,276,247	8.3
2020	33,149,940,000	23,934,210,000	-	57,084,150,000	(10.6)
2021	35,095,180,000	29,828,960,000	-	64,924,140,000	13.7
2022	46,116,992,585	32,942,955,960.6	-	79,059,948,546	21.8

Chanzo: Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania

Jedwali Na. 17.2: Mapato ya Mauzo ya Gesi Asilia Mwaka 2018-2022 (Dola za Marekani)

Mwaka	Songosongo	Mnazi Bay	Kiliwani North	Jumla	Badiliko (Asilimia)
2018	22,406,171	40,671,729	11,359	63,089,259	-
2019	28,097,086	35,952,953	-	64,050,039	1.5
2020	20,995,963	34,122,450	-	55,118,413	(13.9)
2021	16,018,066	42,886,054	-	58,904,120	6.9
2022	26,933,872	44,355,811	-	71,269,683	21.0

Chanzo: Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania

Uagizaji Mafuta

419. Mwaka 2022, mafuta yaliyoingizwa nchini yalikuwa lita za ujazo milioni 4,174.7 ikilinganishwa na lita za ujazo milioni 3,957.7 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.5. Ongezeko hilo lilitokana na kuimarika kwa shughuli za kiuchumi pamoja na utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Kati ya kiasi kilichoigizwa, mafuta ya dizeli yalikuwa lita za ujazo milioni 2,463.4, petroli lita za ujazo milioni 1,489.5, mafuta ya taa lita za ujazo milioni 7.5, mafuta ya ndege lita za ujazo milioni 188.2 na mafuta mazito lita za ujazo milioni 26.2. Katika kipindi hicho, akiba ya mafuta nchini iliendelea kuwa juu ya wastani wa siku 15 kulingana na matakwa ya leseni ya biashara ya mafuta. Aidha, akiba ya mafuta ya petroli ilikuwa siku 20, dizeli siku 26, mafuta ya ndege na taa siku 55.

420. Mwaka 2022, mafuta ya ndege yaliyoingizwa nchini yaliongezeka kwa asilimia 16.0, ikifuatiwa na mafuta ya dizeli asilimia 14.7 na mafuta mazito asilimia 8.0. Ongezeko la uagizaji wa mafuta ya ndege, mafuta mazito na dizeli lilichangiwa na kuongezeka kwa safari za ndege, utekelezaji wa miradi ya maendeleo ikiwemo ujenzi wa reli ya kisasa pamoja na kukua kwa shughuli za utalii. Kwa upande mwingine mafuta ya petroli yaliyoingizwa yalipungua kwa asilimia 7.1 kutokana na kupungua kwa matumizi ya mafuta kulikosababishwa na kupanda kwa bei ya mafuta. Aidha, mafuta ya taa yalipungua kwa asilimia 62.7 kutokana na Serikali kuendelea kudhibiti uchakachuaji wa petroli na dizeli pamoja na ongezeko la matumizi ya nishati mbadala maeneo ya vijijini ikiwemo umeme wa jua.

Jedwali Na. 17.3: Mafuta Yaliyoingizwa Nchini kwa Matumizi ya Ndani Mwaka 2021 - 2022 (Lita za ujazo)

Mwezi	Dizeli	Petroli	Mafuta ya Taa	Mafuta Ya Ndege	Mafuta Mazito	Jumla
Januari	206,859,046	117,539,945	633,629	16,609,815		341,642,434
Februari	157,185,528	105,620,267	1,264,259	11,188,042	5,878,866	281,136,961
Machi	191,705,774	144,732,365	819,422	13,081,407	3,687,029	354,025,998
Aprili	214,750,107	109,177,142	186,925	10,792,062	4,727,546	339,633,781
Mei	141,170,219	78,457,277	323,388	15,487,573	4,291,720	239,730,176
Juni	181,506,338	130,525,950	190,331	15,159,315		327,381,934
Julai	134,040,562	111,611,595	637,125	21,827,092	4,529,036	272,645,410
Agosti	308,899,804	142,306,795	1,845,334	26,900,348		479,952,281
Septemba	242,022,340	100,434,573			2,555,455	345,012,368
Oktoba	184,715,620	91,916,144	491,880	17,273,692		294,397,335
Novemba	177,134,418	117,869,979		21,295,282		316,299,680
Disemba	147,271,332	134,301,205		17,272,600		298,845,137
Mafuta ya nje yaliyouzwa ndani ya nchi (Localized transit)	176,099,202	104,987,926	1,102,530	1,287,982	500,000	283,977,640
Jumla Mwaka 2022	**2,463,360,290**	**1,489,481,164**	**7,494,822**	**188,175,209**	**26,169,652**	**4,174,681,137**
Mwaka 2021	2,147,613,784	1,603,624,454	20,085,278	162,172,606	24,239,147	3,957,735,268
Badiliko (Asilimia)	**14.7**	**(7.1)**	**(62.7)**	**16.0**	**8.0**	**5.5**

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti wa Huduma za Maji na Nishati

Mafuta Yaliyoingizwa Nchini Kwenda Nchi Jirani

421. Mwaka 2022, lita za ujazo milioni 4,014.6 za mafuta ziliingia nchini kwenda nchi jirani ikilinganishwa na lita za ujazo milioni 3,112.4 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 29.0. Hii ilitokana na kuimarika kwa shughuli za kiuchumi kufuatia kupungua kwa maambukizi ya UVIKO - 19. Kati ya kiasi kilichoagizwa, mafuta ya dizeli yalikuwa lita za ujazo milioni 2,458.5, petroli lita za ujazo milioni 1,335.8, mafuta ya ndege lita za ujazo milioni 185.9, mafuta ya taa lita za ujazo milioni 24.9 na mafuta mazito lita za ujazo milioni 9.5.

Jedwali Na. 17.4: Mafuta Yaliyoingizwa Nchini Kwenda Nchi Jirani Mwaka 2021 - 2022 (Lita za ujazo)

Mwezi	Dizeli	Petroli	Mafuta ya Taa	Mafuta ya Ndege	Mafuta Mazito	Jumla
Januari	196,076,105	116,634,267	-	15,652,418	-	328,362,790
Februari	179,969,667	122,940,882	-	14,342,928	-	317,253,478
Machi	211,383,301	136,626,625	730,809	19,056,661	3,260,260	371,057,656
Aprili	244,802,598	113,974,928	749,154	13,585,632	-	373,112,312
Mei	134,869,056	93,317,149	-	13,297,793	3,204,095	244,688,093
Juni	207,403,171	141,900,376	-	21,573,707	-	370,877,254
Julai	145,208,462	140,568,390	764,550	15,804,848	-	302,346,250
Agosti	276,300,732	141,004,240	1,286,653	19,552,284	-	438,143,909
Septemba	239,958,156	100,042,713	-		3,574,439	343,575,308
Oktoba	300,249,102	73,457,991	-	15,335,837	-	389,042,930
Novemba	301,610,779	142,167,277	-	20,673,642	-	464,451,697
Disemba	196,755,281	118,172,654	22,460,144	18,291,082	-	355,679,161
Toa - Localization (Ujabinishaji) Jan - Des 2022	176,099,202	104,987,926	1,102,530	1,287,982	500,000	283,977,640
Jumla Kuu	**2,458,487,206**	**1,335,819,566**	**24,888,781**	**185,878,850**	**9,538,794**	**4,014,613,196**
Mwaka 2021	1,886,886,591	1,078,857,759	806,127	130,063,988	15,496,267	**3,112,410,734**
Badiliko (Asilimia)	**30.3**	**23.8**	*****	**42.9**	**(38.4)**	**29**

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti wa Huduma za Maji na Nishati
* Badiliko limezidi asilimia 100

Mwenendo wa Bei za Mafuta

422. Mwaka 2022, wastani wa bei ya mafuta katika soko la dunia kwa tani ulikuwa dola za Marekani 912 kwa petroli, dola za Marekani 972 kwa dizeli na dola za Marekani 962 kwa mafuta ya taa ikilinganishwa na dola za Marekani 671, dola za Marekani 575 na dola za Marekani 580 mtawalia mwaka 2021. Bei hizo ziliongezeka kwa asilimia 36.0 kwa mafuta ya petroli, asilimia 69.0 mafuta ya dizeli na asilimia 66.0 mafuta ya taa. Kupanda kwa bei za mafuta katika soko la dunia kulitokana na vita vinavyoendelea nchini Ukraine, hususan baada ya nchi ya Urusi ambayo ni miongoni mwa wazalishaji wakubwa wa mafuta kuwekewa vikwazo.

423. Mwaka 2022, wastani wa bei za ukomo za mafuta kwa lita katika soko la ndani uliongezeka hadi shilingi 2,987 kwa mafuta ya petroli, shilingi 3,078 mafuta ya dizeli na shilingi 3,009 mafuta ya taa ikilinganishwa na shilingi 2,241 mafuta ya petroli, shilingi 2,096 mafuta ya dizeli na shilingi 2,012 mafuta ya taa mwaka 2021. Ongezeko hilo ni sawa na wastani wa asilimia 33.3 kwa mafuta ya petroli, asilimia 46.9 kwa mafuta ya dizeli na asilimia 49.6 kwa mafuta ya taa. Aidha, ongezeko hilo lingeweza kuwa kubwa zaidi iwapo Serikali isingechukua hatua za kutoa ruzuku ya mafuta iliyotolewa kati ya kipindi cha Juni hadi Desemba 2022.

Jedwali Na. 17.5: Wastani wa Bei za Mafuta Katika Soko la Dunia Mwaka 2019 -2022 (Dola za Marekani kwa Tani)

Aina ya Mafuta	**Petroli**				**Dizeli**				**Mafuta ya Taa**			
Mwezi/ Mwaka	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Januari	635	592	496	808	606	552	443	738	644	574	448	743
Februari	520	580	562	912	501	571	504	826	542	585	504	826
Machi	496	578	617	1,069	516	551	513	1,040	543	572	513	1038
Aprili	543	529	618	1,030	582	475	506	1,094	543	484	512	1,044
Mei	610	397	644	1,168	600	402	548	1,117	605	291	555	1,098
Juni	677	214	680	1,168	618	249	586	1,117	625	291	589	1,098
Julai	658	261	720	949	610	300	595	1,054	634	291	600	1,035
Agosti	597	389	697	879	546	367	564	1,013	570	291	570	1,015
Septemba	639	389	732	761	576	369	614	936	601	333	617	929
Oktoba	576	405	793	749	552	359	710	1,004	584	333	721	956
Novemba	596	394	775	764	572	320	679	924	602	333	690	931
Desemba	574	386	718	686	560	321	634	802	574	301	644	830
Wastani wa Bei	**593**	**426**	**671**	912	**570**	**403**	**575**	**972**	**589**	**390**	**580**	**962**
Badiliko (Asilimia)	**(10.3)**	**(28.2)**	**57.5**	**36**	**(8.4)**	**(29.3)**	**42.6**	**69**	**(8.7)**	**(33.8)**	**48.7**	**66**

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti wa Huduma za Maji na Nishati

Jedwali Na. 17.6: Wastani wa Bei za Mafuta Katika Soko la Ndani Mwaka 2022 (Shilingi kwa Lita)

Mwezi	**Petroli**		**Dizeli**		**Mafuta ya Taa**
	Bei bila Ruzuku	**Bei baada ya Ruzuku**	**Bei bila Ruzuku**	**Bei baada ya Ruzuku**	
Januari	2,501	-	2,325	-	2,335
Februari	2,480	-	2,338	-	2,291
Machi	2,540	-	2,403	-	2,208
Aprili	2,861	-	2,692	-	2,682
Mei	3,148	-	3,258	-	3,112
Juni	3,301	2,994	3,452	3,131	3,299
Julai	3,497	3,220	3,442	3,143	3,442
Agosti	3,630	3,410	3,784	3,322	3,765
Septemba	3,049	2,969	3,359	3,125	3,335
Oktoba	3,019	2,886	3,358	3,083	3,275
Novemba	2,996	2,886	3,197	3,052	3,111
Desemba	2,827	-	3,330	3,247	3,252
Wastani Mwaka 2022	**2,987**	**-**	**3,078**	**-**	**3,009**
Wastani Miezi ya Ruzuku (Juni-Des)	**3,188**	**3,061**	**3,417**	**3,158**	
Wastani Mwaka 2021	**2,247**	**-**	**2,109**	**-**	**2,016**
Badiliko (Asilimia)	**32.93**	**-**	**45.95**	**-**	**49.26**

Chanzo: Mamlaka ya Udhibiti wa Huduma za Maji na Nishati

Nishati Jadidifu

Nishati mbadala ya Gesi inayotokana na Petroli

424. Mwaka 2022, gesi inayotokana na petroli (Liquefied Petroleum Gas - LPG) iliyoagizwa kutoka nje kwa matumizi mbalimbali ilikuwa tani za ujazo 250,200 ikilinganishwa na tani za ujazo 248,216 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilichangiwa na juhudi za Serikali na sekta binafsi kuhamasisha matumizi ya gesi inayotokana na petroli ambayo ni rafiki kwa mazingira.

Jedwali Na. 61: UWEZO WA MITAMBO YA KUFUA UMEME NCHINI NA UPATIKANAJI WA UMEME MWAKA 2022

Kituo	Uwezo (MW)	Umeme uliozalishwa (Saa za Gigawati)
A: Mitambo Iliyounganishwa Katika Gridi ya Taifa		
Kidatu	204	1,290.30
Kihansi	180	602.54
Mtera	80	583.75
New Pangani Falls	68	211.7
Hale	21	36.29
Nyumba ya Mungu	8	36.93
Uwemba	0.84	2.01
Mwenga	4	17.38
Yovi	0.95	6.11
Matembwe	0.59	0.36
Darakuta	0.32	2.1
Luponde	0.9	5.36
Andoya	1	1.6
Tulila	5	24.08
Jumla Ndogo - Maji	**574.6**	**2,820.53**
Ubungo I	102	498.35
Ubungo II	129	939.19
Ubungo III	120	320.39
Kinyerezi I	150	690.81
Kinyerezi II	248.22	1,718.94
Tegeta	45	261.88
Mtwara	30.6	107.016
Somanga	7.5	7.72
Songas	189	1,514.51
Jumla Ndogo - Gesi	**1,021.32**	**6,058.81**
Nyakato	63	6.94
Zuzu	7.4	1.55
Biharamulo	4.14	1.11
Songea	5.77	-
Ludewa	1.27	-
Mbinga	1	-
Tunduru	1.72	-
Ngara	2.5	2.74
Madaba	0.48	-
Liwale	0.85	-
Jumla Ndogo - Mafuta	**88.13**	**12.34**
TPC	9	13.77
TANWAT	1.5	2.19
Jumla Ndogo - Tungamotaka	**10.5**	**15.96**
Jumla - Gridi ya Taifa	**1,694.55**	**8,907.64**
B: Mitambo iliyoko nje ya Gridi ya Taifa *(Off-Grid)*		
Bukoba	2.56	0.03
Inyonga	0.82	0.21
Kasulu	3.75	0.91
Kibondo	2.5	0.6
Kigoma	8.75	2.57
Loliondo	2.25	0.16
Mafia	3.2	0.43
Mpanda	5	1.75
Sumbawanga	5	0.01
Solawazi (Kigoma)	5	-
Jumla – Nje ya Gridi ya Taifa	**38.83**	**6.67**
C: Umeme kutoka Nchi Jirani		
Uganda	-	110.6
Zambia	-	40.03
Jumla- Nje ya Nchi	**-**	**150.63**
Jumla Kuu	**1,733.38**	**9,064.94**

Chanzo: Shirika la Ugamvi wa Umeme Tanzania

Jedwali Na. 62: MAUZO YA UMEME KWA WATUMIAJI MBALIMBALI (Saa za Gigawati)

Mwaka	Tanzania Bara			Zanzibar	Jumla	Umeme uliopotea	Umeme Uliozalishwa
	Wateja wadogo (D1)	Wateja wa Kati (T1)	Wateja Wakubwa (T2,T3 & T8)	T5+T7			
2013	280.6	1,747.0	2,560.4	218.7	4,806.7	1,139.6	5,946.2
2014	217.0	1,891.0	2,595.0	348.5	5,051.5	1,135.3	6,186.8
2015	148.8	2,082.7	2,721.1	344.6	5,297.1	1,119.8	6,416.9
2016	345.3	2,263.4	2,887.2	375.6	5,871.5	1,220.7	7,092.2
2017	301.5	2,371.0	2,893.3	390.4	5,956.2	1,159.1	7,115.3
2018	319.8	2,481.9	3,075.0	414.0	6,290.7	1,064.1	7,354.8
2019	307.2	2,655.9	3,198.1	481.5	6,642.8	1,162.2	7,804.9
2020	325.8	2,668.6	3,205.1	474.9	6,674.3	1,110.0	7,862.9
2021	339.9	2,900.0	3,527.0	546.3	7,313.2	1,181.7	8,580.8
2022	351.0	3,063.1	3,730.6	584.9	7,729.6	536.4	9,064.9

Chanzo: Shirika la Ugavi wa Umeme Tanzania

Jedwali Na. 63: MAUZO YA UMEME KWA MIKOA MWAKA 2015 - 2022

Mkoa	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Dodoma	115.9	136.7	150.4	161.0	179.7	177.7	228.7	249.3
Arusha	311.2	356.9	365.9	383.3	406.3	385.6	395.6	413.9
Manyara	25.8	29.5	31.9	32.4	34.8	35.2	53.5	59
Kilimanjaro	150.9	181.8	179.4	181.7	185.2	183.9	195.2	206.3
Tanga	299.9	321.7	330.4	353.9	351.3	342.2	375.5	408.7
Morogoro	212.2	239.8	242.8	274.9	268.0	266.8	298.5	307.5
Pwani	220.1	260.1	302.1	393.1	450.7	517.9	597.9	635.7
Dar-es-Salaam	2,229.4	2,397.9	2,412.5	2,481.6	2,596.5	2534	2,652	2805.9
Lindi	21.5	24.0	22.9	25.8	29.7	30.5	33.8	36.2
Mtwara	50.7	49.4	48.3	52.8	55.9	55.9	58.6	60.9
Ruvuma	30.6	33.7	35.4	41.9	50.3	53.7	56.9	59.4
Iringa	111.5	106.9	98.4	103.7	108.9	109.1	117.3	123.8
Mbeya	163.8	177.4	177.6	186.9	201.6	209.9	226.9	231.5
Singida	47.3	42.6	43.8	45.7	49.5	53.1	58.1	65.1
Tabora	51.5	56.9	55.9	60.7	68.4	69.7	76.4	77.9
Rukwa	23.3	28.4	27.0	25.9	27.3	28.6	31.1	32.5
Kigoma	27.6	28.5	34.8	40.2	40.3	41	47.5	52.3
Shinyanga	416.9	428.2	371.9	339.5	354.1	352.2	421.7	411.2
Kagera	60.5	72.3	76.9	90.6	80.3	79.2	96.8	108.1
Mwanza	235.9	262.1	283.2	287.7	295.2	300.9	325.6	344.5
Mara	134.6	141.7	156.9	165.8	163.9	188.1	195.5	215.1
Njombe	-	69.1	35.6	35.4	39.1	42	45.7	47.8
Katavi	-	3.8	10.8	11.2	13.6	16.3	21.8	24
Geita	-	33.5	42.7	49.2	53.0	60.8	77.7	83
Simiyu	-	8.3	18.2	22.4	24.2	24.8	28.6	31
Songwe	11.4	4.9	10.1	29.3	33.2	40.4	50.2	54.4
Jumla Tanzania Bara	**4,952.6**	**5,495.9**	**5,565.8**	**5,876.7**	**6,161.1**	**6,199.4**	**6,766.9**	**7144.8**
Zanzibar	344.6	375.6	390.4	414.0	481.5	474.9	546.3	584.9
JUMLA	**5,297.1**	**5,871.5**	**5,956.2**	**6,290.7**	**6,642.6**	**6,674.3**	**7,313.2**	7,729.7

Chanzo: Shirika la Umeme Tanzania
MW Megawatt
GWH Giga Watt-Hour (Saa za GigaWatt) = Million KWH

SURA YA 18

MAJI

Usimamizi na Uendelezaji wa Rasilimali za Maji

425. Mwaka 2022, kiwango cha rasilimali za maji kinachofaa kwa matumizi kiliendelea kuwa wastani wa mita za ujazo bilioni 126 kwa mwaka kama kilivyokuwa mwaka 2021. Kati ya kiwango hicho, mita za ujazo bilioni 105 zipo juu ya ardhi na mita za ujazo bilioni 21 zipo chini ya ardhi. Aidha, kiwango cha upatikanaji wa maji safi na salama kilipungua kwa asilimia 6.4 na kufikia mita za ujazo 2,105 kwa mtu kwa mwaka ikilinganishwa na mita za ujazo 2,250 mwaka 2021. Hii ilitokana na ongezeko kubwa la idadi ya watu kufuatia matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022. Pamoja na kupungua, kiwango hicho bado ni juu ya wastani wa mita za ujazo 1,700 kwa mtu kwa mwaka zinazokubalika kimataifa. Katika kipindi hicho, mahitaji ya maji kwa matumizi mbalimbali nchini yalikadiriwa kuwa mita za ujazo bilioni 64 kwa mwaka ikilinganishwa na mita za ujazo bilioni 62 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.2. Hii ilitokana na kuongezeka kwa shughuli za kijamii na kiuchumi.

426. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutambua vyanzo vya maji vilivyo katika hatari ya kuharibiwa kutokana na shughuli za kibinadamu. Katika kipindi hicho, vyanzo 298 vilitambuliwa na kufikia vyanzo 2,357 ikilinganishwa na vyanzo 2,059 mwaka 2021. Kati ya vyanzo vilivyotambuliwa, vyanzo 213 viliwekewa mipaka ili visiharibiwe na shughuli za kibinadamu ikilinganishwa na vyanzo 41 mwaka 2021.

427. Mwaka 2022, vituo vipya 10 vya kufuatilia mwenendo wa maji juu na chini ya ardhi vilijengwa na kuongeza idadi ya vituo vinavyofanya kazi kufikia 1,199 kutoka vituo 1,189 mwaka 2021. Vituo hivyo vinajumuisha: vituo 342 vya hali ya hewa; vituo 374 vya kufuatilia maji katika mito, maziwa na mabwawa; vituo 95 vya maji chini ya ardhi; vituo 33 vya kufuatilia mchanga kwenye mito; na vituo 355 vya ubora wa maji. Katika kipindi hicho, vituo 63 vilikarabatiwa ili kuongeza ufanisi katika ufuatiliaji wa mwenendo wa maji.

Ubora wa Maji

428. Mwaka 2022, Serikali iliendelea na zoezi la kuhakiki ubora wa maji katika vyanzo vya maji na mitandao ya usambazaji maji. Katika kipindi hicho, sampuli 6,344 za maji zilikusanywa na kuhakikiwa ubora ikilinganishwa na sampuli 6,988 zilizohakikiwa ubora mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 9.2. Upungufu huo ulitokana na kuharibika kwa baadhi ya vifaa vya uchunguzi wa ubora wa maji katika maabara za Mwanza na Dar es Salaam. Kati ya sampuli zilizokusanywa, sampuli 5,394 zilikuwa kwa ajili ya matumizi ya majumbani; sampuli 393 kwa ajili ya ufuatiliaji wa mwenendo wa ubora wa maji katika vyanzo vya maji; sampuli 52 kwa ajili ya utafiti; sampuli 378 kwa ajili ya matumizi ya viwandani; sampuli 23 kwa ajili ya umwagiliaji; sampuli 52 kwa ajili ya ujenzi; na sampuli 52 kwa ajili ya kupima uwezo wa utendaji kazi wa maabara.

429. Matokeo ya uhakiki wa ubora wa maji katika sampuli 5,394 za matumizi ya majumbani yalionesha kuwa, sampuli za maji 3,602 (asilimia 66.8) zilikidhi viwango vya ubora na usalama wa maji vinavyokubalika na sampuli 1,792 hazikukidhi viwango. Kutokidhi viwango kwa sampuli hizo kulitokana na uwepo wa kiwango kikubwa cha tope, rangi, ugumu wa maji, madini ya chumvi, flouride, manganese na chuma katika maeneo mbalimbali nchini, uwepo wa vimelea vya vijidudu katika skimu za usambazaji maji zisizokuwa na miundombinu ya kutibu maji pamoja na uwepo wa kiwango kidogo cha dawa ya chlorine katika skimu za usambazaji maji zenye miundombinu ya kutibu maji. Aidha, sampuli zote 557 za maji kwa ajili ya shughuli za viwandani, umwagiliaji, ujenzi, utafiti na upimaji wa uwezo wa utendaji kazi wa maabara zilifanyiwa uhakiki na kukidhi viwango vya ubora vinavyokubalika. Vile vile, matokeo ya uhakiki wa sampuli 393 kutoka katika vyanzo vya maji yalionesha kuwa havikuathiriwa na hali ya miamba ya asili, shughuli za kibinadamu, jiografia ya eneo na mabadiliko ya tabianchi na hivyo kuwa rafiki kwa mazingira na viumbe hai vilivyomo.

430. Mwaka 2022, sampuli 446 za majitaka yanayorudishwa kwenye mazingira zilikusanywa na kuhakikiwa ubora ikilinganishwa na sampuli 300 mwaka 2021. Matokeo ya uhakiki yalionesha kuwa sampuli 97, sawa na asilimia 21.8 hazikukidhi viwango vya ubora kutokana na vipimo vya Chemical Oxygen Demand (COD) na Biological Oxygen Demand (BOD) kuwa katika kiwango kikubwa kuliko kiwango kinachohitajika kwa ajili ya maji hayo kurudishwa kwenye mazingira.

Huduma ya Maji Vijijini

431. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuboresha miundombinu ya maji vijijini kwa kukamilisha miradi 689 yenye vituo vya kuchotea maji 8,667 vyenye uwezo wa kuhudumia wananchi 1,585,336. Hii inajumuisha miradi 172 iliyotekelezwa kupitia Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO - 19 (TCRP). Hadi Desemba 2022, idadi ya vituo vinavyofanya kazi na kutoa huduma ilifikia vituo 142,892 ikilinganishwa na vituo 134,225 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.5. Ongezeko hilo lilitokana na jitihada za Serikali kuendelea kusogeza huduma ya maji karibu na wananchi katika maeneo ya vijijini. Aidha, kaya zilizounganishwa na huduma ya maji zilikuwa 180,341 ikilinganishwa na kaya 171,674 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.1. Kwa ujumla, wastani wa upatikanaji wa huduma ya maji vijijini ulikuwa asilimia 77.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 74.5 mwaka 2021.

Huduma ya Maji Mijini

432. Mwaka 2022, hali ya upatikanaji wa huduma ya maji mijini ilifikia wastani wa asilimia 88.0 ikilinganishwa na asilimia 86.0 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, jumla ya miradi ya maji mijini iliyokamilika ilikuwa 105, ikijumuisha miradi 46 iliyotekelezwa kupitia Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO - 19. Wateja waliounganishwa na huduma ya maji safi walikuwa 1,843,329 mwaka 2022

ikilinganishwa na wateja 1,198,618 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 53.8. Ongezeko hilo lilitokana na kuendelea na ukarabati wa miundombinu ya maji na kuunganisha wateja kwenye miradi iliyokamilika katika miji mikuu ya mikoa na wilaya pamoja na utekelezaji wa miradi ya kitaifa ikiwemo TCRP.

433. Mwaka 2022, uzalishaji wa maji (unaojumuisha miji mikuu ya mikoa, mamlaka za maji za miradi ya kitaifa na miji mikuu na midogo ya wilaya) ulikuwa mita za ujazo milioni 383.6 ikilinganishwa na mita za ujazo milioni 359.5 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.7. Kwa upande mwingine, mauzo ya majisafi na salama yalikuwa shilingi bilioni 383.5 mwaka 2022 ikilinganishwa na mauzo ya shilingi bilioni 326.6 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 17.4.

Uchimbaji wa Visima na Ujenzi wa Mabwawa

434. Mwaka 2022, Serikali kwa kushirikiana na sekta binafsi iliendelea na uchimbaji wa visima katika maeneo ya mijini na vijijini ili kuboresha huduma za maji. Katika kipindi hicho, visima 1,092 vilichimbwa katika maeneo mbalimbali ikilinganishwa na visima 994 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.9. Kati ya hivyo, visima 243 vilichimbwa na Serikali na visima 849 vilichimbwa na sekta binafsi. Kuongezeka kwa idadi ya visima vilivyochimbwa kulitokana na juhudi za Serikali na uwekezaji wa sekta binafsi katika maeneo mbalimbali ili kuwapatia wananchi huduma ya maji safi na salama. Visima hivyo vilichimbwa katika mabonde mbalimbali kama ifuatavyo: visima 102 katika Bonde la Maji la Ziwa Tanganyika; visima 59 Bonde la Maji la Ziwa Rukwa; visima nane (8) Bonde la Maji la Ziwa Nyasa; visima 250 Bonde la Maji la Pangani; visima 190 Bonde la Kati; visima 76 Bonde la Maji la Rufiji; visima 92 Bonde la Maji la Ruvuma na Pwani ya Kusini; visima 247 Bonde la Maji la Wami/Ruvu; na visima 68 Bonde la Maji la Ziwa Victoria.

435. Mwaka 2022, Serikali iliendelea na ujenzi wa miundombinu ya uvunaji wa maji ya mvua ili kuboresha huduma ya upatikanaji wa maji nchini. Katika kipindi hicho, jumla ya mabwawa tisa (9) yalijengwa ambayo ni: Paranga, Kelema Kuu, Kambi ya Nyasa na Haneti (Wilaya ya Chemba); Zebeya (Maswa); Masaka (Iringa Vijijini); Manda (Chamwino); Mtamba (Mpwapwa); na Itamboleo (Mbarali).

Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO - 19

436. Mwaka 2022, Serikali kupitia Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO - 19 ilikamilisha utekelezaji wa miradi yote 46 ya maji mijini iliyokuwa imepangwa. Kwa upande wa maji vijijini, hadi kufikia Desemba, 2022, Wakala wa Maji na Usafi wa Mazingira Vijijini - RUWASA iliendelea na utekelezaji wa miradi 172 ambapo utekelezaji ulifikia wastani wa asilimia 99.4 katika mikoa yote 25 nchini. Kati ya miradi hiyo, miradi 171 Ilikuwa imekamilika na imeanza kutoa huduma. Aidha, hadi

Desemba, 2022 vituo 1,685 vya kuchotea maji vilikuwa vimejengwa na vinatoa huduma kwa wananchi na wateja wapatao 1,380 waliunganishiwa maji majumbani.

437. Kupitia Mpango huo, Serikali ilinunua na kusambaza mitambo ya kuchimba visima katika mikoa 25 ya RUWASA. Aidha, mitambo ya ujenzi wa mabwawa ilinunuliwa na kusambazwa katika kanda tano za RUWASA ambazo ni: Kanda ya Kati (Dodoma, Singida, Tabora, Iringa na Njombe); Kanda ya Mashariki na Pwani (Pwani, Morogoro, Lindi, Mtwara, Ruvuma na Dar Es Salaam); Kanda ya Kaskazini (Arusha, Tanga, Kilimanjaro na Manyara); Kanda ya Nyanda za Juu Kusini (Rukwa, Mbeya, Songwe, Katavi na Kigoma); na Kanda ya Ziwa (Mwanza, Shinyanga, Mara, Simiyu, Geita na Kagera).

Uondoaji wa Majitaka

438. Mwaka 2022, mtandao wa majitaka ulikuwa na urefu wa kilomita 1,411.42 kilinganishwa na kilometa 1,141.05 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 23.7. Katika kipindi hicho, wateja waliounganishwa katika mtandao wa majitaka walikuwa 114,366 ikilinganishwa na wateja 45,976 mwaka 2021. Ongezeko la mtandao wa maji taka na wateja waliounganishwa lilitokana na kukamilika kwa miradi ya kuimarisha na kuongeza mitandao ya majitaka katika majiji ya Dar es Salaam, Mwanza, Arusha pamoja na miji ya Iringa, Bukoba na Musoma. Kwa upande mwingine, huduma ya usafi wa mazingira katika miji ambayo haina mtandao wa majitaka iliendelea kutolewa kwa mfumo usiounganishwa na mtandao katika uondoaji wa majitaka. Mfumo huo hutumia magari maalum ya ubebaji wa majitaka na kuyamwaga katika sehemu maalum zilizojengwa kwa ajili ya kuchakata majitaka.

Jedwali Na. 64: UZALISHAJI WA MAJI NA MAPATO YATOKANAYONA MAJI MIJINI

Mamlaka	2021		2022	
	Uzalishaji (Mita za Ujazo)	Mapato (Shillings)	Uzalishaji (Mita za Ujazo)	Mapato (Shillings)
A. MAMLAKA ZA MAJI ZA MIJI MIKUU YA MIKOA (RWSSA)				
Arusha	18,067,443	16,451,861,099	20,017,280	21,390,953,209
Babati	2,078,483	2,737,059,734	3,565,668	3,912,484,932
Bukoba	2,278,141	2,632,981,645	2,529,815	2,945,302,438
Dodoma	15,993,870	19,093,093,316	21,265,094	25,264,352,439
DAWASA	147,335,820	128,776,871,223	146,048,955	141,740,399,828
Geita	1,794,293	1,892,342,684	1,690,698	1,917,029,001
Iringa	5,002,774	8,376,560,482	5,712,001	8,652,023,414
Kigoma	3,540,630	2,846,613,973	3,586,158	3,002,913,540
Lindi	849,515	910,161,763	878,539	1,063,216,234
Mpanda	1,102,750	863,995,835	1,169,650	869,585,385
Mbeya	15,717,345	12,753,343,255	13,494,530	14,955,836,127
Morogoro	12,488,485	12,314,488,493	11,930,636	13,572,675,386
Moshi	12,230,221	11,278,193,248	15,029,184	12,279,254,328
Mtwara	4,703,859	3,971,557,062	4,962,060	8,139,364,788
Musoma	5,838,684	3,283,328,233	5,740,568	4,519,829,547
Mwanza	27,480,248	25,603,343,855	29,339,889	28,199,968,444
Njombe	1,297,543	1,019,653,342	1,167,132	1,126,900,128
Bariadi	372,070	224,739,868	509,159	293,937,466
Kahama	4,944,602	8,337,396,675	4,792,959	8,619,593,156
Singida	3,058,935	3,219,416,754	3,419,772	4,266,723,312
Songea	2,870,953	3,359,496,842	3,061,519	3,426,864,913
Sumbawanga	1,979,688	1,698,706,921	2,142,137	1,946,293,862
Tabora	5,769,925	5,607,704,575	6,419,230	6,864,622,193
Shinyanga	4,450,266	6,615,566,235	4,962,060	8,139,364,788
Tanga	10,686,428	15,061,729,554	11,849,467	16,598,821,831
Vwawa-Mlowo	998,142	106,448,413	318,817	175,935,327
Jumla - RWSSA	**312,931,112**	**299,036,655,079**	**325,602,976**	**343,884,246,016**
B. MAMLAKA ZA MAJI ZA MIRADI YA KITAIFA (NWP)				
Wanging'ombe	1,230,230	432,967,849	1,290,180	506,423,815
Kahama Shinyanga	16,785,446	10,851,247,297	20,421,916	11,874,703,921
Mugango Kiabakari	69,750	101,598,614	83,700	158,836,548
Masasi Nachingwea	296,112	396,508,722	304,971	501,528,108
Makonde	830,681	476,431,361	807,475	441,582,968
Maswa	1,105,252	506,608,926	1,667,474	584,453,331
HTM	1,098,878	887,709,359	1,708,333	1,077,810,939
Jumla - NWP	**21,416,349**	**13,653,072,128**	**26,284,049**	**15,145,339,630**

Jedwali Na. 64 linaendelea

C. MAMLAKA ZA MAJI ZA MIJI MIKUU NA MIDOGO YA WILAYA (DTWSSA)				
Karatu	297,640	358,837,358	399,336	434,436,314
Kondoa	1,105,200	705,080,000	794,496	606,612,474
Kibaigwa	543,521	716,435,000	749,112	927,443,352
Mpwapwa	722,047	597,154,140	722,047	381,085,701
Kilolo	375,293	109,107,450	501,437	143,032,044
Ludewa	159,552	12,220,100	306,499	26,459,980
Makete	326,986	97,570,587	327,840	137,255,466
Mafinga	923,698	463,098,440	995,973	509,329,446
Makambako	1,194,330	691,418,672	1,030,817	751,365,577
Biharamulo	365,982	352,506,068	388,118	417,216,769
Ngara	493,180	339,773,435	501,977	370,089,014
Kasulu	950,460	227,111,388	924,620	207,796,173
Same-Mwanga	814,668	529,986,178	835,149	566,159,784
Kilwa Masoko	451,494	254,935,779	451,494	315,010,876
Loliondo	139,371	186,587,485	147,201	225,214,356
Kiteto Kibaya	76,159	92,800,531	63,760	60,938,469
Mbulu	635,895	198,951,170	618,864	232,464,108
Orkesumet	213,096	388,070,700	133,545	288,312,242
Sengerema	1,663,105	1,249,385,959	1,663,105	1,334,149,905
Chunya	127,235	119,948,447	150,535	140,456,330
Itumba Isongele	535,258	50,358,954	561,370	68,034,929
Kyela-Kasumulu	1,077,124	57,245,684	1,797,684	95,257,668
Mbarali Rujewa	722,880	135,102,036	722,880	147,242,713
Rungwe-Tukuyu	2,169,853	259,263,006	2,147,888	283,724,401
Ifakara	282,718	68,453,428	181,181	85,070,617
Kilosa	606,655	271,342,926	519,697	272,963,850
Mahenge	123,020	60,033,130	126,768	145,128,781
Morogoro-Mikumi	335,963	201,981,131	272,166	237,786,072
Mugumu	27,817	29,183,303	500,694	283,420,829
Rufiji Utete	166,469	73,754,111	163,689	102,492,516
Namtumbo	165,098	80,725,134	218,000	78,724,010
Kahama	452,037	124,244,774	4,792,959	8,619,593,156
Kishapu	125,165	207,757,971	138,211	251,572,943
Maganzo	73,865	131,041,759	89,701	158,173,273
Mwanhuzi	292,961	290,477,302	253,086	252,957,700
Maswa	1,105,252	506,608,926	1,667,474	584,453,331
Manyoni	347,537	268,991,551	480,205	518,290,173
Korogwe	890,208	682,734,812	701,707	526,283,225
Lushoto	833,236	215,862,409	677,595	142,922,137
Korogwe-Mombo	226,300	48,281,109	226,920	66,519,061
Songe	32,365	43,595,565	32,365	76,883,168
Igunga	637,460	602,203,954	1,530,809	1,466,801,512
Nzega	1,215,156	1,533,798,022	1,142,502	1,679,815,542
Turiani	1,091,880	248,298,368	1,091,880	287,516,320
Jumla - DTWSSA	**25,115,189**	**13,882,318,252**	**31,743,356**	**24,506,456,307**
Jumla Kuu (A+B+C)	**359,462,650**	**326,572,045,459**	**383,630,381**	**383,536,041,953**

Chanzo: Wizara ya Maji

Jedwali Na. 65: MAHITAJI NA KIWANGO CHA UPATIKANAJI WA MAJI KATIKA MIJI MWAKA 2022

Mamlaka ya Maji	Mahitaji ya Maji (Mita za Ujazo)	Wastani wa Upatikanaji wa Huduma ya Maji (Asilimia)
Arusha	45,547,985.0	76
Babati	9,384,184.0	93
Bukoba	4,380,000.0	91
Dodoma	1,544,450.0	98
DAWASA	534,897,000.0	89
Iringa	7,805,890.0	99
Mpanda	4,081,584.0	86
Kigoma	8,183,480.0	96
Lindi	1,785,600.0	87
Mbeya	32,850,000.0	93
Morogoro	24,486,390.0	75
Moshi	1,832,627.0	100
Mtwara	8,103,730.0	95
Musoma	8,760,000.0	98
Mwanza	47,738,811.5	97
Geita	18,885.0	75
Bariadi	42,154,961.0	77
Shinyanga	637,980.0	90
Maswa	8,000.0	86
Singida	284,981.0	94
Songea	17,897.0	95
Sumbawanga	5,952,000.0	84
Tabora	12,952,390.0	97
Tanga	14,991,314.0	98
Vwawa-Mlowo	390,000.0	44.5
JUMLA	**818,790,139.5**	**88.5**

Chanzo: Wizara ya Maji

SURA YA 19

ELIMU MAFUNZO YA UFUNDI NA TEKNOLOJIA

Elimu ya Awali

439. Mwaka 2022, wanafunzi 1,543,843 waliandikishwa katika elimu ya awali ikilinganishwa na wanafunzi 1,390,825 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 11.0. Kati ya hao, wasichana walikuwa 759,005 (asilimia 49.2) na wavulana walikuwa 784,838. Ongezeko hilo lilitokana na kuendelea kuimarika kwa mazingira ya kujifunzia na kufundishia ikiwemo utekelezaji wa programu ya elimumsingi bila ada pamoja na ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya elimu. Aidha, kati ya wanafunzi walioandikishwa, waliokuwa na mahitaji maalum walikuwa 6,120 (wasichana 2,545 na wavulana 3,575) mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 5,544 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 10.4. Vilevile, wanafunzi walioandikishwa katika shule za Serikali walikuwa 1,435,735 mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 1,291,868 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 11.1. Kati ya hao, wasichana walikuwa 706,261, (asilimia 49.2) na wavulana 729,474. Vile vile, wanafunzi walioandikishwa katika shule zisizo za Serikali walikuwa 108,108 mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 98,957 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.3.

440. Mwaka 2022, idadi ya walimu katika shule za awali za Serikali ilifikia 10,093 (wanawake 6,867 na wanaume 3,226) kutoka walimu 8,369 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 20.6. Ongezeko hilo lilitokana na jitihada za Serikali kutoa ajira mpya za walimu. Kati ya hao, idadi ya walimu wenye sifa wanaofundisha elimu ya awali ni 8,600 mwaka 2022 ikilinganishwa na walimu 7,177 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 19.8. Aidha, uwiano wa mwalimu mwenye sifa kwa wanafunzi wa elimu ya awali uliimarika na kufikia 1:167 mwaka 2022 ikilinganishwa na uwiano wa 1:180 mwaka 2021. Uwiano huo ulizidi kiwango halisi cha uwiano wa 1:25 unaokubalika kitaifa.

Elimu ya Msingi

441. Hadi Desemba 2022, shule za msingi ziliongezeka na kufikia 19,673 kutoka shule 19,424 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Kati ya hizo, shule za Serikali zilifikia 17,405 kutoka shule 17,302 Desemba 2021 kutokana na juhudi za Serikali kuhakikisha kila kijiji kinakuwa na shule ya msingi. Aidha, shule zisizo za Serikali zilifikia 2,268 Desemba 2022 kutoka shule 2,122 Desemba 2021 kutokana na kuongezeka kwa uwekezaji wa sekta binafsi katika elimu.

442. Mwaka 2022, idadi ya wanafunzi katika shule za elimu ya msingi ilikuwa 11,420,973 ikilinganishwa na wanafunzi 11,196,788 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 2.0. Kati ya hao, wasichana walikuwa 5,783,977 (asilimia 50.6) na wavulana 5,636,996. Katika kipindi hicho, wanafunzi wenye mahitaji maalum katika shule za msingi walikuwa 66,372

(wasichana 28,542 na wavulana 37,830) ikilinganishwa na wanafunzi 60,823 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 9.1. Aidha, idadi ya wanafunzi katika shule za Serikali ilikuwa 10,872,508 (wasichana 5,509,054 na wavulana 5,363,454) mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 10,687,593 (wasichana 5,384,325 na wavulana 5,303,268) mwaka 2021. Hii ilitokana na kuendelea kuimarika kwa mazingira ya kujifunzia na kufundishia ikiwemo utekelezaji wa programu ya elimumsingi bila ada pamoja na ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya elimu. Idadi ya wanafunzi katika shule binafsi ilikuwa 548,465 (wasichana 274,923 na wavulana 273,542) mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 509,195 (wasichana 254,756 na wavulana 254,439) mwaka 2021.

443. Mwaka 2022, watahiniwa 1,350,881 (wasichana 709,556 na wavulana 641,325) walifanya mtihani wa kuhitimu darasa la saba ikilinganishwa na watahiniwa 1,107,460 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 22.0. Kati ya hao, watahiniwa 1,073,402 (wasichana 558,825 na wavulana 514,577) walifaulu, sawa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 79.5.

444. Mwaka 2022, idadi ya walimu katika shule za msingi za Serikali ilifikia 173,276 (wanawake 86,166 na wanaume 87,110) kutoka walimu 171,993 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, uwiano wa mwalimu kwa wanafunzi ulikuwa 1:63 ikilinganishwa na uwiano wa 1:62 mwaka 2021. Uwiano huo ulizidi kiwango halisi cha uwiano wa 1:45 unaokubalika kitaifa na Serikali inaendelea kuajiri walimu wapya ili kuboresha uwiano huo. Aidha, uwiano wa mwalimu kwa wanafunzi wote wa binafsi na Serikali uliendelea kubaki katika uwiano wa 1:57 mwaka 2022 kama ilivyokuwa mwaka 2021. Idadi ya walimu katika shule za msingi za binafsi ilifikia 28,396 mwaka 2022 (wanawake 11,652 na wanaume 16,744) kutoka walimu 25,926 mwaka 2021.

Elimu ya Sekondari

445. Hadi Desemba 2022, idadi ya shule za sekondari ilifikia 6,037 kutoka shule 5,831 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 3.5. Kati ya hizo, shule 4,492 zilikuwa za Serikali na shule 1,545 zisizo za Serikali ikilinganishwa shule 4,403 za Serikali na shule 1,428 zisizo za Serikali Desemba 2021. Ongezeko hilo lilitokana na hatua za Serikali za kuanzisha shule za sekondari ili kukabiliana na idadi kubwa ya wanafunzi wanaohitimu darasa la saba na kujiunga na kidato cha kwanza.

446. Mwaka 2022, idadi ya wanafunzi katika shule za sekondari kuanzia kidato cha kwanza hadi cha sita ilikuwa 2,823,588 ikilinganishwa na wanafunzi 2,671,927 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.7. Kati ya hao, wasichana walikuwa 1,476,369 (asilimia 52.3) na wavulana 1,347,219. Aidha, idadi ya wanafunzi katika shule za sekondari za Serikali ilikuwa 2,529,699 mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 2,379,945 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 6.3. Katika kipindi hicho, idadi ya wanafunzi wa kidato cha kwanza hadi cha nne ilikuwa 2,645,115 ikilinganishwa na wanafunzi 2,511,544 mwaka 2021, sawa

na ongezeko la asilimia 5.3. Kati ya hao, wanafunzi katika shule za Serikali walikuwa 2,387,525 ikilinganishwa na wanafunzi 2,256,489 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.8. Ongezeko hilo lilitokana na idadi kubwa ya wanafunzi wanaohitimu darasa la saba na kujiunga na kidato cha kwanza.

447. Mwaka 2022, watahiniwa waliofanya mtihani wa kuhitimu kidato cha nne walikuwa 566,636 (wasichana 306,052 na wavulana 260,584) ikilinganishwa na watahiniwa 487,730 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 16.2. Kati ya hao, watahiniwa 456,975 (wasichana 243,285 na wavulana 213,690) walifaulu, sawa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 80.7 ikilinganishwa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 87.3 mwaka 2021. Aidha, watahiniwa waliofanya mtihani wa kuhitimu kidato cha sita walikuwa 94,456 (wasichana 41160 na wavulana 53296) ikilinganishwa na watahiniwa 89,802 (wasichana 38,018 na wavulana 51,784) mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 5.2. Kati ya hao, watahiniwa 93,136 (wasichana 40,907 na wavulana 52,229) walifaulu, sawa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 98.6 ikilinganishwa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 96.9 mwaka 2021.

Elimu katika Vyuo vya Ualimu

448. Mwaka 2021/22, idadi ya wanafunzi katika vyuo vya ualimu ilikuwa 22,004 (wanawake 10,201 na wanaume 11,803) ikilinganishwa na wanafunzi 17,260 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 27.5. Katika kipindi hicho, wanafunzi waliodahiliwa walikuwa 9,497 ikilinganishwa na wanafunzi 6,849 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 38.7. Aidha, wanafunzi waliofanya mtihani wa kuhitimu mafunzo ya ualimu katika ngazi ya Stashahada na Astashahada walikuwa 9,497 ikilinganishwa na wanafunzi 6,773 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 40.2. Kati ya hao, wanafunzi waliofaulu na kuhitimu mafunzo ya ualimu walikuwa 9,038 mwaka 2022 sawa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 95.2 ikilinganishwa na kiwango cha ufaulu cha asilimia 96.9 mwaka 2021. Hii ilichangiwa na jitihada za Serikali za kuendelea kuwezesha vyuo vya ualimu vya Serikali kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa kuvipatia fedha za uendeshaji pamoja na vifaa vya kufundishia na kujifunzia, hususan katika masomo ya sayansi na kutoa mafunzo kwa wakufunzi wa vyuo vya ualimu kuhusu utekelezaji wa mitaala yenye kuzingatia umahiri kwa lengo la kuimarisha uandaaji wa walimu tarajali watakaofundisha kwa umahiri.

Ukaguzi wa Shule na Vyuo vya Ualimu

449. Mwaka 2021/22, Serikali iliendelea kufanya kaguzi katika shule na vyuo vya ualimu kwa lengo la kuhakikisha kuwa ubora wa elimu inayotolewa unazingatiwa katika ngazi zote za elimu. Katika kipindi hicho, taasisi 8,039 za elimu zilikaguliwa ikilinganishwa na taasisi 8,326 zilizokaguliwa mwaka 2020/21, sawa na upungufu wa asilimia 3.4.

Jedwali Na. 19.1 Ukaguzi wa Taasisi za Elimu Mwaka 2020/21-2021/22

Taasisi/Shule/ Vituo/Vyuo	Idadi iliyokaguliwa (2020/21)	Idadi iliyokaguliwa (2021/22)	Badiliko (Asilimia)
Shule za Awali na Msingi	6,547	6,516	(0.5)
Shule za Sekondari	1,722	1,491	(13.4)
Vyuo vya Ualimu	57	32	(43.9)
Jumla	**8,326**	**8,039**	**(3.4)**

Chanzo: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Elimu ya Ufundi na Mafunzo

450. Mwaka 2021/22, idadi ya wanafunzi katika vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ilikuwa 185,818 ikilinganishwa na wanafunzi 157,420 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 18.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mahitaji ya elimu ya ufundi katika soko la ajira. Kati ya wanafunzi hao, wanawake walikuwa 90,787 (asilimia 48.9) na wanaume walikuwa 95,031. Aidha, vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo vilifikia 459 mwaka 2021/22 kutoka vyuo 429 mwaka 2020/21.

Elimu ya Ufundi Stadi na Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi

451. Mwaka 2021/22, idadi ya wanafunzi katika vyuo vya ufundi stadi vinavyomilikiwa na Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi - VETA ilikuwa 141,854 (wanawake 46,072 na wanaume 95,782) ikilinganishwa na wanafunzi 137,752[8] mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 3.0. Aidha, wanafunzi 46,589 (wanawake 15,140 na wanaume 31,449) walihitimu mafunzo ya ufundi stadi kwa kozi ndefu mwaka 2021/22 ikilinganishwa na wanafunzi 44,701 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 4.2. Ongezeko hilo lilitokana na ujenzi, upanuzi na ukarabati wa vyuo vya ufundi stadi 48 vinavyomilikiwa na VETA pamoja na kuboreshwa mitaala 19 ili kuendana na mahiaji ya soko la ajira.

452. Mwaka 2021/22, idadi ya wanafunzi katika vyuo vya maendeleo ya wananchi ilikuwa 16,457 (wanawake 6,939 na wanaume 9,518) ikilinganishwa na wanafunzi 15,032 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 9.5. Aidha, wanafunzi 7,867 (wanawake 4,235 na wanaume 3,632) walihitimu mafunzo katika vyuo vya maendeleo ya wananchi mwaka 2021/22 ikilinganishwa na wanafunzi 6,983 waliohitimu mwaka 2020/21, sawa na ongezeko

[8] Takwimu hii haijumuishi vyuo binafsi vya ufundi ambavyo usimamizi wake ulihamishiwa Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi - NACTVET

la asilimia 12.7. Kuongezeka kwa idadi ya wanafunzi kulitokana na ujenzi, upanuzi pamoja na ukarabati wa vyuo 54 vya maendeleo ya wananchi kulikowezesha wanafunzi wengi kujiunga katika vyuo hivyo.

Sayansi, Teknolojia na Ubunifu

453. Mwaka 2022, Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela- Arusha ilidahili wanafunzi 645 (wanawake 217 na wanaume 428) ikilinganishwa na wanafunzi 539 waliodahiliwa mwaka 2021. Katika kipindi hicho, wanafunzi 78 (wanawake 46 na wanaume 32) walihitimu ikilinganishwa na wanafunzi 78 (wanaume 43 na wanawake 35) mwaka 2021. Kwa upande mwingine, Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya kilidahili wanafunzi 8,398 (wanawake 1,939 na wanaume 6,459) mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 6,779 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 23.9. Aidha, wanafunzi 2,203 (wanawake 552 na wanaume 1,651) walihitimu ikilinganishwa na wanafunzi 1,176 mwaka 2021. Vile vile, Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam ilidahili wanafunzi 5,475 (wanawake 1,176 na wanaume 4,299) mwaka 2022 ikilinganishwa na wanafunzi 3,581 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 52.9. Hii ilitokana na kuongezeka kwa mitaala na ndaki zilizochangia kuongezeka kwa kozi mpya zikiwemo shahada ya Uhandisi wa Kompyuta, shahada ya Uzamili katika masuala ya Ujenzi na Shahada ya Uzamivu katika masuala ya TEHAMA. Kadhalika, wanafunzi 2203 (wanaume 1651 na wanawake 552) walihitimu ikilinganishwa na wanafunzi 1,029 (wanaume 770 na wanawake 259) waliohitimu mwaka 2021.

454. Mwaka 2022, Serikali iliendesha Mashindano ya Kitaifa ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu (MAKISATU) kuchochea ubunifu na ugunduzi nchini ambapo wabunifu na wagunduzi 862 walitambuliwa ikilinganishwa na wabunifu na wagunduzi 714 waliotambuliwa mwaka 2021. Kati ya hao, wabunifu mahiri 83 walitambuliwa ikilinganishwa na wabunifu na wagunduzi mahiri 70 waliotambuliwa mwaka 2021. Kwa upande mwingine, Serikali ilitambua na kuhakiki teknolojia 90 na kufanya jumla ya teknolojia zilizozalishwa nchini na zilizotambuliwa kufikia 569 mwaka 2022 kutoka teknolojia 479 mwaka 2021. Lengo la utambuzi huo ni kuwa na kanzidata ya kitaifa itakayorahisisha upatikanaji wa taarifa muhimu kuhusu teknolojia na ubunifu nchini.

Elimu ya Juu

455. Mwaka 2021/22, wanafunzi katika vyuo vikuu nchini walikuwa 229,049 (wanawake 99,901 na wanaume 129,148) ikilinganishwa na wanafunzi 206,305 mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 11.0. Hii ilitokana na kuongezeka kwa wanafunzi wanaohitimu elimu ya sekondari, wanafunzi wanaojiunga kutokana na kupata sifa katika vyuo vya elimu ya kati, upatikanaji wa mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu pamoja na kuongezeka kwa programu zinazotolewa.

456. Mwaka 2021/22, mikopo iliyotolewa na Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu ilikuwa na thamani ya shilingi bilioni 611.3 ikilinganishwa na mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 464.0 iliyotolewa mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 31.8. Katika kipindi hicho, wanafunzi 176,763 walinufaika na mikopo hiyo ikilinganishwa na wanafunzi 149,246 walionufaika mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 18.4. Kati ya hao, wanafunzi wa mwaka wa kwanza walikuwa 69,353 (wanawake 28,435 na wanaume 40,918) na wanafunzi 107,410 walikuwa wakiendelea na masomo (wanawake 42,964 na wanaume 64,446). Hii ilitokana na kuongezeka kwa idadi ya wanafunzi wa mwaka wa kwanza na wanafunzi wanaoendelea walionufaika na mikopo kwa mara ya kwanza. Aidha, marejesho ya mikopo kutoka kwa wanufaika yalikuwa shilingi bilioni 182.5 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na shilingi bilioni 180.0 zilizokusanywa mwaka 2020/21, sawa na ongezeko la asilimia 1.4. Hii ilitokana na ongezeko la ajira kwa wanufaika katika Serikali na sekta binafsi na ufuatiliaji wa karibu unaoendelea kufanywa na Bodi ya Mikopo kwa ushirikiano na waajiri.

Udhibiti wa Mionzi

457. Mwaka 2022, Serikali kupitia Tume ya Nguvu za Atomi Tanzania ilipokea na kutathmini maombi 782 ya leseni za matumizi na umiliki wa vyanzo vya mionzi ikilinganishwa na maombi ya leseni 575 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 36.0. Aidha, maombi 542 yalipata leseni baada ya kukidhi vigezo ikilinganishwa na maombi 537 mwaka 2021. Hadi Desemba 2022, vituo vinavyomiliki na kutumia mionzi vilifikia 1,188 kutoka vituo 1,129 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Aidha, vituo 670 vilikaguliwa ili kudhibiti usalama wa wagonjwa na wafanyakazi mwaka 2022 ikilinganishwa na vituo 666 vilivyokaguliwa mwaka 2021.

458. Mwaka 2021/22, Tume ilipima viwango vya mionzi kwa wafanyakazi 2,064 katika vyanzo vya mionzi ikilinganishwa na wafanyakazi 1,982 mwaka 2020/21. Matokeo ya vipimo yalibainisha kuwa viwango vya mionzi wanavyopata wafanyakazi vipo katika viwango vinavyokubalika. Kwa upande mwingine, Tume ilipima viwango vya mionzi katika sampuli 37,433 mwaka 2021/22 ikilinganishwa na sampuli 31,371 mwaka 2020/21. Kati ya hizo, sampuli 6,760 zilikuwa za vyakula kutoka nje, sampuli 25,405 za vyakula vilivyosafirishwa nje ya nchi, sampuli 2,063 za mbolea na sampuli 3,205 za tumbaku na bidhaa nyingine. Matokeo yalionesha kuwa sampuli zote zilizopimwa hazikuwa na uchafuzi wa viasili vya mionzi.

Jedwali Na. 66: SHULE ZA SEKONDARI ZA SERIKALI: IDADI YA WANAFUNZI KWA KIDATO

Mwaka	I	II	III	IV	V	VI	Jumla
2005	134,963	109,398	46,188	46,489	9,710	8,444	355,192
2006	196,391	151,448	72,167	42,584	18,211	9,691	490,492
2007	401,011	218,060	105,770	70,796	21,789	11,668	829,094
2008	395,930	332,393	175,353	95,214	25,240	11,743	1,035,873
2009	480,529	308,131	159,789	167,355	31,201	12,695	1,159,700
2010	382,207	398,870	293,519	279,995	26,065	20,674	1,401,330
2011	403,873	396,724	380,528	279,117	30,265	25,164	1,515,671
2012	457,321	386,250	355,740	343,376	31,206	28,859	1,602,752
2013	444,532	506,036	193,901	302,963	30,581	26,698	1,504,711
2014	479,089	506,170	356,787	178,246	33,619	26,899	1,580,810
2015	-	-	-	-	-	-	-
2016	467,982	366,396	263,981	278,690	45,533	47,007	1,469,589
2017	491,535	443,614	296,034	236,775	53,749	43,494	1,565,201
2018	587,186	480,327	358,960	278,239	57,287	52,687	1,814,686
2019	637,335	555,087	388,029	334,284	52,428	56,042	2,023,205
2020	659,661	588,561	454,139	360,356	58,402	51,138	2,172,257
2021	718,592	616,791	498,703	422,403	66,576	56,880	2,379,945
2022	784,061	648,525	499,958	454,981	77,873	64,301	2,529,699
Badiliko (%) 2021 - 2022	9.1	5.1	0.3	7.7	17.0	13.0	6.3

Chanzo: Wizara ya Elimu,Sayansi naTeknolojia
- Takwimu Hazikupatikana

Jedwali Na. 68A: IDADI YA WANAFUNZI NA WALIMU KATIKA SHULE ZA MSINGI NA SEKONDARI KWA JINSI

Jedwali Na. 67: SHULE ZA SEKONDARI ZA BINAFSI: IDADI YA WANAFUNZI KWA KIDATO

Mwaka	I	II	III	IV	V	VI	Jumla
2003	46,891	38,506	26,385	21,650	6,430	4,859	144,721
2004	48,752	46,167	33,240	24,476	8,847	6,229	167,711
2005	45,276	46,321	32,063	29,248	9,183	7,046	169,137
2006	46,968	48,013	42,878	29,796	9,569	7,956	185,180
2007	47,437	46,927	41,340	35,746	11,299	8,667	191,416
2008	42,971	43,232	43,177	35,980	12,576	8,594	186,530
2009	44,255	36,384	37,064	34,061	11,851	9,096	172,711
2010	56,620	57,876	50,778	46,820	12,269	13,006	237,369
2011	63,282	67,205	65,859	54,521	11,083	11,926	273,876
2012	65,058	69,403	64,453	61,209	9,684	11,713	281,520
2013	70,060	77,407	67,998	65,637	8,592	9,651	299,345
2014	109,784	96,732	76,574	66,898	8,865	7,686	366,539
2015	-	-	-	-	-	-	-
2016	70,844	81,499	72,970	73,231	21,091	17,731	337,366
2017	71,160	79,548	77,168	72,056	24,146	19,578	343,656
2018	64,844	71,685	74,932	74,848	24,030	23,441	333,780
2019	63,629	64,488	68,064	74,121	22,050	22,900	315,252
2020	63,232	64,727	64,328	67,255	20,032	21,675	301,249
2021	61,784	64,901	64,889	63,481	17,917	19,010	291,982
2022	66,052	62,741	65,172	63,625	18,989	17,310	293,889
Badiliko (%) 2021 - 2022	6.9	-3.3	0.4	0.2	6.0	-8.9	0.7

Chanzo: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
- Takwimu Hazikupatikana

	2021			2022		
	Waume	**Wake**	**Jumla**	**Waume**	**Wake**	**Jumla**
Elimu ya msingi						
Jumla ya wanafunzi wote walioandikishwa Darasa Ia I-VII	5,557,707	5,639,081	11,196,788	5,636,996	5,783,977	11,420,973
Jumla ya wanafunzi wanaosoma shule za Serikali Darasa Ia I-VII	5,303,268	5,384,325	10,687,593	5,363,454	5,509,054	10,872,508
Jumla ya wanafunzi wanaosoma shule za binafsi Darasa Ia I-VII	254,439	254,756	509,195	273,542	274,923	548,465
Jumla ya walimu katika shule za msingi	101,250	96,669	197,919	103,854	97,818	201,672
Jumla ya walimu katika shule za msingi za Serikali	86,083	85,910	171,993	87,110	86,166	173,276
Jumla ya walimu katika shule za msingi za binafsi	15,167	10,759	25,926	16,744	11,652	28,396
Elimu ya Sekondari						
Jumla ya wanafunzi wote Kidato I-VI	1,282,314	1,389,613	2,671,927	1,347,219	1,476,369	2,823,588
Wanafunzi wanaosoma katika shule za Serikali, kidato I-VI	1,143,165	1,236,780	2,379,945	1,206,820	1,322,879	2,529,699
Wanafunzi wanaosoma katika shule za binafsi, kidato I-VI	139,149	152,833	291,982	140,399	153,490	293,889
ldadi ya walimu katika shule za Serikali	56,920	31,072	87,992	59,520	32,017	91,537
ldadi ya walimu katika shule za binafsi	16,589	4,754	21,343	16,852	4,816	21,668
Jumla ya Walimu katika shule za Sekondari	73,509	35,826	109,335	76,372	36,833	113,205

Chanzo: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
 - **Takwimu Hazikupatikana**

Jedwali Na. 68B: IDADI YA TAASISI ZA ELIMU

Aina ya Taasisi	2021			2022		
	Serikali	**Binafsi**	**Jumla**	**Serikali**	**Binafsi**	**Jumla**
Shule za Msingi	17,302	2,122	19,424	17,405	2,268	19,673
Shule za Sekondari	4,403	1,428	5,831	4,492	1,545	6,037
Vyuo vya Ualimu (Msingi na Sekondari)	35	36	71	-	-	-
Jumla	**21,740**	**3,586**	**25,326**	**21,897**	**3,813**	**25,710**

Chanzo: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
- Takwimu hazikupatikana

SURA YA 20

AFYA NA MAENDELEO YA JAMII

AFYA

Vituo vya Kutolea Huduma za Afya

459. Mwaka 2022, vituo vya kutolea huduma za Afya vinavyofanya kazi vilifikia 11,041 ikilinganishwa na vituo 10,153 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 8.7. Kati ya hivyo, Serikali ilikuwa inamiliki vituo 6,682, sawa na asilimia 60.5, sekta binafsi vituo 3,318 (asilimia 30.1) na mashirika ya dini vituo 1,041 (asilimia 9.4). Ongezeko hilo lilitokana na kufunguliwa kwa vituo vipya ambavyo ujenzi wake ulikamilika, kuimarika kwa mfumo wa regista ya ukusanyaji wa taarifa za vituo vya kutolea huduma za afya (Health Facility Registry) na usajili wa vituo vipya vya binafsi.

Jedwali Na. 20.1: Idadi ya Vituo vya Kutolea Huduma za Afya

Aina ya Vituo	2021				2022			
	Serikali	Mashirika ya Dini	Watu Binafsi	Jumla	Serikali	Mashirika ya Dini	Watu Binafsi	Jumla
Hospitali	207	112	85	404	217	119	82	418
Vituo vya Afya	679	150	127	956	725	162	129	1016
Zahanati	5491	622	1076	7189	5719	692	1036	7447
Jumla ndogo	**6377**	**884**	**1288**	**8549**	**6,661**	**973**	**1,247**	**8,881**
Poly clinic	0	22	208	230	3	32	284	319
Nyinginezo	0	16	1282	1298	17	35	1716	1768
Martenity/Nursing homes	0	1	75	76	1	1	71	73
Jumla kuu	**6,377**	**923**	**2,853**	**10,153**	**6,682**	**1,041**	**3,318**	**11,041**

Chanzo: Wizara ya Afya

460. Mwaka 2022, wagonjwa waliohudumiwa walikuwa 42,971,561 ikilinganishwa na wagonjwa 43,099,118 mwaka 2021. Kupungua kwa wagonjwa waliohudumiwa kulitokana na uzingatiaji wa elimu ya afya na kuimarika kwa ubora wa huduma za afya kulikopunguza mahudhurio (frequency) katika vituo vya kutolea huduma za afya. Kati ya hao, wagonjwa wa nje walikuwa 41,345,253 na wagonjwa wa kulazwa walikuwa 1,626,308. Katika kipindi hicho, vitanda vya wagonjwa viliongezeka na kufikia 104,687 kutoka vitanda 86,131 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 21.5. Ongezeko hilo lilitokana uhamasishaji wa kuingiza takwimu za vitanda kwenye mfumo wa DHIS 2, ongezeko la vituo vya kutolea huduma za Afya pamoja na ongezeko la vitanda kufuatia utekelezaji wa Mpango wa TCRP uliojumuisha ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya vyumba vya wagonjwa mahututi (ICU) na vyumba vya kutolea huduma za dharura (EMD).

Huduma za chanjo kwa Watoto Chini ya Mwaka Mmoja

461. Mwaka 2022, watoto 1,976,433 walizaliwa katika vituo vya kutolea huduma za afya ikilinganishwa na watoto 1,913,690 waliozaliwa mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia

3.3. Katika kipindi hicho, watoto wenye umri chini ya mwaka mmoja waliopata chanjo ya PENTA-3 walikuwa asilimia 107, Surua Rubella 1 asilimia 110, Surua Rubella 2 asilimia 97, OPV 3 asilimia 105, Rota 2 asilimia 82 na PCV-3 asilimia 106. Utoaji wa huduma za chanjo nchini kwa watoto wenye umri chini ya mwaka mmoja ulifikia wastani wa asilimia 101 na hivyo kukidhi vigezo vya Shirika la Afya Duniani vya kuwa na zaidi ya asilimia 90 ya watoto chini ya mwaka mmoja wanaopata chanjo.

Dawa na Vifaa Tiba

462. Mwaka 2022, upatikanaji wa dawa, vifaa tiba na vitendanishi katika vituo vya kutolea huduma za afya uliendelea kuimarika. Maboresho yalifanyika kwa kubadilisha ukokotoaji wa hali ya upatikanaji wa dawa kwa kuangalia idadi na aina ya dawa zinazotakiwa kuwepo badala ya matukio ya kuwepo kwa dawa. Katika mwaka 2022, upatikanaji wa bidhaa za afya katika ngazi zote za vituo vya kutolea huduma za afya ulikuwa wa wastani wa asilimia 67.8 ikilinganishwa na asilimia 76.1 mwaka 2021. Upungufu huo ulitokana na kubadilishwa kwa mbinu za ukokotoaji wa hali ya upatikanaji wa dawa.

Jedwali Na. 20.2: Hali ya Upatikanaji wa Dawa katika Vituo vya Kutolea Huduma za Afya Mwaka 2022

Na.	Aina ya Kituo	Idadi ya Aina za Dawa zinazotakiwa	Hali ya upatikanaji wa Dawa
1	Hospitali ya Taifa, Maalum, Kanda	290	86
2	Hospitali ya Rufaa ya Mkoa	284	96
3	Hospitali ya Wilaya	253	61
4	Kituo cha Afya	219	49
5	Zahanati	141	47
	Wastani		**67.8**

Chanzo: Wizara ya Afya

463. Mwaka 2022, huduma za uchunguzi ziliendelea kuboreshwa kwa kununua na kufunga vifaa tiba mbalimbali ikiwemo MRI sita (6), *CT scan* 34, *Digital X-ray* 72, *Mini Angio Suite na Echocardiography machine* saba (7), *Ultrasound* 26 na *Fluoroscopy* sita (6). Vifaa hivyo vilipatikana kupitia utekelezaji wa Mpango wa Kukabiliana na Athari za Kijamii na Kiuchumi Zitokanazo na UVIKO - 19 (TCRP). Vifaa tiba hivyo vilifungwa na kuanza kutoa huduma katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili na Muhimbili-Mloganzila; Taasisi ya Saratani Ocean Road; Hospitali za Kanda za Benjamin Mkapa, Bugando na KCMC; Hospitali za Rufaa za Mikoa: Mbeya, Njombe, Iringa, Sekou-Toure, Geita, Mt. Meru, Mawenzi, Temeke, Amana, Songea, Songwe, Katavi, Ligula, Singida, Simiyu, Bombo, Tumbi, Bukoba, Musoma, Sokoine, Dodoma, Mwananyamala, Morogoro na Mtwara; pamoja na Hospitali ya Jeshi Lugalo.

Afya ya Uzazi na Mtoto

464. Mwaka 2022, wajawazito 2,442,407 walihudhuria kliniki ikilinganishwa na wajawazito 2,390,704 waliohudhuria mwaka 2021. Kati ya hao, wajawazito waliofanya hudhurio la kwanza kabla ya majuma 12 walikuwa asilimia 38.8 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 37.1 mwaka 2021. Wajawazito waliohudhuria kliniki angalau mara nne (4) walikuwa asilimia 110.6 ya makadirio ya mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 99.7 mwaka 2021. Aidha, huduma ya kumkinga mama mjamzito dhidi ya malaria ilitolewa kwa asilimia 98.3 ikilinganishwa na asilimia 88.7 mwaka 2021. Vile vile, wajawazito waliohudhuria kliniki na kupima Virusi Vya Ukimwi (VVU) walikuwa asilimia 98.9 ikilinganishwa na asilimia 98.6 kwa mwaka 2021. Kati ya wajawazito waliopima VVU, asilimia 1.0 waligundulika kuwa na VVU ikilinganishwa na asilimia 1.9 mwaka 2021. Halikadhalika, asilimia 97.5 ya wajawazito waliogundulika kuwa na VVU walianzishiwa matibabu ya ART (Antiretroviral Therapy) ikilinganishwa na asilimia 98.3 mwaka 2021.

465. Mwaka 2022, wanawake 669,755 walifanyiwa uchunguzi wa saratani ya mlango wa kizazi ikilinganishwa na wanawake 459,822 mwaka 2021, sawa na asilimia 8.7. Kati ya hao, wanawake 11,976, sawa na asilimia 3.1 waligundulika kuwa na saratani ya mlango wa kizazi na wanawake 3,245, sawa na asilimia 0.8 waligundulika kuwa na mabadiliko ya awali ya saratani ya mlango wa kizazi. Kwa upande mwingine, chanjo za kuwakinga na saratani ya mlango wa kizazi wasichana wenye umri kati ya miaka 9 hadi 14 ziliendelea kutolewa. Wasichana waliochanjwa HPV 1 walikuwa asilimia 75.0 na HPV 2 asilimia 76.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 78.0 na asilimia 61.0 mtawalia mwaka 2021.

Huduma za Matibabu ya Kibingwa

466. Mwaka 2022, huduma za matibabu ya kibingwa na ubingwa bobezi ziliendelea kutolewa katika hospitali maalum nchini. Katika kipindi hicho, wagonjwa 98 walipandikizwa figo ikilinganishwa na wagonjwa 93 mwaka 2021. Aidha, huduma ya upandikizaji wa uroto (bone marrow transplant) ilitolewa kwa wagonjwa 11 ikilinganishwa na wagonjwa watano (5) mwaka 2021. Vile vile, huduma mpya ya kuweka puto ili kupunguza unene ilianzishwa na watu 11 walipata huduma hiyo.

467. Mwaka 2022, wagonjwa 1,618 walifanyiwa upasuaji wa moyo kwa kutumia mtambo maalum (catheterization laboratory) ikilinganishwa wagonjwa 1,425 waliofanyiwa upasuaji mwaka 2021. Aidha, watoto waliopandikiziwa vifaa vya usikivu ilifikia watoto 49 mwaka 2022 kutoka watoto 42 mwaka 2021. Vile vile, huduma ya upasuaji wa kuondoa uvimbe kwenye sakafu ya ubongo kupitia tundu la pua (transphenadial hypophysectomy) ilianza kutolewa ambapo wagonjwa 28 walifanyiwa upasuaji mwaka 2022.

Udhibiti wa Malaria

468. Mwaka 2022, vipimo 22,578,350 vya vitendanishi vya malaria, dozi 6,817,260 za dawa ya mseto na vichupa 2,890,242 vya dawa ya malaria ya sindano vilinunuliwa na kusambazwa katika vituo vya kutolea huduma za afya ikilinganishwa na vipimo 27,075,200, dozi 16,035,570 na vichupa 1,970,710 mwaka 2021. Kupungua kwa ununuzi wa vitendanishi na dawa za malaria kulitokana na kupungua kwa visa vya malaria nchini kulikochangiwa na kuimarika kwa huduma za afya nchini. Visa vipya vya malaria kwa kila watu 1,000 vilipungua hadi visa 58 mwaka 2022 kutoka visa 76 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, vifo vitokanavyo na malaria vilipungua na kufikia vifo 1,430 kutoka vifo 1,811 mwaka 2021. Aidha, vyandarua 6,119,732 vyenye dawa vilinunuliwa na kusambazwa mwaka 2022 ikilinganishwa na vyandarua 7,508,122 mwaka 2021.

469. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutekeleza afua ya ufuatiliaji na matibabu ya wagonjwa wa malaria hadi ngazi ya kaya, hususan kwenye mikoa yenye kiwango kidogo sana cha maambukizi ya malaria. Afua hiyo ilitekelezwa katika mikoa ya Kilimanjaro, Arusha, Manyara na Njombe. Aidha, serikali kupitia Taasisi ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR) ilifanya uchambuzi wa mbu 7,793 waliokusanywa kutoka katika vituo 15 mwaka 2021. Matokeo ya uchambuzi uliofanyika mwaka 2022 yalionesha kuwa asilimia 52.4 ya mbu walikuwa aina ya Anopheles Fenestus, ikifuatiwa na mbu aina ya Anopheles Arabiensis (asilimia 39.4), na Anopheles Gambiae s.s. (asilimia 7.6). Mbu anayeongoza katika kuambukiza malaria ni Anopheles fenestus. Aidha, uwezo wa mbu kueneza vimelea vya malaria kwa mtu kwa mwaka umepungua kutoka asilimia 2.9 mwaka 2018 hadi asilimia 0.97 mwaka 2022. Kupungua huku kunatokana na utekelezaji wa afua mbalimbali ikiwemo ugawaji wa vyandarua kwa makundi maalumu (wamama wajawazito na watoto chini ya miaka mitano, wafungwa na WAVIU na wazee wenye umri wa zaidi ya miaka 60); upuliziaji wa viuadudu vya kibaiolojia katika mazalia ya mbu; na kuelimika kwa jamii juu ya umuhimu wa kufanya usafi wa mazingira ili kuharibu vyanzo vya mazalia ya mbu.

Udhibiti wa Kifua Kikuu

470. Mwaka 2022, Serikali iliendelea na mapambano dhidi ya kifua kikuu ambapo wagonjwa 100,747 waligundulika na kuanzishiwa dawa ikilinganishwa na wagonjwa 87,132 mwaka 2021. Aidha, wagonjwa wa kifua kikuu sugu 360 waligundulika ambapo wagonjwa 336, sawa na asilimia 93.0 walianzishiwa matibabu.

471. Mwaka 2022, vituo vya kutolea huduma za uchunguzi na tiba ya kifua kikuu vilifikia 1,752 kutoka vituo 1,749 mwaka 2021. Aidha, vituo vya kutoa huduma za afya vyenye uwezo wa kuanzisha matibabu ya kifua kikuu sugu vilifikia vituo 304 mwaka 2022 kutoka vituo 179 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 69.8.

Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano Dhidi ya UVIKO - 19

472. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuratibu upatikanaji wa chanjo dhidi ya UVIKO-19 kupitia Mpango wa *COVAX Facility* na misaada kutoka kwa Washirika wa Maendeleo. Katika kipindi hicho, dozi 46,848,520 za chanjo zilipokelewa ambapo dozi 41,581,670, sawa na asilimia 88.7 zilisambazwa na dozi 37,747,182 zilitumika. Mwaka 2022, vituo 7,200 vilitoa huduma ya chanjo ya UVIKO - 19 ambapo watu 31,213,274 walipata dozi kamili ya chanjo, sawa na asilimia 101.6 ya lengo la watu 30,740,928 (watanzania wenye miaka 18 na kuendelea).

473. Mwaka 2022, Serikali iliendelea na ukamilishaji wa miradi mbalimbali ya afya katika Hospitali ya Taifa, Maalumu, Kanda, Hospitali za Rufaa za Mikoa, Hospitali za Halmashauri, vituo vya afya, zahanati na katika Vyuo vya Afya. Miradi inayotekelezwa ilihusisha ujenzi wa nyumba 176 za watumishi, ununuzi wa MRI tano (5) na CT - Scan 30, ujenzi wa ICU 70, EMD 101, majengo matano (5) ya wagonjwa ya nje (OPD) na ujenzi wa majengo mawili (2) ya huduma za Mama na Mtoto pamoja na Ukarabati na ununuzi wa vifaa vya TEHAMA kwa ajili ya kuimarisha tiba mtandao (Telemedicine) katika vitovu maalum (Telelmedicine Hubs 7) na Regional Telemedicine centre Rooms katika Hospitali za Rufaa za Mikoa 16. Kwa ujumla utekelezaji wa miradi yote ulifikia wastani wa asilimia 97.3 hadi 100.

Lishe

474. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutekeleza Mpango Jumuishi wa Pili wa Taifa wa Lishe (2021/22 - 2025/26) ili kukabiliana na athari za lishe duni na kuimarisha ukuaji wa mwili na akili kwa watoto. Katika kipindi hicho, asilimia 99.0 ya watoto 9,456,436 walio chini ya umri wa miaka mitano walipatiwa matone ya Vitamini A ikilinganishwa na asilimia 97.0 mwaka 2021. Aidha, asilimia 91.3 ya watoto waliozaliwa katika vituo vya kutolea huduma za afya walinyonyeshwa ndani ya saa moja baada ya kuzaliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 90.0 mwaka 2021. Kwa upande mwingine, watoto waliozaliwa na uzito pungufu walikuwa asilimia 5.6 ya watoto waliozaliwa mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 6.3 mwaka 2021. Hii ilitokana na kuendelea na utekelezaji wa afua mbalimbali za lishe kwa wajawazito ikiwemo utoaji wa vidonge vya madini chuma, utoaji wa elimu ya lishe na kuhamasisha ulaji wa vyakula vilivyoongezwa virutubishi na kuhudhuria kliniki. Kwa upande mwingine, asilimia 1.1 ya wajawazito waliopimwa wingi wa damu katika hudhurio la kwanza walikuwa na upungufu wa damu mwaka 2022 ikilinganishwa na asilimia 1.2 ya wajawazito waliopimwa mwaka 2021.

Mafunzo katika Kada za Afya

475. Mwaka 2022, wanafunzi waliodahiliwa katika vyuo vya afya walikuwa 25,393 (wanaume 13,431 na wanawake 11,962) ikilinganishwa na wanafunzi 29,519 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 14.0. Upungufu huo ulitokana na baadhi ya vyuo kufungiwa

na NACTVET kwa kukosa ubora wa uendeshaji wa mafunzo ya afya na kusitishwa kwa baadhi ya kozi na kupanda kwa gharama za uendeshaji wa mafunzo. Kati ya waliodahiliwa, wanafunzi 5,111 walijiunga kwenye vyuo vya Serikali na wanafunzi 20,282 kwenye vyuo binafsi na taasisi za dini. Aidha, wanafunzi waliohitimu walikuwa 10,231 (wanaume 5,385 na wanawake 4,846) mwaka 2022.

Jedwali Na. 20.3: Wanafunzi Waliodahiliwa na Kuhitimu Mafunzo ya Afya Mwaka 2022

Na	Aina ya Programu	Waliodahiliwa			Waliohitimu		
		Wanaume	Wanawake	Jumla	Wanaume	Wanawake	Jumla
1	Utabibu	3,449	4,865	8,314	1,471	1,824	3,295
2	Sayansi ya Maabara za Tiba	482	702	1,184	406	511	917
3	Sayansi ya Ufamasia	7,132	4,742	11,874	782	612	1,394
4	Sayansi ya Afya ya Mazingira	34	68	102	60	72	132
5	Utabibu wa Kinywa na Meno	70	119	189	47	66	113
6	Sayansi ya Taarifa za Afya	32	32	64	25	26	51
7	Teknolojia ya Utunzaji Kumbukumbu za Afya	18	19	37	20	15	35
8	*Optometry*	27	36	63	13	18	31
9	*Physiotherapy*	66	72	138	23	27	50
10	Uuguzi na Ukunga	2,121	1,307	3,428	2,538	1,675	4,213
	Jumla	**13,431**	**11,962**	**25,393**	**5,385**	**4,846**	**10,231**

Chanzo: Wizara ya Afya

MAENDELEO YA JAMII

Ustawi wa Jamii

476. Mwaka 2022, Serikali ilitekeleza kampeni ya ujenzi wa nyumba bora kwa gharama nafuu zinazotumia teknolojia rahisi iliyowezesha wananchi kujenga nyumba bora 5,732 ikilinganishwa na nyumba 4,008 zilizojengwa na wananchi mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 43.0.

Mafunzo ya Ustawi na Maendeleo ya Jamii

477. Mwaka 2022, wanafunzi 11,139 (wanawake 6,965 na wanaume 4,174) walidahiliwa katika taasisi na vyuo vya maendeleo ya jamii ikilinganishwa na wanafunzi 11,162 mwaka 2021, sawa na upungufu wa asilimia 0.2. Katika kipindi hicho, wanafunzi 9,404 walihitimu ikilinganishwa na wanafunzi 6,716 waliohitimu mwaka 2021.

Jedwali Na. 20.4: Mchanganuo wa Udahili wa Wanafunzi katika Taasisi na Vyuo vya Maendeleo ya Jamii

Taasisi	Ngazi ya Elimu	2021			2022			Badiliko (Asilimia)
		Me	Ke	Jumla	Me	Ke	Jumla	
Vyuo vya Maendeleo ya Jamii	Stashahada	669	811	1,480	709	901	1,610	8.8
	Astashahada	1,443	2,212	3,655	1,380	2,265	3,645	-0.3
	Jumla Ndogo	**2,112**	**3,023**	**5,135**	**2,089**	**3,166**	**5,255**	2.3
Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru	Astashahada	456	942	1,398	410	926	1,336	-4.4
	Stashahada	307	683	990	185	430	615	-37.9
	Shahada	156	211	367	342	549	891	142.8
	Stashahada ya Juu yaMaendeleo ya Jamii	19	19	38			_	_
	Shahada ya Uzamili				46	30	76	_
	Jumla Ndogo	**938**	**1,855**	**2,793**	**983**	**1,935**	**2,918**	**4.5**
Taasisi ya Ustawi wa Jamii	Astashahada	373	506	879	427	609	1,036	17.9
	Stashahada	204	470	674	329	561	890	32
	Shahada	522	1,064	1,586	311	636	947	-40.3
Kijitonyama	Stashahada ya Juu	-	-	-	4	3	7	_
	Shahada ya Uzamili	31	64	95	31	55	86	-9.5
	Jumla Ndogo	**1,130**	**2,104**	**3,234**	**1,102**	**1,864**	**2,966**	**-8.3**
	Jumla Kuu	**4,180**	**6,982**	**11,162**	**4,174**	**6,965**	**11,139**	**-0.2**

Chanzo: Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia Wanawake na Makundi Maalum

478. Mwaka 2022**,** Serikali iliendelea kutekeleza Programu ya Uanagenzi kwa kuwaunganisha wanafunzi na wahitimu wa taaluma ya maendeleo ya jamii kwenye mashirika, taasisi, na kampuni ili kupata mafunzo kwa vitendo. Katika kipindi hicho, wahitimu 1,078 wa taaluma ya maendeleo ya jamii walipata mafunzo kwa vitendo ikilinganishwa na wahitimu 289 mwaka 2021.

Huduma ya Malezi, Makuzi na Maendeleo ya Awali ya Mtoto

479. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kuratibu utoaji wa huduma za malezi, makuzi na maendeleo ya awali kwa watoto wenye umri chini ya miaka mitano (5) katika vituo vya kulelea watoto wadogo mchana. Katika kipindi hicho, vituo 254 vya kulelea watoto wadogo mchana vilisajiliwa ikilinganishwa na vituo 303 mwaka 2021. Aidha, watoto 179,394 (wavulana 84,778 na wasichana 94,616) waliandikishwa katika vituo vya kulelea watoto wadogo mchana mwaka 2022 ikilinganishwa na watoto 184,557 walioandikishwa mwaka 2021. Vile vile, vituo vilikuwa na walezi 1,151 ikilinganishwa na walezi 3,233 katika mwaka 2021.

Huduma za Ustawi na Maendeleo ya Watoto

480. Mwaka 2022, watoto 48 (wasichana 21 na wavulana 27) walio katika mazingira hatarishi walipata huduma za malezi ya kambo ikilinganishwa na watoto 58 mwaka 2021. Aidha, watoto walioasiliwa walikuwa 56 (wasichana 39 na wavulana 17) mwaka 2022 ikilinganishwa na watoto 51 mwaka 2021.

481. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutoa huduma za msingi kwa watoto walio katika mazingira hatarishi wanaoishi katika Makao ya Watoto ya Taifa Kurasini - Dar es Salaam na Kikombo - Dodoma. Katika kipindi hicho, watoto 127 (wasichana 51 na wavulana 76) walipatiwa huduma hizo ikilinganishwa na watoto 76 mwaka 2021. Aidha, watoto 25,493 (wasichana 11,471 na wavulana 14,022) walipatiwa huduma za msingi kupitia makao ya watoto ya binafsi mwaka 2022 ikilinganishwa na watoto 24,254 mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kuongezeka kwa migogoro ya kifamilia, utelekezaji wa watoto na vitendo vya ukatili vilivyowafanya Watoto kukimbia familia zao.

482. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutoa huduma za ustawi katika mahabusu tano (5) za watoto za Mbeya, Kilimanjaro, Tanga, Arusha na Dar es Salaam. Katika kipindi hicho, watoto 428 (wasichana 32 na wavulana 396) walio katika mkinzano na sheria waliwezeshwa kupata huduma za msingi (ikiwemo chakula, mavazi, malazi, matibabu na elimu) ikilinganishwa na watoto 267 (wasichana 23 na wavulana 244). Ongezeko kubwa la watoto walio katika mkinzano na sheria lilitokana na changamoto za malezi na migogoro ya kifamilia iliyosababisha mmomonyoko wa maadili.

483. Mwaka 2022, watoto 54 (wasichana 12 na wavulana 42) waliokuwa katika mkinzano na sheria walichepushwa kutoka katika mfumo rasmi wa haki jinai kwa kuwarekebisha tabia na kuwaunganisha na familia zao ikilinganishwa na watoto 49 mwaka 2021. Katika kipindi hicho, watoto 13 wavulana walihukumiwa na kupelekwa katika Shule ya Maadilisho Irambo na Mbeya ikilinganishwa na watoto 58 mwaka 2021. Kupungua kwa watoto waliohukumiwa kulitokana na Programu ya Marekebisho ya Tabia inayotekelezwa katika ngazi ya halmashauri.

Maendeleo ya Wanawake na Jinsia

484. Mwaka 2022, Serikali kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake ilitoa mikopo yenye thamani ya shilingi 463,840,000 kwa wanawake 96 kupitia vikundi 11 vya wanawake na wanawake wajasiriamali sita (6). Aidha, shilingi 20,641,500 zilirejeshwa mwaka 2022, sawa na asilimia 100 ya kiasi kilichotakiwa kurejeshwa hadi Desemba, 2022.

485. Mwaka 2022, Serikali iliendelea na juhudi za kutokomeza vitendo vya ukatili wa kijinsia na ukatili dhidi ya watoto. Katika kipindi hicho, matukio 30,566 ya ukatili wa kijinsia yalitolewa taarifa ikilinganishwa na matukio 17,874 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 71.0. Kati ya hayo, matukio 21,453 yalikuwa ya wanawake na matukio 9,113 ya wanaume. Matukio hayo ni pamoja na ubakaji, mauaji ya vikongwe, kujeruhi, shambulio la aibu, ukeketaji na lugha za matusi. Aidha, matukio 12,163 ya ukatili dhidi ya watoto yalitolewa taarifa mwaka 2022 ikilinganishwa na matukio 11,499 mwaka 2021. Matukio hayo ni pamoja na ubakaji, ulawiti, kutupa watoto, utelekezaji wa familia, shambulio la aibu na mimba za utotoni. Makosa ya ukatili na unyanyasaji wa kijinsia yaliyotolewa taarifa yaliongezeka kutokana na juhudi za Serikali na wadau mbalimbali za

kuelimisha jamii kuhusu umuhimu wa kutoa taarifa za matukio ya ukatili ili hatua stahiki ziweze kuchukuliwa.

Huduma za Ustawi kwa Wazee

486. Mwaka 2022, Serikali iliendelea kutoa huduma za msingi (ikiwemo chakula, malazi, mavazi na huduma za afya) kwa wazee wasiojiweza wanaoishi katika makazi 14 yanayomilikiwa na Serikali. Katika kipindi hicho, wazee 272 (wanawake 104 na wanaume 168) walipatiwa huduma za msingi ikilinganishwa na wazee 275 mwaka 2021.

Mashirika yasiyo ya kiserikali

487. Mwaka 2022, Serikali ilisajili Mashirika Yasiyo ya Kiserikali 1,351 ikilinganishwa na Mashirika 692 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 95.0. Ongezeko hilo lilitokana na matumizi ya TEHAMA katika usajili na mwamko wa vijana kusajili mashirika walioanzisha. Kati ya mashirika yaliyosajiliwa, 61 yalikuwa ya kimataifa, 1,225 ngazi ya Taifa, 37 ngazi ya mkoa na 28 ngazi ya wilaya.

488. Mwaka 2022, utendaji kazi wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali 1,605 ulifuatiliwa ikilinganishwa na mashirika 2,717 mwaka 2021. Ufuatiliaji huo ulibaini kuwa, Mashirika mengi yalitekeleza miradi yenye tija kwa jamii ikiwepo ujenzi wa vyumba vya madarasa na matundu ya vyoo kwa shule za Msingi na Sekondari, ujenzi wa vituo vya afya, elimu kuhusu haki ya wanawake kumiliki ardhi na rasilimali zingine, kuongeza thamani katika mnyororo wa bidhaa za kilimo, uwezeshaji wananchi kiuchumi, elimu ya afya, ulinzi na usalama wa mtoto na utoaji wa bima ya afya (CHF). Aidha, hatua zilichukuliwa kwa Mashirika ambayo yalibainika kutozingatia sheria, kanuni na miongozo ikiwemo kutoa onyo, kuyaandikia barua zilizoyataka kujieleza kwa nini yasifutiwe usajili na mashirika 4,898 yalifutiwa usajili. Vilevile, mikataba 955 ya fedha ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ilikaguliwa ikilinganishwa na mikataba 804 mwaka 2021. Aidha, ukaguzi wa mikataba ya fedha ulibaini kuwa jumla ya shilingi bilioni 1,081.5 zilipokelewa mwaka 2022 ikilinganishwa na shilingi bilioni 1,423.3 mwaka 2021.

Jedwali Na. 69: IDADI YA WAGONJWA KATIKA VITUO VYA KUTOLEA HUDUMA ZA AFYA

Mwaka	Wagonjwa wa Nje			Jumla ya Wagonjwa Waliolazwa
	Hospitali	Zahanati	Vituo vya Afya	
2007	1,842,671	28,328,093	4,520,026	2,979,115
2008	1,934,805	29,744,498	4,746,027	3,128,071
2009	2,128,286	32,718,948	5,220,630	3,440,870
2010	2,341,114	35,990,843	5,742,693	3,784,957
2011	2,622,048	39,917,117	6,431,816	4,239,152
2012	2,815,529	41,333,522	6,657,817	4,388,108
2013	2,903,275	42,682,479	6,873,056	4,529,971
2014	5,910,725	14,008,692	475,295	1,665,935
2015	4,480,781	25,072,487	6,006,466	1,858,956
2016	4,984,645	20,859,281	6,515,219	1,775,835
2017	5,266,252	21,115,639	7,050,725	1,650,224
2018	4,675,045	27,473,506	8,903,461	1,359,264
2019	9,821,148	26,500,182	10,153,322	1,852,720
2020	10,150,504	22,154,653	9,741,820	1,852,720
2021	11,348,037	19,705,594	9,219,985	1,651,001
2022	27,290,723	1,486,649	12,567,881	1,626,308

Chanzo: Wizara ya Afya

Jedwali Na. 70: IDADI YA VITANDA KATIKA VITUO VYA KUTOLEA HUDUMA ZA AFYA NCHINI MWAKA 2021 -2022

Aina ya Vituo	2021				2022			
	Serikali	**Shirika la kujitolea/ Dini**	**Binafsi**	**Jumla**	**Serikali**	**Shirika la kujitolea/ Dini**	**Binafsi**	**Jumla**
Hospitali ya Taifa	1,664	-	-	**1,664**	1,731	-	-	**1,731**
Hospitali Maalum za Kibingwa	1,532	-	-	**1,532**	1,396	-	-	**1,396**
Hospitali za Rufaa za Kanda	2,407	-	-	**2,407**	1,059	860	-	**1,919**
Hospitali za Mikoa	7,239	898	420	**8,557**	6,688	-	-	**6,688**
Hospitali za Wilaya	10,636	6,228	409	**17,273**	3,033	7,425	-	**10,458**
Hospitali nyingine	1,098	10,395	2,915	**14,408**	14,510	1,086	21,412	**37,008**
Vituo vya Afya	14,363	4,939	2,105	**21,407**	17,151	1,695	5,968	**24,814**
Zahanati	14,462	1,863	2,558	**18,883**	14,811	158	5,704	**20,673**
Jumla	**53,401**	**24,323**	**8,407**	**86,131**	**60,379**	**11,224**	**33,084**	**104,687**

Chanzo: Wizara ya Afya

MCHANGO WA SHUGHULI ZA KIUCHUMI KATIKA PATO LA TAIFA

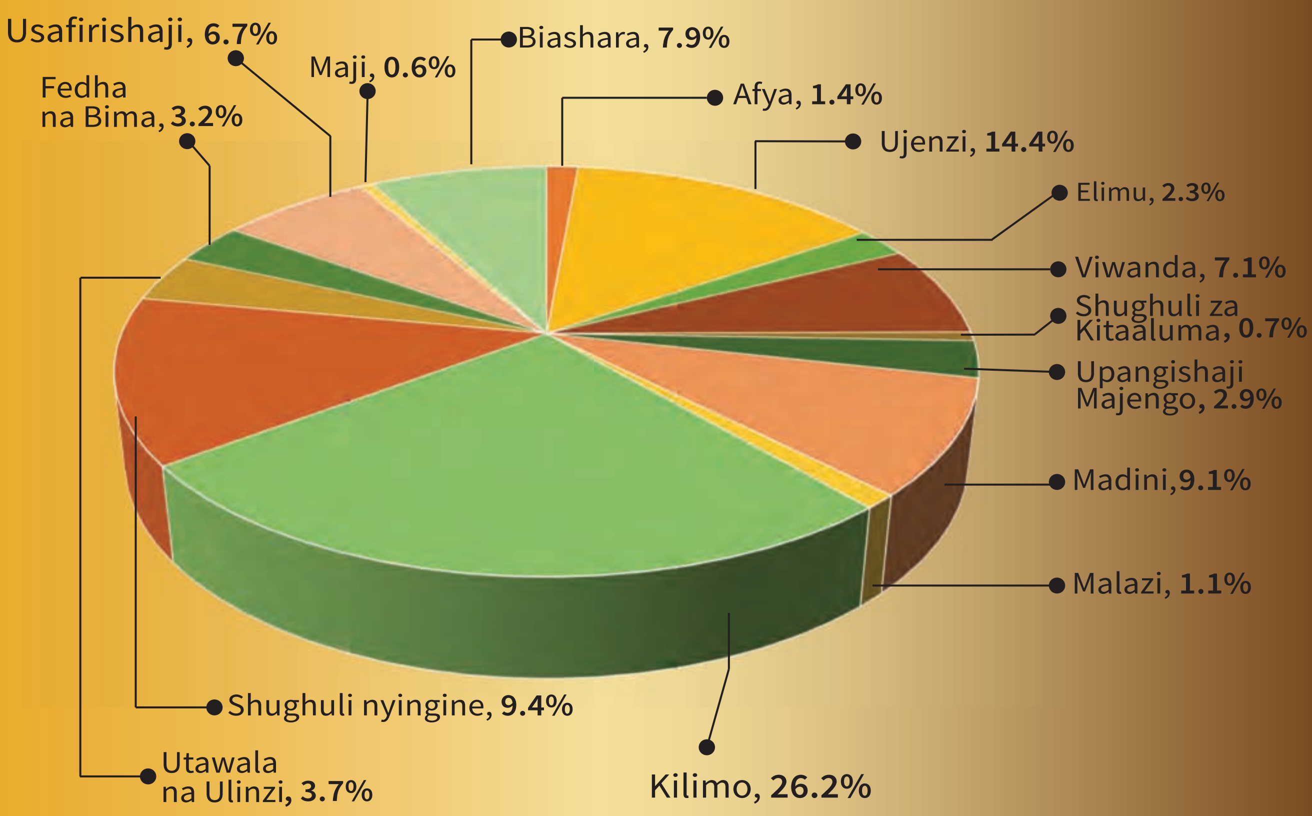

MCHANGO WA MIKOPO KWA SHUGHULI ZA KIUCHUMI

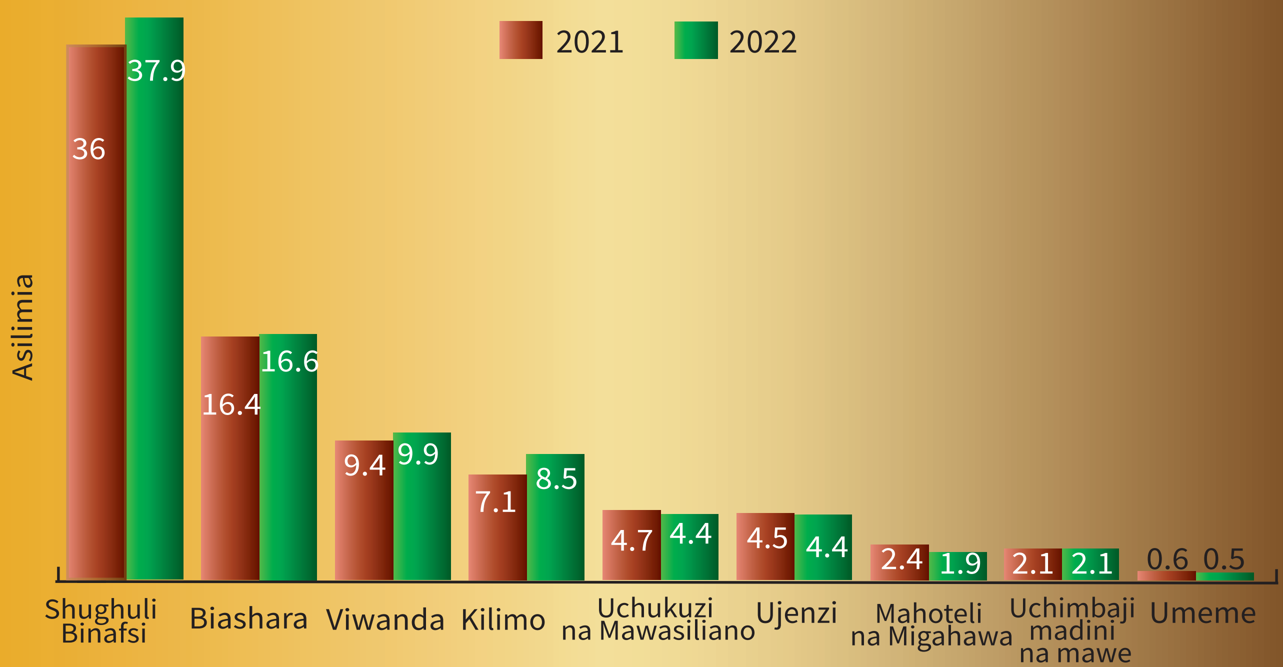

Wizara ya Fedha na Mipango
Mji wa Serikali - Mtumba
Mtaa wa Hazina
S.L.P 2802
Dodoma
http://www.mof.go.tz